

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

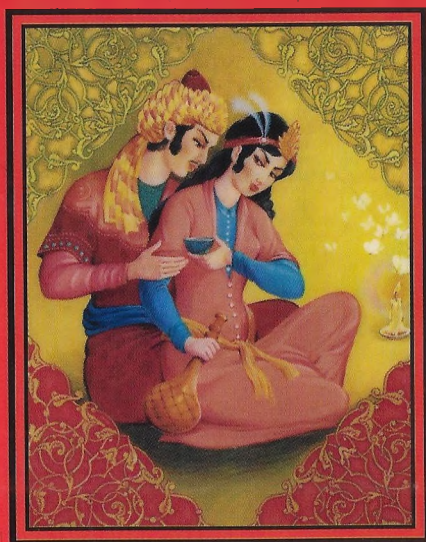
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HÜSREV İLE ŞİRİN

Nizâmi

Şark Klasikleri - Fars Edebiyatı

Farsçadan Çeviren: Sabri Sevsevil

KALCI

Nizâmi
Hüsrev ile Şirin
© Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2012

Birinci Baskı: Ağustos 2012
MEB 1955 İstanbul baskısı esas alınarak
günümüz Türkçesine uyarlanmıştır.

Yayın Yönetmeni: Murat Ceyişakar
Çevirmen: Sabri Sevsevil
Redaksiyon ve Son Okuma: Kemal Kırar

Kapak Tasarımı: Gökçen Yanlı

KABALCI YAYINCILIK
Eren Sok. No. 18/1 Beşiktaş 34349 İstanbul
Tel.: (0212) 236 6234-35 Faks: (0212) 236 6203
yayinevi@kabalci.com.tr www.kabalci.com.tr
internette satış: www.kabalci.com.tr
Sertifika No. 21894

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Nizâmi
Hüsrev ile Şirin
1. Fars Edebiyatı 2. Mesnevi

ISBN 978 605 5272 08 1

Baskı: Ezgi Matbaası (0212) 452 2302
Sanayi Cad. Altay Sok. No. 14 Çobançeşme Yenibosna-İstanbul
Sertifika No. 12142

NİZÂMÎ

HÜSREV İLE ŞİRİN

Çevirmen: Sabri Sevsevil

ÖNSÖZ

Nizâmi, İran edebiyatının dünya çapında şöhet yapmış pek mümtaz bir simasıdır. Mesnevi tarzının mucitlerinden sayılan bu büyük şairi, gerek muasırları gerek kendisinden sonra gelen tetkik ve tenkit erbabı öve öve bitiremiyor. Molla Câmi gibi bu hususta pek salahiyetli bir zat, bakınız onun hakkında ne diyor: “Fazlûkemali beyandan müstağnidir. *Hamse*’si o kadar bedialarla, o kadar güzel ve ince sanihalarla doludur ki, bu şeref hiçbir kimseye nasip olmamıştır; bu eser belki de beşer kudretinin yetişemeyeceği derecede yüksek bir harikadır.”

Nizâmi hakkında bugüne kadar pek çok tetkik yapılmış, pek çok eser yazılmış olduğu halde ne yazık ki henüz onun hüviyeti layıkıyla ortaya konulamamış, hatta ne doğum tarihi ne de ölüm tarihi kati olarak tespit edilebilmiştir.

Nizâmi, Gencelidir. Orada doğup büyümüş, orada fazlûkemal sahibi olmuş ve orada vefat etmiştir. Hatta bütün ömrünü Gence’de geçirmiş, bir müddet için olsun Gence’den ayrılmamıştır. Bazı tezkireciler şairin Irak-ı Acem’in Kum şehrinde doğup büyüdüğünü, Gence’ye sonradan gittiğini iddia ederlerse de bu, hakikate yakın bir fikir değildir. Zira Kum, Şii yatağıdır. Nizâmi ise koyu bir Sünnî’dir. Eğer Kumlu olmuş olsa idi şiirlerinde biraz olsun Şiilik kokusu bulunurdu. Yalnız onun ecdadı Iraklıdır. Ve şair, Irak’ı şiirlerinde sık sık anmıştır; esasen tezkirecileri şaşırtan cihet de budur. Bir de bazı hamse metinlerinin

üzerinde Nizâmi-i Kummî diye yanlış bir isnadın yer alması bu sakat fikrin husulüne sebep olmuştur. Nizâmi'nin doğum tarihini ne tarihçiler ne de tezkireciler kesin olarak gösterebiliyorlar. Yalnız, *Hamse*'sinin birinci bölümü olan *Mahzen-i Esrar*'ın bazı beyitlerinden ve bazı eserlerden onun 533 ile 540 arasında doğduğu istihraç olunabilir.

Şairin adı İlyas, mahlası Nizâmi'dir. Bazıları, onun bir beytindeki "veys" kelimesinden adının Veys olduğu zannına düşmüşlerdir. Babasının adı Yusuf, dedesininki Zeki'dir. Adı Reise olan anası da asil bir Kürt ailesine mensuptur. Şair, hayatında üç defa evlenmiş ve her birinin ölümü üzerine aldığı bu üç zevcesi de kendisinden evvel hayata gözlerini yummuştur. İlk zevcesi, Fahrüddin-i Behramşah'ın *Mahzen-i Esrar*'a caize olarak gönderdiği hediyeler arasında bulunan Âfak isimindeki cariyedir ki, Nizâmi bu zevcesine derin bir aşk ile bağlı olarak yaşamıştı. Âfak'ın ölümü şairi pek müteessir etmiştir. Onun hakkında yakın mersiyeleleri vardır.

İlk ve tek çocuğu olan sevgili Mehmed'i de bu hayat arkadaşındandır. İkinci zevcesine karşı bir alaka duyup duymadığına dair bir kayıt yoktur. Üçüncü zevcesini de sevmiş ise de bu bağlılık asla Âfak'a olan aşk derecesini bulamamış ve o hassas kalpte açılan boşluğu dolduramamıştır. Bazıları şairin bir mısra'ındaki "ikbal" kelimesinden onun bu isimde bir çocuğu daha bulunduğunu zannetmişlerse de bu ikbal'den, onun *Ikbalname* adındaki eseri kastolunmuştur.

Nizâmi'nin ölüm tarihi de bir katiyet ifade edemez, 599 ile 602 arasında oynar. Mezarı Gence'dedir. Gence, Rusların eline geçinceye kadar türbesi ziyaretgâh imiş. Sonradan Azerbaycan'ın bazı maarifperver zevatı toplanmış ve şairin kabrini Gence'nin

dışından, o ıssız harap yerden alarak şehrin içine nakletmişler ve ona layık bir merkat yapmışlardır. Nizâmi'nin evvelki kabri Türk kabri tarzında yapılmış imiş, lahdi bir kümbet içinde bulunuyormuş. Cesedin nakli için hafriyat yapılırken kümbet-ten bir lahit daha çıkmış ise de kime ait olduğu kestirilememiştir. Bu hususta salahiyetle konuşan Vâhidi Destgirî, bu lahdin Nizâmi'nin sevgili zevcesi "Âfak"a ait olmak ihtimalini ileri sürüyor. Ve naaştta görülen bazı alametlerin de lahdin bir genç kıza ait olduğuna açıkça delalet eylediğini kaydediyor. Bu lahit de gereken bir itina ile nakledilmiştir. Şairin bugünkü kabri mermer bir taştan ibaret olmak üzere pek basit bir tarzdadır ve taşın üzerinde yalnız şu ibare yazılıdır: "Şeyh Nizâmi-i Gencevi İlyas Yusuf oğlu Nizâmiddin 533-599."

Şair, henüz çocuk denilecek bir yaşta iken babasını ve sonra annesini kaybetmiştir. Bununla beraber çok mükemmel bir tahsil görmüştür. Zamanının müspet ilimlerini öğrendikten sonra edebi kültürünü daha artırmış ve genç denilecek bir yaşta iken Arapçaya olan derin vukufunun yardımıyla kendini büsbütün hikmet ve ilahiyata vermiştir. Bazı tetkik erbabı: "Nizâmi, hikmet ve felsefede o kadar yükselmiştir ki eğer şiir ile iştigal etmeseydi, o parlak şöhretini felsefede yapardı" hükmünü veriyorlar. Onun bu husustaki iktidarına *Hamse*'sinin hemen her sahifesi bir şahittir. Nizâmi tıp ve heyet ilimlerinde de derin bir vukufa malikti. Teşrihin ve hıfzısıhha kaidelerinin inceliklerinden bahseder, gök âleminde, yıldızların durumlarından avucunun içinde bir yazı okuyormuş gibi haber verirdi.

Nizâmi'nin en mümtaz vasfı, onun irfan ve riyazet âlemindeki yükselişidir. Ona Şeyh Nizâmi de derler. Fakat o, postu tuzak yapmış, riya kisvesine bürünmüş rehber şeklinde bir rehzen

değil, tarikatın hikmet ve esrar dolu âlemine dalmış, zikrin ve tevhidin hakiki zevkini tatmış bir mürşidi kâmilidir. Çok engelli, çok iptilalı bir yol olan Allah yolunda mertebe mertebe ilerleyerek seyri sülukü tamamlamış, vasılı illallah olmuş bir bahtiyardır. Onun tekkesi bir meskenet yuvası değil, ahlak ve irfan ocağı idi, şiir ve hikmet dershanesiydi. O, büyük bir şair, büyük bir hakim olduğu kadar da yüksek ruhlı, kâmil bir insandı. Onun feyiz ve kudret membaı, lahut'un esrar dolu âlemidir. Sözleriyle, özüyle, güzel ahlakın en mümtaz vasıflarıyla insanlık timsalidir. O, ruhunu ilahi aşkın ve peygamber sevgisinin neşesine bırakmış, maddenin dar ve kahredici çemberinden kurtularak kendini mananın huzur ve saadet veren aguşuna atmıştır. Dünyanın fani hevesleri onu aldatmamış, hırs ve menfaat gibi hasis emeller onun gönlüne yerleşmemiştir. Dürüsttür, tok sözlüdür, dalkavukluk bilmeyen asil bir ruha maliktir. O, padişahlara bile minnet etmemiştir. Gerçi eserlerini o da zamanın hükümdarlarına takdim etmişse de bu hareketini dalkavuk bir saray uşağı gibi caize almak maksadıyla yapmamış, hükümdarların rica ve temennileri üzerine onları armağan olarak vermiştir.

Hiçbir zaman bir padişahın meddahlığına, dalkavukluğuna tenezzül etmemiştir. Zaten onun bu yüksek hasletinden ötürü değil midir ki, Kızılarslan gibi bir padişah, o haşmet ve gururu ile ona hürmet göstermiş, ona ayağa kalkmış ve o gelirken işret masası ortadan kaldırılmıştır. Onun teveccühünü her zaman için bir ganimet bilmiştir. Nizâmi, ahlak mefhumlarını bir vaiz gibi kuru kuru nakletmekle kalmamış, onları bizzat yaşamıştır.

O aynı zamanda bir iffet timsalidir de. En açık aşk sahnelelerini, en realist mevzuları bile daima son derece edep ve nezahet dairesinde tasvir etmiş, kitabının bir yerinde olsun müstehcen

bir kelime kullanmamıştır. Takva sahibidir ve bu hasleti başkalarının gibi riya ile kötü ve aşağı emellerle asla kirletmemiştir. O, bir meslek icabı olarak ittikaperver görülmemiş, hulûs ve samimiyyetin, yüksek aşk ve heyecanın bir tecellisi olarak muttaki olmuştur. Bu cihet, gerek münacatında, gerek tevhide dair olan şiirlerinde bütün vuzuhuyla göze çarpar. Güzelleri methederken "Hüsnü mutlak"ı terennüm etmiş, şarap meclislerini tavsif ederken yalnız edebi bir ananeye uymakla kalmıştır. Zira bütün hayatı boyunca ağzına ne bir kadeh şarap koymuş ne de bir dilberin perçemini tutmuştur. Ve bu methetmelerin, bu tavsiflerin bir günah, bir suç olduğuna inandığı için de kitabının baş tarafında bu hallerinden ötürü Allah'tan hazin hazin af dilemiştir.

Nizâmî, koyu bir Sünnî ve hakiki bir Müslüman olmakla beraber İran tarihine, İran âdet ve ananelerine içten bağlıdır. Eserinde sık sık İran'dan, İran büyüklerinin adalet ve hamasetlerinden, Zerdüşt dininden ve ayininden, ateşgedelerden ve mubitlerden sitayişle bahseder. Onun bu hali, bazı garazkârları ve aleyhtarları tarafından bir töhmet vesilesi olarak ele alınmış ve zavallı şair dedikodulara, tarizlere uğramış, hatta kendisini tekfire bile kalkışmışlardır.

Nizâmî'nin şairlik kudreti de çok yüksektir. Onun necip, müstakil ve vakur bir dehaya malik bir şair olduğundan Avfî Kazvîni, Devletşâh ve ateşgede müellifi gibi tezkire sahipleri ve Hâfız, Câmî gibi büyük üstatlar müttefiktirler. Salahiyettar kâlemler, onu gelmiş geçmiş bütün İran şairlerine tercih ediyor ve mukayese için onun karşısına yalnız Sâdi ile Firdevsî'yi çıkarabiliyorlar; çok titiz bir tetkik ve tahkik neticesinde de üstünlük vasıflarının çoğunu onda buluyorlar. Nizâmî, sanatın her vadisinde üstattır. Bilhassa didaktik ve lirik nevilerinde en nadi-

de, en mükemmel numunelerini vermiştir. Teşbih ve istiareleri parlak, mazmun ve nükteleri orijinaldir. Buluş ve görüşlerine hayran olmamak elde değildir. Mübalağanın çeşitli misallerini vermişse de bunlar soğuk değildir, zevkle okunan şeylerdir. Esasen onda “hayide” fikir, bayağılaşmış mazmun yoktur. Fikirlerini kelime cevherleriyle işlemesini pek iyi bilir. Şekil ile mana, güzellikte birbiriyle yarış eder. Ve siz Nizâmî’yi okurken derin bir zevk içinde kalır, âdeta vect ile kendinizden geçersiniz. O sırası geldikçe kelime sanatlarına da başvurur, fakat bunu bir hüner göstermek maksadıyla yapmaz. Bunlar bazen kaleminden öylece çıkıverir, bir de bakarsınız zarif birer sanat örneğidirler. Bu dâhi şairin pek mühim bir hususiyeti de şudur: Zamanla dilden düşmüş ve asırlarca unutulmuş çeşitli halk tabakalarının kelimelerini, tabirlerini ve darbimesellerini yepyeni bir renk ve taptaze bir canlılıkla kullanmak... Bu, değme sanatkâra nasip olmayan bir maharettir. Yalnız bu yolda yazdığı beyitlerin manasına, zevkine her okuyan birdenbire varamaz. O inceliği, o gizliliği kavramak biraz da kuvvetli bir Şark kültürünü ve Farsçanın gavamızını bilmeye bağlıdır. Bunlar bazen tarihi bir kıssaya, bir vakaya işaret ettikleri zaman daha güçleşirler, bir muamma halini alırlar. Bu ciheti bilmeyenler şairin taklide düştüğünü zannederler. Halbuki hiç de öyle değildir. Beyitler, ehlinin elinde bir bülbül gibi dile gelirler. Bu çeşit beyitler Nizâmî’nin hemen her eserinde bulunursa da *Hüsrev ile Şirin*’de daha fazla göze çarpar. Pek büyük bir âlim olduğu kadar İran edebiyatının mümessillerinden sayılan Molla Câmi gibi bir zat bile bunların karşısında izharı aczetmiş, *Hamse*’ye yazdığı şerhin sonunda şu latif itirafta bulunmuştur: “Nizâmî’nin 350 beytini halledemedim, kıyamette onu bulacağım ve o beyitlerin hallini rica edece-

ğim.” Nizâmi ve eserleri hakkında senelerce büyük külfetler ve gayretler sarf ederek bize mevsuk me hazlar vermeye muvaffak olan Vâhidi Destgiri (ki bu hususta konuşmaya en salahiyetli bir zattır) nihayet şunu söyleyebiliyor: “Biz gayret ettik ve zannımızca halledilmeyen pek az beyit bıraktık.”

Nizâmi, zamanına nazaran roman tekniğinde de büyük muvaffakiyet göstermiştir. Üslubun akıcılık ve sürükleyiciliği, vakaların birbirine sıkı bağlanması ve şahısların zaman ve mekâna haiz oldukları hüviyete göre konuşturulması pek mükemmeldir. O, bir kadını konuştururken bir psikolog gibi kadın ruhunun bütün tezahürlerini ortaya döker, mahrem tahassüslerine tercüman olur, sevgilerini, kinlerini yine kendi tabirleriyle pek ustaca söyler. Eser, bu bakımlardan o kadar mükemmeldir ki, ufak bir tadil ile onu sahneye koymak, filme çekmek pek mümkündür.

Nizâmi, gerek zamanında, gerek sonraki devirlerde İran edebiyatı üzerinde büyük tesir yapmış bir şahsiyettir. Sâdi, Hâfız, Câmî ve Mevlana gibi büyük şairler onun tesiri altında kalmışlar, ondan fikir, mazmun ve nükteler almışlar, mısralar ve beyitler bile iktibas eylemişlerdir. Bilhassa *Hamse*'sini taklit edenler pek çoktur. Fakat bunların başında Emir Hüsrevî Dehlevî, Hacu-i Kirmanî ve Câmî gibi üstatlar olduğu halde hiçbiri muvaffak olamamıştır. Eserlerinin, Nizâmi'nin *Hamse*'siyle mukayeseye asla tahammülleri yoktur. Vâhidi: “Yüz kadar hamse gördük, ararsak belki bin kadar da buluruz.” diyor.

Nizâmi'nin Türk şiirine de tesiri büyüktür ve bu tesir Ahmet Paşadan itibaren görülmeye başlar, son zamanlara, Ziya Paşalara kadar devam eder. Hatta Yahya Kemal'de bile ondan izler buluyoruz.

Nizâmi, bütün bu büyüklüğüne, bu irfan ve kemaline rağmen hayatında çok hırpalanmış, çok hücumlara maruz kalmıştı. Hasud meslektaşları gerek şahsı gerek eserleri hakkında durmadan dedikodu yapmışlar, ona pek haksız olarak dahlû tarizde bulunmuşlardır. Pek nezih ve pek haluk bir insan olan Nizâmi ise onlara asla mukabele bulunmamış, yalnız onlar için: “Onların hali, tıpkı deryaya kerpiç atan bir adamın haline benzer. Onlar edip geçiniyorlar amma yaktıkları çerağ ile değil memleket dışına çıkmak, iki üç fersah bile gidemezler, edebi ışıkları o kadar fersizdir, o kadar zayıftır ve o çerağların pervaneleri yine kendileridir.” cümlelerini kullanmış, pek muhtar kaldığı anlarda bile nihayet ya: “gözleri kör olsun, nefesleri tutulsun” gibi haklarında bedduada bulunmuş yahut da bir “Fahriye” söyleyerek teessürünü izale etmiştir. Bir gün yine bunlardan biri Nizâmi’nin şu:

“Çû berderay zaned tiği belalek,
Bemahi gâv guyed keyfehalek.”

beytindeki kafiyeleleri nahiv kaidesine uygun düşmediğini bahane ederek ileri geri söylenmiş, atmış tutmuş. Gammazlardan biri bunu gelip hemen şaire yetiştirmiş. Fakat o olgun insan kızmamış, yalnız tebessüm ederek şu sözü söylemiştir: “Canım, öküz nahiv okumamıştır, doğruyu yanlış ne bilir.” Beytin manasını verirken bu sözün aleyhtarlarını nasıl hırpaladığı, daha iyi anlaşılır. “O, keskin kılıcını deryaya çalınca, yerin altındaki öküz, balığa: ‘Halin nasıl?’ der”. Beyt, Kızılarslan hakkında söylenilmiştir. Nahiv ilmine göre “hal” kelimesi muzaftır, muzaflar ise merfu okunur. Bununla beraber hata isnat edilemez. Zira konuşma dilinde bilhassa Arabın avam kısmı kelimeyi nasp ile

okur: “Keyfehalek” der.

Esefle kaydedelim ki, Nizâmi’ye haset edenlerin, hücuma geçenlerin içinde zamanın çok büyük edebi şahsiyetleri de vardır. Mesela Zahirî Faryabî başta olduğu halde hemen hepsi de piri fani olan Hakîmî Hakânî, Reşîdüddini Vatvat, Enverî ve Cemalüddin-i İsfahânî gibi üstatlar bu arada sayılabilirler.

Nizâmi’nin eserleri sonradan büyük bir bedbahtlığa uğramıştır. *Hamse*’sinin bütün bölümlerine “ilhakiyat” denilen yabancı şiirler karıştırılmıştır. Bu hale en çok maruz kalan da *Hüsrev ile Şirin* kitabıdır. Sahife geçmez ki onda sıra sıra katma şiirlerle karşılaşılmasın. İşin asıl hazin tarafı ise şimdiye kadar bu cihet kimsenin dikkat nazarını çekmemiş ve *Hamse* asırlarca bu şekilde okunup gitmiştir. Bu değerli eserleri bu felaketten kurtaran, o katmaları bir bir ayıklayan ve sayısız yanlışları tas-hih eden değerli bir edip ve aynı zamanda tanınmış bir edebiyat tarihçisi ve sanat tenkitçisi olan Vâhidi Destgîrî’dir. Bu zat, teşkil ettiği edebi bir heyetin başına geçerek uzun seneler yorulmadan, usanmadan çalışmış, Nizâmi hakkında ciddi tetkikler yapmıştır. *Hamse*’ye gereken yerlerdeki haşiyeleri veren, ona ayrıca bir lûgatçe tertip eden, şairin mufasssal bir tercümeihal’ini yazan hep odur. İtiraf edelim ki bunlar çok zor, çok yorucu işlerdir. Bu hayırlı işe ilk sarılan da Vâhidi’dir. Ondan evvel kimse *Hamse*’nin uğradığı bu fecaate vâkıf olmamış, şayet olanlar var idiyse de bir ses çıkarmamışlardır. *Hamse*’nin tasfiyesinde, ona gereken izahatı vermede müsteşrik profesör Ripkâ ile profesör Duda’nın yaptıkları hizmette asla unutulamaz. Gerek bu iki müsteşrikin gerek diğer ilim adamlarının gayretleriyle *Hamse*, müteaddit Avrupa lisanlarına tercüme olunmuş ve defalarca basılmıştır. Memleketimizdeki *Hamse* nüshalarının hemen hepsi ilhakiyatla

ve kelime yanlışlarıyla doludur. Hatta Hindistan'da basılan nüshalar bile böyledir.

Hamse beş kitaptan mürekkeptir ve yazılış tarihleri sırasıyla şu kitaplardır: *Mahzen-ül Esrar*, *Hüsrev ile Şirin*, *Leylâ ve Mecnun*, *İskendernâme*, *Heft Peyker*.

Nizâmî'nin, *Hamse*'den başka, *İkbalname* adlı bir eseri daha vardır. Bir de divanı olduğunu tezkireler kaydediyorsa da malesef şimdiye kadar bulunmamıştır. Vâhidi, bu divanın Şah Abbas zamanına kadar İran devlet kütüphanesinde bulunduğunu ve Sâib-i Tebrizî'nin o divandan bir kaside ile bazı beyitler yazdığını haber veriyor. Vâhidi, büyük bir himmet sarf ederek *Nizâmî'nin Şiirleri* isminde küçük bir eser de bastırmıştır.

Hüsrev ile Şirin Hamse'nin ikinci kitabıdır ve 571-1175 senesinde yazılmıştır. Hazeç bahrindedir ve mefailün mefailün feulün veznindedir. Takriben 6500 beyittir. Bizde vaktiyle *Hamse*'nin ve dolayısıyla *Hüsrev ile Şirin*'in tercümesinde himmet edenler olmuş ise de, ne yazık ki, yalnız Bursalı Celilî'nin *Hamse* tercümesi tamdır, diğerleri noksan kalmıştır ve şüphesiz ki hepsi de ilhakıyatla karışık metinlerin tercümesidir. Yazma olan bu tercümeleri görmek mümkün olamadığı için gerek tercüme tarzları, gerek muvaffakiyet dereceleri hakkında bir şey söyleyemeyeceğiz. *Hüsrev ile Şirin*'in nesir halinde ve tam olarak tercümesini verdiğimizizi sanıyoruz. Lisanda mümkün mertebe sadeliği ihtiyar ettik. Fakat bu sadelik vasfını, dilde yer etmemiş bayağı, uydurma kelimeler manasına almadık. Hikâyenin daha esaslı anlaşılması için icap eden yerleri açıkladık, ayetler ve hadislere işaret ederek onların manalarını yazdık, şehirler ve meşhur şahıslar hakkında manalarını yazdık, şehirler ve meşhur şahıslar hakkında malumat verdik. Sırasında tarihi fıkraları,

anane ve âdetleri kaydederek kitabı daha faydalı yapmaya çalıştık. O zamanların yaşayış tarzını, düşünüş ve görüş hususiyetlerini belirttik. Bu ciheti göz önünde tutarak üslubu ecnebi kelimelerle hırpalamaktan korktuk ve hatta bir yerde pek mecbur kaldığımız halde “pudra” kelimesine mukabil “beyaz bir toz” demeyi uygun bulduk. Tercümede metne sadık kaldık, üslubun edebi bir şekil almasını ikinci derecede düşündük. Metin olarak Vâhidi’nin tashih ettiği nüshayı kabul ettik.

Edebi değeri çok yüksek olan bu güç eserin tercümesinde ne derece muvaffak olduğumuzu bilemeyiz. Şayet büyük şairin ne demek istediğini anlatabildikse kıvanmak için bu bize yeter.

İzmir Tilkilik Erkek Ortaokulu,
Türkçe İmam-Hatip Okulu, Arapça
Öğretmeni
Sabri Sevsevil

HÜSREV İLE ŞİRİN

Rahim ve Rahman Olan Allah'ın İsmiyle Başlıyorum...

Allahım! Muvaffakiyet kapısını aç ve Nizâmi'ye hakikat¹ arama yolunu göster. Bana bir gönül ver ki, seni yakinen bilmeye layık olsun, bir dil ver ki, daima seni ansın, övsün. Hatırıma² kötû düşünceler getirme ve beğenilmeyecek şeylerden elimi uzak tut. Kalbimi öz³ nurun ile parlat ve dilime sana şükretmeyi öğret. Tespihü⁴ takdis ile gönlüme tazelik ver ve kitabımın ününü kâinata sal.

¹ Hadis : “Allahım! Bizlere hakikati göster ve ona uymakla bizleri faydalandır, bizlere Batıl'ı göster ve ondan kaçınmakla bizleri faydalandır.”

Hak yol aramak vacibedir akliselime
Tevfikini, isterse Hüda râhber eylere

Şinasi

² Ayet: “Ben nefsimi temize çıkarmıyorum; çünkü nefis insana kötülüşü emreder, meğerki, Rabbimin esirgemesi ola.” Hazreti Yusuf, Mısır melikine böyle söylemiştir.

³ Ayet: “Allah'ın, kalbini İslam için açtığı ve ilahi bir nura mazhar kıldığı kimse, katı yürekli kimse ile bir midir?” Nurdan murat, Allah'ın ayetlerini “asar-ı kudret”ini müşahade esnasında, kalbe feyezân eden, lütfü ilahi, tevfikî sübhani, marifeti bari, hidayeti Rabbânidir.

Hadis: “Allahım! Kalbime bir nur ihsan et.” Gene bir Hadis-i Şerifte, ruhlar yaratıldıktan sonra, bunların saidler üzresine katılanlarının vasfında şöyle buyrulmuştur: “Sonra onların üzerlerine öz nurundan saçtı.”

⁴ Hadis: “Her şeyin bir cilası vardır, Kalbin cilası da Allah'ı tespihütakdis etmektir.

Özenerek yazdığım bu eseri dünyada itibarlı kıl. Öyle ki, onun okunuşundan fikirler açılsın, okunduğu yer miskler koksun. Onun satırları gözleri nurlandırır, dinlenişi ruhlara hayat verir. Ona, “Gönülleri Açan Kitap” derler, onu açılmaz kilitlerin anahtarı olarak tanırlar.

Allahım! Ondaki manalara ulviyet bahşet, onu hiçbir zaman kıymetten düşürme. Onun yüzünü padişahın gözüne şirin göster. Zira ona isim konurken falına “Şirin⁵” kelimesi çıktı. İn-

⁵ Şirin: İran'ın Sâsâniyân sülalesinden Hüsrev Perviz'in maşukasıdır. Şirin, güzel olduğu kadar zarif, hassas bir kadındır ve bir hanedana mensuptur. Hüsrev'in hovarda tabiatı kendisini çok üzmüş, bilhassa Rum imparatorunun kızı Meryem'i alması İsfahanlı Güzel Şeker ile münasebet peyda etmesi Şirin'in rakik kalbinde derin yaralar açmıştır.

Meşhur Ferhat, Şirin'in en sadık bir aşığı olarak tanınmıştır. Onun koyunlarının sütünü akıtmak için dağlar arasından mecralar açmış, onun uğruna hiçbir fedakârlıktan çekinmemiştir. Fakat vuslata ermeden, taş yığınları arasında dünyaya gözlerini kapamıştır.

Hüsrev'in ölümünden sonra Şirin, içini yakan o büyük aşka tahammül edememiş ve ertesi gün o da hayatına son vermiştir. Bu hadise kitapta tafsilatı ile yazılmıştır. Burada onun hülasası ile bazı notlarımızı kaydediyoruz. Hüsrev öldürüldükten sonra serseri oğlu Şiruye, üvey anası Şirin'e talip olmuş ise de Şirin razı olmamış, fakat ağır tehditler ve tazyikler karşısında kalınca Şiruye'ye şu üç şart ile bu teklifi kabul edebileceğini söylemiştir:

1. Hüsrev'i kaç kişi öldürdü ise onların kendisine teslimi ve idamı.
2. Şiruye'nin bizzat yüksek bir yere çıkıp, Şirin hakkında söylemiş olduğu çirkin iltifatların tamamıyla asılsız olduğunun halka karşı ilanı.
3. Hüsrev'in bir ahdini yerine getirmek üzere, mezarını açıp yanına girmesi için kendisine ruhsat verilmesi. “Çünkü daha evvel Hüsrev, kendisinden sonra kimseye varmaması için Şirin'den ahit almıştı.” Şiruye bu üç şartı da kabul etmiş ve Şirin üçüncü şartı yerine ge-

yetinden bir esintiyi ona yardımcı kıl, feyzinden bir nebzecek olun ona ihsan et. Mademki, inayeti bol olan Allah imdat etti, ey mana⁶ hazinesi olan Nizâmi artık sen de gel, tevhide dair ne biliyorsan söyle.

Tevhide Dair

Varlığı yaratan, gökleri hareket ettirip yeryüzündekileri yaşatan Allah'ın adı ile söze başlıyorum. O, öyle bir Allah'tır ki, kâinat ona secde⁷ etmiş. O'nun varlığına söz götürmez bir şahit

tirmek için Hüsrev'in mezarına girince kendini zehirlemiştir. Şirin, Hüsrev'in cenaze merasimini pek şahane yaptırmıştır. Eserde bunu tafsilatı ile görüyoruz. Şirin, çok olgun bir kadındır. Bir gün Hüsrev, Şirin'e: "Mülk ve saltanat baki olan, ne güzel şeydir!" der. Şirin, bu sözü şu hakimane cümle ile karşılar: "Öyle olsa idi biz bu saltanatı nereden bulurduk?"

Ferhat ve Şirin kıssası, Türk ananesinde yer tutmuş bir hikâyedir. Divan edebiyatımızda, Ferhat ve Şirin kıssasından alınmış ilhamlar vardır. Anadolu'nun bazı dağlarında, zamanın tesiri ile hasıl olmuş, bazı kanalımsı oyukları halk, Ferhat'ın yaptığına kaildir. Şüphesiz ki bu inanış yanlıştır. Çünkü onun mecra açtığı dağ, Bistun Dağı'dır ki, o da İran'dadır. Ferhat ve Şirin kıssası, bir efsane değil hakikattir.

Âkil isen deme Ferhat ile Mecnun deli,
Eylesen halka nazar, her biri bir güne deli.

⁶ Ayet: "Biz, Âdemoğullarını şerefli kıldık."

⁷ Ayet: "Yedi gök, yer ve yer üzerinde bulunanlar onu tespih ederler ve hiçbir şey yoktur ki, ona hamt ile tespih etmesin."

"Gündüzleri Allah'ın'a "râki ve sâcid", takatın yettiği kadar da geceleri uyanık bulun ve ibadetle meşgul ol. Her şey Allah'ı tespih eder. Bunu kargaların bağırmasından ve seher kuşlarının ötüşlerinden anla!"

olmuştur. Ne yücedir, O eşsiz⁸ ve benzersiz olan Allah ki, O'na "Padişahlar Padişahı" diye hitap ederler. Feleği ayakta tutan,⁹ yıldızları¹⁰ parlatan ve akla vasitasız hikmet öğreten O'dur. İnce fikirleri cevherlerinden, karanlık geceyi¹¹ gündüze çıkaran, sevinci ve kederi, ümidi ve korkuyu veren, geceyi ve gündüzü, ayı ve güneşi yaratan yine O'dur. Dağları ve ovaları koruyan da yine O'dur. O'nun varlığına¹² bütün bir varlık şahittir. O'nun kudreti her var olanı¹³ yıldırılmış, varlığının delilleri görebilenlere aşikâr olmuştur.

Yıldızları¹⁴ kudreti ile vazifelendirir, hilkatleri sanatı ile süsler. Ariflerin gözbebeği, yalnızlık¹⁵ köşesinde kalanların gönül arkadaşısıdır. O, öyle bir Allah'tır ki, O'nu çağırdığın zaman, "Beni göremezsin¹⁶" cevabı ile karşılaşmazsın. Sana O'ndan iyi bir pa-

⁸ Ayet: "Onun hiçbir benzeri yoktur."

"Biliniz ki her güzel yüzlünün bir benzeri vardır. Benim sevdiğimin benzeri ise, kendisinden başkası değildir."

⁹ Ayet: "O gökleri, gördüğünüz veçhile direksiz 'görünür bir direk bulunmaksızın' yaratmıştır."

¹⁰ Ayet: "Biz, yere en yakın olan göğü yıldızlar ile donattık."

¹¹ Ayet: "Görmüyor musun ki Allah geceyi gündüze, gündüzü geceye katar."

¹² Beyit: "Bizim sözlerimiz başka başkadır, senin hüsnün ise birdir; herkes ve her şey bu güzelliği işaret eder."

¹³ Ayet: "O, her şeye hakkıyla kadirdir."

Ayet: "O, kullarının üstünde kahir ve mutasarrıfı mutlaklıktır."

¹⁴ Ayet: "Güneşi, ayı, yıldızları da fermanına musahhar olarak yaratmıştır."

¹⁵ Hadis: "Ben, kırık kalplerin yanındayım." Bu Hadis-i Kutsi'nin meali, zamanın fitne ve fesadını görüp üzülen ve bir köşeye çekilen ariflere de şamildir.

¹⁶ Ayet: "Vakta ki Musa, tayin ettiğimiz vakitte geldi, Rabbi onunla

dışah bulunmaz; ona kulluk et ki, senin için bundan iyisi olmaz. Dünyada her şeyin arkasında esas olan, fikirle¹⁷ yaptığın her kıyasın dışında kalan O'dur. O'nu araştırmak maksadıyla feleklerin üstüne de çıksan, idrak nalmı¹⁸ kuruntuyu yırtar artar.

Akıl, O'nu aramak için uyanık olarak yola çıktı; fakat onu tanır tanımaz sağını solunu şaşırdı. Onu tanımak bir kimse için güç değilse de neticede iş hayrete dayanır. İnsan, benliğinden geçince O'nu buldu, bulduktan sonra da varlık perdesini ortadan kaldırdı.

O'nun hükmü çabukluk ve geçlikle ilgili değildir, zatı alt ve

söyleşti. Musa dedi ki: "Ya Rabbi, bana kendini göster de sana bakayım!" Allah: "Sen beni göremezsın, fakat bir kere dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin!" dedi. Vakta ki Rabbi, dağa tecelli etti, dağı parça parça yaptı: Musa da düşüp bayıldı. Ayılınca: "Seni tamamıyla tenzih ederim, sana tövbe ettim, bu iman edenlerin ilkiyim!" dedi.

- ¹⁷ Meşhur bir söz: "Kalbine ne tasavvur gelirse gelsin, Allah ondan başka bir şeydir."

Verir mabuduna herkes idrakince bir suret
Bakılsa çeşmi ibretle acep puthanedir âlem

Namık Kemal

- ¹⁸ Meşhur bir söz: "Allah'ın künhü hakikatini idrak hususunda aczi itiraf etmek, hakikatte bir nevi idraktır ve Cenabı Hakk'ın zatına ait esrardan bahsetmek ise şirk'e yol açar." Bu iki değerli sözden birincisi, Ebubekir'e, ikincisi Hazreti Ali'ye isnat olunmaktadır. Hadis: "Cenabı Hakk'ın, asarı nimetleri hakkında düşünün; fakat zatı hakkında düşünmeyin."

Tarifine gitmemektir evla
Tarife gelir mi hiç Mevla

Muallim Naci

üst mefhumlarından münezzehtir. Eğer kâinatın¹⁹ esrarını okumak istiyorsan, hepsi sendedir ve sen, O'nun levhasındasın.

Bu kâinat bahçesinde kendini bir gül gibi parça parça dağıt. Zira bu "tevhit" dağı ile derli toplu olmak mümkün değildir. Sen oradan, koşmak için buraya geldin, buradan vazgeç ki, oraya yetişesin. Allah'ı anlayabilmek için, insanın elinde delil ve kıyastan başka hangi terazi vardır? Aklın kıyası ise, Yaradan'a dair ancak bir delil bulabilir, işte o kadar...

Düşünceye²⁰ bundan daha fazla yol verme, zira önüne ya dağı çıkar yahut da bir kuyu! Anladın ki senin bir mabudun vardır artık: "Nasıl?"²¹ ve "Ne için?" diye soruşturmaktan vazgeç.

¹⁹ Beyit: "Sen kendini küçük bir şey mi sanıyorsun? Halbuki sende en büyük âlem gizlidir."

Bu âlem nüshai suğra
Nedir bil nüshai kübra.

²⁰ Hadis: "Ey malumlar malumu olan Allah-ı Zülcelal! Seni layık olduğun gibi bilmedik."

"Âkılların ayakları "zat-ı Bâri"yi anlamak hususunda düğümlerle bağlıdır ve âlimlerin çalışmalarının çoğu dalaleti mucip olmuştur."

İdraki meali bu küçük akla gerekmez
Zira bu terazi o kadar sıkleti çekmez.

Ziya Paşa

²¹ Ayet: "O, işlediğinden sorulmaz, halbuki onlar işlediklerinden sorulurlar."

Ayet: "İman edenler! Size belli olunca iç üzüntüsü verecek şeylerden sormayın." Ayet; Bazı kimselerin Peygamber Efendimize: "Hac her sene vacip mi, yoksa bir kere mi? Babam kimdir? Babam Cennete mi, Cehennemde mi?" gibi sualler sormaları üzerine nazil olmuştur.

Bahri efkâra dalıp çekme emek,

Görünen her neye baksan, onun birliğine bir²² şahit bulursun. Bazen topraktan gül gibi bir renk ve koku timsali çıkarır, bazen sudan bizim gibi bir varlık vücuda getirir. Kendisini tanıyalım²³ diye bize akıl verdi, kendisinden korkmamız için bize kalp gözü ihsan etti. Dokuz feleği o kurdu, yeryüzünü ölçülü biçimli olarak o döşedi. Ruh nebatının suyunu gönül pınarından verdi, akıl kandiline yağı göz nurundan koydu. Cihete altı yön tayin etti, yeryüzünde dört cevher bıraktı²⁴. Kâinatı, baştan öyle yarattı ki, kimse onun sırrını anlayamaz; sonunda da onu öyle dürüp bükecektir ki, kimse onun hikmetine akıl erdiremez. Halıkın

Nüktei çünü çiradan el çek,
Kesmiş atmıştır anı etme cedel,
Tiği la yûselû amma yefal Hakani,
Kesmeseydi dilimi hançeri layes'el ile
İtiraz eyler idim Hazreti Allah'a bile isam.

Ayet: "Ya Rabbi! Sana layık olduğu veçhiyle ne kulluk ne de şükredebildik." ibarelerinin "Kelimatı Sufiye" olduğunu söylerler.

- ²² Beyit: "Her şeyde onun birliğine delalet eden bir alamet vardır." "Yeryüzünde biten her ot, 'O birdir, onun şeriki yoktur.' der." "Akıl sahibinin nazarında, ağaçların yeşil yaprakları, Cenabı Hakkın varlığını anlamak için birer defterdir." "Kâinat kitabının satırlarını dikkatle gözden geçir. Zira onlar sana "Melei âlâ"dan gelmiş risalelerdir." "Gerçi gözleri kör değildir fakat göğüslerindeki kalpleri kördür ki ibret almıyorlar."

- ²³ Ayet: "Ben, cinleri ve insanları yaratmadım, ancak bana ibadet etsinler, benim uluhiyetimi tanısinlar diye yarattım." gibi âmir hitaplar ile başlayan pek çok ayet, hep kudreti ilahiden gafil olmamaya davet eder.

- ²⁴ Çar gevher: "Anasır-ı erbaa" denilen dört maddedir ki şunlardır: toprak, su, hava, ateş.

işlerini kendi işlerine göre kıyaslama, uluhhiyet²⁵ akıl ve mantık kıyaslarının çok üstündedir. Fani²⁶ olan her şey mahvolacak ve nihayet, her var olanın üstünde yine O, kadir ve kahir olarak kalacaktır.

Bağışlayıcı ve nimetler dağıtıcı olan Allah, önce mayaları yarattı ve her mayaya²⁷, işlerin yalnız o kabiliyet çemberinde cereyan etmesi için de ayrı bir kabiliyet verdi. Birine, başkasına versin diye ihsanda bulundu; bir diğerini, başkasından alsın diye cimri yarattı.

Ne, verenin ne için verdiğinden haberi vardır ne de alanın ne için aldığından... Ne ateş, kendisinin yakıcı olduğundan haberdardır ne de su kendisinin hayatbahş bulunduğundan...

²⁵ Hadis: “Ona zihinlerinizde ne zaman ve nasıl bir hüviyet verirsiniz veriniz, o mahluktur, sizin gibi masnudur ve size iade olunmuştur. “Ey hayalin, kıyasın, şüphenin, vehmin, her söylenen sözün, işittiklerimiz, okuduklarımızın fevkinde olan Allahım! Meclis tamam oldu, ömrümüzde sona erdi, fakat biz hâlâ senin ilk vasfını konuşmada kaldık.”

²⁶ Ayet: “Her şey mahvolup gidecek, yalnız onun veçhi baki kalacaktır.” Ayet: “Yeryüzünde her bir şey fanidir, azamet ve heybet, iman ve ikram sahibi olan Rabbi’nin veçhi bakidir.”

Eğerçi hanei pür nakıştır sarayı cihan
Veli kitabeleri küllümen aleyha fân

Şair Bâki’nin mühründe yazılı olan şu beyit de hem veciz, hem manidardır:

“Cihan fanidir, onda vefa yoktur, baki ise yalnız odur, ondan başkası fanidir.”

²⁷ Ayet: “Ya Muhammed, de ki: Herkes hilkatine, seciyesine göre işler. Hadis: “Herkes ne için yaratıldı ise, onunla nasiplenmiştir.” “Herkesi bir şey için hazırladılar ve onun sevgisini gönlüne akıttılar.”

Onun saltanatında ortaklık yoktur, her mahluk onun fermanı²⁸ altındadır. Onun fermanı altında olanlardan kimin haddine düşmüştür ki, azameti karşısında bir dikbaşlılık yapabilsin. Toprak tohuma karşı kendini ayarlar, fakat bundan kıl kadar bir fayda beklemez; rüzgâr eser, fakat bu esisten bir koku kadar menfaat göstermez. Hayretler içinde bırakan bu kudret²⁹, ne kudrettir ki, böyle nizamlar göstermesini bilir...

Gözlerin Delil Araması ve İlahi Tevfika Erişmesi

Biliyor musun, gök seyyahları ne için toprak kürenin etrafında dolaşıyorlar? Bu mihrapta onların mabutları kimdir? Bu gelip gitmeden maksatları nedir? Böyle katile katile gezmekle ne istiyorlar? Böyle konaklar aşmakla ne arıyorlar? Ne için bunun adı “Sabit” de onun ki “Seyyar”?

Buna “dolaş”, ötekine “dur” diye kim söyledi? Çiçek gibi bir tazelik ile ortaya çıkmışlar, sanki ibadet için hazırlanmışlar. Hayret, beni defalarca o raddeye getirdi ki, az kalsın, böyle bir puthanede “zünнар³⁰” bağlayacaktım! Fakat, hayret son katreye varınca

²⁸ Ayet: “Biz emaneti “Şer’i teklifatı, evamir ve nevahiyi, vediaları” göklere, yere ve dağlara arz ve teklif ettik, onlar yüklenmeden çekindiler, ondan endişeye ve telaşa düştüler; insan tuttu, onları sırtına yükledi, çünkü o pek zalim, pek cahildir.”

“Muhkem bir kemend içine düşmüşüz ki, baştan ayağa kadar halka, halka zırh. Biz ondan kurtulmak için ne kadar kıvranıyorsak o zırhın halkaları o kadar sıkışıyor.”

²⁹ Beyit: “Tespîh ve takdis ederim o Allah’ı ki, onun kudreti karşısında akıllar hayrete düşmüş, nice bilginler hikmetini anlamaktan âciz kalmıştır.”

³⁰ Zünнар: Hıristiyan rahiplerin, cübbenin üzerine bağladıkları kordon. Bu kordon’da, ruhbanlığın üç kutsal yemini olan “iffet, fakirlik

“inayet”in sesi imdada yetiştii:

Ey Nizâmi, bu gördüğün putlara kapılıp da aldanma, zira bunlar kendi istekleriyle dolaşmıyorlar. Onlar hepsi, bir pergel gibi şaşkın ve iradesizdirler, kendilerini yaratanı arıyorlar. Hem sen, himmet göstererek ne için artık puthanenin kapısını kapamıyorsun?

İbrahim Peygamber gibi varlığını aşk putuna teslim et, fakat daha evvel gönlünü putlardan temizle. Puta bakarsan, surete tapıcısın demektir; onu ayağının altına alırsan, mertlik göstermiş ve kurtuluşa ermiş olursun. Balıktan ay’a kadar ne varsa hepsi ilahi hazinenin sırrına bir tılsımdır. Bağlanmış bir tılsımı ise ancak meşakkat çekmekle açabilirsin. Ve açınca da hemen altında hazineyi bulursun. Nefsin arzularını körlet ve bu suretle aklı saadete eriştir.

Dünyanın nakşını bir hayal sanma, bu müşkül düğümü açmak³¹ muhaldir. Bana kâinatın esrarını öğretecek bir rehber yoktur; yalnız biliyorum ki bu varlık manasız da değildir³². Eğer³³

ve itaat”i simgeleyen üç düğüm bulunur.

³¹ Beyit: “Mutripten ve şaraptan bahset. Hayatın esrarını fazla kurcalama. Zira bu muammayı hikmet ile ne kimse açtı ve ne de bir kimse açacaktır.”

³² Ayet: “Zannediyor musunuz ki, biz sizleri abes olarak yarattık.” Ayet: “İnsan başıboş bırakılacak mı zannediyor?” Ayet: “Hem o göğü, yeri ve aralarındaki boşuna yaratmadık.”

³³ Kıta: “Hiçbir zaman, kalbim ilimden mahrum olmadı ve esrar namına anlamadığım bir şey de hemen hemen kalmadı. Yetmiş iki sene geceli gündüzlü yaşadım. Fakat sonunda hiçbir şey anlamamış olduğumu anladım.”

“Ezeli sırları ne sen bilirsin ne de ben. Bu muammalı kelimeyi ne sen okuyabilirsin ne de ben. Bizim sözlerimiz perdenin arkasındadır. Perde inince ne sen kalırsın ne de ben.”

bu sır, ilim yoluyla anlaşılır olsaydı, şu nakışlardan biri olsun bir şey söylerdi. Zaten bu parlak yuvarlakların dönüşlerinden başka, uzaktan ne görmek mümkündür? Yalnız şu kadar anlaşılıyor ki, bu dönüş bir vazifedir; hem de ihtiyari bir vazife...

Aklı olan herkes bilir ki, her dönen şeyi bir döndüren vardır. Feleğin dönüşünü de kocakarının döndürdüğü o çıkırıktan kıyasla. O çıkırığın, mükemmel bir şekilde bulsan da önce sen onu döndürmedikçe o dönmez. Onu, bir akıllının eli döndürünce o hızla bir müddet döner. Feleğin dönüşü de tıpkı buna benzer ve felekiyata vâkıf olan herkes bunu böyle bilir. Eğer ilahi feyiz, bir kimsenin gözünü aydınlatmaz, onu ibret alır bir hale getirmezse onu artık hiçbir şey hidayete erdiremez. Ne kaşın seğirmesi, yeni bir mektubun geleceğine delalet eder ne de tırnakta beliren benekler yeni bir elbiseye işaretler. Eğer ilahi feyiz ile ararsan boncukta nur görürsün, onsuz olunca da Ay'dan bile ışık alamazsın.

O'nun cemalinin tecelli ettiği her nakşa yıldızlar hayran olup ondan tefeül ettiler. O yıldızlardan biri, on arpa tanesini önüne mihrap gibi koymuş, bir diğeri de iki taşı usturlap³⁴ yapmıştır. Süratle hareket eden bu feleğin dönüşleri de, tıpkı o taş ve arpa taneleri gibi hiçbir kudrete malik değildir. "Dört unsur, yıldızlardan³⁵ meydana geldiği gibi insan da dört unsurdan vücuda

"Gönül her ne kadar bu sahrada pek çok dolaştı ise de, kılı kırk yaracağı halde, kıl kadar olsun bir şey anlayamadı. Gönümde binlerce güneş parladı, fakat sonunda bir zerrenin mahiyetini bile öğrenemedim.

³⁴ Usturlap: "Yıldızların rasatları ile onların tul ve arzlarını hesaplamakta kullanılan bir alettir."

³⁵ Rubai: "Şu sarayda sakın bulunan yıldızlar, akılları düşündüren şeylerdir. Sakın akıl ipinin ucunu kaybedeyim deme. Zira dünya

gelmiştir.” deme! Zira o zaman, kudreti alete isnat etmiş olur-sun.

Eğer yaratmak keyfiyeti aletin elinde ise, kâinatı yaratan han-gi alettir? Her ne kadar su, toprak, hava ve ateş birbirleri ile gayet güzel kaynaşmışlarsa da ondan ferman gelmedikçe hiçbir şahsın kalıbına can girmez. Her ibadet eden, Allaha kulluk edi-yor sayılmaz, zira bazısı benliğini kible yapar, ona tapar. Allah’a kulluk, benlikten vazgeçmektir, zira gece ile gündüz bir araya gelmeyeceği gibi kulluk³⁶ ile benlik de bir araya gelmez. Allah-ı

işlerini düzenlediği zannolunan yıldızlar, zaten kendileri şaşkıdır-lar.”

Ayet: “Gaip hazineleri veya anahtarları onun yanındadır, onları on-dan başka bilen yoktur.”

Ayet: “O, gaibi ve hazırı bilir; o her şeyden büyüktür, mütealidir.”

³⁶ Ayet: “Göklerdeki ve yerdeki mugayyebatı bilmek Allah’a mahsus-tur.”

Hadis: “Her müneccim yalancıdır.”

Hadis: “Bir kimse, bir kâhin’e yahut ‘Gaipleri bilirim’ diyen bi-rine gelir de onun sözlerini tasdik ederse, Allah’ın Muhammed Aleyhisselama gönderdiği kitabı inkâr etmiş olur.”

Tebûk gazvesinde Fahri Kâinat Efendimizin bir devesi kaybolmuş. Münafıklardan Zeyd Ibnillissid, “Muhammed ‘Peygamberim’ diyor, göklerden haber veriyor; amma, devesinin nerede olduğunu bilmi-yor!” demiş. O vakit Resulü Ekrem Efendimiz: “Bir şahıs benim hakkımda şöyle, böyle diyor” diyerek onun sözlerini ashabına nak-letmiş ve “Ben vallahi bir şey bilmem, yalnız Cenabı Hakkın bana bildirdiğini bilirim. Şimdi Cenâbı Hakk bana bildirdi ki, deve filan vadide, filan yerde, yuları bir ağacın dalına ilişip kalmıştır, gidin getirin!” demiş.

Ashab hemen oraya gitmiş ve deveyi o vaziyette bulup getirmişler: Beyit: “Tevhid yolunda iki kible ile doğru gitmek imkânsızdır: ya dostun rızası lazımdır yahut da kendi hava ve hevesin.”

zülcelal, ibadet eden kulları arasından o kimseyi seçer ki o kul hak yolunda kendini asla görmez.

Nizâmi, vuslat şarabını onun zikri ile kendinden geçtiğin zaman içersin.

Af Dileme

Allahım! Bizim çamurumuzu yoğurunca alın yazılarımızı da yazdın. Kendine kulluk etmeyi bize emrettin ve onun mükâfatını vermeyi üzerine aldın. Bizler, acimizle beraber gücümüz yettiği kadar sana kulluk etmek azmindeyiz. Sen ki, bunca inayetin sahibisin, âciz kullarını lütfundan hiç mahrum eder misin! Türlü türlü ümitlerle³⁷ senin keremine bağlanmak bizleri cesaretlen-

Âşığî sadıkta dil birdir, olur mu yâr iki,
Hiç bir taht üstüne mümkün müdür hünkâr iki?

Selim-i Sani

³⁷ Ayet: “Ya Muhammed! Tarafımdan de ki: Ey öz nefislerine fenalıkta haddini aşan kullarım! Allah bütün günahları affeder, O, affeden ve bağışlayandır. Bu ayet, Kur'an'da en ümit verici ayettir. Yalnız dikkat etmek icap eder ki, bu ümidin günaha teşvik için değil, en günahkâr kimseleri bile tövbeye ve Allah'a dönmeye teşvik için olduğu, ikinci üçüncü ayetlerden anlaşılıyor. Bu ayetin sebebi nüzulünde birkaç rivayet vardır. Hazreti Hamza'nın katili Vahşi hakkında Medine'de nazil olmuştur. İbni Ömer'in rivayeti şudur: Abbas İbni Râbia Velid İbn Velid ve daha birkaç kişi Müslüman olmuşlardı. Fakat eziyet ve işkence gördüklerinden tekrar dinlerine dönmüşlerdi. Bunlar hakkında: “Allah, artık” bunlardan sonuna kadar hiçbir şey kabul etmez. Müslüman oldular, sonra da bir azap görmeleri üzerine dinlerini terk ettiler.” denilmesi üzerine bu ayetler nazil oldu. Ömer İbni Hattab vahiy kâtibi idi, bunları kendi eliyle yazdı. Abbas İbni Ebi Rebia, Velid İbni Velid'e ve diğer birkaç kişiye gönderdi. Onlar Müslüman olup hicret ettiler. İbni Abbas'tan

dirdi. Yoksa, bizler kim oluyoruz ki senin azametinin karşısında kımıldanabilelim. Bize bir hulus ver ki, benliğimizden yüz çevirelim ve sana kulluk etmeye muvaffak olalım. Bizden, senin şanına layık bir kulluk gelmez; fakat mademki kuluz, kulluk etmek üzerimize farzdır. Eğer sen, günahlarımızdan ötürü bizleri yakacak olursan senin fermanına kim karşı gelebilir? Ve şayet bir avuç toprak olan bu kullarından hoşnut olursan, bundan sana bir zarar gelmez; biz kazanmış oluruz. Kendi başımızın kaygısına düşüp de “ah ü vah” ettiğimiz o anda, bir kıl kadar olsun bizleri affından mahrum etme. Bizleri öz rahmetinle yarlığa, kerem et de bizlere cemalini göster. Ben, o naçiz kulum ki, içim senin tevhit nurunla doludur. Şu göz kamaştıran cemaline gönlüm bir pervanedir. Allahım!³⁸ Beni önce topraktan yaratıp sonra fazlınla âlemlere üstün kılan, sensin. Mademki yüzümü nurlandırdın, gözlerimi de nurlandır; mademki bana nimet verdin, şükretmeyi de öğret.

Darlıkta sabır ver ki, tahammül edeyim. Rahata erdiğim zaman beni, lütfunu unutan kullardan kılma. Beni, hikmetlerini anlayan bir kul yap ve önümden gaflet perdesini kaldır. Beni doğru yoldan ayırma, evvelce verdiğin hidayeti sonra geri³⁹ alma.

edilen rivayet de şudur: Mekkeliler şöyle demişler: “Muhammed diyor ki, putlara tapan, Allah ile beraber diğer bir ilaha dua eden ve Allah'ın muhterem kıldığı bir nefsi katleden kimse affolunmaz. O halde biz nasıl hicret eder, Müslüman oluruz ki ilahlara tapmış, adam öldürmüş, şirk koşmuşuzdur.” Bunun üzerine Cenabı Hak bu ayeti inzal buyurdu.

³⁸ Ayet: “Ey Rabbimiz! Bizi doğru yola götürdükten sonra kalplerimizi oradan ayırma!”

³⁹ Hadis: “Ümmetim, yakında yetmiş üç fırka olacaktır: onun yetmiş

Hadsiz hesapsız işlediğim kusurlar için mahcubiyeti kendime şefaathçi kıldım. Sözümde vaki olacak hataları bağışla; zira, benden hata çok sadır olacaktır. Yetmiş iki⁴⁰ caddesi olan bir yoldayım, onların hepsi diken, yalnız biri güldür. Benim itikadımı o mamur yola çek; zira o yol, ancak kurtuluş yoludur.

Her neye baksam seni ararım, her ne söylesem seni kastederim. Sana öyle hayranım ki, yaptıklarımı bilmiyor, hayırlı olsun olmasın her şeye el atıyorum. Sana kulluk etmek azmiyle yola çıktım, eğer yolumu şaşırırsam bana yol göster. Gönlüm Kâbe'ye niyet etmiştir; bilmiyorum, belki de çöl yolunu tutmuşumdur. Ortada olan her iyi ve kötü için kerem sendedir, diğerleri hep bahane! Birinin ayağını kırar ve "Gel!" dersin, bir diğerine kol kanat verir, huzurundan kovarsın. Bilmiyorum ki, ben miskin kulun ne haldeyim? Mahrumlardan mı, yoksak makbullerden miyim? Din sahibi yahut putperest, her ne isem beni bağışla! Öz inayetinden bir esintiyi bana yâr kıl da, yaptıklarımı⁴¹ adlinle muamele etme. Zira bende o takat yoktur ki, senin adlinle terazide bir gelsin. Bilirim ki, senin fazlûkeremin, benim günahımdan daha çoktur, eğer beni affınla şad edersen, şanına layık bir iş yapmış olursun.

Allahım! Beni, yalnız sana kulluk etmeyi düşünen bir kul yap

ikisi cehennemlik, biri cennetliktir." O, Cennetlik olan fırkanın hangi fırka olduğu sualine karşı Fahri Kâinat Efendimiz: "Bana ve ashabıma uyanlardır" buyurmuşlardır.

⁴⁰ Şiir: "Her neye baksam seni görmüş gibi olurum. Yaşlı iki gözüme hayalinden başkası girmez. Hangi toprağa ibadet için yüzümü sürsem mabudum ve maksudum sensin, mevcudum ve mescudun sensin. İster Mescid-i Aksa'da olayım, ister rahipler kilisesinde!"

⁴¹ Hadis: "Allahım! Bizlere fazlî kereminle muamele yap, adlinle muamele yapma."

ve beni kimsenin hacet kapısına gönderme. Varlıkta ve yoklukta beni öyle tut, öyle bulundur ki, sen o halimden hoşnut olasın.

Bu cihanın işlerinden beni huzura erdir de, yarın iş sana düşünce o zaman sen bilirsin. Benden, takat⁴² getiremeyeceğim bir kulluğu isteme ve beni kudretim nispetinde mükellef tut. Kalbimi kendi öz nurunla aydınlat, başımı senin eşiğinden ayırma.

Benim sarhoş gönlümü ayılt ve beni gaflet uykusundan uyandır. Son nefeste bana öyle can vermek nasip et ki, vücudum bu dünyadan ayrıldıktan sonra eserim baki kalsın ve “kelimeyi şahadet”i dilime öyle getirt ki, hayatım saadetle sona ersin. Vücuduma kanaat mülkünde bir zindelik ver, mizacımı ibadete elverişli kıl. Hakkımda yürüteceğin hükümlere ve alınyazılara karşı rıza ile teslim olmak hasletini bende yarat. Benim dertli gönlüme deva ihsan et ve o devayı da Muhammed Mustafa'nın ayağının toprağından yap!

Naat

Muhammed ki, kâinat⁴³ onun ayağının toprağıdır, onun pek ruhuna binlerce salatüselam olsun! İrfan sahiplerinin göz nuru olan, âlemlere ziynet ve şeref veren odur. Vefa meydanından başı ve başbuğu, peygamberler zümresinin kabile salarıdır. Ne kadar günahkârların şefaatchisi, ne kadar düşkünlerin halaskârıdır. Seher bahçesini o çiçeklendirir, ilahi hazinenin kapısını o açar. Onun nefesi yetimleri⁴⁴ okşar ve zaten bunun için ona “Dürri

⁴² Ayet: “Ey Rabbimiz, gücümüzün yetmediği şeyleri bize yükletme.”

⁴³ Ayet: “Biz seni ancak âlemlere rahmet olmak üzere gönderdik.”
Hadis- Kutsi “Sen olmasaydın, kâinatı yaratmazdım!”

⁴⁴ Hadis: “Ben ve bir de kendisine yahut başkasına ait bir yetime bak-

yetim” denilmiştir. Manada “Âdem”in toprağına kimya, madde-
de âlemin gözüne tutiya’dır. Şeriat sarayına dört⁴⁵ cephe vermiş
ve onu dört duvar üzerine ebedi olarak kurmuştur. Şeriatı ile
peygamberliğe bir yenilik getirmiş ve akli şeriatın⁴⁶ himayesinde
yürütmüştür. O’nun şeriatı kıyamete kadar sürecektir ve bunun
için diğer şeriatlar O’nun şeriatı ile hükümsüz kalmıştır. O ci-
vanmerttir, merhametlidir, bazen de bir aslan gibi gazaplıdır.
Dili, bazen lütuf hazinesinin anahtarıdır, bazen de bir kılıç...

Allah’ın, güzideler arasından seçilmiş bir sevgilisidir ve eş-
siz saadeti ile “Makamı⁴⁷ Mahmud”a nail olmuştur. Allah, ona
cenkte öyle bir yardım kılıcı vermiştir ki, onu vurunca taşı parça
parça ederdi. Mucizesi ile imanı şüphelileri mahcup etmiş, nice
taşyüreklipleri telaş ve heyecana düşürmüştü. Dostlarının yüzüne
bir gül gibi açılırdı. O azatlık âleminde yetişmemiş bir selvi idi.

Onun varlığı feleği saadete erdirmiş, mübarek nefesi rüzgâra
amber bahşetmiştir. O din sultanının izinden gelen dört halife-
si, sıra ile İslamiyet’in ilasına çalışmıştır. Onun nalını “Arş⁴⁸”ın

mağı üzerine alan “mübarek şahadet parmakları ile orta parmakla-
rını yan yana getirip göstererek” bu ikisi gibi cennette beraberiz.”
Hadis “Yetimin ağlamasından arz titrer.”

⁴⁵ Çarhad: Bu tabirle “Hulefayı Raşidin” unvanını alan dört büyük ha-
life kasdolunmuştur.

⁴⁶ Hadis: “Kişinin dini, akli ile kaimdir. Akli olmayanın dini de yok-
tur.”

⁴⁷ Ayet: “Ümit var ol ki, Rabbin seni Makamı Mahmud’a, getirecektir.
Makamı Mahmud’dan maksat, kıyâmette Şefaati Kübrâ makamıdır.

⁴⁸ Arş: Çardak, kubbe, taht, serir, Hakteala Hazretlerinin dokuzuncu
kat gökte tasavvur olunan Şeriri ki, kudret ve azamet tecelligâhından
kinayedir. Eski heyete göre bütün felekleri içine alan, ecrâm ve nü-
cumdan hali zannolunan dokuzuncu ve en âlâ felek ki, biz buna
“Feleküleflak” ve “Felekiatlas” dahi deriz. Gene semanın fevkinde

seririne taçtır, o, “vahiy emîni” ve “Miraç⁴⁹” sırrının sahibidir.

Mehdi⁵⁰’yi kuyudan çıkarıp göklere yükseltmiş, tevazuu ve güzel ahlakı ile nice vahşi ruhluları insanlık mertebesine erdirmiştir. İbrahim Halilullah peygamberlik yolunda ona bir arkadaş, Musa Kelimullah, onun otağında bir yasakçıdır. Rahatı da üzüntüsü de dağda ve mağarada geçmiş, sırasında yılanlar ve kertenkeleler arasında kalmıştır.

Bazen bir taş, dişini eline düşürmüş, bazen susuzluktan dudaklarını bir taşla yapıştırmıştır. Belki de dudağı ve dişi, lâl’in ve cevherin taşta hasıl olması için taşla dokunmuştur. Fakat sonunda felek, öyle bir dönüş yapmıştır ki, o dişini⁵¹ kıranın dişlerini

“Küresi” namazında ulvi bir âlem daha mevcuttur. Kürsü, semavat ile zeminden geniş olduğu gibi, Arş’ta, Kürsü’den geniştir. Arş’in etrafında “Melaike-i kiram”ın tasbehi tahmid ile meşgul oldukları, ayet ile sabittir.

Sana her meclisinde söylerim, sen mülzem olmazsın,
Değil kürsüye vaiz, Arş’a çıksan adam olmazsın!

Sabit

⁴⁹ Miraç: Çıkılacak yüksek yer, merdiven; Nebiyi Zîşân Efendimizin bir gece Cenâbı Hakkın emri ve kudreti ile göklere çıkması. Fahri Kâinat Efendimiz Miraç’ta pek çok garip ve acayip şey müşahade etmişlerdir.

“Renk âleminden mücerret olan Mirâç kıssasını ben “Bidil”e sorma: Katre derya oldu, bilmem ki Peygamber ne oldu?”

⁵⁰ Mehdi: “İmâmı Ebûl Kasım Muhammed” İmamı Hasan’ı Askeri’nin oğlu ve “Eimmei isna Aşer”in on ikincisidir. 255-868 Şaban’ında Sürremen Re’y’da “Samerrâ”da dünyaya gelmiştir. Vefat tarihi meçhuldür. Pederinin vefatından sonra dört beş yaşlarında, bir rivayete göre de on yedi yaşında iken serdab’a girmiş ve bir daha görülmemiş olduğu kuvvetli bir rivayettir. Şiiler, ahir zamanda zuhur edeceğine mutekittirler ve hakkında birçok rivayetler naklederler.

⁵¹ İbni Kamie: Uhut muharebesinde küffar, bir sırasını düşürüp

sökerek onun kapısına getirmiştir. Gözleri⁵² uykuda iken gönlü uyumazdı. Dili, kıyamete kadar “Ümmeti! Ümmeti!” diyecektir.

Bağrı yanık olan ben, onun âşığıyım... O benim baş tacımdır, ben O'nun ayağının toprağıyım... Hizmet hususunda çok kusur ettim, çare nedir, ya Resulallah! Çare nedir? O pak “Ravza”ndan niyazdan bulunacağım, belki bu günahkâr için şefaet eder de o, mukaddes örtünün altından elini kaldırır ve ibadet zamanında benim için şu yolda şefaet edersin: “Ya Rab! Nizâmi'nin işine kolaylık ihsan et. Onun kâfir nefsinden “zünnar”ı çıkar, onun gönlünü huzura erdir ve o bağışlanmaya layık olan o zavallıyı bağışla! Gerçi onun günahı dağlar⁵³ kadarsa da, senin de rahme-

Fahri Kâinat Efendimize hücum etmişler ve yanlarındaki topluluğu dağıtmışlardı. Ok ve taşların yağdınldığı bir sırada Utbe İbni Ebi Vakkas, Hazreti Peygamber Efendimizin dudağını yardı ve bir dişini kırdı. İbni Kamiede -ki en azılı bir peygamber düşmanı idi- mübarek yanaklarının üstünü yardı ve zırhının halkasını kırıp kopardı. Kırılan halkanın bir parçası bu yarılan yere battı, içeriye girdi. Resulü Ekrem Efendimiz ise, kendisinin kanı yere damlayıp da ondan ötürü kavmine azap nazil olmasın diye, yüzünden akan kanları siler ve : “Ya Rab! Kavmim cahildir, sen onları hidayet et!” diye merhametin en yüksek örneğini gösterirdi.

Utbe İbni Ebi Vakkas için “Yılını tekmil etmesin!” diye beddua etmişlerdi. Hain senesi içinde müşrik olduğu halde helak oldu. İbni Kamiye için de: “Cenabı Hak İbni Kamiyeyi helak etsin!” diye dua ettiklerinden İbni Kamiye Mekke'ye avdet edip de, birkaç gün kaldıktan sonra, bir gün dağa gitmiş idi. Allah'ın emri ile ona bir yaban keçisi musallat oldu ve boynuzları ile sürerek onu parça parça etti. Allah her ikisine de lanet etsin!

⁵² Hadis: “Benim gözlerim uyur fakat kalbim uyumaz.”

⁵³ Beyit:

Gen günahım gühi Kaf olsa ne gamdır ya Celil

tinin deryası hudutsuzdur. Onu affet, zira kulları affeden yalnız sensindir, acıyan ve bağışlayan Allah da sensin!"

Kitabın Yazılışı Hakkında

Talih, devlet alayını yürütünce saadet de, dünyaya yüzünü gösterdi. Sabahın ışıkları geceye son verdi ve her taraf nur içinde kaldı. Feleğin siyah geceden bir şemsiyesi vardı, ona bir padişah lazımdı, zira padişahsız şemsiye olamazdı. Az sonra şakrak sesli kuşlar geldiler, seher vakti devlet şerefine ötmeye başladılar. Güneş, elinde Cemşid⁵⁴'in kadehi olduğu halde saltanatla felek tahtırevanına oturdu. Bu asuman sarayından gelen bir fermanla söz menşurunu yenilediler. Artık söz memlekette hükmünü yü-

Rahmetin bahrine nispet innehu şey'un kalil

"Yağmur tanelerinden de fazla günahım vardır. Bu günahların verdiği utançla başımı önüme eğmişim. Ansızın bir ses yükseldi: "Üzülme, ey biçare! Sen kendine layık olanı yaparsın, biz de şanı-mıza layık olanı."

Şayet bütün cihanın günahını işledimse de umulur ki senin affın elimi tutar. Âciz kaldığın günde elinden tutarım, dedin, şu bulunduğum halden daha âciz kalmamı istemel!"

⁵⁴ Cemşid: İran'ın Pişdadiyan sülalesinden bir padişaktır. Bazı kayıtlara göre 800 sene yaşamıştır. Akıllı ve tedbirli bir hükümdarmış. Güzel sanatlara kıymet vermiş, faydalı kanunlar koymuş. Fakat sonraları ahlakını değiştirip zulmetmeye başlayınca tahtından indirilmiş, yerine oğlu Feridun geçirilmiştir. Bir rivayete göre, akra-basından Dahhak namında biri tarafından öldürülmüştür. Şarabı bunun icat ettiği ve bir aralık da hâşâ Üluhiyet davasına kalkıştığı söylenir. Buna sadece "Cem" de denir. Bunun çok kıymetli, pırlantalarla işlenmiş, "Camı Cem" denilen büyük bir kadehi varmış ki, ona bakınca güya dünyayı seyredermiş.

rüttü ve kalem bir kılıç kudretini haiz oldu. Öyle ki, kim bir fernalık yapsa kalem elinde kılıç oluyor, parmaklarını doğruyordu.

Bir gece uykusuzluktan baygın düşmüş kalmıştım. Elimde kılıç gibi bir kalem duruyordu, “Bu gönül ile acaba hangi kapıdan içeri girsem, hangi hazinenin kapısını açsam?” diye düşünüyordum. Nasıl bir çıkış açmalı idim ki, dile kıymet versin, nasıl bir eser ortaya koymalı idim ki ünü dünyayı tutsun. O sırada bir saray adamı, güler yüzle kapıdan içeri girdi ve yüzüme sayısız buseler kondurduktan sonra:

- Haydi, dedi, çıkmazda kalan işin artık yoluna girdi, artık senin için demir kapılar açıldı. Ulu hakan, dünyayı yeniden aşka kavuşturmanı ferman buyurdu. Ve sana şunları söyledi: Gönül erleri dünyadan çekilip gittiler, yürekler hissizlikten buz gibi dondu. Feleği dil hançerinin ucu ile ve mananın bütün inceliği ile yontacaksın, Utarit⁵⁵e kalemini elinden attırarak, Zühre⁵⁶'nin atlas libasını vücuduna diken gibi batıracaksın. Hazreti İsa gibi ruha dair bir ders ver, Musa Peygamber gibi aşk için bir meşale yak. Sana gereken, yüzüğe firuze takmak, bize düşen de Süleyman Peygamber'e yakışır bir ihsanda bulunmak-

⁵⁵ Utarit: Güneşe en yakın bulunan bir seyyaredir. Şafak zamanında ve ayın en parlak olduğu vakitlerde küremizden görülürse de en parlak zamanında bile donuk görünür. Rasat neticesinde üzerinde dağlar bulunduğu anlaşılmıştır. Bazı rasatçılar Utarit'in lekesiz olduğunu söylerler. Feleğin kütibi ve kalem erbabının piri sayılır.

⁵⁶ Zühre: Güneş ve aydan en parlak olan yıldızdır. Görünüşe göre “Seher yıldızı” ve “Akşam yıldızı” da denir. Yirmi dört saatte iki defa görüldüğünü Yunan hükemasından Aristipüs keşfetmiştir. Heyetşinaslar, Zühre'nin sathında intizamsızlık ve siyah lekeler bulunduğunu görmüşlerdir. Zühre, aşk yıldızı olarak tanınmıştır. “Hârut” bendine de bakınız.

tır. Eğer biz, senin hakkını verirsek, sen de bize şükran borcunu ödemekten geri kalmazsın; yok, biz şanımıza düşeni yapmaz da Firdevsî⁵⁷'ye yapıldığı gibi hakkını vermezsek, o zaman sen de

⁵⁷ 4. Firdevsî: "Ebülkasım Hasan" İran edebiyatının en mümtaz simalarından biri olan Firdevsî, meşhur ve muhalled *Şehname*'si ile dünya çapında bir şöhet yapmıştır. 322-935 senesinde Tus şehrinin Rezan köyünde doğmuştur. Orada "Firdevs" namında bir bahçenin bahçıvanı olan babasına Firdevsî denildiğinden kendisi de bu unvanı almıştır. Altmış bin beyitten müteşekkil olan *Şehname*'sini -ki otuz senede tamamlamıştır- Sultan Mahmudi Gaznevî'ye takdim etmiş ise de, kendisini çekemeyenlerden bazıları şairi, Sultan'a, Rafızilikle yermişler, umduğu kadar ihsanı almasına mâni olmuşlardır. Halbuki padişahın vaadi üzerine Firdevsî'ye her beyit için bir altın verilecekti. *Şehname* altmış bin beyit olduğu için, şairin hakkı altmış bin altın idi.

Firdevsî de hakkının takdir edilmemesine çok içerlemiş ve Sultan'a meşhur hicviyesini yazarak ortadan sır olmuştur. Hicviye şu beyitle başlar:

"Ey, ülkeler fetheden sultan Mahmud, eğer benden korkmazsan, Allah'tan kork!"

Padişah, altın yerine Firdevsî'ye, çeşitli hediyeler ile birlikte bir deve katarı çivit yükleri göndermiş ise de ne yazık ki götüren memur Tus şehrinin bir kapısından girerken, Firdevsî'nin cenazesi de öbür kapısından çıkıyordu. Hediyeleri, şair'in, inziva köşesine çekilmiş hemşiresine veya kızına vermişlerse de o da almamış, yalnız Firdevsî'nin şu vasiyetini hatırlatmıştır: "Onun gençliğinden beri bir emeli vardır, köyündeki dereye bir köprü yaptıracaktı, onu yaparlarsa ruhu şad olur."

Hediyelerin tutarı ile o köprü yaptırılmıştır. Rivayete göre, sultan Mahmud, şaire altmış bin altın vermek istemişse de nedimlerinden Hasanı Meymendi veya İyaz: "Bu para bir masalcıya çoktur" demişler ve padişahı beyit başına bir dirhem vermeye razı etmişlerdir. Ve tesadüfen bu para şaire hamamda verilmiş, o da kızmış ve parayı üçe bölerek birini getiren adama, birini hamamcıya, geri kalanını

da şerbetçiye vermiştir.

Şair, doksan yaşlarında olduğu halde 410-1021 veya 416-1025'te vefat etmiştir. Sultan Mahmud, Hint seferinde iken Delhi Hükümdarına bir name yazıyor. Cevap aksi gelirse ne yapılacağını Ahmedi Meymendi'den sorunca, Meymendi cevap olarak Şehname'deki şu beytin yazılmasını söylüyor:

"Eğer cevap benim arzumun hilafına gelirse, ben ve Gürz bir de Efrasiyab meydanı..."

Şehname, kendi vadisinde eşsiz bir eserdir. Bu yüksek eseri övmekte, doğulu ve batılı bütün münekkittler ittifak etmişlerdir. Eser son derece akışlı bir üslup ile yazılmıştır. Parlak hayaller, kudretli, canlı tasvirler sık sık eseri renklendirir. Şehname'ye kusur bulanlar destanın haddinden fazla uzun olmasını, bazı tekrarların usandırıcı bulunmasını, veznindeki yeknesaklığı ve ahengindeki sadeliği söyleyebiliyorlar. Halbuki, bütün manzum destanlarda bu gibi şeyler eksik değildir. Yalnız Şehname'de kusur olarak gösterilecek bir şey varsa o da teşbihlerdeki müthiş mübalağadır. Şehname, birçok Avrupa lisanlarına çevrilmiş ve defalarca tab olunmuştur. Maarif Vekaleti'nin Şark Klasikleri arasında da Türkçeye tercüme olunmuştur.

Firdevsî ile muasır bulunan büyük ilim adamı Ebu Tahir'i Gurgani Şehname'de birçok şiirlerin Mecusilerin methine hasredilmiş olduğundan, vefatından sonra şairin cenaze namazını kılmak istemiş. Fakat o gece rüyasında Firdevsî'yi cennet köşklerinde, Huri ve Gilmanlar arasında görünce, bu rütbeye nasıl nail olduğunu sormuş. Firdevsî: "Bu derecelere Şehname'deki şu beytimle nail oldum" demiş ve okumuş: "Yerin, göğün, bütün kâinatın Allah'ı sensin! Bilmiyorum sen nesen, fakat her ne varsa sensin!"

Tezkere-i Devlet Şahid'e şöyle bir fıkra vardır: Sultan Mahmud, asrının meşhur şairlerinden Ascedi, Unsuri ve Ferruhi bir gün Gazne'de bir bahçede oturup eğleniyorlarmış. Yanlarına Nişabur'dan tanımadıkları bir adam gelir ve meclislerine oturur. Unsuri, o yabancıyı söze karıştırmak istemediğinden, gelene: "Baksana birader! Bizler padişahın şairleriyiz ve ancak mesleğimizden olanlarla görüşebili-

ihsanımızı kabul etmez, onu şıracı ve tellak gibi ayak takımlarına dağıtırsın. Eğer senin de adamlarımız gibi bize bağlılığın

riz. İstersen bir tecrübe edelim, üçümüzden her birimiz birer mısra söyleyelim. Eğer sen dördüncüsünü, o söylenecek mısralarla münasebet olacak bir şekilde söyleyemezsen burada kalamazsın. Ümit ederiz ki bu sözümüzden ötürü darılmamışsındır.”

Bu sözü müteakip üç şair, dördüncüsüne Farsî’de güç tesadüf olunan “şen” kafiyesinde altta yazılı mısraları okuyarak o, geleni âciz bırakmak isterler:

“Senin yüzün kadar ay bile parlak değildir, yanağın gibi bir gül, gülstanda bulunmaz, kirpiklerin zırları deler geçer”. Gelen adam, bir anda dördüncü mısraı okur:

“Peşen cengindeki Giv’in okları gibi...” Meğer yanlarına gelen Firdevsî değil miymiş?

Timurlenk 783-1381’de Horasanı zapt etmiş ve gene bu esnada Firdevsî’nin doğum yeri olan Tus şehrini dahi tahrip etmişti. Bir Türk hükümdarı olan Timurlenk, ilme, şiir ve edebiyata aşina idi. Bütün İran Ülkesini teshir ederek büyük debdebe ve darat ile Tus şehrine girdiği zaman, Firdevsî’nin kabrini sorar, kabrin bulunduğu yer kendisine gösterilir. Şair’in harap kabri karşısına geçerek, cihangirane bir gururla: “Başını topraktan kaldır da Turan kahramanlarının teshir edici pençesinde İran’ın halini gör!” mealinde olan beyti inşa eder de tesadüfen oracıkta bulunan Firdevsî’nin *Şehname*’sini açınca: “Mademki aslanlar bu çemenzardan çekilip gittiler, artık buralarda avcılık topal tilkiye kaldı!” manasına gelen beyti etmez mi? Bu garip tesadüf üzerine Timur *Şehname*’yi elinden atmış ve: “Firdevsî hâlâ yaşıyor!” diyerek oradan çekilip gitmişti.

Firdevsî’nin pek çok hakimane şiiri vardır. Birini kaydediyoruz:

“Dane toplayan karıncaya ilişme, zira canı vardır, can ise tatlıdır. Bağrı karadır ve taş yüreklidir o insan ki, bir karıncanın müteessir olduğunu ister.”

Büyük Gazâli bu küçücük kıtaya meftun olmuş ve: “Bu iki beyitçik mukabilinde bütün telifatını vermeye hazırım” demiştir.

varsa, tamahın gözüne mil çek, onun elinden kurtul.”

Gönlüm, devletin de kendi gibi düşündüğünü görünce, bah-tiyarlığından devlete karşı nazlandı:

- Dostluk zamanı geldi, dostluğunu göster de şu kan içtiğim anda kalbime ferahlık ver. Benden daha olgun kişiler bu çeşit eserler yazdılar, fakat bu incileri padişahların pazıları ile deldi-ler ve daima devletin kendilerini himaye etmesini istediler. Zira inci, elmastan başka bir şeyle delinmez. Yüksek bir kıymeti haiz olan sözler, hep refah ve huzur içinde söylenmişlerdir. Halbuki ben, cihandan, elini, eteğini çekmiş, arpa ekmeğine kanaat eden bir adamım. Hazinesinin üstüne oturmuş bir yılan benzerim, ak-şamdan akşama bir pıdecik bir iftar ederim, o arıya da benzerim ki, daracak bir yuvası vardır, fakat o yuvada yüz renkli helva bulunur. Padişahın sayesinde rızık her tarafta boldur, eğer “ke-rem” denilen şeyden nişan kalmadı ise, benim rızık hususunda tasam yoktur. Zira istersem, kuş penceremden içeri girer, balık yeri yarar önüme gelir. O devletten “ki onun düşmanları kah-rolsun!” himmet gösterip beni kayırmasını niyaz ederim, başka bir şey değil.

Ne kadar işler himmet ile bilhassa padişah himmetiyle aydan daha parlak bir hale gelmiştir. Eğer elde dünyalık namına bir şey yoksa elimdeki kanaat saadeti bana yeter.

Tuğrul Arslan'ın Methine Dair

Genç padişah, genç talihli padişah ki tacı ile bahtiyar oldu! Manaz iklimin sultanı, madde âleminin hükümdarıdır. Mülkün ilticağâhı olan, Şahinşah⁵⁸ Tuğrul, cihanın sahibi, âdil bir sulta-

⁵⁸ 1. Tuğrul Sultan: İran'da hüküm süren Selçuk hükümdarlarının on

nıdır. Padişah Tuğrul “ki yeryüzünün Dârâ⁵⁹’sı, devletin hamisi

dördüncüsü ve sonuncusudur. 71-1175 tarihinde babası Arslan’ın vefatı üzerine saltanata geçmiş, validesi tarafından biraderi olan Kızılarslan kendisine vezir-i umur tayin olunmuştur. Rey kurbunda Harzem Şah hükümdarlarından Sultan Tekiş ile ettiği muharebede, 590-1193 tarihinde maktul düştü ve bu suretle İran Selçuki Devleti sona ermiş oldu. Şiirleri vardır.

⁵⁹ Dârâ: Eski İran Hükümdarlarındandır. Kiyaniyan sülalesinin döküzcüsüdür, kendisi ile sülale sona ermiştir.

Dârâ’nın oğludur. Babasından sonra milattan 342 sene evvel tahta çıkmış, 330 senesine kadar saltanat sürmüştür. Büyük Iskender, babasının yapmak istediği İran seferine pek hevesli olduğundan asker göndererek Anadolu, Suriye ve Mısır cihetlerini zapt ettikten sonra Dârâ’nın teklif ettiği sulhu kabul etmemiş, İran’a doğru yürümüştür. Erdil’de vuku bulan muharebede Dârâ mağlup olmuş ve Türkistan’a kaçarken öldürülmüştür. Iskender bir muharebede Dârâ’nın hazinesini zaptetmiş, çoluğunu-çocuğunu esaret zincirine vurmuştu. Bu hareket Dârâ’ya pek tesir etmiş ve artık bundan sonra felah bulmamıştır. Makamat-ı Hariri şarihlerinden Şerîf der ki: Iskender, Dârâ’nın adamlarından birine pek büyük bir servet vaat ederek hükümdarını vurdurmuştur. Bu adam Dârâ’yı arkasından mızrak ile vurmuştu. Dârâ mızrağı yiyip yere düşünce Iskender gelip Dârâ’nın başını alıp dizine koyar ve yüzündeki toprakları eliyle siler, onun yüzünden ve gözünden öper ve ağlar. Sonra da Dârâ’ya şu sözleri söyler: “Hamt ederim o Allah’a ki, senin ölümünü benim elimde ve benim askerlerimin birinin elinde nasip etmemiştir. Söyle, dileğin ne ise yerine getireyim?”

Dârâ şu temennide bulunur: “Senden bir dileğim vardır. O da “Ateşgedeleri tahrip etmemek ve ben ölmeden evvel katilimden intikam almaktır. Zira o senin yanında kalırsa, sana küfranı nimette bulunacaktır.”

Bunun üzerine Iskender, Dârâ’ya: “Benim de senden dileğim, kızını bana tezvic etmendir.” dedi. Dârâ buna da muvafakat etti: “Kızımdan doğacak çocuğa mülkü vermek şartıyla...”

ve seha deryasıdır” soydan padişah gelmiş ve “Arslan⁶⁰”ın yerine tahta oturmuştur.

Ben, bu hazinenin kapısını açıyor, bu binanın temelini kuruyordum. Tuttuğum işte talihim mübarek idi. Felek de: “Tebrik ederim, yardımcın ben'im!” diyordu. Mademki, kitabın falına böyle bir talih çıktı, kendi işi gibi benim de işimi yoluna koyacaktı. Zira bir eser, şahane bir talihe mazhar olunca, ünü ile bir sultan gibi cihanı tutsa layıktır. Ruhumun maşuku olan bu kitabı, az bir müddet içinde bitirmiştım. Takdim hususunda gecikmemin sebebi, padişahın işlerini bitirmesini beklemek olmuş-

İskender şartı kabul etti, kızla evlendi ve katilden intikamını aldı. Dārâ'nın lakabı Kodoman'dır. Yol açmak, posta işletmek gibi usuller koymuştur. İran'da ilk para bastıran da İskender'dir.

- ⁶⁰ Arslanşah: İran'da ve Irak'ta 429-1037 den itibaren 161 sene saltanat süren Selçukiler şubesi mülukunun on üçüncüsüdür ki, sekizinci hükümdar olan Tuğrul'un oğlu ve on dördüncü hükümdar olan diğer Tuğrul'un da babası idi. Amcası Süleyman Şahın hal'inden sonra 556-1160 senesinde tahta oturmuş ve Süleyman Şah'tan evvel saltanat sürmüş olan amcazadesi Mehmed'den dul kalmış olan Abbasi halifesi Muktefi Billah'ın kerimesi German Hatun ile evlenmiştir. Bu padişahın hali ismine çok zıt düşmüştür. Çok yumuşak huylu ve gevşek tabiatlı idi. Güzel yemek ve güzel giymekten başka bir şey düşünmezdi. Bütün işler üvey pederi Etâbek İldeniz'in elinde kalmıştı. Bu zat, Arslan'ın amcası olan sultan Mesud'un kölesi iken iktidarı ile büyük mertebelere yükselmiş, daha sonra Tuğrul Sultan'dan dul kalan Arslan'ın validesi ile evlenmişti. Arslan'ın tahta cülusu ancak bu zatın himmeti ile olduğu gibi, saltanatı zamanında da Arslan bir kukla gibi tahta oturmuş, saltanat işlerini hep Etâbek İldeniz görmüştür. Arslan 15 sene sekiz ay saltanat sürdükten sonra 571-1175'te vefat edince, yerine oğlu Tuğrul geçmiştir ki, Selçukilerin bu şubesinin son hükümdarıdır.

tur. Zira Habeş'in zülfünü Tamgaç⁶¹'ta bağlayacak, Şüşter⁶²'in yakasına nişanı Çaç⁶³'ta takacaktı. O, gölgeliğindeki doğanla Anka⁶⁴'yı tutar, altın tacı ile gökteki Ülker'in parıltısını sönük bırakır. Onun haşmeti, otağını göklere yükseltir, tayı Ceyhun'dan

⁶¹ Tamgaç: Türkistan şehirlerindendir.

⁶² Şüşter: İran'ın Hüzistan yani Ehvaz eyaletinin en büyük şehirlerindendir. İçinden Karun nehri geçtiği için, güzel bir köprüsü bulunmaktadır. Nehrin suyundan etrafı sulamak için eskiden kalma sanatkârane yapılmış bentler ve büyük cetveller göze çarpar. Şehirde büyük bir cami ile müteaddit pazarlar da vardır. Şüşter'in civarında, Sûs harabeleri mevcuttur. Vaktiyle bu şehirde gayet güzel ve kıymetli kumaşlar dokunurmuş. Hazreti Ömer zamanında Ebû Musel Eş'ari'nin himmetiyle fetholunmuştur. Fethi esnasında şehit düşen Berra İbni Mâlik-ül-Ensari'nin türbesi şehirdedir. Ulemadan birçok zevatın bilhassa Zünnuni Mısri Hazretlerinin ashabından ve Sofiye taifesinden Şehil İbni Abdullah'ı Tüşteri'nin doğum yeridir. Hazreti Şehli Basra'da yaşamış, 85-896'da vefat etmiştir. Ömrü seksen beş senedir. Araplar bu şehre Tüster, derler.

⁶³ Çaç: Maverâünnehir şehirlerindendir. Evvelce güzel yaylar yapılan bu şehrin şimdi adı Taşkent'tir.

⁶⁴ Anka: Boynu uzun, tüyü güzel bir büyük kuşun adıdır. Rivayete göre, evvelce mevcut iken hicretten önce Reslilerin Peygamberi Himyerli Hanza'la İbni Safvan'ın yahut Halid İbni Sinan'ın duasıyla nesli kaybolmuştur. Mısırlıların efsane olarak söylediklerine bakılırsa, Anka, kartal kadar büyükmüş. Boynundaki tüyler altın gibi parlak sarı ve kuyruğu beyaz ile karışık pembe imiş. Gözleri de pek güzel imiş. Ölüm yaklaşıncı güneş yuvasını yakar bu da yeniden bir yuva yapıp içini kokulu otlarla süsler ve ortasına girip otururmuş. Oracıkta ölür gider, sonra kemiği içindeki solucandan diğer bir Anka peyda olurmuş. Bu yavru, anasının ölüsünü, yaptığı bir mahfaza içinde Bâlebek'teki Şems mabedine götürürmüş. Bu kuşun Arabistan'da 500-600 sene yaşadığını söylerler. Farsça şiirlerde sık sık görülen "Simürg ve Sinek" kelimeleri Anka demektir. Hüma da Anka'dan başka bir şey olmasa gerek.

öteye sıçrar. Yedi ülkeyi fethi ile kendine baş eğdirir, dokuz feleğin başını bir çemberinin içine sokar. Ona bazen Hakan⁶⁵, Çin haracını gönderir, bazen de Kayser⁶⁶ din cizyesi yollar. Allah'a hamt olsun ki, kem gözden saklanacak bir haşmet ve saltanatı vardır. Bir ananın şefkatinden evladına tutsu yapması gibi ben de ona seher dualarını gönderdim. Belki, dedim, bu dualar iyi bir tesir yapar da beni hemen hatırlar ve o cevher saçan yüce ad-ki âlemin canı ve canın âlemidir- Etâbek⁶⁷'e şu sözleri söyler: "Ey cihangir! Nizâmi, böyle değerli bir adam iken senin ona iltifat göstermemen büyük bir kusurdur. Daha vakti gelmedi mi ki, onu taltif edelim ve o düşkünün haline bir çekidüzen verelim. Bir bakışla onun gözünü aydınlığa kavuşturalım ve kederli

⁶⁵ Hakan: Eskiden Türk hükümdarlarına verilen unvandır.

⁶⁶ Kayser: Eskiden Rum hükümdarlarına verilen unvandır.

⁶⁷ Etâbek: Aslı Atâbek yani "Bey Baba" dır. Bu unvan evvelce Tatar oba başlarına verilirdi. Sonradan Selçuk padişahlarının çocuklarını terbiyeye memur olan Türk ümerasına verilen bir unvan oldu. Bunlardan bazıları birer memleketin idaresine memur olmuş, zamanla istiklallerini ilan etmişlerdir. Ve bu suretle "Etâbekân" yahut "Müluki Etâbekiye" ismiyle 6. ve 7. hicret asırlarında beş devlet zuhur etmiştir. Kitabımızdaki, hükümdarlar, Azerbaycan Etâbekleridir. Bu Devlet, Mesud ibni Melikşah ki Selçukinin azatlılarından ve ümerasından Şemsüddin Etâbek İldeniz tarafından 555-1162 tarihinde kurulmuş ve 622-1225 senesine kadar devam etmiştir. Bu hükümdarların isimlerini ve saltanat müddetlerini yazıyoruz:

Şemsüddin İldeniz: 555-568

Cihan Pehlivanı Muhammet: 568-581

Kızılarslan Osman: 581-587

Ebubekir: 587-607

Muzafferüddin Özbek: 607-622

yüzünü güldürelim. Senin bir gecede Seti⁶⁸'nin ve Mihseti⁶⁹'nin gazellerine hazineler verdiği dillere destan olmuştur. Eğer ona bizden bir harman ihsan olunursa, vallahi hazinemizden arpa tanesi kadar bir şey eksilmiş olmaz. Bizim mülkümüzden (ki temeli sarsılmaz bir devlettir) harap olmuş biri mamur edilirse ne olur?

Böyle bir söz üstadı ne zamana kadar köşede kalacaktır? Böyle bir edip, ne vakte kadar ihtiyaç ile kıvranacaktır? Güneşin hanesi, o sebepten mamurdur ki, cihanın zulmette kalanlarına ışık verir. Bulutun cömertliği o sebepten cihanı tutmuştur ki, henüz biten çimenciklere bile hayat bahşeder. İşte bu müterennim kuş da, bir ömür boyunca bizim verdiğimiz nimetin şükrünü yerine getirmek için çırpınmıştır. Bizden en ufak bir ihsan bile görmeden hakkımızda teşekkür ve sitayişte bulunmaktan geri kalmamıştır. Benim gibi bir şefaatçi ve onun gibi bir bende olduktan sonra artık senin gibi bir kudret sahibi şanına layık olanı ihsan eder.”

⁶⁸ Seti: Saraya intisabetmiş kadın şairlerdendir ve Mihcetinin muasıdır. Müreffeh bir hayata nail olmuştur. Seti kelimesi “Seyideti” kelimesinden muharrefdir.

⁶⁹ Mehseti’i Debiri: İran’ın en meşhur kadın şairlerindendir. Gence’nin ve bir rivayette Nişabur kibarzadelerinden idi. “Büyük Hanım” demek olan “Mihseti” lakabıyla şöhret bulmuştur. Sultan Sincer’in musahibelerinden idi. Mihseti Sultan Sincer’in meclisinde bulunurken, dışarı çıkmak için, ayağa kalkınca, Sultan sabahleyin erkenden yola çıkmak istediğinden, Mihseti’ye havaya bakmasını emretmiş. Mihseti dışarıya çıkıp da kar yağmış olduğunu pencereden görünce Sultan’ın huzuruna dönmüş ve irticalen şu rubaiyi okumuştur: “Ey padişah! Felek saadet atını hazırladı ve ona binmek için bütün hükümdarların içinden seni seçti. Yolda giderken altın nallı atının ayağı yere değmesin diye de yeryüzünü gümüşle kapladı.”

Nizâmi! Bu, ne cesarettir ki, devlete karşı böyle küstahça konuşabiliyorsun? O, öyle bir padişahdır ki, hakan ve fagfur⁷⁰, yüz hacetle onun kapısının eşigini uzaktan öperler. Ey zavallılar zavallısı! Ne özür beyan edebileceksin ki, bu tehlikeli makamda söylenip duruyorsun? Evet, şu cihet var ki, padişahın otağı Allah'ın dergâhına benzer; bir kişi, o kapıda büyüklük taslarsa alçalır, hiçlini anlarsa aziz olur.

Görmez misin: Şimşek, demiri yakar da, dul kadının kandi-lini parlatır. O otağ bir deryaya benzer ki, dalgası zehirlidir, bir gülü bahçe yapar da bir bahçeyi harap eder. Padişah, bu hususta Süleyman peygamber gibidir, ona bazen bir balık söz söyler, bazen de ay... Maden eritilen, ocaklarda muhasipler, bazen altını bazen de toprağı hesaba alırlar.

Allahım, kâinatta hayat bulundukça, felek döndükçe, dünya durdukça, cihani yalnız bu padişaha mahsus kıl! Feleği bu ülkeler fatihinin yardımcısı yap, sağlığından ve gençliğinden onu faydalandır, ona, her şeyden daha fazla ömür ihsan et. Devlet, onun yanından uzak kalmasın taç, onun başına konmadan parıldamasın! Onun bahtı yüzünden cihana bolluk ve ferahlık gelsin! Sayesi ile asuman iftihar etsin! O, ebediyete kadar yaşasın ve saltanatı dünya durdukça dursun!

Etâbek-i Âzam Şemsüddin Ebucafer Mehmed İbni İldeniz Hakkında Methiye

Talihin mübarekliği ve fırsatın bahşettiği kuvvetle söze bir kıymet verdiğim ve kalemi ele alarak padişahın adına yazmaya başladım. Etâbek-i Âzam, bütün padişahların ulusu, kâinatın

⁷⁰ Fagfur: Eskiden Çin Hükümdarlarına verilen unvandır.

yüce sultanıdır. O, padişahın maiyetinde olması bakımından -kaşın başta bulunması gibi- çifttir, mevkiin yüksek oluşu bakımından da -baş gibi- tektir. Devrin hâkimi olan ve cihandan zulüm feryadını kaldıran Etâbek-i Âzam Ebu⁷¹ Cafer Mehemmed ki sehası ile Mahmudü Gaznevî⁷² gibi, şöhreti Horasan'ı tutacak-

⁷¹ Cihan Pehlivan: "Ebucafer Muhammed" Azerbaycan'da hükümet süren Etâbeklerin ikincisidir. Babası Etâbek Şemsüddin İldeniz'in vefatında, yani 568-1172 tarihinde emaret mesnedine geçmiş ve mevkiini kuvvetlendirerek Sultan Tuğrul Selçuki zamanında on üç sene hükümet sürdükten sonra 581-1181'de vefat etmiş, yerini biraderi Etâbek Kızılarşan'a bırakmıştır.

⁷² Mahmud'ü Gaznevî: "İbni Sebük Tekin." Abbasi'ye devrinde zuhur eden büyük İslam devletlerinden Gazneviyye Devleti'nin müessiridir ve İslam padişahlarının ve gazilerinin en ulularındandır. Babası Sebük Tekin Saman Oğulları ümerasından Horasan valisi Alp Tekin'in kölesi iken damadı olmuş ve vefatında yerine geçmiş, sonra da Samanilerin zaafından istifade ederek istiklal davasına kalkmış ve Gazne cihetini zaptetmiştir. Oğlu Sultan Mahmud 357-967 tarihinde dünyaya gelmiştir. Pederinin hayatında Horasan valiliğinde bulunmuştu. Pederinin vefatında yanında bulunan küçük kardeşi İsmail yerine geçmiş ise de, Sultan Mahmud hemen Gazne'ye gitmiş, 387-997'de miras olan mülkünü biraderinin elinden almış ve saltanatını ilan ederek Samanilerin elinde kalmış olan yerleri dahi zaptetmiştir.

Faris ve Irak cihetlerinde hüküm süren Ali Büveyh ile cenk yapmış sonra sulh ederek saltanatını tanıttırmıştır. Horasan ile Afganistan ve Büllicistan ülkelerini dahi baştan başa eline geçirdikten sonra Maverâünnehir hanı İlk Han ve sonra Kadir Han ile harp ederek Ceyhun ötesine ve Harizen'e kadar hududunu genişletmiş ve Ali Büveyh'den de Irak-ı Acem ve Faris taraflarında bir hayli yerler zaptetmiştir.

Hindistan'a on iki sefer yapmış ve Hint içerlerine kadar gitmiş, İslamiyet'i yaymıştır. Birçok büyük ve meşhur puthaneleri camiye çevirmiş. Hinduların putlarını tezyin eden mücevherat vesaireyi Haremeyn'e hediye eylemiş ve Gazne İslami müesseselerini tezyin-

de kullanmıştı. Hint Brehmenlerine, kadınlarının kocalarının cenezesiyle birlikte diri diri yakmak ve ölüleri mukaddes tanıdıkları Ganj Nehri'ne atmak gibi insaniyet ve medeniyete uymayan batıl âdetleri yasak etmiştir. İnsaniyete ve İslam medeniyetine pek büyük hizmetler etmiş bir hükümdardır. Bu cihangirliği ve dillere destan olan adaleti ile beraber âlim, fakih ve şair bir zat idi. Mertlik ve dürüstlük şanıydı. Büyük bir kahramandı, cenk âleminde ve siyasette bir dâhi idi. Ulema ve üdebayı sever, onları her fırsatta kayırırdı. Hakim Farabi'yi, meşhur coğrafya âlimi Biruni'yi ve şair Firdevsî gibi şöhetleri hep Gazne'ye toplamıştı. İbni Sina'yı da çağırmış fakat o gelmemişti. Kendi adına birçok ilmi ve edebi eserler ithaf kılınmıştır, bunların başında Firdevsî'nin meşhur *Şehname*'si gelir. Sultan Mahmud'un itikadı dürüst idi, Sünnilikte taassubu, bidat erbabına ve Rafizilere buğzu vardı. Otuz üç sene büyük bir şevket ve muvaffakiyet etmiştir. Gazne'deki türbesi pek mükemmel ve müzeyyendir. Oldukça güzel şiirleri vardır, bunlardan birini kaydediyoruz:

"Kendi aynamı cilaladım, parlattıktan sonra önüme koyup baktım. Kendi ayıbımı o kadar çok gördüm ki, başkalarının ayıbı hatırıma gelmedi."

Sultan Mahmud Gaznevî'nin pek sadık ve zeki İyaz adında bir kölesi vardı ki, onu pek sever, onu görmeden duramazdı. Hatta saraydan "İyaz"ın bulunduğu yere gizli bir yol yaptırıldığı rivayet olunur. "Mahmud ve İyaz" adlı gerek Farsçada ve gerek Türkçede birçok manzume yazılmıştır.

Mahmudu Gaznevî İslam'da ilk "Sultan" lakabını alan hükümdardır ve ona bu lakabı Halife Kadiri Billah vermiştir. Sultan Mahmud, kardeşi ile yaptığı muharebede galip gelince bir masaya oturup içmeye başlamış ve kardeşini karşısına alıp ona sormuş: "Peki, biraader, eğer zafer senin tarafında tecelli etse idi, benim hakkımda ne yapmak istiyordun?"

Kardeşi İsmail sarhoşluk haliyle hakikati söyler: "Ben seni bir kaleye hapsedecek, hizmetçilerini vesair lazım olan şeylerini bırakacaktım." Bunun üzerine Sultan Mahmud onun niyetine göre ceza vermek istemiş, onu bir kaleye hapsedmiş ve kalenin hâkimine de, her arzusunun müsaade olunmasını emreylemişti. Sultan Mahmud, Hint seferlerinden birinde Sümenat denilen putu da kırdırmıştır. Hintliler

bu puta pek büyük bir kıymet atfeder, hâşâ onu bir ilah olarak tanırırlar, her şeyi ondan beklerlerdi. Pek uzak yerlerden getirdikleri hastalarını o putun bulunduğu kiliseye bırakırlardı. Tedbili hava ile olanlar iyi olursa bunu putun lütfundan, ölenleri olursa kendi delâletlerinden bilirlerdi. Bu putun evkafı on bin köy imiş. Hizmetinde bin Brahmen bulunur, üç yüz Brahmen, gelen ziyaretçilerin saç ve sakallarını tıraş edermiş üç yüz erkek ve beş yüz kadın yalnız kilisenin kapısında terennüm ve raks vazifesi ile muvazzaf imiş. Kiliseye girilince hesapsız emval ve hazine çıkmıştır. Sümenatı kırdıkları zaman kulağında otuzdan fazla halka bulmuşlar, meğer her bir halka bin sene yapılan ibadete nişan imiş. Demek beşerin büyük bir kısmı otuz bin yıl yalnız bir puta tapmış. Mahmudu Gaznevî hakkında pek çok fıkra vardır.

Bir gün, biri huzuruna çıkıp, şöyle bir şikâyetle bulunmuş ve bir Türk'ün, karısını boşaması ve şehirden çıkıp gitmesi için kendisini zorladığını söylemiş. Sultan Mahmud, gelen adama: "Bir daha o adam gelince doğru bana gel, haber ver" demiş. Bir iki gün sonra o adam tekrar gelir ve evvelki tazyikini yapar. Bunun üzerine biçare adamcağız hemen sultan Mahmud'a gelir, haber verir. Sultan Mahmud derakap evvelce yerini öğrendiği eve gider ve ışığı söndürtür. Bir biçimine getirip, zorba herifi yakaladıktan sonra kendi eliyle onu öldürür. Sonra ev sahibine ışığı yaktırır ve ölünün yüzüne bakması ile secdeye kapanması bir olur. Bundan hayrete düşen ev sahibi, Sultan Mahmud'dan bu secdenin hikmetini sorar, Sultan şu cevabı verir: "Ben, bu adamı oğlum zannediyorum. Yüzünü görürsem öldüremem, diye ışığı söndürmüştüm. Oğlum olmadığını görünce Allah'a şükrettim. Üç gündür kederimden ne yiyor ne uyuyorum!"

İran Irak'ının fethinden sonra bu ülkeden Hindistan'a giden kervan, yolda eşkiyalar tarafından soyulur. Bu sırada bir oğlunu kaybeden bir ana, Sultan Mahmud'a gelir, sızlanır. Sultan Mahmud, yolun uzunluğu dolayısıyla bir şey yapılamayacağını söyler. Fakat kadın cesaretle gelerek: "Öyle ise neden idare edemeyeceğiniz memleketleri zapt ediyorsunuz? Mahşerde Allah bunların hesabını sizden sorduğu vakit ne diyeceksiniz?" der. Bu sözlerden müteessir olan sultan, kadına birçok hediye verir ve bundan sonra Hindistan'a gi-

tır. O, cihanı aydınlatan güneş gibi bir cihangirdir. Her ülkede kendini göstermiş, kendisine eş olmak sevdasına kapılanı, bir şimşek gibi yakmıştır. Buna şahit odur ki, o, her sınıf halkın güneşidir, zira onun adı: “Şemsüddin-i ved-dünya: Dinin ve dünyanın güneşi”tir. Öyle ki, güneş gibi yıldızlara ziya verir, bizlere de saadet! Allah onu kem gözden esirgesin! Bütün varlık için bir rahmet olan o ezeli bağışlamada, iki kimseye “Muhammed” adını verdiler. Biri ile peygamberlik sona erdi, birinin hayatında ülkelerin fethi tamamlandı. Biri, Arap burcunda ebediyete kadar parlayacak bir ay, biri ta ezelden Acem mülküne bir padişah! Biri, dini zulümden kurtardı, biri adaleti ile dünyayı mamur etti. Ne mübarek bir isim ki, kerem ve inayeti ile iki mim”i⁷³, iki âlemi kulağı halkalı köle yaptı ve o isme olan hasedinden âlem” iki parça oldu. Zira onun iki “mim”i, “âlem”in ise bir “mim”i vardır. Kalem pergelciliğiyle yazıp ayırmadan o ismin bir “mim”i ona kemer bahşeder, bir “mim”i de taç... Taç bahşediciliğinin nuru ile bir şimşek gibi parlamış ve bu kudret ile onun adı “Taç bahşedici” olmuştur.

decek kervanların korunmasını üzerine aldığı şehirde ilan ettirir. Hatta ilk çıkan kervanla birtakım zehirli meyveler gönderip yollara döktürdüğü, eşkıyaların çoğunun bunları yiyerek öldüğü rivayet olunur. Sultan Mahmud’un çok çirkin bir yüzü varmış. Sarı ve çilli bir yüz. Hatta bir gün aynaya bakmış ve gülmüştü. Bu sebeple de tebaasının kendisini sevmeyeceğini zannederdi. Bu sebeple de tebaasının kendisini sevmeyeceğini zannederdi. Bu haşmetli padişahın, ordusunda kullandığı 1300’den fazla talimli ve terbiyeli filin bulunduğu rivayet olunur.

⁷³ İki mim: Hazreti Peygamber efendimizin mübarek isimleri olan “Muhammed” kelimesindeki iki mimdir. Kelimenin başında bulunan “mim” taç; ortasında bulunan “mim” de saltanat kemeri bağışlayıcı farz olunmuştur. Şüphesiz ki bu tasavvur eski harflerle yazılan “Muhammed” kelimesindeki mimlerin duruşlarına göredir.

O, ihsan etmek isterse, cömertliği bir tufan gibi coşar ve Cûdi⁷⁴ Dağı'nı aşar. O var iken felek kime "Kalk!" diyebilir? Zira kuvvet ve saltanat sahibi yalnız odur. Kâinat, onun cömertliği karşısında yerlere geçmiş, utancından ter dökmüştür. Derya gibi hiç yüz buruşturmadan inci verir, maden ocağı gibi hiç esirgemedi cevher bahşeder. Onun kılıcı ölüm saçmada demir yağdıran bir buluttur ve o kılıcın adı da "Yedi iklimin anahtarı"dır. Altı cihet, onun otağını omzunda taşır, dokuz felek ona kölelik için kulağına halkı takar. Cihan bir ana gibi onun üstüne titremiş, onun adaleti adına bir bahara dönmüştür. Bu âlemin dışında kalan haberler, seziş ve görüşü ile ona malum olur. Hangi ikbal vardır ki, o nail olmasın? Pençesi ile, aslanlar gibi bir kahramandır; aslanları bile yere çarpan bu kuvvetle Allahım, o ne aslandır. Ne, aslanlığı ile bir kimseyi incitir ne de kahramanlardan biri ona karşı durabilir. Onun mızrağı kılı bile yerinden uçurmuş ve kusur bulucuların gözlerini kör etmiştir.

Sabah ışığı gibi saldığı iki başlı mızrağının altında kalan düşmen, kerpetenin ağzında sıkışmış çiviye döner. Şimşekler çaktıran kılıcının darbeleri ile hasımlarını şafak kızılı kan içinde bırakır. Atı, koşmaya başladı mı feleği yedi meydan geride bırakır.

Yeryüzü her ne kadar akıldan mahrum işe de onun fermanı altındadır. Tacı feleğin üzerinde, başı ayın üstündedir. Padişahlık da böyle olur; ne mübarek bir padişah! Siyaseti ile dünyaya

⁷⁴ CUDİ: "Ararat Dağı", bu dağın nerede olduğu kestirilemiyor; Musul'da, Elcezire'de, Diyarbakır'da, Şam'da bulunduğu rivayetleri vardır. Bazılarında "Cudi" kelimesi cins ismi olara her dağa denirmiş. Kur'an'ı Kerim'de ayetle beyan buyrulduğu üzere, Hazreti "Nuhun gemisinin bu dağa konduğu, nizamı, "cömertlik" demek olan "cud" ile "cudi" kelimeleri arasında cinas yapmıştır.

hâkim oldu; evet, Allah'ın⁷⁵ gölgesi olmak işte böyle olur! Beyaz olsun, siyah olsun herkes Allah'tan sonra ona taptı.

Bir derya gibi coşan zırhlı askerleri, savaşta düşmanı boğmak için bir ok hızı ile koşuşurlar. Çelikten bir dağ gibi duran cenahlar, silah elde hazır dırlar. Onun düşmanının boğazı, sanki ağır bir çandır ki, kılıcı bir mıknaş gibi üstüne çeker. O, düşmandan asla gafil olmadı, uyanıklık budur; o uyumadı, bir padişah'a gereken de budur. Ünü cihanı tutan padişah, Etâbek⁷⁶ İldeniz "ki dünyaya veda etmiştir" iki âlemi yalnız bu cana emanet bırakmıştır ve mademki onun canı vardır, artık ona "Ölmüştür!" denemez. Cihan, bu sahipkıran sayesinde hayat buluyor, bunda şüphe yoktur. Zira o, cihanın canıdır. Bundan başka kimse âlemi böyle baştan başa tutamaz. Allah onun başından bir tel saçını eksik etmesin! Bu mazhariyette bir insan hiçbir anadan doğmamıştır. Habeşistan'dan Çin'e, kadar, bu kudretle ülkeler fetholunmuştur. O, Irak'ta kadehe şarap koyarken, heybeti Rum'a ve Şam'a

⁷⁵ Hadis "Sultan yeryüzünde Allah'ın gölgesidir, her mazlum ona sığınır."

⁷⁶ Şemseddin Etâbek İldenizhan: İldeniz, Azerbaycan'da hükümet süren Etâbekler Devleti'nin müessisidir. Selçukilerden Sultan Mesud'an veziri Kemal Semiramin'in kölesi bir Kıpçak idi.

Kemal, Batınilerin fedaileri tarafından öldürülünce, İldeniz, Kemal'in terekesi meyanında sultanın malı olmuştu. Sultan Mesud, İldeniz'e askeri bir rütbe verdi. Padişah'ın teveccühünü kazanan İldeniz, en büyük mevkie kadar yükseldi. İsyanlar bastırdı, birçok yer zaptetti, bunlara mükâfat olarak da Azerbaycan valiliğine tayin olundu. Tedbiri ve cömertliği ile halkı ve askeri kendine bent etti. Sultan Mesud'un yerine geçen Arslan Şahın anası ile evlendi ve "Atabek" oldu. Padişah bir kukla durumuna düştü.

Bu kadından Cihan Pehlivan Etâbek Mehmed ile Kızılarslan Osman adında iki oğlu oldu. Vefatı bin yüz yetmiş ikidedir.

düşmüştür. Siyah putu, Rum'un başında zafer dişleri ile bir mum gibi çiğnemiş ve Rum askerini -Türk askerinden de çok olduğu halde" keskin kılıcı ile kendine köle yapmıştır. Onun av sahası Ebhaz⁷⁷ ve Derbent⁷⁸'tir. Baskın yaptığı ülkeler de Harzem⁷⁹ ve

⁷⁷ Ebhaz: Yakutü Hamavinin Mucemilbûldanına göre Kafkas dağlarında bir nahiye ve bir kale olup ahalisi Hristiyan ve Gürcü imiş. Ebhaz Gürcüleri hicretin 515-1121 yılında Tiflis'i zapt etmişlerse de 621-1224'te Celaleddin Harizem Şah tarafından çıkarılınca tekrar incaza avdet etmişlerdir. Ebhazlıların adı hırsızlığa çıkmış, hâkimleri de zalim olmakla tanınmışlardır.

⁷⁸ Derbent: Kafkasya'nın Hazer Denizi sahilinde meşhur bir şehirdir. Vaktiyle Dağıstan'ın merkez idi. Şehrin her tarafı kaleler ve surlarla çevrilmiş olduğu gibi bir de iç kalesi vardı. Çarşı ve camileri muntazamdır. Zağferan'ı meşhurdur. Derbende Şark ahalisi Timurkapı, derler. Timurkapı'nın müessisi Iskender'dir. Sonradan buralarını Nuşirevan istila etmiş ve gereken yerlerini tahkim eylemiştir. İslamların eline geçmesi yedinci asra doğrudur. Harun Reşit çok defa Timurkapı'ya gider orada ikamet edermiş. Derbent'ten birçok âlim çıkmıştır.

⁷⁹ Harizem: Batı Türkistan'ı, Aral Gölü güneyinde ve Ceyhun nehri-nin iki yakasında bulunan Hıyve Hanlığı ile diğer Türk kabilelerini içine alan büyük bir ülkedir. Bu ülkenin bazı tarafları çöl ise de ekseri havalisi maldardır. Selçuk devleti ümerasından Kudbiddin Mehmed 440-1048 tarihinde buraya müstakil olarak vali tayin olunmuş ve Harizem Şah diye şöhret almış idi. Sülalesi pek çok şevket peyda eylemiş ve 628-1230 tarihine kadar İran ile Turan'ın ve Semerkand'ın ekseri mahallerini istila etmiş ise de sonradan Cengiz tarafından açılan harpte büsbütün mahvolup gitmiştir.

⁷⁹ Semerkand: Orta Asya'nın en meşhur şehirlerindendir. Buhara'nın iki yüz yirmi iki km güney doğusundadır. İslam medeniyetinin en parlak merkezlerinden idi. Timurleng'in payitahtı olmuştur. Şehrin kuzey cihetinde Timur'un zevcesi Bibi Hatunun türbesi bulunmaktadır. Batı güneyinde Kör-i Emir ismiyle Timur'un bir türbesi vardır ki, kubbesi gayet güzeldir. Şehirde Uluğ Beyin ve Timur

Semerkant⁸⁰'tir.

ailesinin diğer fertlerinin dahi türbeleri mevcuttur. Bu türbelerin yanında büyük ve sanatkârane yapılmış bir camii şerif vardır ki Hazreti Osman'ın el yazısı ile yazılmış ve kan lekelerini havi olduğu söylenen ve sonradan Petersburg kütüphanesine nakledilmiş olan Mushafi şerif bu camide bulunmuştur. Şehrin birçok cami ve medresesi vardır. Etrafı surlarla çevrilmiştir. Müzeyyen köşkleri, latif bahçeleri bir zamanlar dillere destan imiş. Taşkent kapısı dışında "Şâhizinde" dedikleri kısım İbni Abbas Hazretlerinin türbesi ve yanında Orta Asya'da dahi misli olmayan musanna bir camii şerif vardır ki otuz yedi basamakla çıkılır ve bütün Orta Asya halkı nazarında pek mukaddestir. Eski Semerkand hükümdarları tahta oturmadan evvel bu türbeyi ziyaret ederlermiş. Yerli lisanı farsidir, Türkçe de konuşulur. Pek çalışkan olan ahalisi sanayi ve ticarete heveskârdır. Şal, seccade, ipekli kumaşlar dokunduğu gibi silaha, kap kacağa dair güzel sanat işleri vardır. Semerkand'ın Büyük İskender tarafından bina olunduğu rivayeti asılsızdır.

⁸⁰ Semerkand: Orta Asya'nın en meşhur şehirlerindendir. Buhara'nın iki yüz yirmi iki km güney doğusundadır. İslam medeniyetinin en parlak merkezlerinden idi. Timurleng'in payitahtı olmuştur. Şehrin kuzey cihetinde Timur'un zevcesi Bibi Hatunun türbesi bulunmaktadır. Batı güneyinde Kör-i Emir ismiyle Timur'un bir türbesi vardır ki, kubbesi gayet güzeldir. Şehirde Uluğ Beyin ve Timur ailesinin diğer fertlerinin dahi türbeleri mevcuttur. Bu türbelerin yanında büyük ve sanatkârane yapılmış bir camii şerif vardır ki Hazreti Osman'ın el yazısı ile yazılmış ve kan lekelerini havi olduğu söylenen ve sonradan Petersburg kütüphanesine nakledilmiş olan Mushafi şerif bu camide bulunmuştur. Şehrin birçok cami ve medresesi vardır. Etrafı surlarla çevrilmiştir. Müzeyyen köşkleri, latif bahçeleri bir zamanlar dillere destan imiş. Taşkent kapısı dışında "Şâhizinde" dedikleri kısım İbni Abbas Hazretlerinin türbesi ve yanında Orta Asya'da dahi misli olmayan musanna bir camii şerif vardır ki otuz yedi basamakla çıkılır ve bütün Orta Asya halkı nazarında pek mukaddestir. Eski Semerkand hükümdarları tahta

Gence⁸¹'den Huzistan⁸²'a kadar kim fethedebilmiştir? Ummandan İsfahan⁸³'a kadar kim sahip olmuştur? Allahım, bu

oturmadan evvel bu türbeyi ziyaret ederlermiş. Yerli lisanı farsidir, Türkçe de konuşulur. Pek çalışkan olan ahalisi sanayi ve ticarete heveskârdır. Şal, seccade, ipekli kumaşlar dokunduğu gibi silaha, kap kacağa dair güzel sanat işleri vardır. Semerkand'ın Büyük İskender tarafından bina olunduğu rivayeti asılsızdır.

İslamların eline geçişi 55-677 tarihinde, Muaviye tarafından Horasan valisi bulunan Saidi İbni Osman, Semerkand'ı muhasara etmiş ve sahibi ile barış yapıp rehin almış idi.

77-699 tarihinde Kuteybe İbni Müslim Buhara, Şaş'ı ve diğer Maverâünnehir beldelerini ve bu arada Semerkand'ı dahi tamamıyla fethetmiştir. Abbasiler zamanında zuhur eden Samaniler tarafından payitaht ittihaz olunmuş ve fevkalade imar ve tezyin faaliyetleri görmüştür. Selçukilerin ve ondan sonra Harizem Şahın zamanında da Semerkand'ı pek mamur olarak görüyoruz. Ne yazık ki Samanilerin ve Selçukilerin yaptıkları imar eserleri Cengiz tarafından mahvedilmiş; Uluğ Beyin rasathanesinden ve kalenderhane ismindeki darülfünundan hiçbir eser kalmamıştır.

⁸¹ Gence: Kafkas şehirlerindendir. Nizâmi bu şehirde doğmuştur. Bütün ömrü boyunca bu şehirden ayrılmamıştır. Türbesi de Gence'dedir.

⁸² Huzistan: İran'ın güney batı nihayetinde bir eyalettir. İran'ın en mamur ve çok bereketli ülkelerinden olduğu halde bakımsızlıktan bir çöl halini almıştır. İslam müverrihlerinin beyan ettikleri "Huzistan" bugünkü Huzistan kadar geniş değildir. Vaktiyle burada pek kıymetli kumaşlar dokunurmuş. Şimdiki mensucatı kaba pamuk işlerinden ve halıdan ibarettir.

⁸³ İsfahan: İran'ın en büyük, en güzel ve en eski şehirlerindendir. Acem Irak'ının güney doğusunda ve Tahran'ın üç yüz otuz beş km güneyinde, Basra körfezinin yine bu derece kuzeyindedir. Denizden bin üç yüz kırk dört m irtifada bulunan gayet geniş bir ova içindedir. Mevki ve manzarası pek latiftir. Suları bol, bağ ve bahçeleri çoktur.

parıltı bu saltanat ayının yüzünden kaybolmasın! Bu taç, bu padişahın başından düşmesin! Herhangi bir şeyi ki o arzu etmemiştir, öd ağacı da olsa, ateşte yansın! Herhangi bir kimse ki ona

Havası mutedil ve pek sağlamdır. Pek eski bir şehirdir. Hatta Dahhak'ı mağlup eden demirci Gave bu şehirden zuhur etmiş ve İran'ın eski padişahları zamanında "Direfşi Gaviyani"yi taşımak İsfahan ahalisine verilmiş bir hak sayılmıştır.

İsfahan, İspehan kelimesinin Arapça şeklidir ve "askerler" manasındadır.

Rivayete göre eski İran padişahlarının en büyük ordugâhı burada bulunmuş 640-19 yılında Ebu-Museleşari'nin maiyetinde bulunman kumandanlardan birinin himmetiyle fethedilmiştir. İslamiyet'in ilk zamanlarında bu şehre pek çok İslam büyüğü hicret etmiş ve bu sayede pek mamur olmuştur. Pek çok âlim, müverrih, şair ve edip yetiştirmiş bir şehirdir. Ebunâimi İsfahani ve Ebul Fereci İsfahani bunlardandır. İsfahan birçok harbe ve hizmete de sahne olmuştur.

Moğol askerleri tarafından çignenmiş ve nihayet Timurlenk tarafından büsbütün tahrip edilmiştir. Şehrin ortasında "Meydangâh" isminde gayet geniş bir açıklık ve bu açıklığın bir tarafından Camii Sultani ismiyle maruf gayet büyük ve musanna bir camii şerif vardır. İsfahan'ın kapalı çarşıları ve bedestenleri meşhurdur. Camilerinin çoğunun kubbeleri yaldızlı ve içleri gayet güzel levhalar ve nakışlarla süslüdür. Büyük bir merdivenin damı gümüşten olup pek nakışlı ve pek musanna imiş. Şehrin içinden büyük bir nehir geçer ki üzerinde sanatkârane yapılmış dört köprü vardır. Bu nehir şehre ayrıca bir letafet verir. Bir zamanlar İsfahan'da ipek ve yünden güzel kumaşlar dokunur, gayet makbul kılıç ve silahlar yapılır, gümüş ve bakırdan pek sanatkârane işler imal olunurmuş. Toprağı gayet mûmbit ve mahsuldar olduğundan külliyetli miktarda hububat, pirinç, tütün, tömbeki ve zağferan gibi şeyler yetiştirir. Üzümü ve meyvesi bol olduğundan ticareti yerindedir. Şehir şimdiki halde harabezardır. Evvelki imar eserlerinin bakiyeleri ağlar bir haldedir.

karşı baş kaldırır, şeker de olsa suya düşüp erisin! Herhangi bir gönül ki ona dargındır, bahar da olsa hazana dönsün! Herhangi bir şahıs ki, ona buğzeder, hazine de olsa yerin dibine batsın!

Yer Öpme Zamanında Söylenen Sözler

Ne mübarek bir taht sahibi ki, ilahi bir kuvvete mazhar olmuştur. Saltanatın sığınağı, hilafetin koruyucusudur. Kılıcı ile ölümün arası ise kıl kadardır. İkinci bir Feridun⁸⁴, ikinci bir Cemşid'dir; yanlış söyledim, esasen bu sözler fazladır, Feridun bir ineğin emzirip büyüttüğü çocuktur, halbuki sen hem ulu bir

⁸⁴ Feridun, İran'ın Pişdadiyan sülalesinden 25 inci hükümdardır ve Cemsid'i torunudur. Meşhur Dahhak İran'ı istila edip Cemsid'i öldürdüğü zaman henüz memede bir çocuk olan Feridun, anası tarafından dağlara kaçırılmış, bir çiftliğe emanet olarak bırakılmıştır. Feridun çiftlikte inek sütü ile büyütülmüştür. Bundan ötürü Feridin için "kitapta inek südü ile beslenen" tabiri kullanılmıştır. Daha sonraları demirci Gaven'in meydana çıkması ile Dahhak ve adamları perişan edilmiş, İran tahtına Feridun çıkarılmıştır. Feridun İran'dan başka Arap ve Türk ülkelerini zaptetmiştir. İhtiyarlığında mülkünü üç oğlu arasında taksim eyleyerek doğru kısmını yani, Türkistan cihetlerini tur'a, batı kısmını yani Arap ülkesini Sel'e, orta ciheti olan İran'ı da İrec'e vermişti. İrec'in saltanat merkezinde kalmasına kasteden Tur ile Sel'i aralarında sözleşmişler ve İrec'i katletmişler ve bu yüzden babalarının bedduasına uğramışlardır. Sonraları İrec'in torunu Menucihir, Feridun tarafından veliaht ittihaz olunmuştu ve büyük babasının intikamını almak üzere Tur ile Sel'i öldürmüştür. Bu hikâyeye göre İrec, Ariyani milletlerin; Tur, Turani milletlerin; Sel de Sami milletlerin büyük babaları sayılır. *Zend-Avesta* ve *Şehname*'de Feridun'un Beş yüz yıl yaşadığı rivayet olunuyor. Feridun, adaleti seven ilim adamlarını himaye edermiş.

padişah hem de bir kahramansın!

Cemşid'in canını Dahhak⁸⁵'in yılanı aldı, halbuki sana, feleklerin ejderleri can bahşeder. Eğer onlar taç ve taht sahibi idiyse-ler sen, muhtaç olana taht ve taç bağışlayanısın.

Her kahraman, padişah olmak için çalışır, sen ise hem kahraman hem padişahsın. Süleyman padişah, yüzüğü ile meşhur idi, sen ise dininin ile... Iskender⁸⁶'in aynası vardı,

⁸⁵ Dahhak Pişdadiyan mülukundan olup miladın iki bin on dört sene evvelinde Cemşid'e halef olmuştur. Ahaliye birtakım ağır vergiler tarhiyla zulüm etmeye başlayınca demirci Gave'nin isyanı ile tah-tundan indirilip katlolunmuş ve yerine Feridun geçirilmiştir. Buna Dahhaki Mari denilmesi, zannolduğu gibi, omuzlarında yılan bu-lunmasından değil bazı tarihi isimlerin birbirine benzemesinden ileri gelmiştir. Nitekim Feridun ile üç oğlunun hikâyesi Hazreti Nuh ile üç oğlunun kıssasına benzemektedir. Bazı tarihler Dahhak ve Feridun isimlerinin efsanevi birer isim olduğunu kaydederler.

⁸⁶ Iskender, dünyanın en büyük ve en meşhur Cihangirlerindendir. Büyük Iskender "İskenderi Zülkarneyn" "İskenderi Rumi" de-nilmekle meşhurdur. Makedonya hükümdarı Filip'in oğludur. Milattan 356 sené evvel dünyaya gelmiştir ve daha çocuk iken kuv-vet ve iktidarını göstermiş, gerek kuvvetçe ve gerek akıl ve zekâca temayüz etmiştir. Babasının bulunmadığı bir zamanda ve henüz 16 yaşında bir çocuk iken memleket idaresinde maharet ve iktidarını göstermişti. Şair Homeros'un *Ilyada* adlı manzumesini okumaktan pek zevk almış. On üç yaşında Aristo'dan ders almaya başlamıştı. Babasının ölümü üzerine 20 yaşında tahta oturdu, kendisine büyük bir mülk kalmıştı. Iskender'in gençliğinden istifade eden Yunanlılar geri almış oldukları yerleri istirdada kalkmışlar ise de Iskender üzerlerine asker göndererek hepsini perişan etmiş, Atina'yı dahi sulh yolu ile almıştır.

Bundan sonra İran'a harp açmış, 334 tarihinde 3000 piyade ve 5000 süvari ile Anadolu'ya geçmiş ve Gonen şehri kenarında İran askerlerini tamamıyla mağlup edip Anadolu'yu ele geçirmiştir.

Bundan sonra birçok muzafferiyet kazanmış ve nihayet Mısır'a geçerek Iskenderiye şehrini tesis etmiştir. Oradan da Sahra'yı Kebir'e kadar gitmiştir. Mısır'dan avdetinde Kürdistan'ın Erbil şehri yakınında Dâra'yı ikinci defa mağlup etmiş ve Dâra kaçarken kendi adamları tarafından katlolunmuştur. Bu suretle de Iskender bütün İran'a sahip olmuştur. Bâbil'e pek muzafferane bir şekilde giren Iskender, Ehvaz ve İşdah'ı zaptetmiş ve bir içki âleminde bu şehirdeki bütün İran padişahlarının saraylarını yaktırmıştır. Sonra lûtuhatla devamla Horasan, Belh ve Herat taraflarını dahi ele geçirmiş ise de bu muzafferiyetinin verdiği gururla mest olarak ahlâkı bozulmuş, serdarlarından bazılarını katlettirmekle de askerinin gözünden düşmüştür. Fûtuhatla doyamayan Iskender, İran devletini zapt etmekle kalmamış. Ceyhun sahilinde Turanileri dahi mağlup etmiş ve Hindistan'a girerek oranın en büyük hükümdarlarından birini esir tutmuştu. Daha ilerlere gitmek emelinde iken askerinin karşı koyması itaatsizliği karşısında dönmeye mecbur olmuştur. Avdetinde içki ve sefahate koyulmuş ve bunun neticesi olarak milattan 323 sene evvel, henüz 33 yaşında iken sıtmadan vefat etmiştir. Zevcesi Ruhsane gebe idiye de Iskender'e veliaht bırakmamıştır. Serdarlarına, en muktediriniz tahta geçsin, dediği için vefatından sonra serdarlarının her biri memleketin bir tarafını zaptederek birtakım tavaifi müluk zuhur etmiştir. Ekseri cihangirlerin hilafına olarak Iskender, zaptettiği yerleri tahrip etmek şöyle dursun, imar ve ıslahına çalışarak insanlığa hizmet etmiş ve yeniden yetmiş şehir tesis eylemiştir. Medeniyetin ilerlemesine çalışan büyük hükümdarlardandır.

Araplar tarafından "Zülkarneyn" tesmiye olunmasının sebebi bir rivayette şark ve garba veya İran ve Yunana malik olması ve bir rivayete göre de giydiği tacın boynuz gibi ucu bulunmasıdır. Bazı müverriher "İskenderi Rumi" başka ve "İskenderi Zülkarneyn'in" başka olduğunu söylerler. İskender'i Zülkarneyn'in Yemenin müluki tebabiasından bulunmuş olduğunu iddia etmişlerse de "İskender" Yunanca ismi "Aleksandır" isminden galat olduğu halde Yemende böyle Yunan isminde bir hükümdar bulunmuş olması gülünç bir

iddia olduğuna göre Zülkarneyn'in Cihangirliği dahi meşhur olduğu halde Yemende böyle bir cihangirin zuhuru tarihçe malum değildir.

Her ne kadar Müluki tebiadiadan bazısının ta Çin'e kadar memleketler fethettikleri rivayet olunursa da bu rivayetler hurafat kabilinden-
dir. Olsa olan Yemen padişahlar devrinden biri dahi "Zülkarneyn" lakabına almış olabilir. Cihangir olan ve hakkında Zulumat'a gittiği rivayet olunan Zülkarneyn'in "İskender'i Zülkarneyn" olması ihtimali daha yakındır. İbni Eyse, İbni Halidan ve Ebülkudda gibi büyük müverrihlerin de kabul ettiği fikir budur.

Kamus-ül Âlam'a göre İskender, Rumî Yunanî Arnavut'tur. "İskender'e "Rumî" veya "Yunanî" denilmesi de galattır. Çünkü kendisi Makedonyalı idi, eski Makedonya ahalisi ise Rum veya Yunanlı olmayıp Arnavutluğun kadim ahalisindendi. Binaenaleyh, İskender'in Arnavut olması daha muhtemeldir. İran müverrihleri böyle bir ecnebinin İran devletini zaptetmiş olmasını gururlarına yediremediklerinden, İskender'in İran şahı Dârâ'ya varmış olan Filip'in bir kızından dünyaya geldiğini ve binaenaleyh İskender'in Dârâ ile kardeş olduklarını iddia ederler. Güya Dârâ da Filip'in kızını tezevvüc ettikten sonra ağzı kokuğundan boşayıp pederine iade etmiş ve kız ise gebe kalmış olduğundan pederinin yanına gidince İskender'i doğurmuş. *Şehname* de bu rivayeti kaydediyor. İddianın ise uydurma olduğunu beyana hacet yoktur."

Büyük cihangire ait bazı rivayetleri kaydedelim:

İskender, Dârâ'nın altı yüz bin kişilik ordusunu tamamıyla mağlup ve perişan ettikten sonra bütün İran ülkesini zaptettiği zaman, İran'da Mürûkzadelerden ve asilzadelerden pek çok siyaset ve dirayet sahibi kimse, pek çok kahraman vardı. İskender, bunlar bırakıldığı takdirde İran'da hâkimiyetin temin edilemeyeceğini ve şayet hepsini katletmiş olsa zulmetmiş olacağını düşünerek bu hususta ne yapmak lazım geldiğini bir mektupla Aristo'dan sordu. Koca hakimnin verdiği cevap şu mealde idi: "İran büyüklerinin cümlesini öldürmek bugün elinizde olan bile İran'ın abu havasını değiştirmeye iktidarınızı yoktur, tabiat emselini yetiştirir, binaenaleyh İran

büyükleri hakkında son derece adalet gösteriniz. Kendilerine elden geldiği kadar ihsanda bulununuz ki eski metbularından ziyade size bağlansınlar.”

İskender, bir gün şikâyeti havi bir istida almayınca şöyle demiştir: “Vallahi bugünü saltanat günlerimden saymam. Zira meslek lezzeti halkın istediklerini yerine getirmekle, halkı sevindirmekle, mazlumlara imdadına yetişmekle ve zalimleri cezalandırmakla hasıl olur.” İskender’e, “Babanızı mı daha çok seversiniz, yoksa hocanızı mı?” demişler, şu cevabı vermiş? “Şüphesiz ki hocamı; çünkü babam maddi varlığımın sebebidir. Hocam ise maddi varlığımı kıymetlendiren ve hayatın ne olduğunu bana öğreten ruhumun banisidir.”

İskender, İran’a hâkim olduktan sonra kendisine büyük hükümdarların vârisi nazariyle baktı. Arkasına İran elbisesi giydi. İran sarayının merasimini kabul etti. Maiyetindeki Yunan generallerini İran âdeti üzerine önünde diz çökmeye mecbur tuttu, İranlı bir kadınla evlendi. Zabitlerden seksen kişiyi İran kızları ile evlendirdi. İskender’le Diyojen:

İskender: “Beni bildin mi? Ben ‘İskender’ dedikleri hükümdarım.”

Diyojen: “Ben de ‘Diyojen’ dedikleri filozofum.”

“Sen benden korkmuyor musun?”

“Sen iyi bir adam mısın yoksa fena bir adam mısın?”

“İyi bir adamım.”

“Dünyada iyi adamdan kim korkar ki ben de senden korkayım!”

İskender yine bir gün Diyojen’in mesken edindiği fiçinin önüne gitmiş. Diyojen’e “Sana ihsan edeyim mi?” demiş. Koca filozof, güneşin gelmesine mâni olan, dünyanın en maruf adamını şu sözlerle saymış: “Gölge etme bana, başka ihsan istemem!” İskender bu söze kızmamış, bilakis filozofu takdir etmiş. Eğer İskender olmasaydım mutlaka Diyojen olmak isterdim, demiş.

Filipin otlaklarında pek güzel atlar vardı. Bunlardan biri çok azgın idi, üzerine kimseyi bindirmiyordu. En iyi biniciler bile buna binemiyorlardı. Bir gün İskender o ata binmek için müsaade istedi. Babası, “Sen daha gençsin, o azgın ata binemezsin!” dedi. İskender

ısrar edince dayanamadı, izin verdi. İskender atı aldı, gölgesinden korkmasın diye başını güneşe karşı çevirdi ve birdenbire üzerine sıçradı, bir kuş gibi uçtu gitti. Babası, her ikisi de bir kazaya uğramıştır, diye üzülmüyordu. Saatlerce sonra hayvan, beyaz köpükler ve terler içinde geri döndü. İskender atın üstünde mağrur ve tebesümle duruyordu. Filip'in gözleri sevinç yaşlarıyla doldu, oğlunu bağrına basarak haykırdı: "Oğlum artık sen git başka bir krallık ara; çünkü benim krallığım sana yetecek kadar büyük değildir!" Bu at, İskender'in büyük fütuhatta üzerinden hiç inmediği "Busafol" adındaki attır.

İskender Anadolu fütuhatına Çanakkale'den başlamıştı. Orduları Anadolu sahilindeki Truva'yı ziyaret etti. Büyük destan şairi Homer'in İlyada'sında bahsettiği Aşil'in mezarına gitti. Çelenkler koydu. Ve derin derin düşündükten sonra mezara karşı şöyle hitabetti: "Ey bahtiyar Aşil! Ne mutlu sana ki şan ve şerefini tebcil için Homer gibi büyük bir şaire mazhar olmuşsun."

İskender, Toros Dağları'nı aşarken terli vücudu ile suya düşmüştü. Ateşler içinde yanıyordu. Herkes, "Artık ölecek" diyordu. Hususi doktoru Filip çok süratle tesir edecek bir ilaç hazırlamış idi, fakat tam içireceği sırada İskender'e bir mektup verildi, bu mektupta "Doktora itimat etme, o seni zehirlemek için İranlılardan külliyetli para aldı" cümleleri yazılı idi. İskender, maiyetindeki insanlara o derece itimat ederdi ki, tereddüt bile göstermeden doktorun verdiği ilacı içti. Ve ondan sonra okuması için mektubu doktora uzattı ve bir müddet sonra İskender ilacın tesiriyle iyi olmuş ve daha büyük bir hızla fütuhata devam etmiştir.

Hindistan'dan Bâbil'e dönen İskender, Fırat Nehri'ni temizlettikten sonra gemilerle denize kadar gezintiler yapmağı âdet edindi. Yine böyle bir gezintide iken İskender, İran hükümdarları gibi başına koyduğu emsalsiz tacı suya düşürdü. Yanındaki askerlerden biri hemen suya atılarak tacı buldu fakat rahat yüzebilmek için başına koymak suretiyle sahile kadar geldi. Bâbil rahipleri bunu büyük bir uğursuzluk saydılar. İskender'in öleceğine işaret olarak kabul ettiler. Hakikaten on bir gün sonra büyük fatih öldü.

senin ise kanunların...⁸⁷ Senin hayatta gördüğünü onlar görmediler; ne İskender aynasından ne de Cemşid kadehinden⁸⁸... Ne mutlu! Gençlik âlemi, senin ile saadete ermiş, hayat şartları senin ile sağlanmıştı.

Yüz taht da olsa, üzerinde sen bulunmadıkça o, matem tahtıdır. Çelik kılıcınla dünyayı fethettin, altın kadehinle Cem'in makamına sahip oldun. Ganimetlerle hazine ağzına kadar dolu, artık biraz da saza ve söze iltifat et. Eğer müsaade için ferman verirsen, kısaca bir iki söz söylemek isterim: Ben, bu asitanın sihir gibi söz söyleyen şairlerindenimdir. Bu bahçede ilk öten kuş ben idim. Fakat sen bana ister "Bülbül!" ister "Karga!" diyebilirsin. Kulluğumu arz etmek için geç kaldım geç! Geç kaldım fakat aslan olarak geldim. Cihanı dolaşan bir bahtiyar, şu sözü ne güzel söylemiş: "Ey genç, geç gel, fakat tam olarak gel!"

Padişahıma layık bir hediye takdimi için bir müddet düşündüm kaldım. Zira ulu hakanlara layık bir şeyim yoktu ki huzura çıkayım da uzaktan yer öpeyim. Nihayet bir avuç, hayal ve fikir karışık eserle bu büyük şerefe erebildim. Her ne kadar karınca kurban edilemez ve çekirge Süleyman peygamberin sofrasına konamazsa da... Bundan daha fazlasına gücüm yetmedi, eğer

⁸⁷ Ayine-i İskender: Hakim Aristo'nun ihtira ettiği bir aynadır. İskenderiye şehrinde bir kale üzerine konmuştur. Bu aynanın hususiyeti, şehre hücum edecek olan düşmanı 100 milden ziyade bir mesafeden göstermesi idi. Bir gece, nöbetçiler gafil bulunmuş ve ayna düşmanlar tarafından çalınıp denize atılmıştır. Aristo'nun aynayı tekrar denizden çıkardığı rivayet olunur.

⁸⁸ Cam-ı Cemşid: Cemşid şahın yedi nevi madenden yapılmış gayet müsanna olan kadehinin adıdır ki ona bakılınca bütün-kâinat görünmüş, bunun için bu kadehe: "Cami cihannüma, Cami cihanbin, Cami cihandar da derler.

yetseydi asla esirgemezdim.

Zerre ile güneşi kim örtebilir? Serçe ile Şahini kim avlayabilir? Ne yazık ki, ben müflisin elinde değersin bir iki sözden başka padişahlara layık zerre kadar bir şeyim yoktur. Arz etmek istediğim: gönülüm gibi vakitli vakitsiz o yüksek huzurla müşerref olamadım. İç yüzüm padişahıma gizli değildir ki ben, duadan başka bir şeyle meşgul değilim.

Nizâmi, zıt iki tabiatın sahibi bir uzlet adamıdır, onun yarısı sirke yarısı baldır!

Terûtaze olan tabiatından bir zevk kaynağı fişkirtmiş, kuru zühtü de bağlayıp sırtına vurmuştur. Zahitliğimin ağzı, her ne kadar kuru bir çeşme ise de taptaze olan dilim, abıhayat⁸⁹ kaynağıdır. Uzlet göbeğinde misk gibi bir koku elde ettim, yalnızlığı kendime Anka gibi huy edindim. Padişah meclisine layık bir hediye benim gibi bir âcizden beklenemez, benim elimden duadan başka bir iş gelmez. Seher vakti edilecek duadan başka, padişaha layık bir hizmet bilmiyorum. Başta ahmaklık var, tuzaktan korkarım, gönülde tamah var, yanlış iş yapmaktan çekinirim. Tamahın üstüne hırka çekecek, hamakatin örtüsünü yırtacağım.

Ben ve bir de aşk... İşte o zaman yalnız kalırım, yalnız kalınca da huzura kavuşurum. Başımı atının terkisine bırakır ve bu bırakışla da devlet gibi bir şerefe ererim. Eğer beni uzağa atarsan, uzaktan kapının eşliğini öperim; eğer iltifatına mazhar edersen, o artık⁹⁰ mazhariyetlerin en büyüğüdür. Eğer mehtap

⁸⁹ Abıhayat: İçildiği zaman, insani ebedi bir hayata mazhar eden su. Hızır Aleyhisselamın içtiği rivayet olunur. Nefis sular hakkında da bu tabir kullanılır.

⁹⁰ Ayet: "Nur üstüne nur." Bir şeyin en mükemmel derecesini beyan hususunda bu ayet okunur.

gibi bir gülüşle bin dilşad edersen, yıldız böceği gibi gece donanması yaparım. Sen, talih gibi her kime: “Yürü!” dersen onun alınına ya “Emir” yahut da “Padişah” diye yazarsın.

Henüz açılmış bir sabah gibi her kime görünürsen, onu aydınlığa çıkarır, bir güneş gibi hangi ülkeye teveccüh edersen, yeryüzüne kese kese altın saçarsın. Senin altın saçıcılığın her yıl devam etsin! Vücudun da kılıcın gibi bir çelik olsun!

Cihan, senin hükmünden ve reyinden dışarı çıkmasın. Yeryüzü ayağının tozundan mahrum kalmasın. Başın daima saltanat tacı altında dursun. Şehzadelerin sana zahir olsun. Hangi diyara gidersen, bir güneş gibi, bir ay gibi parla! Hangi tarafa yönelirsen, haşmetin, devlet gibi cihanı tutsun. Sen her yerde nusretle karşılaş ve daima askerin galip, düşmanın mağlup olsun!

Padişah Muzafferüddin Kızılarşanın Methine Dair

Ey seher rüzgârı, çabuk ol ve aradığım o fırsat için lütufta bulun. Padişahın huzurunda yer öp, zira onun otağı Ülker’in üstündedir. O, cihan bağışlayıcıdır, yedi ülkenin güneşidir ve din ile devlet onun sayesinde muzaffer olmuştur. Meşrikin⁹¹ padişahı olduğu halde, Mağrip’i⁹² himayesi altına almıştır. Kızılaslan⁹³

⁹¹ Meşrik: Mısır dahil olmak üzere, doğu kısmına kadar uzanan bölgeler: “Arabistan, Suriye, Irak, İran, Afganistan”...

⁹² Mağrip: İslam coğrafyacıları bu ismi Afrika’nın Mısır’dan başka onun kuzey sahilleriyle Endülüs’e yani, İspanya’ya ve Portekiz’e verirler. Bu memleketlerden bugün, Cezayir dediğimiz havaliye “Mağribi evsat” ve “Fas” yahut “Merakiş” hükümetini teşkil eden memlekete de “Mağrip-i Aksâ” namını verirler.

⁹³ Kızılarşan: Azerbaycan’da emaret ve hükümet süren Etâbeklerin üçüncüsü ve Etâbekler sülalesinin kurucusu olan Şemsüddin

“ki onun tacı ayın üstündedir” Mehdi gibidir. Mağrip’te oturduğu halde hükmü Meşriki geçmiştir. Mührünü bir kere muma basarsa, Çin’den haraç, Rum’dan cizye alır. Eğer isterse gül renkli keskin kılıcı ile Habeşistan’dan Aras nehrini akıtır. İlahi bir yardıma mazhar olursa, Hindistan’da siyahi namına bir şey bırakmaz. Onun korkusundan “ki zulüm dünyadan kalkmıştır” fitne daha doğmadan bir şimşek gibi hemen kaybolmuştur. Bol bol ihsanlarıyla cihan -kılıcı gibi” parlamıştır. Seha bulutu bir defa boşalırsa, birkaç damlası ile kâinatı kereme boğar. O, der-yalar dolusu cevher dağıtır da yine bir şey verdiğini zannetmez.

Tahtı güneş gibi dünyaya ışık saçmış, şöhretinin parıltısı ayı gölgede bırakmıştır. Yeryüzü yedi ülkedir, eğer yetmiş de olsa idi, onun toprağı olmadıkça değersiz kalırdı. Zühal⁹⁴, eğer bu adın kölesi olmasa idi, o pirligi ile hemen gökten düşerdi.

Etâbek, İldeniz’in ikinci oğludur. 1185-581 tarihinde, büyük biraderi cihan pehlivanı Etâbek Mehemed’in vefatı üzerine, emaret mesnedine geçmiştir. Kendisinden evvel gelen Etâbekler, işleri büsbütün ellerine almışlar ve Selçukilerin, elinde bir hüküm bırakmamışlardır. Bunun zamanında ise Sultan Tuğrul’un, Selçuki hükümet işlerini eline almak için Kızılarslan’ı iktidar mevkiinden düşürmeye çalışmış ve aralarında muharebe çıkmıştır. Önce Sultan Tuğrul galebeyi kazanmış ise de sonradan mağlup olmuştur. Kızılarslan, kendisini bir kaleye hapsedmiş ve yerine tahta çıkmıştır. Altı sene hüküm sürdükten sonra, 1191-587’de yatağında maktul bulunmuştur.

⁹⁴ Zühal: Yedi seyyarenin, Müşteri’den sonra en büyüğü ve diğerlerine nispetle en acemisidir. Cisminden, tamamıyla ayrı olarak, hattı üstüta sathında ince ve kesif bir halka ile çevrilmiştir. Zühal’in kendi etrafında dolaşan peykleri iki kentrilyon altı yüz milyar mesafeyi tutmuştur. Farsi’deki adı Keyvan’dır. Seyyarelerin içinde hadsiz görünenlerin en uzagıdır.

Aras, yabanlarda taşıp köpürürse de denize yaklaşıncı sakinleşir. Şayet onun düşmanını başı da göklerde olsa bu otağda, topraktan başka bir şey öpemez. Şayet düşmanın kuvveti yüz dağı da tutsa, hiç altınla taş beraber tartılır mı? Devrin ona verdiği kudret karşısında bütün madde âlemi ona baş eğmiştir. Talihinin ona biçtiği kaftan ile başı göklere yükselmiştir. Tacındaki elmaslardan parlayan ateş düşmanı demir de olsa yakar.

Düşman onun kılıcından şeytan gibi kaçır, çünkü o kılıç, kime inerse bir daha kalkmaz. O kılıç, başları öyle keser ki düşmanın nasibi ancak hayret ve dehşet olur. Kömür, onun hasmını yakarken çıkardığı dumandan ödağacına döner. Merih⁹⁵ yıldızı, kuyruğu yüzünden mesut olduğu gibi o da, hasmının fena oluşundan saadete ermiştir. Onun hayatı Hazreti İsa ile beraber devam edecek, neşesi kıyamete kadar sürecektir. Kılıcının parlaklığı, nilüfer çiçeği gibi Dicle'nin ve Nil'in sularını sönük bırakmıştır. Halkın söylemek istediği dilekler için kapısını ardına kadar açmıştır. Hazer'in fakirinden Rum'un zenginine kadar hiçbir kimse onun kerem deryasından mahrum kalmamıştır. Sevgisi ile gazabının arası bir karınca ayağı kadardır, başı ile gök arasındaki mesafe ise kıl ucudur.

Onun kapısına sığınabilen her karıncaya, Hazreti Süleyman'ın otağı gibi bir otağ gerektir, onun yolundan kalkan her sivrisineğe saray olarak Nemrud⁹⁶'un başı yakışır. Onun adı söylenince

⁹⁵ Merih: Yedi seyyareden biridir. Kan gibi kırmızı görüldüğünden, eski milletler tarafından harp ilahı ittihaz olunmuştur.

⁹⁶ Nemrud: Bâbil'in müessisi ve hükümdarı olup yeryüzünde, cebbarlığa ilk kalkışan budur. Puta taptığından, Hazreti İbrahim'in davetine icabet etmemiş ve hatta onu yaktırdığı, büyük bir ateşe atmak istemişse de, Allah'ın hikmetiyle ateş, Hazret'i İbrahim'i yakmamış,

etrafa sümbüle yaraşan bir koku dağılır.

Utarit, onun zekâ ve feraset harmanında bir başak toplayıcıdır. Cevherli kılıcını deryaya vurursa öküz, balığa: “Halin nasıl?” der. Eğer hilal, kendisini onun atının nalına göre ayarlarsa, o kadar büyür ki Felek, kapısına halka olur. Gönlü, “gayb âlemi”nin kervanbaşısıdır. İlim ve irfan’da onun için ayrı birer meziyet...

Eğer mecliste şarap ve saki kalmadı ise, mademki o, vardır, varsın başka şey kalmasın. Bu zamanda kopacağı bildirilen tufandan⁹⁷ bu Mehdi sayesinde kurtulmak mümkündür. Şayet tufan

bir gülistan oluvermişti. Bu mucizeyi gördüğü halde, Nemrud imana gelmemiş ve Allah tarafından beynine giren bir sivrisinek, onu ıstıraplar içinde helak etmiştir. Bu vaka, tahminen, milattan 2640 sene evvel oldu. Bazı ilim adamları “Firavun” kelimesinin, bütün Mısır hükümdarlarının unvanı olması gibi, “Nemrud” kelimesinin de bütün Babil hükümdarlarının unvanı olabileceğini iddia etmişlerdir.

⁹⁷ 7. Enverî’nin müneccimliği: İran’ın büyük şairlerinden Enverî, müneccimliği hasebiyle, bir gün, bu ay içinde kalan kimseyi şiddetli rüzgârlar esecek ve pek çok yer harap olacak, demişti. Herkes korkarak o geceye muntazır oldu. Halbuki, hiç rüzgâr esmedi. Hatta, zevzeğin biri, elinde yanmış mum ile Merv Camii’nin minaresine çıkarak, orada bile mumun meşalesini kıpırdatacak kadar olsun bir rüzgâr olmadığını halka gösterdi. Bunun üzerine zamanın nükteci şairlerinden biri, şu kıtayı söylemiştir:

“Enverî, şiddetli rüzgârlar sebebiyle, cihan mamuresinden harap olacağını ve yüksek dağların baş aşağı yıkılacağını söylemişti. Onun hükmetmiş olduğu günde ise asla rüzgâr esmedi. Ey, rüzgârları gönderen Allah, sen mi bilirsin, yoksa Enverî mi?” Enverî’nin hamisi olan Sultan Sencer, kendisini çağırtmış, böyle saçma hükümler ilan ettiğinden ötürü, onu azarlamıştır. Enverî, fikrinde ısrar ederek, padişaha, bu gibi semavi hallerin hükmü bazen geç zuhur edeceğini söylemiş ise de aksi olarak, o sene Merv civarında harmanları savuracak kadar olsun rüzgâr esmemiş, Enverî’i de bu hali görünce,

korkulu bir rûzgâr ise de, mademki senin, böyle bir Süleyman'ın vardır, ne korkuyorsun? Eğer Dahhak'ın yılanı zehir de saçsa, mademki sen Feridun'un katarındansın, hiç düşünme!

Dünya halkının üzerinde felaketsiz, asude bir devir geçmemiştir. Hem bu kasırga afetinden biz niçin korkalım? Zira padişah âdil, Allah'ta rahimdir. Feleğin nahsından zuhura gelen bir felaket de olsa mademki, bu adalet devrine tesadûf edecektir, rûzgâra dair olan o falı sen hiçe say.

Cihan, onun sarayından küçük bir çardak, asuman da, o çardağın üstünde bir fanustur. O burca bizim gibi değersizlerden ne yükselebilir ki? Zira bulut oraya erişince yağmur döker. Ey rûzgâr! Eğer o barigâha fırsat bulursan bu yoldaşını da hatırla. Bir köle gibi o huzurda yer öp ve: Nizâmi şöyle diyor” de ve söze başla ve şunları söyle: “Her ne kadar hizmetten bir müddet uçak kaldımsa da, padişaha ait duadan bir an fariğ olmadım. Eserin yazılması sona erince, cihanın padişahı adına ithaf kılındı. Bil-dim ki bu, ikinci bir Cemşid'dir, kıyamete kadar var olsun! Eğer bu bahçede bir gül yaprağı görürse bilsin ki o, ulu padişah adına bir nişandır. Bana bu rehberliği -padişah kendi kulundan hoş-nut olsun diye- bahtım yapmıştır.

Hikâye

İşittim ki bir hükümet adamı bir Yusuf yüzlüye âşık olmuş.

utancından ve korkusundan Merv'i terk ederek Belh'e kaçmıştır. Fakat az sonra oradan da ahali kendisini kovmuştur, bunun üzerine şair felekten şikâyet yollu bir kaside inşat etmiştir ki, matla beyti şudur:

“Ey Müslümanlar, dönen çarkın cevrenden, Utarit'in nifakından, ayın kastından, Müşteri'nin 'mekrû' hilesinden, feryat!”

O dilberin aşkına gönlünü öyle kaptırmış ki, kendine bakmayı unutmuş. O güzeli gönlüne öyle yerleştirmiş ki, âdeta hayatı onun hayatına bağlanmıştı. Eğer ona nur'dan yüz bağ bağışlansa idi bir salkım üzüm kadar makbule geçmez ve şayet sevgilisinin eline bir gül verseler sevincinden yüzü bir bahar gibi açılırdı. Zira sevgilisi onun ruhu mesabesinde idi; o, sevinirse oda sevinirdi. Cihan'ın maksudu olan padişahın muradı ile kardeşinin Atabek'in muradı birdir. Allah'ım! Bu devlet hokkası devrilmesin! Bu şerbette toz düşmesin. Onun yüzü daima kâinatı parlat-sın! Onun gecesi miraç, gündüzü nevrüz olsun! Rüzgâr, onun amber kokulu saçlarını dalgalandırdıkça, Çin güzelleri ona köle olsun ve Çinlilerden ötürü onun kaşları asla çatılmasın. Cihan, düşmanına zindan olsun, eğer düşmanı dost olursa, ipeklere bürünsün! Ona itaat edenin hayatı neşe ile geçsin, asi olan da felaketten kurtulmasın!

Mana ve hikmet Nefiseleri ile dolu olan bu zevk sofrası, onun varlığına ve gençliğine armağan olsun!

Bu Kitabın Derlenmesi Hakkında

Gönül Hatîf, beni kendine uygun bir arkadaş görünce, himmet burcundan şöyle bağırdı: "Ey Nizâmî! Koş ki, çok geç kaldım. Zira kaypak felek süratle geçicidir. Dimağının zevk kaynağından size yeni bir bahar getir. Şu dünyada himmet et de hazırlanmaya bak, sırası gelmiş iken sesini çıkar. Eğer atını zamansız sürersen pusu kurarlar, vakitsiz ötersen başını koparırlar. Dilini, kırmızı bir gül gibi birkaç gün için göster, zira sevsenin (sevsen: bir çiçek adı) dilini -daima meydanda olduğu için- bağladılar.

Sözü çelik kadar metin ve altın kadar parlak söyle, böyle değerli sözlerle de altının kıymetini ortadan kaldır. Kılıcı evvela demirciye göster, sonra bileyciye iş buyur. Fikir mahsulü olmayan sözler, ne yazılmaya ne de söylenmeye layık değildir. Sözü nazma çekmek kolaysa da onun üzerinde de durmak icap eder. Çok söz bilersen de az söyle; biri yüz yapma, yüzü bir yap. Su, haddinden fazla yükselince taşar ve nihayet insanı boğar. Kan, vücutta tabii derecesinden fazla olursa, neşterin darbesini yer. Az söyle ki, tesir etsin, zira çok söyleyince usanırlar. Çok söylemek sana kolay gelirse de çok söyleme, zira pek ayıptır.

Söz candır, can da cismin ilacıdır ve belki de can, bu yüzden azizdir. Sen insanlara bak ki, nasıl fikirsiz ve akılsızdır; zira ilacı ekmek mukabilinde satıyorlar. Söz bir inciye cevhere benzer, söyleyen de dalgıca... Kıymetli inci ise ele güçlkle gelir.

Kuyumcular inci delmekten korkarlar, zira onlar, incinin kıymetini bilen insanlardır. Görmez misin; kuyumcu, kıymetli inciye çırağına deldirir.

İster sarhoş, ister ayık ol, öyle yaşa ki, taarruzdan uzak kalasın. Zira senin binlerce, parasız yaygaracın vardır ve hepsi de çılgılla sana karşı el uzatmışlardır. Bir nefesi bile gafletle alma ve hiçbir kimseyi de yaptığın işten gafil sanma!"

Hatîf'in nasihatlerini işitince, hatîf gibi ben de kendimi yalnızlık köşesine attım. O yalnızlık köşesine ki, gönül orada bir derya olur, bütün feyiz kaynakları oradadır, orada!

Bu hikâyeyi, işte ben o yalnızlık köşesinde düzene koydum ve yazdım, bir ateşgedeyi de, orada cennete çevirdim. Elim, bu puthanenin nakkaşı olunca da, ona süsten başka bir şey katmadım. Her ne kadar sözde "ki abıhayattır" mümkün olan her şey caizse de, doğru söylemek ve doğru yazmak elden gelirken, ya-

lan harcamaya ne lüzum var? Yalan söylemekten sözün kıymeti düşer, doğru söyleyen ise daima itibar görür. Doğru sözlü bir insan parlak bir sabah gibidir, cihan onu altın gibi el üstünde tutar.

Selvi, doğruluğu yüzünden bayrağını dikti ve hazanda gamın yağmasını görmedi. Benim “Mahzenül⁹⁸ Esrar” gibi bir hazinem varken aşk vadisinde dolaşmaya ne lüzum vardı? Fakat bugün dünyada bir kimse yoktur ki, aşk kitabına karşı meyli olmasın. Zarif cümlelerle âşıkların gamını dağıtacak bir aşk hikâyesi yazdım ve aşkı o hikâyeye öyle işledim ki, insan onu okuyunca aşk hayatını yaşamış gibi olur.

Sonra, başkaları gibi üzerinde hurmadan başka bir şey bulunmayan bir dala da el atmadım. Gerçi *Hüsrev ile Şirin* hikâyesi bilinmeyen bir şey değildir, fakat hakikati söylemek icap ederse ondan daha tatlı bir hikâye de yoktur. Her ne kadar gönül çekici bir hikâye ise de, haclegâhında saklı bir gelin gibi idi. Müsveddesi, Bürdağ⁹⁹ şehrinde duruyordu. Beyaza çekilmiş bir nüshası bulunduğu da bilinmiyordu. Ben bu kıymetli

⁹⁸ Mahzeni Esrar: İran'ın büyük mesnevi şairi Nizâmi'nin *Hamse*'sinin mürekkep olduğu beş kitaptan en evvel yazılmış olanıdır ve diğerlerine nazaran en kısasıdır. Şiirleri Mutasavvıfıanedir. Mevzuu itibarıyla de sadece manzum bir hikâye değil: Sinai'nin *Hadika*'sına, Mevlana'nın *Mesnevi*'sine yakın bir eserdir. *Mahzeni Esrar*, başlangıçtaki bazı bahislerden maada yirmi makaleye taksim olunmuştur. Her bir makalede bahis mevzuu olan “madde-i ülä” olduğu gibi anlatılır. Sonra misallerle teyit olunur. Vezni, “mütfeilün müfteilün fâlündür”. Bu değerli eser üstat Mehmet Nuri Gençosman tarafından dilimize çevrilmiş ve Maarif Vekaleti'nin yayımladığı Şark Klasikleri meyanında basılmıştır.

⁹⁹ Bürdağ: Ermenistan havalisinde küçük bir memlekettir.

eseri Bûrdâ'nın ihtiyarlarını dinleyerek yazdım. Bana onu yazmayı teklif edenler de bugün hayatta olan o ihtiyarlardır. Teklifi kabul etmekte akıl asla tereddüt etmez, zira akıllı kişiler nazarında uydurma bir eser olmadığı anlaşılmıştır. Hem yaşanmış bir hikâye oluşu gizli değil aşikârdır, bu da şu, eserlerin baki kalan izlerinden bellidir:

Bistun¹⁰⁰'un esası, Şebdizin¹⁰¹ şekli, Hüsrev¹⁰²'in

¹⁰⁰ Bistun "Behistun": İran'da Hemedan ile Hilvan arasında ve Hemadandan Dört konaklık mesafede çok dik ve sarp bir dağdır. Birçok korkunç mağara ve eski İran asarından kalma heykelleri, tasvirleri ile meşhurdur. Âşık Ferhat, maşukası Şirin'e buradan süt akıtmak için mecralar açmış ve yine Hüsrev'in bir oyunu ile Şirin'in aşkına bu dağları parçalamaya girişmiş ve akıbet bu yolda, taşlar arasında can vermiştir. Bazı Avrupalı Arkeoloji mütehassısları bu dağda hafriyat yapmış ve birtakım kıymetli eserler elde etmişlerdir. Yine son zamanlarda Amerika'dan gelen bir heyet, Bistun Dağı'ndaki yazıların kopyasını almaya muvaffak olmuşlardır ki, bu büyük bir başarı sayılır. Dağın zemininden üç bin metre yüksekliğinde ve zirveden Bin metre aşağıda bir kısmında bulunuyordu.

¹⁰¹ Şebdiz: Hüsrev'in siyah atı. Kitapta bu at hakkında bir efsane vardır. Bu isimde Hülvan ile Kirmanşah arasında ve Bistun Dağı'nın eteğinde kayaya yontulmuş, gayet musanna bir at resmidir. Etrafında birçok insan resmi de vardır. Bu resmin, Hüsrev'in atının resmi olduğu ve Kûfe'deki "Havernak" sarayının banisi, mimar "Sinnimar" tarafından tersim edildiği rivayeti vardır. Şediz ölünce, Hüsrev'in emriyle, bir kefene sarılarak hususi bir mahalle defnedilmiş ve sureti bir taşla nakşettirilmiştir. Hüsrev ne vakit o taşla baksa, kendine hâkim olamaz, ağlarmış. Hâlâ Kirmanşah'ta, o atın ve Hüsrev'in resim varmış.

¹⁰² Hüsrev: İran'ın Sâsâniyan tabakasından meşhur bir hükümdardır. Meşhur Nuşirevan Adil'in torunudur.

Miladın beş yüz seksen dokuz senesinde tahta çıkmış ve otuz dokuz sene hükümdarlık yaptıktan sonra serâskeri "Behram Çubin"e bir savaş neticesinde saltanatı terke mecbur olmuştur. Fakat kayın-

biraderi ve Şark İmparatoru "Moris" in yardımıyla iki sene sonra tekrar tahta oturmuştur. Miladın 628 ve hicretin 7'nci senesinde oğlu Şiruye'nin tedbiri ve kendisine darılmış olan vükelasının gizli reyî ile Medayin Hapishanesinden boşanan 63000 kişi ansızın saray hücum etmişler ve Hüsrev'i tahtından indirip katlederek yerine Şiruye'yi geçirmişlerdir, Hüsrev'in bu felaketi hidayet yoluna girmesi için Hatemülenbiya Efendimiz tarafından gönderilen namei saadeti yırtması yüzünden vukuu bulmuştur. O mukaddes mektup, şu mealde yazılmış idi:

"Bismillahirrahmanirrahim, Allah'ın elçisi Muhammed'den Fars hükümdarı Kısra'ya Selam, doğru yola girmenin Allah ile Resulüne iman edenin, Allah'tan başka tapılacak bir mabut olmadığına, onun bir ve ortaksız bulunduğuna ve Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna şehadet getirenin üzerine olsun. Ben seni Allah'ın emrine çağırıyorum. Zira ben hayatta olanları ilahi azap ile korkutmak ve kâfirlerin muhakkak cehenneme gireceklerini bildirmek üzere Allah'ın gönderdiği bir elçiyimdir. Haydi İslam ol da selamete çık; Eğer inadedersen, milletin vebali senin üzerinedir." Hüsrev, mektubu okuyunca fena halde sinirlendi ve o benim kölem olduğu halde bana bunu mu yazıyor, diye mektubu parçaladı. Bu hareketi, fahri kâinat efendimize bildirilince: "O, benim mektubumu parçaladı, Allah da onu parçalasın!" diye beddua ettiler. Dua müstecep olmuş ve peygamberler peygamberinin "filan ayın, filan günü Allah, ona oğlunu musallat edecektir" buyurduğu gibi, aynı ay ve aynı günde Hüsrev, oğlu tarafından öldürülmüştür. Şiruye, babası Hüsrev'in hal'i ile kendisi cûlus ettikten sonra öldürtmek için babasının yanına birini memur olarak göndermiştir. Hüsrev memura: "Sen benim evvelce epey hizmetimde bulunmuştun. Bu itibarla, oğluma kalmaması için hayatımdan kıymetli tanıdığım şu sandığı sana hediye ediyorum." diye küçük ve zarif bir sandık hediye eder. Memur, işini bitirdikten sonra, güya sadakatini bir kat daha göstermek maksadıyla, sandığı doğruca Şiruye'nin huzuruna götürür. Olanı biteni anlatır. Şiruye bu hareketten memnun kalır. Sandığı açar, içinden bir küçük kutu, derununda beş on kadar

Medâin¹⁰³'deki köşkû, o zavallı Ferhat¹⁰⁴'in aşk ile yaptıkları sût

hap ile “Her kim bu haplardan birini istimal ederse şu kadar bikir izalesine muktedir olur” ibaresi yazılı bir kâğıt çıkar. Şiruye, zaten şehvet esiri bir adam olduğundan hemen hapları yutar ve müthiş bir zehrin tesiri altında çok geçmeden kıvrana kıvrana helak olur. Türkçemizdeki “Hapı yuttu” sözü buradan kalmış olsa gerek. Yine bu sebepten Hüsrev için “Düşmandan intikam alan ölü!” denilmiştir. Şiruye, Şark İmparatoru Moris'in kızı Meryem'den doğmuştur. Şiruye, babasının yerine geçince on beş kardeşini çocuklarıyla birlikte öldürmüş ve dokuz ay sonra kendisi de hayata gözlerini kapamış. Hüsrev, sevgilisi Şirin için Hankin ile Hilvan arasında bir köşk yaptırmış ise de bugün bundan bir eser kalmamıştır. Hüsrev bir gün “Mülk ve saltanat baki kalsa ne güzel şeydir...” deyince Şirin: “Öyle olsaydı biz bu saltanatı nereden bulurduk!” cevabını vermiştir. Şirin bahsine de bakınız.

¹⁰³ Medain: Çok eski ve tarihi bir şehirdir. Bağdat'ın 26 kilometre güneydoğusunda ve Dicle'nin iki sahilinde kurulmuştur. İşkâniyan ve Samâniyan zamanlarında, İran devletinin kışlık payitahtı idi. İran padişahlarından hemen her biri şehre bir mahalle ilave ettiğinden Araplar tarafından “Medain”in cem'idir. Medain, hicretin on altıncı senesinde ve Hazreti Ömer devrinde Saad İbni Ebivakkas Hazretleri tarafından fetholunmuştur. O sırada Kûfe, Basra ve bunlardan sonra Haccaç tarafından Vasıt'ta tesis olunduğundan Medain ehemmiyetten düşmüş, ahalisi bu yeni şehirlere taşınmıştır. Nihayet Ebucafer Mansur'un Bağdat'ı tesis etmesi üzerine, Medain'in birçok enkazı, bu şehre naklolunmuştur. Bununla beraber, birtakım harâbeleri bugün bile mevcuttur. Thakı Kisra diye anılan büyük ve yüksek bir kemer ve içinde Nuşirevan sarayının viraneleri dikkat ve ibretle göze çarpmaktadır.

¹⁰⁴ Ferhat: Hüsrev Perviz'in, maşukası olan Şirin'in pek sadık bir aşkıdır ki, uğruna dağlar delmiş ve nihayet vuslata ermeden taşlar arasında can vermiştir. İsmi aşk hususunda darbimesel olmuştur. Ferhat'ın Şirin ile olan macerası harsımıza işlemiş, Farsçada olduğu gibi, Türkçede birçok *Ferhat ile Şirin* hikâyesi yazılmıştır. Divan edebiyatımızda Ferhat ismine sık sık rastlanır. Şirin bahsine de bakınız.

ırmağının ve Şirin'in köşkünün izleri, o Şehrud¹⁰⁵ ve onun tatlı suyu, Hüsrev'in sarayı ve avlandığı yer, on telli sazla Barbüd¹⁰⁶'ün söyledikleri, padişahın Şehrud'daki o istirahat yeri...

Bu hikâyeyi daha evvel yazan hakim Firdevsî, aşk kısmını bunların arasından çıkarmıştır. Zira hayat altmışa gelince genç-

¹⁰⁵ Şehrud: Ermenistan'da büyük bir ırmaktır.

¹⁰⁶ Barbüd: Rivayete göre bu büyük musiki üstadı; Şiraz mülhakka-tından "Cehrün" de doğmuştur. Hüsrev, namına tanzim ettiği otuz besteye "Sürudü hüsrevani" denir. Bu sanatkârın ayrıca bir de "Hüsrevani"si vardır ki Hüsrev'e dua ve senayi terennüm için tertip olunmuştur. Rivayete göre de Müsecca mensurdur. Hatta bu Lahin o meşhur otuz Lahin'den hariç olduğu halde Nizâmi'nin bunu da diğer Lahinlerle birleştirerek mecmuunu 31 saydığı rivayet olunur. Çaldığı saz, "Setâ" idi, yani üç telli bir saz idi. Hüsrev'in diğer meşhur musikişinasının adı da Nikisâ'dır. Bunlardan başka Saray'da birçok sazende var idi. Barbüd ile Nikisâ'nın sazlar ellerinde, biri Hüsrev diğeri Şirin, tarafından karşılıklı terennümleri kitapta hikâye edilmiştir.

Şehname'de Hüsrev'in sarayındaki diğer sazendeleri hakkında epeyce tafsilat vardır. Firdevsî'nin verdiği malumata göre, "Serkeş adında ihtiyar bir sazende Barbüd'ün Hüsrev'e intisabına mâni olmaya çalışmış ve bu maksatla türlü dolaplar kurmuşsa da muvaffak olamamıştır".

Barbüd'ün "Çenegâh" de bir selvi'nin tepesine çıkarak Hüsrev kadehini boşalttıkça, nasıl terennüm ettiğini, bu ilahi terennüme meftun olan hükümdarın, onu nasıl merakla aradığını, onu uzun müddet arayıp bulamadıkları halde, nihayet yine Hüsrev'in vaadi üzerine nasıl kendi kendine selviden inip, hükümdarın huzuruna geldiğini ve "Şahi Râmişgeran" olduğunu Firdevsî o mübalağalı fakat muhteşem ve canlı üslubu ile anlatmıştır. Firdevsî'nin rivayetine göre Hüsrev'in feci akıbeti, ona pek derin bir sadakatle bağlanan bu sanatkârı o kadar müteessir etmiştir ki, bu tesirin altında parmaklarını kesmiş ve sazını ateşe atıp yakmıştır. Barbüd aynı zamanda büyük bir şairdir.

lik kuvveti elden gider... İnsan oturup kalkamaz bir hale gelince de, artık onun aşktan bahsetmesi manasız olur. Hakim Firdevsî, evvelce söylediklerini ben tekrarlamadım, zira söyleneni bir daha söylemek yakışık almaz. Yalnız unutulmuş olan bazı aşk tecellilerini onun yerine ben yazıverdim.

Aşk'a Dair Birkaç Söz

Benim nazarımda aşktan daha değerli bir şey yoktur, hayatta oldukça ondan başka bir meşguliyet istemem. Feleğin aşktan başka bir mihrabı yoktur ve cihan, aşkın toprağı olmadıkça bir kıymeti haiz değildir. Aşk'a kul ol "ki zaten gaye budur" ve aşk, bütün gönül erlerinin feyiz kaynağıdır. Eğer âlemin mayasında aşk olmasa idi, devranda kim hayat bulabilirdi? Aşksız olan bir insan donmuştur, onun yüz canı da olsa aşkı olmadıkça ölüdür.

Aşkın kudret ve füsununa şu yeter ki, seni bir defa kendi zincirine çekti mi, artık salıvermez. Hayvan gibi yalnız yemek ile, uyku ile kalma; bir kediye de olsa gönül bağla! Senin bir kediye âşık olman, kendi kendine aslan olmadan daha iyidir.

Aşk tanesi olmadan kimsenin murat tohumu bitmez, aşk mabedinden başka bir yere kimse emniyette olmaz. Cihanda aşk ile yanmaktan başka daha tatlı ne vardır? Zira onsuz gül gülmedi; bulut, ağlamadı.

O, ateş üzerinde oturan Gebrler¹⁰⁷ de aşk yüzünden güneşe taptılar. Gönlü, can âleminin sultanı sanma, aşk yoluna gir ki, o, canın çanıdır. Aşk, hem Kible'den söz açar, hem lat¹⁰⁸'tan...

¹⁰⁷ Gebr: Mecusi, ateşperest.

¹⁰⁸ Lat: Arapların Cahiliyye zamanında Sakif kabilesine mahsus meşhur bir puttur ki, Uzza ile beraber Araplar arasında pek muteber idi. Taifte kare şeklinde bir taşın üzerine oturtulmuştu. Üstünde

Onun hazinesi hem Kâbe'dir hem harabat!

Eğer bir taşın sinesine aşk düşerse, bir cevhere âşık olmaya hak kazanır. Eğer miknatıs, âşık olmasaydı, o şevki ile demiri nasıl kapardı? Eğer yolunun üzerinde aşk olmasaydı, kehrubar saman çöpünü aramazdı. Ne kadar taş ve ne kadar cevher vardır ki, yerlerinde öylece dururlar, ne demiri ne de samanı kapmazlar. Her bir cevher “ki bunlar sayısızdır” kendi merkezine meyleder.

Eğer ateş yeraltında bir delik bulamazsa, toprağı yarar ve fırşırır. Eğer su, havada çok durursa tabiat icabı hemen yere düşer. Hilkatler de, takibatlar da cazibeden başka bir şey bilmezler ve hükema, bu cazibeye “aşk” derler. Eğer inceden inceye düşünürsen, kâinatı tutan da aşktır. Eğer asuman aşktan hali olsaydı, yer-yüzü nasıl mamur olabilirdi? Ben de aşksız olunca kendimi ölü hissettim ve gönlümü sattım, can satın aldım. Ufukları, aşkımın ahi ile sardım ve akli uykuya yatırdım. Bu hikâyeyi yazmaya aşk ile hazırlandım ve cihanı aşk sofrasına çağırdım.

Doğru okuyan ve güzel yazanlardan başka değersizlerin, bu hikâyeden nasipleri olmasın! Çünkü hikâyeye benden doğru olarak çıktı, eğer yanlış yazarlarsa kendi kabahatlerini bana yüklemiş olurlar.

bir kubbesi vardı. Arap Yarımadası'nın her tarafından ziyareti-ne gelinirdi. Sakif kabilesi İslam olunca Fahri kâinat Efendimiz, Ebusüfyan ile Fûheyr bin Sakifi'yi veya ikisinden birini, Lat'ı tahrip etmeye memur buyurmuşlardır. Lat yıkılmış, yakılmış ve üzerine Taif mescidi bina olmuştur. Lat kadar meşhur olan Uzzâ da Atfan kabilesinin put'u idi.

Kitabın Yazılışından Ötürü Özür Dileme

Ben o halvette kaldığım zaman, sözü göklere ulaştırdım. Bazen yıldızların burçlarına uçar, bazen meleklerin perdelerini yırtardım. Biricik, Allahlık bir dostum vardı ki, bana yüz canla bağlanmıştı. Vefa hususunda benim için sırasında bir aslan kesilir, bana kalkan, düşman'a kılıç olurdu. Dünyada kendini ilme vermiş ve dünya namına bununla kanaat etmişti.

Parlak ve yıldızlı bir gecede bana geldi ve yavaş yavaş kapımı çaldı. Öfke ile içeri girdi ve hemen sitem etmeye, bana acı acı sözler söylemeye başladı:

- Aferin, ey mana âleminin sultanı, dedi, sen bugüne bugün söz mülkünün biricik sahibisindir. Kâmil bir insan olduktan sonra artık kaleme kâğıda el sürme. Bu âlemde yaşadıkça munda bir kemikle oruç bozma. Dünyada tatmin edilecek bir arzun kalmamıştır ki, onunla alakadar olmasın. Mademki sen, kaleminin süngüsü ucunda nice bilgi hazinelerinin kilidini açan bir anahtarı tutuyorsun, bakırı altınla kaplamaktan, arzu peşinde koşmaktan maksat ne? Zühtü takvadan ayrılma da, gördüğün teveccüh ve hürmet daha artsın. Ne için Karun¹⁰⁹'un hazinesi gibi toprakta kalacaksın? Sen devrindeki, ediplerin üstadı değil misin? "Tevhit"ten bahset ki, senin bu husustaki salahiyetin bü-

¹⁰⁹ Karun: Hesapsız bir servete sahip bulunmakla beraber hasis bir adam idi. Hazreti Musa'nın muasırı ve bir rivayette hasmı idi. O önceleri pek fakir imiş Musa peygamberin delaletiyle kimya ilmine aşına olmuş ve bu suretle külliyyetli servet ve saman elde etmiş idi. Böyle olduğu halde Hazreti Musa tarafından teklif olunan vergiyi vermediğinden müşarûnileyhin bedduasıyla kendisi, malları ve serveti yerin dibine batmıştır ki bu gazabı ilahinin tecellisi Kur'an-ı Kerim'de de beyan buyrulmuştur.

yüktür. Niçin ateşperestlerin ayinini ihya ediyorsun? Her ne kadar anlayanlar senin kıymetini bilseler de, edip geçinenler senin gönlünü ölmüş sanıyorlar.

O acı sözlünün fikrini karıştırmamasından ötürüş, asla surat asmadım, yalnız güzel Şirin'in dilberliklerine dair onun kulağına birkaç nükteli cümle okudum, üzerinde işlediğim o kumaşın güzel nakışlarından ona birkaç tane gösteriverdim.

Sanattan anlayan dostum, o değerli sözleri duyunca, taştaki bir tasvir gibi tutuldu kaldı. Ona:

- Susmaktan ne bekliyorsun, dedim, diline söyle ki "Aferin!" desin.

Dostum, bana ta içten hak verdi ve şu sözleri söyledi:

- Ey kölesi olduğum, dilim, her an senin duanla meşguldür. Şirin'in hikâyesinden biraz dinleyince tadından az kalsın dilimi yutacaktım. Böyle sihirli sözleri söyleyebilecek ve bir puta Kâbe kurabilecek sanatkâr yalnız sensindir. Ağzımı öyle ballandırdın ki, dilim ağzımda halka şekerine döndü. Eğer ben dilimi bir şeker gibi yersem, senin şeker saçan dilin var olsun! Başladığın bu işi artık sona erdir, mademki temelini kurdun, tamamla. Bu hususta talihin sana yardımcı olsun, mükâfatını gör, berhudar ol! Elde böyle geçer bir akçe varken bir köşede oturup kalmak neden?

Bu daracık Gence şehriden atını dışarı çıkar! Aslan gibi bir kuvvete maliksin, pençeni göster! Atını sür ki meydan geniştir! Sen gençsin, talihin de parlak! Hem zamanımızda güzel söz söyleyen yok, varsa da senin gibi değerlisi yok! Hümalık¹¹⁰ göster

¹¹⁰ Hüma: Bir kuş ismidir ki gölgesi kimin başı üzerine düşerse şeref ve ikbale nail olurmuş. Aslı Hümay'dır ki Behmen'in kızının ismidir. Zerdüşť dinince kendisinin nikâhı altındaydı.

de, gölgeni etrafa sal, yurdu birkaç baykuşa bırakma!

Onlar, pervaneleri yine kendileri olan birtakım mumlardır ki, ışıkları evlerine münhasırdır, şehirlerinden bir iki konak uzaklaşırlarsa, kimseyi aydınlatamadıklarını görürsün. Onlara kıyasla sen, onurlu güneşsin ki, doğudan batıya kadar her tarafı aydınlatırsın. Şayet sen ansızın ortaya çıkıverirsin, onların hepsi bir deliğe siner ve bu suretle hem memleket hüner ve sanattan bir kale kazanmış olur hem de söz iklimi senin gibi bir süvari görür.

Ona biraz sertlikle:

- Ey benim yüksek bahtım, dedim, ne sen kasapsın ne de ben koyunum; üfürme ki mumun sönmese, Musa'da İsa'nın nefesi-ne tahammül yoktur. Lüzumsuz sözlerle benim ateşimi parlatmaya çalışma, zira ben kendi halinde yanan bir mum gibiyimdir. Sonra ben, o şişeye benzerim ki, eğer beni kırarsan, içyüzüm anlaşılır, o zaman adım ve sanımdan cihan utanır. Karşında bir bakır görüyorsun ki, üzerine altın kaplanmış, murdar bir şeyin üstüne gülsuyu serpilmiş... Evet gerçi felek talihte beni aslan göstermiştir, fakat ne fayda ki yünden bir aslan!

Düşmana karşı çıkacak bir aslan değilim. Benim için en iyisi kendi âleminde yaşamaktır. Hem neşe bundan evvel idi, şimdi o, elden gitti; hız ve güven gençlikte idi, o da gitti. Gençliğe ve benliğe dair sözleri bırak, zira o hayat, bir hayal ve bir sarhoştur!

Ömür, otuzu veyahut yirmiye geçti mi, artık gafiller gibi yaşamaya gelmez. Hayatın zevki, kırk yaşına kadardır; kırk yaş insanın kolunu, kanadını gevşetir. Elliden sonra ise, zindelik diye elde bir şey kalmaz, göz görmemeye, ayak yürümemeye başlar. Altmış oldu mu insan daima oturmak ister, yetmiş dedi mi, el ayak tutmaz olur. Seksene, doksana eriştin mi, dünyada

çok zahmet çekersin. Eğer buradan yüze aşarsan artık o, hayat şeklinde bir ölüm olur.

Bir günde yaşasan, yüz yıl da yaşasan, bu güzelim köşkten ayrılmak muhakkaktır. Şu halde en iyisi kendini neşeli tutmak ve o neşe içinde Allah'ı hatırdan çıkarmamaktır. Sevinçli zamanında, parlayan bir mum gibi yüzün gülsün fakat gözlerin ağlasın. Sonunda ağlamaktan, o irfan sahipleri kurtulmuşlardır ki, onlar, bir sabah vakti gibi asla gülüş şimşegini çaktırmamışlardır.

Mademki, ağlamadan gülmek mümkün değildir, şu halde gülmek için ağlamalıdır. Sana bir şey öğreteceğim; eğer onunla hareket edersen bir zaman olsun ağlamaksızın hoşça gülersin: Bahtın yâr odluda gülüyorsa, darda kalan bir yoksula para yahut başka bir şey ver onu da güldür. Gökteki güneşi görmüyor musun, cihanı güldürdüğü için kendi gülüyor.

Hüsrev ile Şirin Hikâyesinin Başlangıcı

Tarihi bilgisi çok kuvvetli olan o ihtiyar söz üstadı şöyle nakletti:

Kisra¹¹¹ ayı tutulduğu zaman, padişahlık tahtı Hürmüz¹¹²'e

¹¹¹ Kisrâ: İran hükümdarlarının lakabıdır. Bu lakap en evvel Nuşirevanı Âdil'e verilmiştir. Cem'i kaideye uygun olmayarak "Ekâsire"dir.

¹¹² Hürmüz: Sâsâniyan'dan hükümdar Nuşirevan'ın oğlu ve halefidir. Cülusu 579 tarihindedir ve on sene saltanat sürmüştür. Sonradan bazı sebeplerden ötürü seraskeri Behram Çûbin, Hürmüz'ün üzerine hücum etmiş ve başka kumandanları da ittifakına alarak onu tahtından indirmiş ve gözlerine mil çekmiştir. Yerine Hürmüz'ün oğlu Hüsrev Perviz'i çıkarmış ise de biraz sonra Behram ondan da emniyetini kesmiş, kendisi tahta oturmuştur. Hürmüz, körlüğüne

geçti. Cihan'a şeref veren Hürmüz, adaletle iş görüyor, bu suretle cihanı mamur ediyordu. Babasının usulünü bozmuyordu; ihsanda bulunuyor, dine saygı gösteriyordu. Soyunun cihanda baki kalmasını istiyor, kurbanlar keserek Allah'tan bir oğul niyaz ediyordu. Sayısız nezirlerden ve kurbanlardan sonra Allah, ona bir erkek evlat ihsan etti, evlat ama ne evlat! Padişahlık deryasından çıkmış kıymetli bir inci, ilahi nurdan parlamış bir چراغ... Mübarek talihli, mesut tahtlı... talihi ile taç sahibi olmuş, tahta oturmuş.

Babası, onu bir pehlivan gibi gürbüz görünce, adını "Hüsrev Perviz" koydu. O şehzadeye "Perviz" adının verilmesi, daima kucaklarda gezdirilmesinden ötürüdür. Dadısı onu bir misk gibi ipekler içinde tutar, kıymetli bir inci gibi pamuklar içinde saklardı. Güneşten daha parlak bir yüzü, sabahtan daha tatlı bir gülüşü vardı. Süte olan tatlı isteğini gördükleri için onu süt ve şeker ile beslediler, onu, bir demet gül gibi elden ele, padişahın huzuruna çıkarırlardı. Beşikten kurtulup ortaya çıkınca, herkes sevgisinden onu bağrına bastı. Geçen her sene "ki kıymet ve itibarı daha artıyordu" aklı ona başka başka şeyler öğretiyordu.

Beş yaşına basınca acayip şeylere bakar, onlardan ibret alırdı. Yaşı altı olunca, bir fidan gibi boy attı ve etrafında gördüklerinin sebebini, hikmetini, sormaya başladı. Güzellikte öyle meşhur oldu ki, sanki Mısır'ın Yusuf'u idi. Babası ona -vakti boş geçmesin diye- bir muallim tahsis etti. Aradan bir müddet geçti geçmedi, Hüsrev her hünerde kendini gösterdi. Öyle manalı sözler söylemeye başladı ki, sanki inci saçan bir derya idi.

razı olarak bir köşeye çekilmiş iken oğlu Hüsrev tarafından boğulduğu rivayeti de vardır.

Su gibi akışlı konuşan bir fasih oldu, öyle ki sen ona sözü düşünerek söyledin, İnce görüşü ile kılı kırk yarar, terbiyesinden sözünü gayet nazik söyledirdi. Dokuz yaşından sonra mektebi bıraktı, aslanlarla, ejderhalarla boy ölçüşmeye başladı. On yaşına gelince otuz yaşındakileri yere seriyordu. Kuvvette aslanlarla pençeleşir, direği kılıcı ile bir vuruşta ikiye bölerdi. Ok ile kıldaki, düğümü çözer, mızrakla zırhın halkasını koparırdı.

Yayını hedefe çekince, muhakkak isabet ettirirdi. On yayı bir anda çekebilen bir adam, onun yayını zorlukla çekerekdi. Bir kement atışla on kişiyi kapar, bir ok ile dokuz kılıcın kabzasını birden vururdu. Düşmanı Divisepit¹¹³'te olsaydı, onun keskin kılıcı önünde söğüt yaprağı gibi titrerdi. Mızrağını da içine işletirdi. Yaşı on dört deyince ilim kuşu kanat çırpırmaya başladı. Artık gözü gizli şeyleri araştırıyor, hayatın iyi ve fena taraflarını hesaplıyordu

Büzürkümmid'in Vafına Dair

Büzükkümmid¹¹⁴ adında bir hakim vardı ki, akıl ve zekâ bakımından kendisinden çok şeyler beklenirdi. Yeryüzünü adım adım gezmiş, fikri ile gökleri karış karış ölçmüştü. Gizli sırları öğrenmiş, gök hazinelerinin anahtarını elde etmişti. Bir gün şehzade onu yalnız olarak yanına çağırdı ve dilini ona bir kılıç gibi kullandı. O hikmet deryasından cevherler araştırdı ve bulunca da onun eteğine sarıldı.

Hüsrev'in zaten parlak olan zekâsı onun öğrettiği bilgilerle

¹¹³ Divisepit: Meşhur ve hunhar bir dev.

¹¹⁴ Büzürkümmid bir hakimdir ki Hüsrev'e muallimlik yapmış, sonra onun nedimi olmuştur.

daha parladı, şehzade ondan birçok hikmet öğrendi; Zuhal'in çemberinden arzın merkezine kadar bütün kâinatı ondan okudu. Küçük yaşta bir deniz kadar derinleşmiş, hangi fenni desen onda üstat olmuştu. Gönlü gafletten uyanıklığa erdi, ayağı padişahlık mertebesine bastı. Bu dönen feleğin sırları o esrar casusuna malum olunca da hizmet etmekten daha zevkli dünyada bir şey görmedi ve bir an hizmetten kaçmadı. Padişah, onu cihandan daha çok seviyordu, cihan nedir, belki canından daha çok seviyordu. Onun daha çok yaşaması için, zalimlerin memleket içinde zulüm yapmalarına son verdi. Şehirde tellal ile şu fermanı ilan etti:

“Başkasına zulüm edenin vay haline! Eğer bir at bir ekinlikte otlarsa, eğer bir çapulcu bir meyve bahçesine girerse, eğer bir kimse namahrem bir kadının yüzünü görür yahut bir evde bir mahbup ile oturursa, vallahi, billahi onu cezalandırırım!”

Padişah, adalet hususunda titiz davranınca cihanda da huzur kendini gösterdi ve memleket haraplıktan kurtuldu, mamur oldu; çünkü padişah, zulmün yerini adalete vermişti.

Hüsrev'in Çimenlikte Şarap İçmesi ve Hürmüz'ün Hüsrev'i Cezalandırması

Olacak bu ya! Bir sevinçli gününde Hüsrev, sabahleyin erkenden sahraya çıktı. Etrafı dolaştı ve birçok av vurdu. Derken uzaktan sevimli bir köy gördü, köyün her tarafı yeşillik içinde idi. Yeşil çimenler ortasında kırmızı şarap içmeye başladı. Güneş batıncaya kadar içti. Akşam olunca da o köyde bir ev buldurdu ve sarhoşluk haliyle o evde bir meclis hazırlattı. O gece, maiyeti ile oturdu, durmadan içti ve bu içiş sabahlara kadar devam etti.

Erganunun tatlı nağmelerini dinliyor, erguvan renkli şaraptan içiyordu. Durmadan sūrahiyi şarapla doldurtuyor, şarap ile cana ve cihana hayat veriyordu. Meğer onlar böyle zevk ederken azgın bir at sabahleyin bir etkinlikte otlamış ve güzel bir köle, bir köylünün bahçesinden koruk koparmış...

Sabahleyin güneş doğup ortalık ağarınca birkaç hasis köylü -ki sen bu gibi adamları bilirsin- hemen gidip padişaha haberi yetiştirdiler:

- Hüsrev, dün gece nizama aykırı bir harekette bulundu, ne fayda ki padişahı korkmaz!

Padişah:

- Suçunu bilmiyorum, deyince tezvirciler bu sefer sözlerini şöyle tamamladılar:

- Atı, yeşil bir ekinlikle otlamış ve kölesi köylünün asmasını harap etmiştir. Gece de bir fakirin zaten dar olan evini işgal etti ve namahrem bir kadınla çalgı çaldırarak zevk etti. Eğer bu işi senin oğlun değil de başka biri yapmış olsaydı, padişah onun ocağını söndürürdü.

Hacamatçı, her damara neşteri vurur, fakat kendi damarına gelince, eli titrer. Padişah, kılıcını çekerek haykırdı ve atının ayağını kesmelerini, kölesini asma sahibine vermelerini, şaraplarını gerize dökmelerini, eşyalarını o gece tahtını kurdurduğu evin sahibine bağışlamalarını, ondan sonra da çalgıcının tırnaklarını sökmelerini ve sazının tellerini koparmalarını emretti.

Bundan evvelkilerin gösterdikleri adalete bak! Hem yabancıya değil, kendi öz evlatlarına! Nerede o adalet ve o insan ile siyaset ki, bir evlada böyle bir ceza verilebiliyordu. Cihan, ateşpe-restlikten, böyle bir adalet görüyordu, sen bu Müslümanlıktan ötürü utan! "Müslüman" bize diyorlar, ona ise "Gebr"!

Eğer bu, gebrlik ise, Müslümanlık hangisidir? Nizâmi, tekrar hikâyenin başına dön, zira nasihat kuşu acı acı ötmeye başladı.

Hüsrev'in İhtiyarları Babasına Şefaâtçi Göndermesi

Hüsrev, bu hakareti görünce durumunu şöyle bir düşündü, yaptığı işlerin çirkin olduğunu ve babasının kendisine yerinde olarak ceza verdiğini anlayınca, başını elleri arasına aldı, üzüntüsünden bir müddet yığıldı kaldı. Kendisini, babasının yanına götürsünler diye tecrübeli birkaç ihtiyarı araya şefaâtçi koydu. Belki padişah onların şefaâtini kabul eder de, nasılsa işlenmiş olan suçundan ötürü cezasını affeder, diye düşündü.

Sonra bir kefene büründü ve eline keskin bir kılıç aldı. Cihan, feryattan kıyameti koparıyordu. İhtiyarlar af dileyerek huzura çıktılar. Arkalarında şehzade, bir esir gibi yürüyordu. Hüsrev, tahtın önüne gelince hıçkırıklıklarla ağlamaya ve mücrimler gibi yüzünü yerlere sürmeye başladı. Yalvarıyordu.

- Ey, padişah! Bana bundan daha azap çektirme, büyüklük göster ve bunu çocukluğuma bağışla! Bu Yusuf¹¹⁵'u töhmetli gibi

¹¹⁵ Yusuf Aleyhisselam ve kurt meselesi: Kıssası, Kur'an-ı Kerim'de beyan buyrulmuştur. Hazreti Yâkub'un on iki evladından en sevgilisi idi. Yusuf bir gece rüyasında on bir yıldız ile ay ve güneşin kendisine secde ettiklerini görmüştür. Bu rüyayı babasına söyledi. Babası on bir yıldızın on bir kardeşe işaret olduğunu ve Yusuf'u kardeşlerine üstün kılacağını anlamıştı. Küçük Yusuf'a şu öğüdünü verdi: "Yavrucuğum, sakın bu rüyayı kardeşlerine söyleme. Zira Şeytan, insana düşmandır. Belki kardeşlerine vesvese verir ve kalplerine haset düşürür. Sonra sana bir hile yaparlar. Cenabı Hak sana peygamberlik ve saltanat verecektir." Hazreti Yâkub'un, Yusuf'a muhabbeti daha artmıştır. Yusuf'un büyük kardeşleri kendisine haset ettiler ve hile ile onu kıra götürdüler ve bir kuyuya atıldılar. Sonra da

üzme, günahı büyükse de, kendisi küçüktür. Henüz ağzımdan süt kokusu geliyor. Kükremiş bir aslan gibi benim kanıma girme. Eğer bu bir suçsa, işte kılıç, işte boynum!

Benden teslim olmak, senden öldürmek... Bu yolda her cefa-ya katlanır, yalnız padişahın üzülmesine dayanamam!

Hüsrev, bu sözleri söyledi ve tekrar yere kapandı. O pak cevherli çocuk sonra bir köle gibi başını padişaha uzattı. Huzurda bulunanlar, bu yalvarışı ve hareketi görünce dayanamadılar, onlar da zari zari ağlamaya başladılar. Bir ay kadar parlak ciğerparesinin ağlayışı, padişaha da sirayet etmişti, şimdi o da ağlıyordu. Zira, o nazlılığı ile küçük bir çocuk olduğu halde işinde bu kadar incelik ve hassasiyet gösterebilmişti. Talih'in fenalığını istemediği bir evlat, kendisi için babasının ikbalinden başka bir şey istemez. Evladın sana ne yaparsa bil ki, o da evladından onu görecektir. Evladının sana yaptığı iyi veyahut fena bir muamele-
lenin karşılığını vermek hususunda üzüleyim deme, zira o da yapığını evladından görecektir.

Hürmüz, ruhunun devası ve gönlünün meyvesi olan bahtlı çocuğunda o zekâyı, o irfanı görünce anladı ki o, Allah'ın kendisine bir lütfudur. Hemen kalktı, onun alınından öptü ve ona daha derin bir şefkatle bağlandı, onu kendine veliaht yaptı.

Hüsrev, huzurdan çıkınca, yeniden hayata kavuşmuş gibi oldu. Yüzünde adalet nuru parlıyor, üzerinde bir cihandar vakarı görölüyordu.

Hüsrev'in Rüyada Dedesi Nuşirevan'ı Görmesi

Gece olmuş, ay doğmuştu. Hüsrev, ibadethaneye gitti, kemer bağladı. Allah'a dua ve niyazda bulunduktan sonra oturdu, tatlı

bir uykuya daldı; çünkü kaç gecedir rahatça bir uyku uyumamıştı. Rüyasında dedesini gördü. Dedesi ona şu sözleri söyledi:

“Ey, cihanı aydınlatan yeni güneş! Eğer senin dört kıymetli şeyin elinden gitti ise üzülmene ki, sana dört şey için müjde veririm.

Birincisi: Hani, o ekşi kuruğu yemiştin de yüzünü buruşturmamıştın ya! Sen bir dilbere kavuşacaksın ki, ondan daha güzelini dünya görmemiştir.

İkincisi: Hani, atının ayağını kesmişlerdi de, bundan ötürü üzülmemiştin ya! Adı “Şebdiz” olan bir ata nail olacaksın ki, kasırga onun ayağının tozuna yetişemez.

Üçüncüsü: Hani, padişah, tahtını köylüye vermişti de, sen bu fena muameleden talihine küsmemiştin ya! Öyle şahane bir taht ele geçireceksin ki, o sanki altından yüksek bir ağaçtır.

Dördüncüsü: Hani, mutribin sazı parçalandığı zaman sabretmiştin ya! Sana “Barbüd” adında bir sazende verilecek ki, o çalarken, kadehte zehir olsa bir şarap gibi içilir. Taşa karşılık altın bulacak, dört boncuğa bedel dört inci elde edeceksin.”

Şehzade uykudan uyanınca tekrar Allah’a kullukta bulundu. Artık günlerini, kimseye bir şey söylemeden geçiriyor, dedesinin rüyasından ne çıkacak diye bekliyordu. Geceleri akıllı kişilerle oturur, uyumaz onlarla konuşur, onlardan hikâye dinlerdi.

Şapur’un Şirin ve Şebdiz’den Bahsetmesi

Hüsrev’in, Şapur¹¹⁶ adında çok sevdiği bir nedimi vardı ki,

¹¹⁶ Şapur, Hüsrev’i Pervizin sadık bir nedimidir ve devrinin ün almış ressamlarından. Hüsrev ile Şirin’i bir araya getirmek için büyük fedakârlıklar göstermiştir.

Mağrip'ten ta Lahur¹¹⁷a kadar cihanı dolaşmıştı. Nakkaşlıkta ikinci bir Mani¹¹⁸, ressamlıkta ikinci bir Oklidis¹¹⁹ olmuştu. O kadar çabuk alet kullanır o kadar çabuk nakış yapardı ki, elinde kalem olmadan hayalinden şekiller çizerdi. Eli öyle kolaylıkla işlerdi ki, hafiflikten sanki su üzerine nakış vururdu. Perviz'in tahtı önünde yer öptü ve ona şu gönül alıcı sözleri söyledi:

¹¹⁷ Levahür "Lahor": Hindistan'ın kuzeybatısında meşhur bir şehirdir ve Pencap eyaletinin merkezidir. Pek çok İslami esere sahip olmuş ve bir zamanlar İslam medeniyetinin merkezlerinden bulunmuştur. Eski şaşaa ve mamuriyetine delalet eden izler bugün bile görülmektedir. Lahor'un şalları dillere destandır. Kuyumculuğu da pek ilerdedir.

¹¹⁸ Mani: Meşhur bir nakkaştır. Zerdüşt dini ile Hıristiyanlığı birleştirmek için peygamberlik davasıyla ortaya çıkmıştı ve başına bir hayli de ahmak toplamıştı. Nakkaşlık sanatında zamanın biricik ustası idi. Resimlerini mucize olarak gösterirdi. Sâsâniyan'dan Şapur'un zamanında İran'a gelmiş ve birçok garip şekil ve suretleri havi olan kitabını, ki buna Erjenk, derler, Şapur'a göstererek kurduğu dinin akidelerini de anlatmıştır. Fakat zeki bir hükümdar olan Şapur, onun uydurmalarına kulak asmadı. Hatta aralarında geçen bir muhavere neticesinde Mani mağlup olmuş ve tövbeyi de kabul etmediği için hükümdarın emriyle idam olunmuştur. Ölümünden sonra birçok müridi kalmıştır.

¹¹⁹ İklidis: Eski Yunanlıların en büyük riyażiyecilerindendir. Riyażi ilimlerin mucidi ve riyażiyenin piri sayılır. Milattan 320 sene kadar evvel Batlamyus zamanında İskenderiye'de riyażi ilimleri okutmuş ve hatta Batlamyus kendisinin talebelerinden olmuştur. Hatta Batlamyus kendisine, "Riyażi ilimleri tahsil için kolay bir usul var mıdır?" diye sorduğu zaman İklidis, "Riyażiyede padişahlara mahsus bir usul yoktur." demiştir. Riyażi ilimleri havi *Mebadi* adlı bir eseri olduğu gibi, yine aynı ilimlerde, hendesede ve musikide de kıymetli eserleri vardır. Hepsisi vaktiyle Arapçaya çevrilmiş ve bunlara şerhler, haşiyeler yazılmıştır.

- Eğer padişahım ferman buyururlarsa bildiğim şeylerden yüzde birini kendilerine söylerim. Hüsrev emrini verdi:

- Ey civanmert, çabuk söyle! Vakit geçirme...

Çok güzel konuşmasını bilen Şapur, ifadesine bir tatlılık ve ahenk vererek şu yolda anlatmaya başladı:

- Dünya, dünya oldukça sana köle olsun! Zaman ayları ve yılları ile sana şeref versin! Güzelliğin gençliğin ile beraber devam etsin! Daima muradın hasıl olsun. Senin şad olmanı istemeyen, gamdan kurtulmasın! Senin saadetini arzu etmeyi, Allah kahretsin! Bu dünyayı çok dolaştım ve gezdiğim yerlerde çok garip şeyler gördüm. Bilhassa dağlık havalide birkaç şehir vardır ki, Hazer Denizi'nin iskelesi sayılır. İşte orada padişahlar soyundan gelmiş hükümdar bir kadın var ki, askeri İsfahan'a kadar ün salmıştır. O dağlık havaliden ta Ermenistan'a kadar bütün ülke, hep o kadının fermanı altındadır ve haraç almadığı bir şehir yoktur. Onun her şeyi vardır, yalnız tacı ve tahtı yoktur. Yüce dağlar gibi bin kaleye sahiptir. Hazinelelerinin sayısını ise Allah bilir! Atlarını, sığır ve davarlarını dersen istediğin kadar...

Kuş ve balık ise bol mu bol... Bekâr yaşar ve daima safa sürmeye bakar. Hayatını zevk içinde geçirir. Erkeklerden daha kuvvetli, daha heybetlidir. Büyüklüğünden ötürü ona "Mehinbânû" derler. O hükümdar kadının asıl adı ise "Şemira"dır. "Şemira" da "Mehinbânû" gibi "Büyükhanım" manasındadır. Arzu ettiği yerde oturur, her mevsime göre kendine bir şehir hazırlar. Gül mevsiminde yeri "Mukan"¹²⁰ dır ki, orada ayağı nereye bassa çimendir.

Yazın Ermenistan dağına göç eder, top top güller içinde sa-

¹²⁰ Mukan: Azerbaycan şehirlerindendir.

linir. Sonbaharda “Ebhzaz”a gelir, av peşinde dolaşır. Kışın ise Bürdağ’ı tercih eder; zira Bürdağ’ın havası ılıktır. O, dört mevsimi bu yolda taksim etmiş, her mevsimin havasına göre kendisine yer seçmiştir. Her bir nefesini sürur içinde alır verir ve hayatını gülüp eğlenmekle geçirir. Bu üzüntülü dünyada biraderinin çocuğundan başka da kimsesi yoktur.

Şirin’in Güzelliğini Tavsif

İşte bu çocuk, peri gibi bir kızdır, peri ne demek sanki bir ay parçası! Peçe altında bir tacidar... Gençliği bir mehtap gibi, parlak, gözleri abıhayat gibi siyah! Endamı gümüşten bir hurma ağacı. İki giysu da, o ağacın üstünde hurma toplayan iki zenci... Onun tatlı sözlerini hatırladığı andan itibaren hurmanın ağzı tatlanmıştır. Nur gibi inci dişleriyle sedefi sönük bırakmış ve sedef ödünç olarak ondan berraklık almıştır.

Şeker dudakları hakik kadar renkli... O ki surlar bir kement gibi büklüm büklüm. Bunların büklümü ile gönülleri takatsiz bırakmış ve onları güzel yüzü üzerine dökmüş... Onun mis kokulu saçlarına temas eden rüzgâr, nergis’in gözünü hasta düşürmüştür. Kendi gözlerini kendine afsuncu yapmış ve bu afsunla kem gözün ağzını bağlamış. Bir bakışla gönüllerdeki ateşi alevlendirir, bir sözle akılları çileden çıkarır. Mütebessim dudakları tuzludur¹²¹, tuz tatlı değildir amma onun ki tatlıdır. Dersin ki burun, gümüşten bir kılıçtır ve o kılıç bir elmayı ortadan ikiye

¹²¹ Beyit

İnsan ne yaratmışsa yaratmıştır o tuzdan,
Bir sır gibidir az çok ilah olduğumuzdan.

bölmüştür. Onun ay yüzünden ne kadar yürekler harap olmuştur. Ayda leke vardır, fakat onun yüzünde asla...

Güzelliğinin parıltısına gelmiş etrafında nice pervaneler görürsün, fakat onun nazından, kimsede yanına sokulmaya cesaret göremezsın. Sabah rüzgârı, onun saçından ve yüzünden bir kaftana bürünmüştür ki bazen siyah kakım, bazen beyaz kunduz satar. Her gamzesine bir işveyi eş etmiştir. Çenesi bir elma, çene altı ise bir turunçtur. Yüzünün güzelliği, bütün¹²² letafet ve parıltısıyla yıldızları sönük bırakmış, aya ve güneşe hali ile "Hele şu miskinlere bak!" demiştir. İki meme, henüz bitmiş iki gümüş nar, meme başları ise onların üstlerine kondurulmuş birer kırmızı gonca... Lal dudakları buseye cevap vermez, zira onları açarsa inci dökerler. Ahu, o güzel gerdanını onun gerdanı karşısında değersiz görmüş ve onun eteğini gözyaşı ile ıslatmıştır. O dilber, sihirli bakışları ile aslanları yere vuran nice kahramanları titretmiş ve baygın düşürmüştür. Yüzlerce âşığını hüsrân ateşinde yakmış, onlardan biri olsun, onun bir iltifatına nail olamamıştır. Bir gecede, yüzden fazla insan onu rüyada görür de kimse o güneşi gece göremez. Eğer kendi gözünü ahunun gözüne kıyas ederse ahuda sayısız kusur bulur. Onun nergis gözlerine hasetlerinden İrem¹²³ pazarında çiçek satanlar, telaşa düşmüş-

¹²² Ayet: "... hakkı için biz insanı en güzel bir biçimde yarattık."

¹²³ İrem: Âd kavminin merkez idi. Yemen'de San'a ile Hadramut arasında bulunmuş eski bir şehirdir. Buna "İrem: Âd" ve sütunlarının çok olması münasebetiyle "İrem zatül'imad" da denir. Bu şehrin mevkiî hakkında, Arap âlimleri ihtilafa düşmüşlerdir. Şeddat tarafından yaptırılıp donatıldığı, ahalisi olan Âdlıların haliklerini unuttarak küfre dalıp putlara taptıkları, Hazreti Hud'un davetine icabet etmemeleri yüzünden kendilerini helak ve şehirlerinin harap olduğu, tarihçe malumdur. "İrem zatül'imad"ın gerek binalarının gerek

lerdir. Onun hilal kaşlarını görüp de can vermeyen bir kimse yoktur. Mecnun¹²⁴, onu hayaline getirince hayrette kalmış,

bahçelerinin mamuriyetini Arap tarihçileri yaza yaza bitiremezler. Öyle derler ki: Başında sepet olan bir kimse İrem'in bir kapısından girse öteki kapısından çıkıncaya kadar sepet yemişle dolarmış. Muaviye zamanında Abdullah bin Kulabe isminde bir zatın İrem harabelerine girdiği ve bazı kıymetli mücevherat bulduğu rivayet olunur. İrem, "Acıyibi seb'ai âlem"dendir.

- ¹²⁴ Mecnun: "Kays", Leylâ isminde bir kıza âşık olmuş, şeydalıklarla şöhret bulmuştur. "Mecnun" vardır ve Emevi halifelerinden Abdülmelik devrinde yaşamıştır. Bazılar "Beni ahmer" halkının umumiyetle katı yürekli olduklarını ve binaenaleyh aşk gibi bir halin bu gibi insanlarla münasebeti olamayacağını iddia ederek *Leylâ ve Mecnun* kıssasını büsbütün inkâr etmek istemişlerse de, "Agani" sahibi bu hususta salahiyettar zatların reyine göre bu fikir zayıftır. Mecnun şairdir ve çok beliğ, çok hazin şiirleri vardır. Bir iki şiirini yazıyoruz.

"Ben Leylâ'ya gönül verdiğim zaman o henüz sinesinde memeleri tomurcuklanmış küçük bir kız idi. Biz Leylâ ile beraber kırlarda kuzularımızı otlatır iki masum idik. Keşke ne biz büyüseydik ne de o kuzular büyüseydi.

"Beni kendine yaklaştırp dağlarda ve sarp yerlerde dolaşan ahuları bile düz ovalara indiren o nazik sözlerin ile esir ettikten sonra çaresiz kaldığım bir zamanda benden uzaklaştın ve içime ne bıraktın ise bıraktın."

"Onun kabrini âşığından gizlemek istediler, halbuki kabrindeki toprağın misk kokusu bana kabrinin olduğu yeri gösterdi."

"Ey sahranın ahuları! Allah aşkına söyleyin: Benim Leylâm sizden midir yoksa beşerden midir?"

Mecnunun şiirlerini havâ bir divan vardır. Leylâ ve Mecnun'un kıssası. Fars edebiyatının çok işlenmiş bir mevzu olduğu gibi Divan edebiyatımızda da silinmez izler bırakmıştır.

Leylâ¹²⁵, onun güzelliği karşısında parmak ısırmıştır. Halkı öldürmek için ferman yazmak istese, on parmağı elinde on kalem-dir. Ay, onun güzelliği karşısında kendisini siyah bir “ben” farz etmiş, gece, onun beninden siyahlığından ne olduğunu öğrenmiştir. Kulaklarından ve gerdanından inciler taşıyor... Can feda öyle inci satıcıya...

Bir söz ve gönül çeken bin cilve... Bir dudak ve yüz bin şeker gibi buse... Zülfünün ucu naz ve işve ile dolu... Dudaklar yakut, dişler inci... O yakutlarda, o şeker gülüşlü incilerde ne kadar âşıkların devasını gizlemiştir. Akıl, onun ay yüzü için çileden çıkmış, gönül ve can onun siyah zülfüne kurban olmuştur. Hüner, onun nezih varlığına meftun olmuş, amber onun toprağına “Kölenim!” diye yazmıştır. Yüzü nesrin, kokusu da nesrin! Dudağı Şirin, adı da Şirin! Şeker sözlü dilberler, ona “Bal dudaklı” derler ve onu Mehinbânû’nün veliahdı tanırırlar.

O diyarın birer Semira’sı sayılan bütün güzeller, onun hizmetine girmiş, yine ay yüzlü yetmiş asilzade onun etrafından birer pervane olmuştur. Öyle ki, her biri güzellikte cana can katar, dilberlikte cihana meydan okur. Hepsi de kadeh ile saz

¹²⁵ Leylâ: Meşhur Mecnun’un sevgilisidir. Bu da Mecnun gibi, Amir kabilesindendir. Henüz sebavat halinde iken birbiriyle sevmişlerdir. Birlikte kurlarda kuzuları güderler, birbirlerine saf aşklarını terennüm ederlermiş. Leylâ ve Mecnun kıssası vardır. Ve bazılarının dediği gibi uydurma değildir. Hazreti Mevlana, Mesnevi-i Şerifte şöyle buyuruyorlar:

Halife Abdülmelik, Leylâ’ya, “Sen o Leylâ değil misin ki Mecnun senin yüzünden perişan ve sergerde oldu. Halbuki sen diğer güzellerden daha fazla bir güzelliğe malik değilsin ki!” dedi. Leylâ, halifeye şu cevabı verdi: “Böyle demeyiniz; çünkü sizde Mecnun’un gözleri yoktur.”

ile donatılmıştır, bir ay gibi menzilden menzile salınırlar. Bazen siyah saçlarını, ay yüzlerine döküp temaşaya çıkarlar, bazen gül bahçelerinde serpilip şarap içerler. Yüzlerinde peçeleri yoktur, zira kem göz onlara yol bulamaz.

Güzellikten yana cihanda bir eşleri gösterilemez. Dünyada zevk ve sefadan başka bir şey bilmezler. Fakat cenk zamanı olunca, o kahramanlar, aslanın pençesini kırarlar; filin dişini sökerler. Hücumları ile kâinatı yakarlar, bakışlarındaki oklar ile yıldızları, derlerler. Her ne kadar Cennetin hurisi meşhur ise de, o havali de bir Cennetin hurisi meşhur ise de, o havali de bir Cennet ve güzelleri birer huridir. O ülkenin sahibi olan Mehinbânû'nun işte böyle bir debdebe ve daratı vardır.

Şebdiz'in Tavsifi

“Mehinbânû”nun ahırda bağlı tuttuğu bir atı vardır ki, koştuğu zaman rüzgâr tozunu göremez. Hakimlerin fikrinden daha süratlidir, bir ördek gibi tufan suyundan pervası yoktur. Güneşe doğru bir hızlanırsa, feleği yedi meydan geride bırakır. Dağa çıkarken demir tırnaklı, deniz aşarken Hazeran¹²⁶ kuyrukludur. Zaman gibi hızlı, fikir gibi hızlıdır. Gece gibi iş bilici, sabah gibi uyanıktır. Mehinbânû, bu gece renklinin adını “Şebdiz” koymuş, ona bütün varlığı ile bağlanmıştı. Altın bir zinciri vardır ki, ayağını ona bağlar. Ne, Şirin'den daha şeker bir insan gördüm ne de Şebdiz gibi bir at işittim.

Zeki Şapur, son cümleyi söyleyince, huzur uyudu, aşk uyanı. Hüsrev, Şirin'in her bir haline ayrı bir muhabbet bağladı ve

¹²⁶ Hayzuran: Sıcak iklimlerde yetişen bir nevi kamıştır ki pek dayanıktır, sandalye vesaire yapmada kullanılır.

bu muhabbetini o tatlı sözlüye ikrar etti. Zira Çin'de nakış yapan bir üstadın beğendiği, herkes tarafından beğenilir. Hüsrev, bu tavsif karşısında öyle hayrete düşmüştü ki, bu sevda yüzünden ne rahatı ne de uykusu kalmıştı.

Artık her gün Şapur'a, bu güzellik ve aşk falından bahset-tiriyor, zihninde bu meseleden başka bir şey düşünmüyordu. Bu düşünce ile günler geçiyor, Hüsrev kuru kuru hikâye din-lemekle kanaat ediyordu. Fakat iş dayanılmaz bir dereceye ge-lince, sabrın başına tekme vurdurdu ve bir çare aramaya başladı. Kendisine bu aşkı aşılayıcı yalnız olarak huzuruna çağırır ve anlattıklarına dair ona birçok şey sordu:

- Ey vefalı dost, dedi, bana bir çare bul ki işim sarpa sard. Mademki bu güzellikte bir bina kurdun onu tamamla ki, sen mert ve hakim bir adamsın. Yalnız hikâyeyi ballandırma, kısa kes, eğer ballandıracaksan Huzistan tarafına git. Şimdi sana dü-şen iş, bir rahip kılığına girip oraya gitmek ve bir hile ile o güzeli ele getirmektir. Bir yokla bakalım, kalbi yola gelebilecek gibi mi? Gönlünde bir erkek ile beraber yaşamak fikri var mı? Eğer mum gibi, nakış kabul edecek bir halde ise, ona mührünü bas ki, işaretlensin. Yok, taş kalpli bir şey ise, durma geri dön; haber ver de olmayacak bir şey peşinde koşmayalım.

Şapur'un Şirin'i İstemek İçin Ermenistan Gitmesi

Hakiki bir söz üstadı olan Şapur, yer öptü ve:

- Hüsrev daima şad ve handan olsun! İyi kişilerin gözüne makbul görünsün ve kem göz asla ona yol bulmasın!

Bu şekilde duada bulunduktan sonra, o hünerli zat, padişaha şu yolda cevap verdi.

- Ey cihandar! Mademki ben, kalemi Mani'nin Erjenk¹²⁷ nakşında kullandığı gibi sanatla kullanırım: Benim başını yaptığım bir insan tasviri, hareket eder; kanadını çizdiğim bir kuş resmi, uçar. Sen gönlünü üzme, zira gönül üzüntüsü içeride bir dert olur. İşleri yoluna koymada, ben öyleyimdir ki, her çaresize çare bulurum. Sen gönlünü hoş tut ve neşeden başka bir şey düşünme, zira ben, bu işi başarmaya ahdettim. Yolda giderken bir lahza dinlenmem, yaban eşeklerinden ödünç hız, kuşlardan kanat alırım ve seni rahat uyutmadıkça ben uyuyamam, sevgilini getirmediğe de dönmem. Şayet ateş gibi demirin içinde saray da yapsa, cevher gibi taşın içinde de gizlense, kuvvetle, hile ile ateşi demirden, cevheri taştan çıkarır gibi onu dışarı çıkarırım. Bazen gül bazen diken ile beraber olur, icap eden her şeyi yaparım ve eğer talih yardım eder de onu ele geçirirsem, talih gibi onu Hüsrev'e taptırırım. Şayet işi başaramayacağımı anlarsam, o zaman padişahlar padişahını haberdar ederim.

Sözü bitince Şapur kalktı, gereken yol hazırlığını tedarik etti ve yola çıktı. Artık sahradan sahraya geçiyor, Ermenistan'ın dağlarına doğru süratle yol alıyordu. Tesadüf olarak da o güzeller toplanmışlar, mevsim yaz olduğu için o dağlık mahale gelmişlerdi. Şapur oraya geldiği zaman, her tarafı çimen kaplanmış, fesleğenlerin öncüsü olan gelincikler açmış bulunuyordu. Bütün lacivert renkli kayalar, kırmızı ve sarıçiçekten bir elbiseye bürünmüş, her dağın başı zümrüt gibi bir çayır ile örtülmüştü. Cirmigûh¹²⁸'tan, Buğra¹²⁹'nın hududuna kadar bütün bir saha,

¹²⁷ Erjenk: Meşhur nakkaş Mani'nin yaptığı resimleri havi mecnun. Buna "Ertenk" de denir.

¹²⁸ Cirmiguh: İran ve Turan hududunda Kelat'a yakın bir dağdır.

¹²⁹ Buğra: Harirzem padişahlarındandır. Buğra Meydanı da bu padişah-

baştanbaşa çiçek içinde idi. Orada “İnhirak¹³⁰” adında bir kule vardır ki, bir Kâbe gibi nezaret ve safa mihrabı olarak tanınmıştı. Bir de mermerden yapılmış çok eski zamanlardan kalma bir kilise vardı ki, içinde hep yaşlı keşişler bulunuyordu. Şapur, bir keşiş kıyafeti ile o tarihi kiliseye indi.

Şebdiz’in Soyu Hakkında

Bilgili bir rahip hakkında hakimane sözler söylediği sırada, Şapura şu haberi de verdi: “Bu kilisenin eteğinde bir mağara ve mağaranın içinde de siyah bir taş vardır ki, tıpkı bir süvaridir. Her asırda Remgel¹³¹’e sahrasından döl almak için süratle bir kısrak gelir ki, katettiği yol yüz fersahtır. Mağaranın ağzına gelince bir yılanın deliğine süzülüşü gibi, içeriye süzülür ve o siyah taşa karşı kızgınlık gösterir, şehvetle kendini ona sürter. Allah’ın fermanı ile o sürtünmeden gebe kalır, “Allah” dedin ya! Şaşılacak şey de olsa inanmamak olmaz. Onun tohumundan hasıl olan her tay, devrandan ve rüzgârdan daha süratlidir.

Bir bilgili zat, Şebdiz’in de o taşın soyundan geldiğini söylemiştir. Eğer şimdi o kilisede, o taşı ararsan bulamazsın, sanki kasırga onu alıp götürmüştür. Halkın “inhirak” dediği o kürsüden de bugün, takının altına düşmüş bir başlıktan başka bir şey kalmamıştır. Ve sanki o gül renkli dağa matem tutmak içinde, oradaki yığın yığın taşlar siyaha bürünmüştür. Güya, o taşlığa

hın hududa kadar olan sahasıdır.

¹³⁰ İnşirak: Ermenistan’da bir dağ kalesidir.

¹³¹ Remgele: Ermenistan havalisinde bir sahranın adıdır. Kelime “Reme” ve “gele” den mürekkeptir. “Reme” at ve katır sürüsü, “gele” de koyun sürüsü demektir.

Allah'ın gazabı gelmiş ve onu parça parça etmiştir. Denebilir ki felek, o dağın azametini çekememiş, hiddetinden onu kırıp dök-müştür. Allah'ın gerçi pek çok ibaret alınacak şeyi varsa da, bu hal de kıyametten bir örnektir.

Dört yüz seneden az veya çok bir zamanda böyle bir dağ bu hale geldikten sonra, sen ki su içmiş bir kerpice benzersin, ne hal ile ebedi kalmak hülyasına kapılırsın?

Nizâmi, bu çeşit sözleri bırak da hikâyeye dön, zira senden bu bahsi dinlemezler.

Şapur'un, Hüsrev'in Resmini Birinci Defa Göstermesi

Gece olmuştu. Hakim Şapur, o eski kilisede istirahat için kaldı, zira yolculuktan pek bitkin düşmüştü. O kilisenin ihtiyarlarından maksadına dair bazı şeyler öğrenmek istedi, çünkü onlar, bu köhne dünyanın ahvaline vâkıf kişilerdi. Onlara sordu:

- Yarın o güzellerin eğlence yeri neresidir acaba? Hangi mesireye çıkacaklardır?

Her biri bir hakim olan ihtiyarlar, şöhretleri kâinatı tutan o dilberlerin gidecekleri mesireyi Şapur'a haber verdiler:

- Bu kayalık dağın arkasında etrafı sık ormanlarla çevrilmiş bir çimenlik vardır. O mahmur bakışlı fidan boylular, sabahleyin erkenden işte o mis kokulu çimenliğe gideceklerdir.

Ertesi gün henüz şafak sökmüş, güneş Elbürz Dağı'ndan görünmüştü. Cihan yeni bir hayata kavuşmuştu. Erkenden kalkan Şapur, daha ortalık ağarmadan o güzellerden evvel hazırlandı ve onlardan evvel çimenliğe gitti. O kırmızı güllere yakınlık hasıl edecekti. Eline uğurlu bir kâğıt aldı ve ona Hüsrev'in resmini aynen yaptı. Resmi, bir iki dakikada bitirdikten sonra onu aldı,

bir ağacın dalına astı ve oradan hemen kayboldu.

Az sonra da dilberler, bir peri gibi oraya yetiştiriler ve o çimenliğin mutena bir yerine oturdular. Bazen şimşir, bazen gül demeti yapıyorlar, bazen güllerden gülsuyu çıkarıyorlar, bazen gülüşleri ile etrafa neşe saçıyorlardı. Hepsi de vuslat'a ermemiş ve yüz görümlüğünü terk ederek cihandan kendilerine satın almış gelinlerdi. Her biri kendi arkadaşı ile oturmuştu. Coşkunluktan kaplarına sığamıyorlardı. Şarap getirdiler ve kadehlere arzu ile sarıldılar. Demet demet gül topladılar, onlarla şarap sofrasını süslediler. Artık Şirin'in etrafındaki dilberler, ellerindeki şarap dolu kadehlerle muhteşem bir güzellik tablosu vücuda getirmişlerdi. Etraf ise, şeytandan ve insan şeytanından hali idi. Kızlıkları icabı bütün dilber vücutlar şehvetle titriyordu. Bulundukları yeri yabancı gözden hali görünce, sarhoşluk tesiriyle raksa kalktılar. Bazen bu, güllere karşı bir dua okuyor; bazen o, bir bülbülü muhatap tutarak şarkı söylüyordu. Ne zevkten başka bir şey düşünüyorlar ne de gönül eğlendirmekten başka bir iş biliyorlardı. O şeker dudaklılar arasında Şirin'in yüzü, Ülker yıldızları ile çevrilmiş bir aya benziyordu. Şirin, sevgili arkadaşları şerefine içiyor, bazen onlara kendi şarap veriyor, bazen onların elinden içiyordu. Kendi hüsnüne mağrur olduğu bir sırada ansızın gözü o resme ilişiverdi! Hemen o güzellere emretti:

- O resmi getiriniz ve bu resmi kim yaptı ise onu benden saklamayınız!

Resim önüne getirilince Şirin bir müddet ona baktı kaldı. Ne ondan gözünü ayırabiliyor ne de onu kaldırıp koynuna salkıyabiliyordu.

Resme her bakışta biraz daha sarhoş oluyor, her şarap içişin-

de biraz daha kendini kaybediyordu. Onu gördükçe aşkından buhranlar geçiriyor, resmi sakladılar mı tekrar çıkartıyordu. Muhafızlar, Şirin o resme baka baka âşık olur diye korktular ve o güzel resmi yırttılar; zira dilberin yüzünü gittikçe solduruyordu. Şirin, resmi sorunca da:

Periler saklamış olacak! Burası perili bir yer, bu sahradan kaçalım, başka bir sahrada gülüp eğlenelim, dediler.

Orası kendilerini fena halde sıkmış idi, hemen orada üzerlik tohumu yakıp kaçtılar. Dumanı göklere yükselen bir ateş yaktıktan sonra da, atlarını başka sahraya sürdüler.

Şapur'un Hüsrev'in Resmini İkinci Defa Göstermesi

Ertesi sabah güneş, bütün haşmetiyle doğmuş, cihanı nur içinde bırakmıştı. O huri yüzlü kızlar, hareket etmeden evvel, Şapur erkenden gitti, yine evvelki gibi bir resim yaptı ve kâğıdı bir ağaca astı. O güzeller de neşe içinde bir gül gibi o yeşillığe geldiler ve gülüp eğlenmeye başladılar. İpeklere bürünmüş olan o ay yüzlüler, güzelliklerine gururlanarak aya karşı gülüşen, en parlak kumaşları bile güzellikleri karşısında değersiz bırakan güzeller idi.

Önce az istekli göründüler, fakat sonra sonra neşeleri arttı. Onlar oyuna dalınca da felek oynayacağı oyuna hazırlanmaya başladı. Bir an geldi, Şirin etrafa bakınırken o sihirli resme gözü kayıverdi. Can kuşu uçacak gibi oldu ise de kendini tuttu, bir şey söylemedi. Sarhoşa biraz uyku, nem almış toprağa da biraz su kâfidir. Şirin, asabiyetle arkadaşlarına bağırdı:

- Bu ne haldir? Ben mi yanlış görüyorum, yoksa bu bir hayal midir? Sonra, o fidan boylulardan birine emir verdi:

- Çabuk o resmi bana getir!

Bu emri alan dilber, hemen gitti ve o resmi sakladı. Lakin güneşi balçıkla sıvamak mümkün olur mu?

Şirin de:

- Bu işi periler yapıyor, zaten onlar böyle çok garip işler yaparlar, dedi.

Şapur'un, Hüsrev'in Resmini Üçüncü Defa Göstermesi

Akşam olmuş karanlık iyice basmıştı. Güzeller Encirek¹³² sahrasında istirahate çekildiler ve bol bol şarap içtiler. O sahrada, ellerinde şarap, ayaklarının altında çiçekler olarak hoş bir halde uyuyakaldılar. Sabah olup da ortalık ağarınca o tacidarlar, yeşil çimenler üzerinde birbirlerine şarap verdiler ve sonra oradan, ta Deyriperisüz¹³³'a bir günde uçtular. O yeşil renkli cennette de hıraman oldular, feleği teshir edip ondan kâm aldılar. Bu geldikleri yer, iç açıcı bir yeşilliğe bürünmüştü, hava da gayet latif idi. Cennet rüzgârından daha hoş bir rüzgâr esiyordu. Her taraf renk renk çiçeklerle donanmış, gelincikler kayaları süslemiş, birer puthaneye döndürmüştü. Sabah rüzgârı çimenleri tarayarak esiyordu. Bülbüller ve kumrular kırmızı güllere karşı durmadan ötüyorlar, küçük kuşlar, sağa sola daldan dala pervasızca uçuyorlardı. Her köşede iki küçük kuş, kulak kulağa vermiş, bu gelenleri güllere karşı şarap içmeye davet ediyordu.

O ressam, o gül bahçesine de yetişti ve yine evvelki resmi yapıp astı. Şirin, o latif yeşilliği görünce dilber arkadaşları ile

¹³² Encerek: Ermenistan'da bir sahranın adıdır.

¹³³ Deyriperisuz: O devirde maruf bir kilisenin adıymış. Cadılar büyülerini orada yapar, orada bozarlarmış.

birlikte şarap sofrasına oturdu. Fakat güzel gözleri etrafa dolaşırken, yine ruhunun enisi olan o resme iliştirdi. Oynanan oyun karşısında hayrete düşmüştü, zira iş ciddi bir safhaya girmiş bulunuyordu. Avare gönlü ile kalktı, kendi ayağı ile gidip o resmi oldu. O aynada kendinden bir nişan gördü ve kendini bulunca da bir müddet yığıldı kaldı. Artık olmayacak sözler söylemeye başlamıştı ki, şimdi onları burada tekrarlamak yersiz olur. Sinek tutan örümceklerin tükürüğü bir Hüma'yı, bak nasıl avlamıştı! Perilerin toplandığı o subaşında, bir periyi, bak nasıl divane ettiler! Çare için nerede tedbir alırlarsa, değil insanı, periyi bile avlarlar. O dilberler, güzel yüzlü Şirin'i toprak üstünde müteessir bir halde görünce anladılar ki o iş, peri işi değildir; o, acayip bir iştir, manasız değildir. Evvelce yaptıkları hareketlerden ötürü pişmanlık duydular ve o resme karşı sitayişte bulundular: "Fedakârlık yapalım, canla başla çalışalım; belki o resim hakkında bir şey öğreniriz." dediler.

Şirin, onların doğru söylediklerini, bu müşkül iş hususunda bir çare aradıklarını sezince, niyazkâr bir lisanla onlardan yardım istemeye başladı:

Dostlara yardım, ancak dostlardan gelir. Sana her işte muhakkak bir yardımcı lazımdır, eşsiz ve yardımcısız olan yalnız Allah'tır. Ne kadar işler dost yardımıyla meydana gelmiştir. Bir işin meydana gelmesi için dostun yardımı şarttır.

Güzel Şirin, arkadaşlarına şu teklifi yaptı:

- Bu güzel yüzden ne sabrım ne de kararım kaldı; gelin bu sırrı kimseden saklamayalım, bu resim şerefine şarap içelim!

Tekrar hep birlikte gülüp eğlenmeye başladılar, şarap getirdiler, meclis kurdular. Artık birbiri arkasına yanık gazeller okunuyor, kadeh şıkırtıları arasında sakiniñ coşturucu sesi yük-

seliyordu. Dilber Şirin, acı şarabı eline alınca, o acılıktan ve şir-
rinlikten cihan sarhoş oldu. Şirin, şarabı her dudağa götürüşe
resmin önünde yeri öpüyordu. Sarhoşluk, bir âşığı darda bı-
rakınca, elde sabır namına bir şey kalmaz. Şirin, o güzellerden
birini yol kenarına oturttu ve ona şu tembihte bulundu:

- Herhangi bir kimseyi yolda görürsen dikkat et, bu taraflar-
da ne için dolaşıyor? Ve bu resme dair ona sor bakalım, bir şey
biliyor mu?

Fakat gizli, aşikâr, her ne kadar soruldu ise, o resmin sırrı
meydana çıkmadı. Artık Şirin'in vücudu, üzüntüden hasta düş-
müştü, zira kimse o resme dair kendisine doğru bir haber vere-
miyordu. Kederinden bir yılan gibi kıvranıyor, gözlerinden inci
gibi yaşlar döküyordu.

Şapur'un Meydana Çıkması

Ansızın o efsuncu kuş, bir rahip kılığında ortaya çıkıverdi.
Şirin, Şapur'un yüzünü görünce, o yüzü uzaktan tanır gibi oldu.
Her ne kadar işin sonu nereye varacağını bilmiyorsa da, Şirin'in,
Şapur hakkındaki ümit veren zannı yerinde idi fakat bunu mey-
dana vurmadı. Maiyetindekilere emir verdi:

- O rahibi çağırınız ve bu meseleden ona bahsediniz. Belki
bu resim sahibinin adını, ne iş yaptığı, nerede oturduğunu bilir.

Cariyeler süratle gittiler ve rahibe resme dair bazı şeyler sor-
dular. Şapur, dudak altından bir afsun okuyordu, çünkü uzak
sandığı iş, yakınlaşmıştı. Avin ayağını, kendi tuzağında görünce,
artık içi rahat etmişti. Gelenlere şu cevabı verdi:

- Bu, söylenecek bir şey değildir, hem söylenecek olsa da
böyle ayakta söylenmez.

Cariyeler, hemen Şirin'e koştular ve rahipten ne işittilerse kendisine söylediler.

Şirin, onlardan bu sözü işitince heyecanından duramadı, hemen bir gümüş dağ gibi yürüdü. Halhallarının sesi dağa aksetmişti. Heyecan içinde ve perişan bir halde Şapur'un yanına gitti. Boyu bosu ile sanki salınan düzgün bir selvi idi. Göğsü ve kolları billurdan bir kale... Başı ve giysuları misk kokan bir bahar... Saçlarından tenine bir kement yapıp atmıştı. Nereye? Kendi gerdanına... O şuh güzelin, şirinliği, işve ve edası karşısında ressamın eli ve dili tutuluvermişti. Şirin'in güzel yüzü gönül okşarken, kendisine oyun oynayana, ne oyunlar oynuyordu! O yaman hırsız, kendisinin gönlünü çalmıştı, şimdi o da, benliğini yağma etmeyi düşünüyordu. İpek örtüsünü, inci dolu kulaklarından sıyırdı ve bütün dikkatiyle bir hikmet deryası olan Şapur'u dinlemeye başladı. Sonra da, kalbe işleyen bakışlarına en tatlı bir sesi yoldaş ederek rahiplerin usulü üzere ona yalvardı:

- Bir müddet için olsun bana yâr olunuz, yabancı durmayınız, bir an için yanımda kalınız.

Kurnaz Şapur, bu sözleri işitince orada biraz durmayı, mas-halata uygun gördü.

Fakat büyük bir söz üstadı olan Şapur, o sarhoş gözleri görünce, kendinden geçmiş, ortada vücut namına yalnız bir dil kalmıştı. O güzeller güzelini övüyordu. Şirin oturdu, Şapur'u da oturttu. Sonra sordu:

- Nasılsın? Neredensin? Seni tanır gibi oluyorum amma...

Tecrübeli adam, Şirin'e şu yolda cevap verdi:

- İyi kötü pek çok şey görmüş insanımdır. Hayatın bütün safhalarına dair hiçbir sırrı, Allah bana gizli tutmamıştır. Şarktan

garba kadar bütün cihanı, memleket memleket dolaştım; yeryüzünü bir tarafa bırak, balıktan aya kadar ne istensen, her şeyden haberim vardır.

Şirin, bu serbestliği görünce ona:

- Bu resim hakkında ne dersin, dedi.

Feraset ve irfanı çok yüksek olan Şapur, cevap olarak şu sözleri söyledi:

- Bu resmin hikâyesi uzundur ve bu resme dair bende gizli bir sır vardır. Her ne biliyorsam, baştan ayağa sana bir bir söylerim, lakin yer hali olmalı.

Şirin, hemen emir verdi, o birkaç güzel, Ülker yıldızları gibi dağılıverdiler.

Söz üstadı meydanı hali görünce söz topunu ortaya attı:

- Yedi ülkenin güneşine benzeyen bu güzel yüzün sahibi, İskender haşmetli ve Dârâ heybetlidir. O, Dârâ ile İskender'den yadigârdır. Onun güzelliğine asuman "Güneşsin!" demiş ve yeryüzüne Cemşid soyundan kalmıştır. Padişahlar padişahı Hüsrev Perviz ki, bugün saltanat, onunla saadete ermiştir.

Şapur bu yolda sözler söyleyerek Hüsrev'in aşkını Şirin'in kalbine iyice yerleştirdi. Şapur söylüyor, Şirin dikkat kesilerek o tatlı sözlere kulak veriyordu. Her cümleyi işitince bir müddet dalıp gidiyor, sonra tekrar sözün devamını rica ediyordu. Şirin, sözü gizli kapaklı söylüyor, söylerken de ıstırap duyuyor, renkten renge giriyordu.

Şapur, ona hiçbir sırrı gizli bırakmadı, her şeyi açıkça söyledi ve sonra:

- Ey güzeller güzeli, dedi, sen esrarı gizliyorsun, sözü çok kapalı söylüyorsun. Açık konuş ve düşüncelerin ne ise çekinme-

den söyle. Eğer derdine derman bulmak istiyorsan, hekiminden derdini saklama.

İpek saçlı dilber, onun bu sözünden bir gül gibi açıldı. Ne boş açılıştı o! Yalnız aşk, eteğini bırakmıyor, ona yine özür diler bir lisan kullanmasını tavsiye ediyordu. Fakat arkadaşı uygun ve yeri de kimsesiz görünce dayanamadı, gizlediği sırrı açığa vurdu. Serbestçe Şapur'un yanına oturdu ve şeker dudaklarıyla konuşmaya başladı:

- Ey hakim! Allah aşkına beni kırma! Sana yalvarırım: Yemin ederek bana itimat ver, zira işim çok müşkül bir durumdadır ve gönlüm saçlarım gibi perişandır. Bu işimde bana bir şeyle yardım et ki, gün gelir ben de bir işinde sana yardım ederim. Ben sana sırrımı söyledim, artık sen de elinden gelecek bir şey varsa esirgeme.

Hakim Şapur, çare bulmak hususunda hakikati söylemeyi en tesirli bir afsun olarak gördü. Bir bilezik gibi onun elini öpmeyi, bir halhal gibi onun ayağına kapanmayı düşündü ve yeminler ederek söze başladı:

- Ey, dostların gözbebeği! Ey, tahta şeref, tacidarlara fahrü gurur verecek olan güzel, dedi, senin fenalığını isteyen zulmette kalsın! Gönlün aydan daha parlak olsun! Ululuğuna sığındığım Allah'a yemin ederim ve mademki yemin ettirdin, işte doğruyu söylüyorum: Ben, kalemin nakşıyla Hüsrev'in resmini meydana getiren ressamımdır! Her ressamın yaptığı tasvirde aslına bir benzeyiş vardır, fakat cansızdır. Bana öyle bir ressamlık öğrettiler ki, yaptığım tasvirin yalnız can kaftanını başka bir yerde diktiler. Sen Hüsrev'in resmini görmekle böyle heyecana düştün, ya kendisini göreceksin ne hale gelirsin, artık düşün! Öyle bir genç göreceksin ki, cihanın gözbebeğidir, fakat o cihan görme-

miştir. Son derece güzel, atik, kıvrak ve cesur.

Sevgi bahsinde bir ahu, kin ve husumette ise kükremiş bir aslandır. Hazan rüzgârı görmemiş bir gül, gençlik dalında açmış taze bir bahar... Henüz gül yüzünde tûy bitmemiş fakat bir seven gibi boy atmış...

Onun saçtığı nefis koku, cennet kokularını hatırlatmış; güneş yüzünü, parlıtısı ayı utandırmıştır. Ata binince bir Rüstem¹³⁴, şa-

¹³⁴ Rüstem: İranlıların en meşhur kahramanıdır. Sistan ve Zabistan hâkimi Zal İbni Sam bin Neriman'ın oğlu idi. Soyu soppu şecaatle nam almıştır. Daha genç yaşında aklın alamayacağı kahramanlıklar göstermiş, İran esatirine göre birtakım korkunç devleri öldürerek halkı bunların saldırmasından kurtarmıştı. İranlıların Rüstem hakkındaki mübalağalı hikâyeleri Yunanlıların Herkül hakkındaki rivayetlerine benzer.

Rüstem, Feridun'un torunu Müncehi'nin zamanında dünyaya gelmiş. Kiyanyan'dan Kiyanus'un zamanında bir takım harikulade hizmetlerde bulunmuş, daha sonra kendisinin yetiştirdiği Siyavuş bin Kinausun Turan hükümdarı Efrasiyab tarafından katlolunması üzerine intikam almak için uzun müddet Turanlılarla harp etmiş ve nihayet Siyavuş'un oğlu Genceru'yu bulup onu babasının intikamını almaya sevk ederek Efresiyab'ı tutturmuş ve onu öldürmedikçe içi rahat edememişti. *Şehname*'nin en parlak sayfeleri Rüstem'in kahramanlıklarını anlatan kısımlardır.

Rüstem, Sistan'e çekilip sessizce yaşamakta iken Kestasep zamanında zuhur eden Ruzuşet dinini kabul etmediğinden Kestasep, oğlu İsfendiyar'ı Rüstem'i bağlayıp getirmeye memur etmiş. Ve Rüstem teslim olmayınca iki gün fasılasız çarpışma olmuş ve neticede İsfendiyar maktul düşmüş idi. Bir müddet sonra Behmen, babasının intikamını almak için Rüstem'i, biraderi, Şegat eliyle pusuya düşürüp öldürmüştür. Bu büyük kahraman, babasının ismine izafetle "Rüstem Zal"dir. "Rüstem dastanı" lakabıyla da anılma, Rüstem'e isnat olunan vakaların çoğunu feragat kabilindedir.

rap sofrasına oturunca bir Keykubad¹³⁵'dir. İhsan dağıttığı gece, ona Karun'un hazineleri dayanmaz. Söz söyleyince ruhları teshir eder, kılıcı vurunca aslanı cansız yere serer. Üzengiye sıkarsa atının tozuna rüzgâr yetişemez.

"Nesep" dersin yemin ederim ki Çemşit soyundandır. "Haseb" dersin, çok şükür, güneş gibi parlak! Cihan, onun saltanat alayına dar gelir. Bayrağı göklerde dalgalanır. Altın dağıtmaya başlayınca, katarlarla deve lazımdır. Kılıcını denemek isterse, vay taşın haline! Çelik hançerini çekip saplayınca, el-mastan da olsa zırhı deler. Kılıç oynatmak sırası gelince, diğer gaziler kılıçlarını kına sokarlar. Bastığı zaman yeri titretir, koşuda feleği geride bırakır. Onun karşısında feleğin kılıcı kördür; onun zamanında feleğin dönüşü aksaktır.

Meclislere bir bayram neşesi veren o genç son derece yakışıklıdır. Onun ikbali ile gönül saadete erer, ikbal olunca da işler kolaylıkla ele gelir. Cihana ışık saçan bu güzelliği ile beraber gece gündüz senin aşkınla yaşıyor. Bir gece rüyada senin hayalini görmüş, o geceden itibaren artık aklı başında değildir. Ne şarap içer ne dé bir kimse ile kadeh kaldırır; ne gece uyur ne gündüz

¹³⁵ "Keykubad" İran'ın Kinayinan sülalesinin ilk padişahıdır. Efrasiyab'ın İran'dan ihracından sonra hüküm süren Zat ve Gerebab'ın vefatından İran tahtına oturmuştu. Rivayete göre, kendisi, Menuçih'r'in torunu olup Elbruz Dağı'nda ibadetle meşgul iken İran tahtının boş kalması üzerine Zal tarafından Rüstem'e gönderilerek Elbruz Dağı'ndan getirilmiş ve tahta oturulmuştur. Eskilerin inanışına göre, yüz yirmi sene hükümet sürmüş ve adaletiyle tebaasını son derece memnun etmiş, Ceyhun vadisinde Türklerle birçok muharebe yapmıştır. Rüstem'den başka üç büyük kahraman emrinde idi. Vefatında yerine torunu Keykâvus geçmiştir.

dinlenir. Şirin'den başka yanına kimseyi istemiyor. Kimsenin hayatı böyle acıklı olmasın! Beni bu işi bir neticeye bağlamak için gönderdi. Artık sen bilirsin, ben sana iyi kötü vaziyeti anlattım.

Şapur, bu yolda söz cevherleri diziıyor, ne biliyorsa hepsini söylüyordu. O tatlı sözlüden Şirin hayrette kalmış. Söylenilenleri derin bir zevk ile dinliyordu. İş o raddeye geldi ki, Şirin birçok defa düşecek gibi oldu, fakat güçlkle kendini tuttu. Biraz durduktan sonra Şapur'a şu niyazda bulundu:

- Ey, akıl ve ferasetine hayran olduğum zat! Söyleyin bana, şimdi bu iş için ne düşünüyorsunuz?

Şapur, ona:

- Ey güneşin bile kuskandığı güzel, dedi, gönlün rahat etsin, ömrün sonsuz olsun! Yapılacak iş şudur ki, kimseye sır açmaz, yarın av sahasına gidersin. Şebdiz'in üstüne bir erkek gibi bin av sahasına git ve oradan kaç! Ne bir kimse sana mâni olabilir ne de bir at Şebdiz'e yetişebilir. Sen bir seyyare gibi fersah fersah yol al eğer imkân olursa ben acele arkandan gelirim.

Şapur bu tavsiyeyi yaptıktan sonra Hüsrev'in takındığı bir yüzüğü ona verdi.

- Bunu al ve hemen git, dedi. Eğer yolda genç padişahı görürsen, bu yüzüğü ona gösterirsin. Atının altın nallı olduğunu kendisinin de baştan ayağa kırmızılar giydiğini göreceksindir. Tacı kırmızı, kaftanı kırmızı, kemeri kırmızıdır. Yanaklarının da kırmızı olduğunu görürsün. Her tarafı her şeyi kırmızıdır. Eğer onu göremezsen, Medâyin'in yolunu sor ve rastladığın kişilerden onun otağını öğrenmeye çalış, Medâyin'e yaklaşıncı, orarlardan hazineler yüklü katarların geçtiğini görürsün. Padişahın Ferhar¹³⁶ kadar geniş bir köşkü vardır ki, içi sarıyellerle doludur.

¹³⁶ Ferhas: Türkistan'ın doğusunda Hara ve Keşfar cihetinde bir vilayet

O misk kokulu köşke varınca attan in ve cariyelere padişahın yüzüğünü göster. O gül bahçesinde selvi boyunla salın ve taze meyveli bir dal gibi şad ol! Padişahın güzelliğini seyret de, ne murada erdiğini o zaman anla! Eğer ben, tacın gölgesi gibi senin yanında olsaydım, bu sözlere hiç ihtiyacın kalmazdı.

Şapur sözlerini bitirmiş ve güzel yüzlü Şirin'i teshir etmişti.

Şapur oradan içi ümitle dolu olarak ayrıldı ve Şirin'i yalnız bıraktı. Bunu gören güzeller, Şirin'in yanına koştular ve bir yıldız kümesi gibi onun etrafını sardılar. Şirin, onlara bu gece buradan hemen gitmelerini emretti.

Güzeller, dağ gibi heybetli atların nalları ile o dağı bir madden ocağı gibi kazdılar. O dilberler kafilesi, parlak birer güneş gibi neşe içinde bütün gün yola koyuldular ve konuşa konuşa yurtlarına döndüler. Birkaç gün istirahat ederek yorgunluklarını giderdiler. Fakat zavallı Şirin'in gönlü, aşk ateşi ile yanıyordu.

Çok kasvetli bir akşamdı. Güneş batmış, etrafa karanlık çökmüştü. Şirin, bir sırasını getirerek, büyük hanıma şu ricada bulundu:

- Yarın, ava çıkmak istiyorum, lütfen müsaade buyurun da Şebdz'i ahırdan çıkarayım, ona binip sahrayı dolaşayım; akşamüzeri yine yanınıza dönerim. Büyük hanım cevap olarak:

- Güzel yavrum, dedi, değil bir at, yüz mülk iste... Yalnız şu var ki, bu yağız at, yola çıkınca çok azgınlaşır ve hızlanır; yürüyüşünde rüzgâr gibi bir hız, kışneyişinde gök gürüldemesi gibi bir şiddet vardır. İşte o zaman dikkat et bu azgınlığı ve hızı yüzünden sana bir zarar vermesin. Eğer o, tüyleri, değil gece-

olduğu ve bundan başka Türkistan'da iki Ferhas daha bulunduğu kayıtları vardır.

den, dolunaydan da parlak olan Şebdiz'e binmek istiyorsan, bari başına kuvvetli bir gem vur ve altında onu iyi idare et.

Dilber Şirin'in yüzü, sevinçten bir gül gibi açıldı, yeri öptü, tazimde bulundu ve o gece rahat uyudu.

Şirin'in, Mehimbânû'nun Yanından Medayin'e Kaçması

Sabah olmuş, güneş ışıklarıyla kâinatı aydınlatmıştı. Şirin, mahmur gözleriyle uykusundan uyanmıştı. Dilber cariyeler, hizmet için Şirin'in önünde baş eğdiler ve fidan boylarıyla ayakta durdular. Şirin, sevgili nedimelerinin yüzlerini görünce, onlara nezaketle:

- Ey tatlı dilliler, dedi, Allah'ın izniyle avlanmak için sahraya gidiyorum, belki tuzağıma bir kuş düşer.

Bu haberi alan güzeller, derhal başlarından örtülerini attılar ve Şirin'in maiyetinde bulunmak için hazırlandılar. Padişahların usul ve teşrifatı üzre ipek elbiseleri çıkarıp erkek kıyafetine girdiler. O dilberler de, üstlerine birer keten elbise giymişlerdi. Çünkü âdetti: av için sahraya gidecekleri zaman köle kılığına girerlerdi. Hepsi Şirin'in etrafında bir halka çevirmişlerdi. O, Şebdiz'e atlayınca onlar da atlarına bindiler ve sarayın avlusundan çıkıp sahranın yolunu tuttular. Abıhayatı içmiş Hızır gibi mesut görünüyordlardı. Atlarını sahradan, sahraya sürerek pek çok yer dolaştılar. Nihayet bu huriler kfilesi, cennet kadar latif ve güzel bir sahraya gittiler. Burası ahuların salındığı bir yerdi. Hava o gün de son derece güzeldi, tabiatın bütün letafeti üzerindeydi. Sonra buradan atlara hız verdiler, o kadar ki gemleri bırakıverdiler. Güzeli Şirin, Şebdiz'in üzerinde idi. At hızlı, binicisi de çevikti. Şirin atını sevgili yoldaşlarının önünden ileri

sürünce onlardan epey uzak düşmüştü. Kızlar, atı bir coşkunkluk yaptı zannettiler. Bilmiyorlardı ki, coşkunkluğu binici yapmıştı. Gölgesine yetişelim diye arkasından çok koştular. Fakat gölgeyi bırak, tozunu bile göremediler! Karanlık basıncaya kadar aradılsa da sonunda meyus olarak dönmeye mecbur oldular. Her kim başbuğundan uzak kalırsa, kendini zahmete düşürüp yüreğini üzüntüde bırakır. Güzeller, yanlarından, o ay yüzlü Şirin olmadan gece geç vakit Mehinbânû'nun sarayına geldiler ve onun tahtının önünde yerlere kapandılar; Şirin'in halini yana yakıla anlattılar:

- Felek ona bir oyun oynadı ve onu bir gulyabani gibi kaptı kaçırdı, dediler.

Büyük hanım, bu haberi alınca "Eyvah!" diye feryat etti ve bütün eski dertleri depreşti, kendini baygın bir halde tahttan aşağıya attı, yığıldı, kaldı. Duyduğu acıdan başını ellerinin arasına almış, gözlerinden tufan gibi yaşlar döküyordu. Durmadan Şirin'i anıyor, onu düşünerek biraderinin acısını tazeliyordu. Gözyaşları dökerek sayıklar gibi konuşmaya başladı: "Kem göz, seni ansızın benden kaptı. Güzel yavrum, sen bir gül idin, rüzgâr seni dalından yere düşürdü ve bilmiyorum hangi dikenliğe attı! Ne oldu sana ki, sevgini bizden kestir de, hangi sevgiliyi bize tercih ettin? Bir ahu gibi bu ceylanlardan bıktın da, hangi aslanın tuzağına düştün? Bir ay gibi, kendi yıldızlarından ayrı düştün. Sen bir güneş değil misin, niçin böyle yalnız kaldın? Nerede, o çimenliği canımın için olan o selvi boylu, nerede? Onun her bir dalı benim can damarımdı. Senin yüzün bir aydı, şimdi kime parlıyor... Ben seni kaybettim, seni kimler buldu?"

Bütün gece sabaha kadar hep böyle yandı yakıldı, gam üstüne gam, dert üstüne dert koydu. Sabah olup da güneş ortalığı

aydınlatınca, bütün askerler emir almak için sarayın meydanlığında selam durdular ve “Eğer sultan hareketimize ferman verirse atlarımızı Şirin’in arkasına bir rûzgâr gibi uçururuz!” dediler. Mehinbânû, Şirin’in arkasından gidilmesini istemiyordu, ne kendi gitti ne de başkasını gönderdi. Çünkü rüyada bu felaketi görmüştü: Bir doğan vardı, elinden uçmuştu. Onun uçup gitmesinden üzüldü de, doğan tekrar dönüp eline gelmişti. Bunun için askerlere: “Eğer bir doğan olsak da, göklere uçsak yine Şebdiz’in izinden bir toz bulmamıza imkân yoktur. Uçan kuşun ve tuzak görmüş avın arkasından gitmek gerekmez. Mademki güvercin uçtu, arkasından üzülmeye, eğer nasip ise tekrar dama konar... Belki atının nalından bir parıltı görünür diye onun hicranına katlanacağım. O kaybolan hazineden bir haber alırsam, ancak o zaman eski neşem yerine gelir ve o zaman hazineyi tekrar yerine koyar, şükran olarak hazineler dağıtırım.” dedi.

Askerler, Mehinbânû’nun sözlerini işitince fermana itaatten başka çare görmediler.

Diğer taraftan Şirin, Hüsrev için Şebdiz’le dünyayı dolaşıyordu. Bir yıldız gibi süratle gidiyor, gece gündüz durmadan yol alıyordu. Bir köle kıyafetinde giyinmiş, şehir şehir, köy köy gidiyordu.

Vakitli vakitsiz yüreği düşman korkusu ile çarpıyor, yol olsun olmasın Şebdiz’i dağa ve sahraya sürüyordu. Güzel Şirin, heybetli atını bir rûzgâr gibi uçuruyor, süratiyle rûzgârı bir dağ gibi yerde mihliyordu.

Sana o efsanenin hikmeti gizli değildir: Bir büyücü kadın, büyü yapmak için yola bir ayna ile bir tarak bırakır ve afsunla yola bağlar. Felek o ayna ile tarağı bulur; birinden dağ ötekinden orman hasıl olur.

Hangi kadın ki ayna ve tarağı atar, kadınlığı terk ederse dağ ve orman güçlükleriyle karşılaşır. Şirin de yolda pek çok zahmet çekmiş, dağların ve ormanların tozuna toprağına batmış çıkmıştı. Yüzü bir hasta rengini almış, nazik vücudu pek fazla hırpalanmıştı. Dilber Şirin, on dört günlük bir ay gibi, on dört gündür iz arıyor, durmadan gidiyordu. Atını hiçbir konakta durdurmuyor, haber sora sora muttasıl yol alıyordu.

Şebdiz, rüzgârı geride bırakan bir sûratle uçuyor, zemine, feleğe dönüşünü unutturuyordu.

Şirin'in Çeşme Başında Yıkanması

Sabah olmuş kâinattan zulmet perdesi sıyrılmıştı. Yıldızlar kaybolmuş, güneş bütün haşmetiyle doğmuştu. Şirin, durmadan atını koşturuyor. Fakat bu yolculukta çok zahmet çekiyordu. Nihayet karşısına cennet gibi bir çayır çıktı. Orada abıhayat gibi bir su vardı. Belki de abıhayat, o parlak pınarın o suyundan utandığı için karanlıklara dalmış girmişti. Şirin'in vücudu, yorgunluktan bitkin bir hale gelmişti, pınarın etrafında dolaştı; uzak mesafelere kadar bakındı, bir insan izi görmeyince Şebdiz'den indi ve onu bir yere bağladı, sonra dikkatle yolu gözetlemeye başladı. O nur kaynağı, pınar tarafına yürüyünce uzaktan feleğin gözü kamaştı. Şirin, "Süheyl¹³⁷" yıldızı kadar parlak teninden krem renkli elbisesini çıkarınca, gökteki Şira¹³⁸ yıldızı, gördüğü parlaklığa hasedinden feryat etti. Sonra mavi

¹³⁷ Süheyl: Pek parlak bir baştadır ki, güney cihetine düştüğünden Yemen'den daha iyi görüldüğü için "SüheylîyeManî" de denir.

¹³⁸ Şira: İki meşhur yıldızdır ki, Kelbiekber ve Kelbiasgar kümelerinde bulunurlar. Kuzeyde yani Kelbiasgar'dakine "Şirayışami", güneyde yani Kelbiekber'dekine "Şirayiyemani" denir.

ipek peştamalını beline bağladı. Kendi suya daldı, fakat cihanı ateşe verdi. Felek, Pervin¹³⁹'ini mavilikler içinde sakladığı gibi Şirin de, bir aşk pervini olan güzel vücudunu asumanı bir renk ile örtmüş, nilüferi, nesrin ile bir araya getirmişti. Artık bu mavilik içinde Şirin, gece gökte doğan aya pek benziyordu. Billur vücut, kakım'ın sincap'la sarmaş dolaş oluşu gibi suda çalkanıyordu. Hayret edilecek bir şeydi: Pınar gülü yıkıyordu; hayır yanlış söyledim, pınarda gül bitmişti! Suyu saçlarından bir ağ atmış, fakat balık değil belki bir ay avlamıştı. Siyah saçlara beyaz vücudunu tezyin etmiş, fakat beyaz tenin vuslatına kimse ermemişti. Galiba kıymetli bir misafirin geleceği kendisine evvelden malum olmuştu ki, o şeker dudaklı, misafiri için gül şerbeti hazırlıyordu.

Hüsrev'in Çeşme Başında Şirin'i Görmesi

Farsçaya vakıf ihtiyar bir söz üstadı, Farsça bilen padişahlardan şöyle nakletti: Hüsrev, o fidan boylunun kim olduğunu öğrenmek maksadıyla Ermenistan'a bir adam göndermişti. Kendisi, gece gündüz sevgilisinin yolunu bekliyor, vuslat hayaliyle avunuyordu.

Sabah, akşam, bir güneş gibi, bir ay gibi padişah babasının hizmetinde dönüyordu. Hüsrev, yetişkin bir şehzade çağına geldiği için padişah sevincinden onu, "Başımın tacı!" diye çağırıyordu. Cihan'a ferman okuyan babasının yanında pek kıymetli idi. O kadar ki, nihayet nazara geldi. İş kılıç yapmak olan kan dökücü bir düşman, Hüsrev'in adına para bastırdı, o paraları şehirlere gönderdi ve bu suretle İran hükümdarını gazaba getirdi.

¹³⁹ Pervin: Ülker denilen yedi yıldız kümesinin Arapçadaki adı Süreyya'dır.

Kılıç kuvveti ve para korkusuyla eski kurt, genç aslandan korktu. Ve hiç umulmadık bir zamanda bu oyunun Hüsrev tarafından oynandığını zannetti. Bir hile ile genç şehzadeyi yakalamayı aklından geçirdi. İş tedbir yönünden hesapladı fakat takdirin oyunlarından haberi yoktu; zira Hüsrev'in yolunu tutmak yeni bir ay'ı düğüme vurmak kadar imkânsızdı. Çünkü bir kimse, bir işe sıdk ile sarılırsa o, cihanı tutar da cihan onu tutamaz.

Büzürkümmid, bu hadiseyi haber alınca genç padişahı تنها bir yerde arayıp buldu. Ona şunları söyledi:

- Talih, bir uğursuzluk gösteriyor, padişah seni cezalandırmak niyetindedir. Zaruri olarak birkaç gün içinde hemen kaçman ve bu suretle başını kurtarman gerek. Belki bu arada sana karşı olan bu gazabı yatıştır ve talihinin uğursuzluğu zail olur.

Hüsrev, feleğin kendisini kahretmek için, bir bahane aradığını görünce saraya gitti. Siyah saçlı o güzellere şu tavsiyede bulundu:

- Bu gönül sıkıcı yerden iki haftalık bir zaman için ava çıkmak istiyorum. Siz gülüp eğleniniz, neşenize bakınız, sıkılmayınız.

Eğer siyah bir at üzerinde güzel bir kız buraya gelecek olursa, karşılayınız ki o, kıymetli bir misafirdir, sizler birer aysınız, o dilber işe bir güneştir. Ona itibar ediniz ki üzülmesin, eğlensin daima neşeli dursun. Eğer yeşil köşk dar gelir de bir hızır gibi sahraya çıkmak isterse onun arzı ettiği sahraya siz de gidiniz. O, huri yüzlüye orada bir köşk yaptırınız.

Hüsrev'in kalbinden gelen bu sözler, Allah tarafından gelen bir ilhama benziyordu. Bu sözleri söyledikten sonra yanında bir bölük güzel olduğu halde Süleyman Peygamber gibi, bir rüzgâr süratiyle dışarı çıktı, bir dağ heybeti gösteren ve ayaklarıyla yeri

tiftikleyen atını Ermenistan taraflarına hızlandırdı. Hüsrev'in gönlü padişah korkusu ile titriyor, iki konaklık mesafeyi bir konakta alıyordu. Bir tesadüf eseri olarak atlar, yolda, o ay yüzlünün saçlarını yıkadığı yerde yavaşlayıvermişlerdi.

Hüsrev, kölelere durmalarını ve hayvanlara yem vermelerini emretti. Kendi onların yanından ayrıldı ve tek başına o yeşillığe doğru yürüdü. O, latif çimenliğin etrafını dolaştı. Dolaşırken çimenlerin ortasında gözüne berrak bir su ilişti. Huri gibi bir kız, siyah atını bir tarafa bağlamış, kendi de o Kevser¹⁴⁰'in kenarına oturmuştu. Hüsrev atını çimenlerin üzerinde yavaş yavaş yürütüyor ve kendi kendine şu yolda konuşuyordu: "Bu güzel, benim olsaydı, ne olurdu! Bu at, benim olaydı, ne olurdu!" Bilmiyordu ki, o gece renkli ve o ay yüzlü, tesadüfen onun burcuna konuvermişlerdi.

Çok zaman, sevgili sarhoş olarak kapıya gelir de gözde bir perde, başta bir sersemlik olur. Çok zaman devlet insanın yolda karşısına çıkar da, insan bilmez, yolunu değiştirir. Hüsrev, âdet üzere etrafa bakınırken gözüne birden bir ay parçası ilişiverdi. Bir an baktı, fakat o bakışta tehlike hissetti. Çünkü baktıkça kendinden geçiyordu. Ay gibi bezenmiş bir gelin görmüştü ki, o aya Süreyya¹⁴¹ burcu yakışırdı. Gördüğü bir ay değil, parlak bir ayna idi; fakat Nahşep¹⁴² ayı gibi civardan bir aydı! Şirin mavi

¹⁴⁰ Kevser: Cennette bir ırmak ismidir ve Hazreti Muhammed Mustafa'ya verilmiştir.

¹⁴¹ Süreyya: Ülker denilen yıldız kümesidir. Farsçadaki adı, Pervin'dir ve en yüksekte bulunan bir yıldızdır.

¹⁴² Nahşep ve Nahşep ayı: Buhara'da, Buhara'nın güneydoğusunda ve Taşkent ile Semerkant arasında bir memleketdir. Buhara'ya gelip giden Kâbil ve Herat kervanyollarının merkezindedir. Buhara işlettir. Bu şehre Araplar "Nesef" derler. Hekim İbni Mukannâ bu şehir-

renkli suda bir gül gibi oturmuş, mavi ipek futasını beline sarmıştı. Pınarın bütün çevresi, o gül endamlının vücudundan sanki badem çiçeği açmıştı, kendisi de o çiçekler arasında bir badem içi idi. Erimiş bir gümüş damlası su içinde nasıl parlak ve canlı görünürse Şirin'in teni de, su içindeki renk ve letafetiyle öyle görünüyordu. Her yandan sarkan büklüm büklüm zülüflerini tararken, sanki gül üstüne menekşe saçılıyordu. Saçları, yanılıp da her telinin altında bir yılan olduğunu söyleseydi bunlar, Şah'ın kulağına gizlice: "Biz senin kulağı küpeli kullarınız!" derlerdi. Çünkü her zülfü kimya değerinde bir hazine idi, âşığa oyun etmekte hazineleri bekleyen bir yılana benzerdi. Hiçbir efsuncu o yılana el sürememiş, sanki o bütün efsuncuları öldürmüştü. Artık anahtar bahçıvanın elinden düşmüş, göğüs bahçesinin nar gibi memecikleri açılmıştı. Bu tatlı narlara kendini kaptıran bir gönül, hasretinden çürümüş nara dönerdi. Ayın konduğu o pınar, işe bak ki, güneşi yolundan çevirmişti. Şirin eliyle başına su döktükçe, felek ay üzerine inci işliyordu. Teni, bir karlı dağ gibi parladıkça da Hüsrev'in arzudan ağzı sulanıyordu. O gönül çekici billur vücut karşısında vücudunu ateş kaplamıştı.

Gözlerinden bir bulut gibi yaş yağdırdı, zira ay, su burcunda¹⁴³ doğmuştu. Yasemin göğüslü dilber, Hüsrev'in bakışlarından gafildi. Çünkü onun sümbul saçları, nergis gözlerini örtmüştü. Siyah bulutlar arasında ay doğunca, padişah, Şirin'in gözüyle karşılaşverdi. Şirin, sülün üzerine bir hüma ve eğer üs-

de Siyam denilen dağda bulunan bir kuyu içinde sihir ve şubede ile bir ay sureti göstermiştir ki, güya ay gaip olunca "tulû" eder ve dört fersahlık semaya kadar aydınlatırmış.

¹⁴³ Su burcu "Burc-ı Âbı": Eski müneccimlerin kabul edişlerine göre, ayın bu burçtan doğuşu yağmur yağacağına işarettir.

tünde bitmiş bir selvi gördü. Pınar başında Hüsrev'in gözüne çarpmasından utanarak, mehtabın suda titreyişi gibi titriyordu. O şeker kaynağı, siyah saçlarını, bir gece gibi ay yüzüne dağıtmaktan başka bir çare bulamadı.

Geceyi ışık içinde bırakan gün ortasından aya amber saçtı, gece ile güneşi örttü. Korkudan gümüş tenine savat kapladı. Gümüş üzerine siyah savat ne kadar hoştur!

Hüsrev'in gönlü, o parlayan ay karşısında altın'ın cıvada erimesi gibi titredi, kıvrandı. Fakat, onun -av aslanı gören bir çayır ceylanı gibi tutulup kaldığını görünce- o av aslanı âcize saldırmak istemedi. Zira av aslanı âciz ava saldırmaz.

Hüsrev, ferasetinin verdiği bir sabırla alevlenen ateşini söndürdü. Mertliği icabı terbiyesini muhafaza etti ve gözünü başka bir tarafa çevirdi. Akli fikri pınar başında olduğu halde gözünü başka bir tarafla meşgul ediyordu. Ne tuhaf ki, iki gül, iki pınardan diken gördü. İki susamış, iki sudan mahrumiyete uğradı. Önce Hüsrev'in gül vücudunu Şirin'in sevda ateşi yaktı. Sonra Hüsrev'in emsalsiz güzelliği Şirin'i aşk kuyusuna düşürdü, onu gurbetlere attı.

Herkes yaygısını subaşına yayar ve kuru ekmek pınarda ıslatılır. Pınar başına eşyalarını götürüp de yumuşaklık yerine katılığa uğrayanlar yalnız bunlar oldu. Hiçbir pınar göremezsin ki, uzaklığı sebebiyle bağı yanık bir susuzun ayağını çamurda bırakmasın, hatta güneş çeşmesi ki ona: "Kan çeşmesi" demek layıktır; o da, susuzları öldürmek için feleğin etrafında döner.

Hüsrev, arkasını dönmekle ona perdecilik yapıyordu. Çünkü kadın, perdeli tahtirevan olmadan görülemezdi. Güzel yüzlü Şirin, Hüsrev'in bu hareketini kaçmak için fırsat bildi. Bir peri

hızıyla dışarı çıktı, örtündü ve Şebdiz'in üzerine atladı. Kendi kendine şöyle düşündü: "Bu mert delikanlı, dönen bir çark gibi benim etrafımda döndü. Hayret edilecek bir şey: Eğer benim âşığım değilse gönlümü nasıl aldı götürdü? Onun kırmızılar içinde olduğunu da ıstımtım. Fakat, eğer benim sevgilim ise, hani nişan?"

Bilmiyordu ki padişahlar, düşman korkusundan yol elbiselelerini değiştirirler. Gönül arzusu Şirin'in fikrini çeliyor ona: "Kalk kendi gülünle şekeri karıştır. O suret idi, bu, parlayan bir candır. O bir haberdir, bu ise, bir hakikattir." diyordu.

Bir başka defa da kendi kendine şöyle mırıldandı: "Bu firkiden vazgeç, iki mihraba namaz kılınmaz, sakinin bir dolaşmasıyla iki şarap içilmez, iki Tanrı'ya birden tapılmaz. Eğer bu genç, nazlı padişahsa, burası ona böyle bir şey sormak yeri değildir. Benim için münasip olan, onun beni perde arkasında görmesidir. Çünkü perdesizler lekelenirler. Zaten bu iş henüz meydana çıkmamıştır, nasıl olur da bu hayâsızlığı yaparım."

Şirin, durmadan Şebdiz'i koşturuyor, nal sesleriniyerin altındaki öküze ve balığa duyuruyordu. Sabah rüzgârından daha hızlı gidiyor, süratte felekle yarış ediyordu.

Hızın şiddetinden perileri tutuyor, dev'in gözünü delip geçiyordu. Bir an sonra, Hüsrev arkasına baktı. Kendinde başkasını gördü ise insan değilim! Atını her tarafa sürdü, fakat meydanda ne gönül gördü ne de dilber! Az sonra o pınarın yanına indi. Her tarafta o cevherden izi aradı. "O güzel, bu kadar tez, bu kadar çabuk nereye gitti!" diye hayrette kaldı. Bazen "belki bir kuş olmuştur da dala uçmuştur" diye şaşkın şaşkın ağaçlara bakınıyor; bazen, gözünü pınar suyu ile yıkıyor, bir balık arar gibi o ay'ı suda arıyordu.

Bazen parmakları ile gözyaşını tutuyor, bazen suya bakıp kendinden geçiyordu. Nihayet suya bakmaktan gözleri karardı ve bir balık gibi pınara yuvarlanıverdi. O kadar inledi, o kadar inledi ki, onun bu inleyişinden felek, yaptığı zulme pişman oldu. Sonrar tekrar ay'ı ve Şebdiz'i bahçede aradı, bir gözü doğan'ı, bir gözü de kargayı arıyordu. Avcı bir doğan gibi her tarafa atılıyor-du; çünkü bir karga, onun doğanını kapmıştı. O, uçan kargadan yüreği dağlandı, cihan ona bir karga kanadı gibi karanlık görün-dü. Parlak talihi kararivermiş, boy atan bir fidanının dikenler kaplayıvermişti.

Ağlıyor, ağlıyor, durmadan ağlamak istiyordu. Fidan boyu, o güneş'in aşkından bir söğüt gibi bükülmüştü, yanık bir ah çe-kerek derdini dökmeye başladı:

“Vücudum ateşler içinde yanıyor. Bir bahar buldum, fakat ondan faydalanamadım. Bir ırmak gördüm, fakat dudağımı on-dan ıslatamadım. Cahillikle bir cevherden elimi çektim, şimdi başımı taşlara çalsam yeridir! Bir gül gördüm, onu sabahleyin koparmadım, ne yazık ki gece onu rûzgâr götürmüş!

Suda açılmış bir nergis karşıma çıktı, billur gibi bir vücut idi ve su, ona hasretinden olduğu yerde donmuş kalmıştı. İşittim ki su, buz tutarsa toprak altın olurmuş! Fakat o selvi boylu, neden cıva oldu? Bir devlet kuşu başıma gölge salmış, tahtımı göklere çıkarmıştı, ben o gölgeye ay gibi tenezzül etmedim, fakat şimdi gölge gibi ışıksız kaldım. Bu dert başımda oldukça ben perişan-lıktan kurtulamam. Kanımı dökmek için de, bu dertten daha müthiş bir hançer olamaz.

Pınarın suyunda bir gül çıktı; uyanık iken demiyorum, rüya-da... Şimdi, o pınarı gülsüz görüyorum artık bana gereken, bir diken gibi ateşe atılmaktır. “Yüzünü aydan çevir, baht yoluna çı-

karsa yolunu eğiştir!” diye bana kim emretti? “İrem bahçesinden geç fakat orada kalma!” diye hangi şeytan benim zihnimi çeldi? Her yerde sabretmek iyidir, yalnız avı elden kaptıran burada değil! Yürekten şimşek gibi bir alev çıkaracağım ve manasız sabrı yakacağım! Eğer ben, o aşk çeşmesinden bir yudum su içseydim, şimdi ciğerim böyle yanmazdı.

Nasihate bak! O Hintli ne diyor: “Bir mal buldun mu, onu hemen ye!” Bu bahçede kırmızı gülden olsun, sarı gülden olsun faydalanan kimse pişman olmadı. Bundan sonra bana düşen, ciğer dağlamak, bir de yürekten gam oklarını çıkarmaktır. O kadar dövüneyim ki, vücudumun her tarafından “Yârab! Yârab!” sesleri yükselsin! Belki o zaman bu derdim biraz yatışır, yüreğimin ateşi biraz söner.

O kadar gözyaşı dökeyim ki, etrafımda sudan başka bir şey görünmesin... Bir insanın kan toplamış bir çıbanı olursa, kan akıtılmadıkça o insan nasıl rahat edebilir?”

Bir müddet, elleriyle gözlerini silerek, pınarın etrafında dolaştı, sonra baygın bir halde yere düştü ve o pınarı bir sevgili gibi kucakladı.

Elin-den giden o ahu için hasta olmuş, yüzü sararmıştı. Fidan boyu toprağa düşmüş, kuru bir yaprağın rüzgârdan titreyişi gibi titriyordu. Kendi kendine: “Eğer bu güzel, insan ise neden yüzünde dolaşıyor? Yok, peri ise o zaman iş güçleşir; hem peri, subaşlarında çok olur. Bu, Allah’a kalmış işi kimseye söylemek gerekir. Çünkü “Hüsrev peri seviyor!” derler. Artık bana bu işte murada ermek yoktur, hem peri, insanla birleşmekten kaçır. Doğan, ördekle ne vakit eş oldu? Peri, insana ne vakit arkadaşlık etti? Bana önce Süleyman peygamber gibi bir kudret lazım, ondan sonra da periyi ram etmek!” Üzüntüsünü bu yolda

döküyor, dertli gönlünün hikâyesini anlatıyordu. Biraz kendine gelince, aşktan ümidini kesmiş bir gönül ile Ermenistan payitahtının yolunu tuttu.

Şirin, Medayin'de Hüsrev'in Köşküne Varması

Felek, işleri yoluna koyacağı zaman, önce perde arkasından oyunlar gösterir. Bir köylüye bir hazine vermek isterse, evvela onu üzer. Eğer felek yolda çerçöp bırakmasaydı, gülün ve şimşirin kıymetini kim bilirdi? Birkaç gün ayrılık acısı çekmek gerekir, zira ayrılıktan sonra gelen vuslat hoş olur. Şirin, Hüsrev'in yanından ayrılıp da visalden hicrana müptela olunca onun sarayından çıktı. Sora sora Medayin'deki köşke sürdü. Şirin'in hali, yüzündeki allık ve düzgünü silmiş, eşini arayan bir geline benziyordu.

Köşke varınca atından indi, etrafına toplananlara, nişanı gösterdi ve edalı bir yürüyüşle bahçeye girdi. O güzeller, Şirin'in yüzünü görünce, hasetten alt dudaklarını ısırdılar. Ona, bir sultana yakışır şekilde saygı gösterdiler. İtibar hususunda onu Hüsrev'den farksız tuttular. İçlerinden söyleniyorlardı. "Hüsrev, güya dindarlığı icabı ateş getirmeye gitmişti, evet getirdi, fakat bir sabah kadar latif, bir ateş getirdi ve o ateşten gönüllere ateş düşürdü!"

Sonra, Şirin'in halini anlamaya, ona hüviyetinde dair sualler sormaya başladılar:

Nasılsın? Nerelisin? Adın nedir? Ashın nedir? Sana kim derler? Hangi aileye mensupsun?

Bir peri kadar güzel olan Şirin, o cariyelerden çekindi ve birkaç yalan düzdü:

- Benim hikâyem, dedi, çok uzundur. Hüsrev'in bulunması-

nı istiyorum. Hüsrev yoldan dönüp hareme gelince hikâyeyi size kendi anlatır. Fakat siz bu atı hoş tutunuz, çünkü o, hazineler değerindedir.

Şuh misafir, bu sözü söyleyince, cariyeler onu bin nazla oturtular. Ay yüzüne gülsuyu serptiler, Şebdizi de padişahın ahırına bağladılar. Ve Şirin'i bin bir itina ile süslediler, ipek elbisesini inciyle işlediler. Şirin'in vuslat gülü, vade bahçesinde açmıştı; dinlendi, gönlü rahat etti ve üzüntüsüzce uyudu.

Köşkte bulunan kıskanç cariyeler, o şeker dudaklıyı cariyeye sanmışlardı. Tatlı sözlü Şirin'de onlara karışarak kendini cariyeye imiş gibi gösteriyordu.

Şirin İçin Köşk Yapılması

Şirin Medâyin'de yerleşince, tatlı dudaklarından şeker sözler dökmeye başladı. Bir ay dinlendikten sonra Hüsrev'in dışarıya gittiğini öğrendi. Kendisine: "Hüsrev" baba korkusundan av sahasına çıkmıştı, oradan Ermenistan tarafına gitmiş" dediler. Şirin, bu habere çok üzüldü. Hakikaten çaresiz bir durumda idi. Böylece bir müddet köşkte kaldı, sabırsızlıktan deli divane oluyordu. Artık Şirince anlaşılmıştı: kendine dikkatle bakan o atlı -ki yoldan güneşin aya bakışı gibi ona bakmıştı- cihanın, şanı ve şerefi olan Hüsrev idi. Kendi kendine çok dövündü, gafletinden ötürü üzüldü ve sabretti. Durumu hususunda birkaç gün tahammül gösterdi ise de bir gün dayanamadı, cariyelere:

- Öyle hissediyorum ki, hastalanacağım, dedi. Bana, dağlık bir yerde, latif bir yeşillikte bir köşk yapmak lazımdır; çünkü ben yayla insanıyım, gül bahçeleri içinde büyüdüm; sıcaktan gül yüzüm sarardı.

Arkadaşı olan güzel yüzlü cariyeler, ona şu haberi verdiler.

- Ey güzeller güzeli, bir mum gibi erime! Bizim efendimiz giderken, senin için havası hoş bir yerde bir köşk hazırlanmasını ferman buyurmuştu. Eğer emredersen, sarayın mimarı senin için yaylada münasip bir yer bulsun.

Şirin bu teklife:

- Evet, dedi, padişahın emrettiği şekilde hemen bir köşk yaptırmak gerekir.

Şirin'i çekemeyen cariyeler, mimarı bir köşeye aldılar, dediler ki:

- Burada tecrübe görmüş bir cadı vardır ki, Bâbil¹⁴⁴ dağlığın-

¹⁴⁴ 1. Bâbil: Bağdat'a 93 km mesafede ve güney cihetinde tarihi bir şehirdir ki, vaktiyle pek meşhur ve mamur idi. Şimdi, bu şehrin yerinde, Hille şehri mevcut ise de, Hille, Bâbil'in bir mahallesi kadar bile değildir. Bâbil'in o vakit büyüklüğü Londra'nın şimdiki cesa-metinden fazla idi. Bâbil'in neft ile karıştırılmış tuğladan yapılmış ve birbiri içine girmiş bulunan iki yüz elli ayak yüksekliğinde ve elli ayak kalınlığında iki büyük suru ve bu surların dört tarafında tunçtan mamul yüz tane kapısı vardı.

Fırat nehrinden alınıp doldurulmuş büyük hendekleri ve etrafında iki yüz elli adet kulesi, memleketi ve civarında bulunan bağ ve bahçeleri sulayan müteaddit kanalları bulunuyordu.

Bâbil'in dört suru irtifasına müsavi birbiri üzerine kemerlerle yapılmış ve en üstüne kalın bir toprak tabakası çekilerek büyük ağaçlar dikilmiş ve çeşit çeşit tarhlarla süslenmiş bir bahçesi vardı ki "Acaibi Sebai Âlem"den biridir. Bâbil'de bunlardan başka daha pek çok saray da bulunuyordu. Fakat şimdi bunlardan hiçbirinin eseri bile kalmamış yalnız "Nemrud Kalesi" denilen harabe görülmektedir. Bâbil halkı yıldızlara taparlar, onlardan mana çıkarırlardı. Çeşit çeşit sihir yapmakta da pek ileri gitmişlerdi. Abbasi halifelerinden Ebu Cafer'i Mansur, Bâbil'in enkazından pek çok şeyler getirerek Bağdat'ın tesis ve tezyininde kullanmıştır. Avrupalılar son zaman-

dan yeni gelmiştir. Eğer zemine: “Ey zemin kalk!” dese, onu parça parça havada görürsün, eğer feleğe, “Dur!” dese felek kıyamete kadar bir ayak üzerinde kalır. O cadı, bizden öyle bir yerde köşk istedi ki, o yerin havasından daha yakıcı bir hava bulunmayacak. Bundan da maksadı, insanlar öyle yere az gitsinler ve onun cadı-lıklarını anlamasınlar. Bu cadıya hatıra gelmeyecek bir iş yap ve havası çok kötü olan bir yeri ara. Orada münasip bir köşk yap ve sonra ücret olarak bizden ne istersen iste!

Bundan sonra masraf karşılığı olarak ona yük yük ipek, ku-
maş ve altın verdiler.

O mimar, hazinelere kavuşmanın verdiği memnuniyet ile zahmet çekerek cihanı dolaştı ve en ücra bir yerde, dağların ara-sında, insanlardan uzak içerlek bir yer bulmak istedi. Sıcak ve can sıkıcı öyle bir yer ele geçirdi ki, orada bir çocuk bir haftada ihtiyar olur. Germenşah¹⁴⁵tan on fersah uzak! Germenşah değil, belki cihandan uzak! Oraya gitti ve tezgâhını kurdu. O cehen-nem yerde, öyle bir köşk yaptı ki, oraya giden bir atlı, bir huriye böyle bir cehennem yapılmasını asla aklına yediremez.

larda taharriyat ve hafriyat yaparak bazı tarihi eserlerle yazılar elde etmeye muvaffak olmuşlardır.

¹⁴⁵ Gemenşah: İran'ın batı tarafından ve Tahran'ın 430 km güneyba-tısında meşhur bir kasabadır. Sâsâniler zamanında bina olunmuş-tur. Bugün metruk ve harap bir haldedir. Civarındaki arazi son derece mûmbittir. Pek çok hububat yetiştirir. O muntika halkını teşkil eden Kürtler külliyyetli mi tarda koyun beslerler ve bunun mühim bir kısmını Tahran'a satarlar. Kasabanın yakınında bulu-nan Bistun Dağı ve bunun eteklerinde bulunan tarihi mağaraların duvarlarında mahirane yapılmış nakışlar ve resimler ile Pehlevi hattı ile yazılmış yazılar vardır ki, son zamanda resmini almaya ve okumaya muvaffak olmuşlardır.

Bir akşamüzeri, etraf kararmaya başladığı bir sırada Şirin, konaktan o köşke gitti. Yanında henüz yetişmiş, şehvet dalavereleri görmemiş birkaç cariye de vardı. Şirin, o dar ve zindan sarayda -taş içindeki bir cevher gibi- o taş binada mahpus kalmıştı. Hüsrev'in gamını kendisine arkadaş etmiş, gönül kapısını âleme kapamıştı.

Hüsrev'in Ermenistan'da Mehinbânû'nun Yanına Gitmesi

Hüsrev, o pınar başından uzaklaşınca, yaşlar döken gözlelerinden uyku da uzaklaşmıştı. Konak konak ilerledikçe gönlü ümitsizlikten hasta düşüyordu. Bazen bir ümitle seviniyor: "Henüz dağdan güneş doğmadı, ben ki bu yoldan doğuya koşuyorum belki parlak güneşi bulurum." diyordu.

Bir gül gibi Dağıstan sınırından geçine rüzgârı Mehinbânû'ya bu gelişten haber götürdü. Her taraftan valiler, kumandanlar istikbale koşuyorlar, hediye makamında altın ve ipek kumaş takdim ediyorlardı. Hüsrev, gelenler arasında gönül çeken ve meclise neşe veren öyle güzeller gördü ki, hepsi onun güzel yüzüne can atıyorlardı. Orada, güzellerle buluşmak Hüsrev'in hoşuna gittiği için, birkaç gün aralarında kaldı. Oradan Mukan'a gitti ve Mukan'dan Bahirzan¹⁴⁶ tarafına geçti. Mehinbânû, bu halden haber alınca layık olan saygıyı göstermek için telaşa düştü. Padişahı karşılamak için de tez elden askerlerini giydirdi, kuşattı ve şanına layık kıymetli hediyelerle yola çıktı. İpek ve köleden, mücevher ve attan, hazineden o kadar hediye gönderdi ki, kâtipler

¹⁴⁶ Bahirzan: Eski Horasan ve Azerbaycan hududunda büyük bir nahiyedir ve hâlâ bu isimle anılır. Bahirzan'dan büyük âlim adamlar yetişmiştir.

onları yazmaktan usandılar. Mehinbânû padişahın otağına indiği zaman, Padişah ona pek çok iltifatta bulundu.

Padişah tahtının biraz aşağısına kürsü koydular, Mehinbânû o kürsüye oturdu, maiyeti olanlar da ayakta durdular. Padişah, Mehinbânû'ya sordu:

- Nasılsın? Yaşadıkça saadetin artsın! Sana çok zahmet verecek bir misafirlikte geldim; bu yüzden seni rahatsız etmeseydik bari!

Mehinbânû bu iltifatı görünce, gösterdiği saygıdan ötürü bir şeref duydu. Bir sabah rüzgârı gibi serin bir nefes aldı ve padişah hakkında methü senada bulundu.

Kendisine zahir olan o talihten ve padişahın, sarayına misafir gelişinden ötürü iftihar etti. Hüsrev'in otağına bir hafta, her gün başka başka olmak üzere hediyeler gönderdi. Bir hafta sonra bir gün, kâinatı aydınlatan güneşin görmediği bir gün, idi. Hüsrev, saadetle tahta oturmuştu, öyle bir sultan gibi ki, baht ona kul olur. Yüzünde henüz ayva tüyleri bitmiş ve bu tüylerle zülfü gibi pek çok gönlü yakmış harap etmişti. Padişahın huzur, Yağmal¹⁴⁷ Türkistan köleleri ile salınan fidan boylularla dolu bir bahçeye benziyordu. Herkes serbestçe konuşuyor, herkes bir efendi itibarı görüyordu. Saz çalmak serbestti, sevgili ile muaşaka yasak değildi. Bir alarık Mehinbânû yer öptü ve kalktı: Hüsrev'e:

- Bizim bir dileğimiz var o da: Bürda şehrine şeref vermeniz, kışı orada zevkle geçirmenizdir. O tarafından havası sıcaktır, orada yiyecek ve içilecek de pek boldur, dedi.

Hüsrev, bu teklifi kabul etti ve Mehinbânû'ya:

- Kalk, dedi sen git, ben arkandan gelirim.

¹⁴⁷ Yağma: Türkistan'da, güzelleriyle meşhur bir şehirdir.

Bir sabah, Hüsrev'in ordugâhından Bağışepid¹⁴⁸ tarafına göç emri geldi. Yer güzeldi. Bütün teçhizatı o tarafa çektiler, Padişahın tacını, tahtını da oraya götürdüler. Her tarafta çadırlar kurdular, herkes için meydanda bir yer ayırdılar. Mehinbânû, padişahın otağında gereken hizmeti yapmakta hiç kusur etmedi. Padişah orada gece gündüz durmadan, içki âlemleri tertip ediyor, acı şarap ile Şirin'in gamını dağıtmaya çalışıyordu.

Hüsrev'in İçki Âlemi ve Şapur'un Geri Gelmesi

Nevruz gecesinden daha neşeli, bayram gününden daha sevinçli bir gece... Padişahın otağında sazlar terennüme başlamıştı. Nedimler de hep yakışıklık, cana yakın kimselerdi. Hikmetten bahisler açılıyor, latifeler söyleniyor, güldürücü şeyler anlatıyordu.

Saltanat otağının etrafına Elan¹⁴⁹ halıları döşenmişti. Nöbetçi asker elinde çelik kılıcıyla kapıda durmuş yabancıların başını uçurmak için işarete bakıyor. Otağın içersini ödağacından ve amberden çıkan nefis kokular sarmış... Lezzetli şarap ve neşeli bir içiş... Altın mangal ateşle doldurulmuş, ortaya konmuştu. Ermenistan kömürleri, bu kızgın ateşin üzerinde sanki şuh birer zenci idi. Göbek miski çimenlikte olgunlaşırken kırmızılıktan siyaha döndüğü halde, sultani söğütten yapılan o siyah kömür, neden siyah iken kırmızı oluyor? Siyahın üstünde bir renk olmadığı halde, ateş neden siyahı kırmızı yapıyor? Acaba bu hileyi

¹⁴⁸ Bağışepid: Bürda'da Mehinbânû'nun Hüsrev'e ziyafet verdiği büyük saray bahçesi.

¹⁴⁹ Elan: Türkistan şehirlerindendir. Vaktiyle burada güzel kilimler dokunurmuş.

bizim siyah saçımızın rengini değiştiren zamandan mı öğrendi?

Kömürcü köylü, ı ışık bahçesinde menekşe biçiyor ve yerine lale ekiyor; kömürler, sanki siyaha bürünmüş, kendi kanını boğazında ve gagasında toplamış... Bir karakuş, kanadından kendine ok yapmış, bir siyah yılan mühresini önüne atmış... Mecusi bir Hintli “kömür” Zend¹⁵⁰ “ateş” okumak için Zerdüş¹⁵¹e

¹⁵⁰ Zend: Zerdüş^t’ün kitabının adıdır. Bugün büsbütün unutulmuş olan o dilden, yalnız bu kitap yadigâr kalmıştır. Zend lisanı, Hindistan’ın en eski lisanı olan Sanskrit lisanına pek yakındır ve ona çok benzer. Zaten Avrupa müdekkikleri de Sanskrit lisanının yardımı ile Zend lisanını anlamaya muvaffak olmuşlardır. Kitap, itikadiyattan ve hakimane nasihatlerden ibarettir. Güneş doğmadan önce kâhinler tarafından okunurmuş. “Zend” in “Aves’ta” adlı bir şerhi vardır. Bazen ikisi beraber kast olunarak *Zend-Avesta* denir. Mecusilerin bu mukaddes kitabı müteaddit defalar Avrupa dillerine tercüme edilmiş ve tab olunmuştur.

¹⁵¹ Zerdüş^t: Eski İranlıların din kurucusu ve Mecusiliğin mucididir. Kiyâniyândan Keştâseh ibni Lehraset’in zamanında Belhte zuhur etmiş, putlara ibadeti men eyletmiştir. Biri nur “gündüz” diğeri zulmet “gece” den ibaret olmak üzere iki mabut kabul ettirmişti. Bunlardan biri hayra, diğeri de şerre delalet eylediğine itikat olunurdu. Hayra delalet eden tanrının adı “Hürmüs”, şerre delalet eden tanrının adı da “Ehremen” idi. Zerdüş^t’ün ortaya koyduğu kitabın adı “Zend”dir ve Mecusilerin mukaddes kitabının adı Keştâseb, Zerdüş^t’ün dinini kabul ettikten sonra gerek kendisi ve oğlu “İsfendiyar” bu dinin İran’da yayılmasına çalışmışlar, bu uğurda Turanlılarla pek çok muharebe yapmışlar ve birçok büyük ateşgede tesis eylemişlerdir: Zerdüş^t’ten evvel İranlılar yıldızlara taparlardı. Zerdüş^t’ün dini Hazreti Ömer zamanına kadar İran’ın resmi dini olarak kalmıştı. İran Müslüman olunca Zerdüş^t kalanlar Hindistan’a hicret etmişlerdir. Bu dinin mensuplarına “Gebr” denir. Zerdüş^t gayet ihtiyar olduğu bir sırada Elbruz Dağı’na çekilmiştir. Orada eceli ile yahut Turan kabilelerinin Delh’i yağmaları esnasında maktulen vefat et-

gelmiş, Habeşistanlı bir kâtip “kömür” Bulgaristan’a “gümüş mangala” gitmiş ve pergele kırmızı yazar kalem “ateş” mangal ateşle bir çiçek bahçesi kadar latif olmuştu. Zira kışın çiçeği de ateştir. Şarap sūrahisi, bir horoz biçiminde yapılmış... Fakat vaktinde öten bir horoz... Ve o ateş renkli tacı olan horoza hasetten, bazen çil kuşu, bazen turaç denilen kuş kendini ateşe atıyordu. Ateşte bazen de keklik ve yaban ördeği meze için kebab oluyordu. Portakal ile elma, dudak dudağa gelmiş, altın sūrahi ile içindeki şarap gibi anlaşılmıştı.

Otağın meydanı, nergisten ve menekşeden göz önüne serilmiş bir çiçek bahçesine dönmüştü. Meclisi güzelleştiren portakal ve nar da o kadar çoktu ki... Bahar rüzgârı, bu manzaranın letafetini büsbütün artırıyor, bazen çimenleri birbirine katarak, bazen de saçları uçurarak âdeta hokkabazlık yapıyordu.

Cihana tapzate bir ruh verdiler ve şarap içe içe sabahı ettiler. Telli saz çalanlar, âşıkları coşturmuş, yanık yanık çalınan Pehlevi şarkıları en katı yüreklere bile işlemişti. Kemençe Musa’nın niyazı gibi inliyor; hanende, uçan musikâr kuşunu durduruyordu. Ut çalan, şu gazeli terennüm etmekte idi:

“Hoş geldin ey neşe! Safa geldin ey zevk! Eğer hazan rüzgârından emniyette olsaydı hayat bahçesi ne hoş bir bahçe olurdu! Eğer temeli ebedi olsaydı dünya köşkü ne güzel bir köşk olurdu! Bu gönül çekici köşk ondan ötürü soğuktur ki, yerini ısıtınca sana hemen “kalk!” der.

Mademki bu toprak kilisenin temeli çürüktür, durmadan şarap içerek onu hiçe saymak gerektir. Dünden ve yarından kimseye ne bir haber, ne bir işaret yok. Biri ortadan gitti, biri ise

henüz meydanda değil... Hayattan elimizde kalan fırsat, yalnız bu gündür, hatta, akşama kadar ona bile itimat edilmez. Gel! Bol bol gülelim, şarapla cana ve cihana hayat katalım. Bir gecelik olsun uyumayalım. Zira toprak altında çok uyuyacağız.

Şapur'un Hüsrev'e Şirin'den Haber Vermesi

Padişah sarhoş ve sakinin elinde şarap... Sazın nağmeleri ta uzaklara dağılıyor. O sırada Hüsrev'in gözdelerinden fidan boy-lu bir güzel şen bir yüzle içeri girdi, Padişaha şu sözleri söyledi:

- Kulunuz Şapur kapıdadır. İzin istiyor, ne buyuruyorsunuz? İçeri girsin mi yoksa gitsin mi?

Hüsrev sevinçle yerinden sıçramak istedi fakat sonra vakar ve temkini buna mâni oldu. Şapur'un yanına getirilmesini emretti. Padişahın gönlü sevinçten coşmuştu. Zira göğsündeki kalbi ümit ve korku yüzünden sanki bir tehlike kılıcı ile iki parça olmuştu. Her zaman, göz yolda olunca kalp ikiye bölünür. Gözün yolda kalması büyük bir azaptır. Gerçi baş ağrısı vermeyen bir gam yoksa da yola bakmaktan daha üzüncü bir gam olamaz. Kimsenin gözü yolda kalmasın! Zira yolcu beklemek yüz sarartır.

Mâni elli nakkaş içeri girdi. Huzura buselerle nakış işledi. Yer öptükten sonra olduğu yerde kaldı. Padişah, vakarla ona iltifatta bulundu ve onu oturttu. Yanında kim varsa hepsini dışarı çıkarttı. Ona dağdan, sahradan başından geçen garip şeylerden haber sordu. O zeki adam, önce dua etti: "Padişahın ömrü uzun olsun! Askeri düşmana daima galip gelsin! Tacı, başından düşmesin! Muradı saadetle yürüsün! Her gün yeni bir ikbale kavuşsun! Mademki padişah söylememi emretti, nasıl söylemem? Pa-

dişahın rızasını arıyorum, nasıl aramam?” Sonra baştan nihayete kadar ne biliyorsa, söylenebilecek ne varsa, hepsini söyledi: İnsanlardan bir kuş gibi nasıl saklandığını, dağda bir kaynak gibi nasıl meydana çıktığını, her sabah pınar başına geldiği zaman o resmi Nahşap ayı gibi nasıl gösterdiğini ve o resimle tasvir gibi güzel olan güzeli nasıl ele geçirdiğini, bir fettanı afsunla nasıl meftun ettiğini, bir köle hırsız gibi onu nasıl yoldan çevirdiğini, sonra padişahın ülkesine nasıl gönderdiğini...

Söz, bir bahar kadar latif olan Şirin’e gelince, elde olmaksızın Hüsrev’den bir “ah” yükseldi, heyecanlı Şapur’a:

- Söyle, dedi, o güneş yüzlüyü tekrar nasıl ele geçirdin?

Şapur şu cevabı verdi:

- Bir zekâ oyunu oynadım, Hüsrev’in talihi de yardım etti. Bir aşık gözü gibi sevgilinin evine casusluğa gittim, gümüş belli ve pek nazlı olan o fidan boyluyu elde ettim. Ne gördüm? Bir zekâ ve güzellik timsali! Saçının her teline bir İsa bağlanmış! Yüz, letafette bir yüzük taşı, ten ise sanki içli bir badem! Bir bel buldum ki, baştan ayağa iki âlemi bir kıl ile bağlamış! Bir ağız ki, Huzistan’ın bir karına gözüne zorla girmesini hatırlatacak kadar çok dar. Onun dudağını hiçbir varlık öpmemiştir, meğer ayna ki o da sarhoşlukla! Onun eli kimseye, uzanmamıştır meğer kendi zülfüne ki oda şuhlukla! Beli, saçından daha çok ince... Ağzı, adından çok tatlı! O ay, âleme bir fitne oldu ise, kendisi de padişahın cemaline meftun oldu. O nazlı dilberi gitmek için sabırsızlandırdıktan sonra, Şebdiz’e de bir çare buldum ve o güzeller güzelin, onun üzerinde böyle çeşitli hile ve düzenle gönderdim. Ben orada bir müddet rahatsızlandım ve bu yüzden onun yanında gidemedim. Şimdi biliyorum ki o, pek çok zahmet çektikten sonra, padişahın köşküne varmıştır.

Padişah heyecan ve sevinçle Şapur'u kucakladı, onu baştan aşağı ayağa kadar cevherle donattı. Onun bu hizmetini de asla unutmadı, onu daima takdirle yâd etti. Pınar ve o ay yüzlünün başını yıkaması meselesi, Şapur'un sözlerine padişahı inandırmıştı. Padişah'ta hayır olsun şer olsun yolda ne gördü ise hepsini birer birer anlattı. Artık sevimli kuşun Medayin taraflarına uçtuğu her ikisince de kati olarak anlaşılmıştı. Şapurun, bir defa daha o nur'un arkasından bir pervane gibi gitmesine karar verildi. Zümrüdü tekrar çıktığı ocağa getirecek, çiçeği tekrar bahçeye bırakacaktı.

Şapur'un, Tekrar Şirin'i Aramaya Gitmesi

Hayat ne tatlı bir şeydir! Gençlik günleri ne zevkli günlerdir! Ne, yaşamaktan daha tatlı bir şey ne de gençlik günlerinden daha hoş bir çağ vardır. Cihanın en büyük tacidarı olan Hüsrev genç idi; hem ne neşeli bir genç! Şarkı dinlemeden bir yudum şarap içmez, saz çalınmadan da gönlü açılmazdı. Hanendeye bahşiş olarak her bir şarkısı için en az bir hazine verirdi.

Bir gün yine meclis kudurmuş, şarap içiyordu. O sırada Mehinbânû neşe ile içeri girdi ve oturdu. Padişah bu gelişten ötürü ona hususi bir iltifatta bulundu, her zamankinden daha çok alaka gösterdi. Yemek vakti gelince cihanın Dârâ'sı, Mubit'ten¹⁵² "Bersem"¹⁵³ ayini'nin yapılmasını istedi. Hüsrev her

¹⁵² Mubit: Zerdüşî dininde, reisi ruhanilere, en büyük "kâdi"lere verilen unvandır.

¹⁵³ Bersem ayini: "Bersem" bir karış boyunda ince ve düz çubuklara denir. Mecusiler bu çubukları sarı, erguvan cinsinden bir ağaçtan dualar okuyarak hususi bir merasimle keserler. Yıkanacakları, ye-

sofraya oturduğunda bu ayinin yapılmasına çok dikkat ederdi. Bu ayin de dua okunmasından ve yemeklerin tadına bakılmasından ibaretti. Ayin, Mubit'in elinde bir tutam "Bersem otu" olduğu halde yemekleri muayenesinden sonra verdiği işaretle yemeğe başlanırdı. Hüsrev, aralarında o mesut Mehinbânû da olduğu halde büyükleri şarap içmeye oturttu.

Kendi kadehiyle Mehinbânû'ya şarap veriyor, onunla çeşitli mevzular üzerinde konuşuyordu. Hüsrev, acı şaraptan sarhoş olunca, sohbet Şirin'e intikal etti. Hüsrev Şirin'in yad ellerde avare olduğundan bahsetti; dıştan gamlı göründü fakat içi şendi:

- Sizin dedi, bir birader zadeniz vardı, gül gibi şen, boylu boslu idi. İştittim ki, onu bir azgın at almış götürmüş, Anka gibi onu buradan kaybetmiş. Bana bugün sarayımdan bir haberci geldi, o güzeller sultanından haber getirdi. Eğer burada bir iki hafta kalırsan onun nerede olduğunu muhakkak anlarım. Onu geri getirsin, bir kuş gibi buraya uçursun diye şimdilik bir adam gönderdim.

Mehinbânû, bu sözleri işitince, sabrı tükendi baygın bir halde tutuldu kaldı. Derin saygısını göstermek için bir toprak gibi yerlere kapandı ve dertli gönlünden bir "ah!" çekti, sonra da ona olan hasret ve iştiyakını şu sözlerle ifade etti:

mek yiyecekleri yahut Zend kitabını okuyacakları zaman o çubuklardan birkaç tanesi ellerinde tutarlar ki bu usule "Bersem ayini" derler. Yemek yerken ellerinde beşer tane tutarlarmış. Bu çubukları tutmadan evvel yıkanır, yeni elbiseler giyerlermiş. Padişah sofraya oturmadan evvel Mubit'in yemeklerin çeşnisine bakıp iyi veya fena olduklarını bildirmesine ve padişahın ondan sonra yemesi âdetine de "Bersem ayini" denilir ki Osmanlı saraylarında bu vazifeyi görenlere "Çeşnicibaşı" unvanı verilirdi.

- O inci nerede? Eğer onu rüyada görsem -sahilde değil der-
yada görsem- kirpiklerinin ucu ile onu deryadan çıkarır, can
evime basar ve sonra can veririm.

Mehinbânû bundan sonra padişahın tahtını öptü ve şu söz-
leri söyledi:

- Senin tahtın, Zühre'nin ve ayın busegâhı olsun Balıktan
aya kadar her yer hükmün altına girsin! Ben daha o zaman:
"Padişahın ikbali kuluna teveccüh ederse, o, ele gelir!" demiş-
tim.

Senin teveccühün bizimle olduktan sonra böyle nice avlar
kapıdan içeri girer. Eğer onun tarafına birini gönderecek olur-
san, beni haberdar et; Şebdiz'in kardeşlerinden olan ve çok sü-
ratlı giden Gülgün¹⁵⁴'u bağışlayayım. Zira kanı bozuk değilse,
bu Gülgün'dan başka hiçbir at Şebdiz'le koşamaz. Eğer Şebdiz,
o parlak ay ile beraberse, ona yol arkadaşı olacak yalnız yıldırım
hızlı Gülgün'dur. Şayet Şebdiz, Şirin'in elinden kaçtı ise, Şirin
Gülgün'dan başkasına binmez.

Padişah, o kıymetli atı ahırdan çıkarıp Şapur'a götürmelerini
emretti. Şapur oradan tek başına kalktı ve tez elden yol hazır-
lığını gördü. Medayin tarafına hızla atını sürdü. O güzel Şirin'i
tam bir ay arayarak yol aldı. Sonra yeni yapılan köşke gitti ise
de o ay yüzlü dilberi orada bulamadı. Köşk kapısını bir müddet
çaldı, nihayet biri çıktı. Şapur, ona Hüsrev'den bir nişan verdi.

Şapur'u memnuniyetle içeri aldılar. Onu, güzeller güzelinin
odasına götürdüler. Şapur, Şirin'in köşküne girince cihandan
uzakta, bir zulüm ve işkence kalesi ile karşılaştı. Taş yumurtanın
içine bir cevher oturmuş, bir huri yüzlü, dar bir cehennemde

¹⁵⁴ Gülgün: Şirin'in atının adı.

kalmıştı. Şirin'in bu halinden Şapur çok üzüntü duydu, utandı ve saygı ile ubudiyetini arz için hemen yere kapandı. Şirin'in ay kadar parlak yüzüne karşı dua ve senada bulundu. Sonra ona, yolda ne gibi zahmetler çektiğini sordu:

- Nasıl ettin? O sıkıntılardan, zahmetlerden nasıl kurtuldun? Bu kölen, senin kulluğundan azat olmasın! Ümit ediyorum ki, bu sıkıntı artık sondur; ve bundan sonra mesut olman bence muhakkaktır. Hem şüphesiz olarak bil ki, eğer zorluk çektinse, o zorluktan rahatlığa erişeceksindir. Yalnız bu ne yer böyle! Pek gönül sıkıcı pek kasvetli bir yer... Buraya gelmeyi senin fikrine kim soktu? Doğrusu pek sersem adam imiş!

Senin sevgi nurun bu karanlık yerde nasıl parladı? Bir huri bu cehenneme nasıl katlanır? Yalnız bir münasebet var, fakat o da sakat: Sen bir lal'sin, lal de taşta bulunur!

Şirin o mahir ressamın gelmesini, muradının hasıl olacağına bir beşaret saydı. Şapur'a gelişinden ötürü teşekkür ettikten sonra, utancından elini yüzüne kapayarak cevap verdi:

Eğer görülen sıkıntıları sana söyler, çekilen zulümleri sana anlatırsam çok uzun sürer; onlar ne söylemeye gelir ne de dinlemeye... Onlara kalem çekmek daha iyidir.

O emrettiğin köşke varınca, orada bir alay kötü insan gördüm, bir sürü namus düşkünü cariye toplanmış: her biri kendi keyfinde... "Efendi! Gün bugün, fırsâtı kaçırma!" demekte... Zühre gibi elleri ve kolları meydanda; hepsinin de ipliği pazara çıkmış! Ben ise, dünyadan elini eteğini çekmiş bir gelin gibi idim. Bunun için o bir alay yüzüzlerden uzaklaşmak istedim. Ayrılmayı aklıma koyunca da onlardan bir köşk talebinde bulundum. Hasudane hareketleriyle içimi hun ettiler ve nihayet beni bu ibret alınacak yere attılar. Bu siyah taş kale benim sab-

rımla dolu, belki de “Sarısabır”, acıdan siyah renkli olmuştur! Onlar bu kasvetli yeri bana münasip görünce, oraya taşınmak artık bir zaruret oldu, ne yaparsın?

Bu sözleri dinledikten sonra Şapur ona:

- Kalk gideceğiz, dedi, çünkü Perviz böyle ferman buyurdu...

Onu külhandan çıkarıp Gülgün'a bindirdi ve padişahın murat güllüğüne götürdü. Şirin, Gülgün'un sırtına eğeri vurunca hızla ayı ve Perviz'i geçti. Öyle uçuşla ki, altındaki Hüma, her adını atışta perileri tutuyordu.

Beri tarafta Hüsrev, işinden, gücünden kalmış, gönlü, yârinin yolunu bekliyordu. İntizar, her ne kadar ömrüm afeti sayılırsa da neticede vuslat olunca kolay bir iştir. Bir ümitlinin intizardan sonra beklediğine kavuşması, ne kadar hoştur!

Hüsrev'in, Babasının Ölümünün Haber Alınması

Bir gün yine padişah, belki bahtı yâr olur ümidiyle mecalsiz ve baygın bir halde tahta oturmuştu. O sırada telaşla bir haberci geldi ve Hüsrev'e memleketinden haber getirdi. Kirpikleri Çin kâsesi gibi nemlenmiş, beli, zenci saç gibi bükülmüştü. Hüsrev'e siyah ve girift yazılı bir ferman takdim etti ve:

- Çin ve Zengibar padişahı tahttan uzak düştü, dedi. Zalim felek, onun bekçilik eden iki karagözünü aldı, iki incisini yerinden çıkardılar ve iplik yerine iğneye geçirdiler, iki hokkabazı perdesiz bıraktılar, sürme yolunu mil ile incittiler. Onun Adalet divanından Yusuf kaybolunca felek ona Yâkub'un dağını vurdu. Cihan, onun cihanı gören gözünü sana verdi, eline de mızrak yerine asa! Cihanın başbuğu cihana göz yumunca saltanat ke-

merin senin kuşanman lazımdır. Saray mukarriplerinden biri de gizlice şöyle bir haber göndermişti: “Aman, gelmek için hazırlan! Cihan elden gitti, acele et! Eğer başın sabunlu ise orada yıkama! Eğer söz dudağına gelmiş de olsa kimseye söyleme!”

Hüsrev, feleğin yaptığı bu işi görünce çok üzüldü ve iyice anladı ki, bu düzenbaz felek, kırmızıyı mavi ile, sirkeyi bal ile karıştırır. Bu toprak evin havası böyledir. Bazen arı, bazen bal... Memuriyeti azıl ile, sevgisi kin iledir. Her yağlı ve tatlının yanında ekşi ve acı vardır. Hiçbir dere, onun kumundan emniyet-te ve hiçbir desti, onun taşından selamette değildir. Mademki hayat boyunduruğundan, sıkılacaksın, üzüleceksin! Sana rahat lazımsa, varlığını, paklılık âleminde temiz bir havaya bir can gibi teslim et ve topraktan olan şu zindan sarayın kapısını kapa! Bu dünya bir köle hırsızdır, dikkat et benliği çalmasın! Ayağını denk al ki, seni fena tarafından yakalamasın! Bu dükkânda bir tek iplik bulamazsın ki, ona takılı bir iğne olmasın! Ondan kim bir kabak soğuk su içti de “istiska¹⁵⁵”dan bir kabak gibi rengi sararmadı! Ağaç, her dalın başını yarmadıkça çiçek açmaz! Felek, iki kat olmuş bir beli kırmadıkça kimseye bir arpa kadar olsun merhem vermez! Mademki ölmeden kimseyi kefene sarmıyor-lar, insanlar için en iyisi ipek böceği gibi atlasa bürünmemek-tedir. O gül renkli kumaşa ne lüzum var ki hamamın kapısında yağma edilecektir. Güneş gibi, ay gibi bir elbiseye bürün ki, sen hayatta oldukça sana yoldaş olsun. Sahip olduğun herhangi bir varlığa da güvenme, elinde olan bir ekmekle kanaat et.

Ey Cihan! Bu zulüm daha ne kadar sürecek? Beni üzme

¹⁵⁵ Istiska: Su istemek, yağmur duasına çıkmak manasınadır. Bir de vücudun muhtelif yerlerine su toplanmasında ileri gelen bir hastalığın adıdır.

ve kendini şad etmek! Bana gam veriyorsun, senin şad olmanı istemem! Mahvolmamı istiyorsun, senin mamur oluşunu arzu etmem! Sen, o arpa satan buğday görünüşlüsün ki, buğdayın içerisine çürümüş arpayı gizlersin. Senin elinden buğday gibi kambur oldum, arpa gibi sarardım. Senden bir arpa tanesi yemedim, fakat senin yüzünden bir buğday gibi ezildim, kırılıp döküldüm.

Yetsin artık sana bu kalleşlik, bana da bir değirmen taşı gibi dönüp durmak! Bu kuyuda bana münasip olanı, akşamdan akşama -ay gibi- bir pidecikle oruç bozmaktır.

Nizâmi, İsa gibi bir tarafa çekil ve cihanı bir alay hayvana bırak! Hem hayvan gibi yaşıyor, keyfine bakıyorsun hem de İsa'nın sofrasını arzu ediyorsun. Yaşadıkça eşek gibi yük çekeceksin, zira eşeğin eti diri iken işe yarar.

Hüsrev'in, Babasının Yerine Tahta Oturması

Allah'ın iradesi neticesi, padişahlığın Hürmüz'ün elinden çıktığı anlaşılınca talih'i yaver olan Hüsrev, çok mübarek bir zamanda kendi ülkesindeki, tahtının başına gitti. Her ne kadar gönlü Şirin'e müptela ise de memleket işini bırakması hata idi. Artık bir yandan yurdun, işleriyle meşgul oluyor, bir yanda da sevgilisinin hayali ile avunuyordu.

Cihanın mamur olması için yararlık gösterdi, yurdu fitneden kurtardı. Düşkünlere o kadar yardım etti ki dünyaya Nuşirevan¹⁵⁶'ın adaletini unutturdu. Memleket işlerini bitirince

¹⁵⁶ Nuşirevan: Sâsâniyan sülalesinin yirmincisidir. Araplar buna "Kisra" demişler ve kendisinden sonra padişahlara da bu ad alem olmuştur.

de gülüp eğleniyor, sefasına bakıyordu. Fırsat buldukça avlanır, şarap içerdi; içmedik avlanmadık bir zamanı olmazdı.

Bir gün sevgilisinin aşkı ağır basınca, onun ne olduğunu cariyelerden sordu. Cariyeler, Hüsrev'e şu haberi verdiler:

- Şimdi, epey bir zaman oluyor ki, o güzel bu köşkten taşındı, Şapur'un onu nereye götürdüğünü bilmiyoruz; mademki padişah emretmemiş, neden götürdü?

Hüsrev, bu dönen feleğin hilesinden hayrete düştü, bu husta ne yapacağını bilemedi. Onun gamını yalnız Şirin'den yadigâr kalan Şebdiz dağıtabiliyordu.

Artık Şirin'in hatırası ile kendini Şebdiz'e veriyor, cevher ümidiyle taştan medet umuyordu.

Pek adaletperver olduğundan kendisine "Nûşîrevânî Âdil" denir. Akıllı, cömert, yüksek ruhlu, zaferler kazanmış bir hükümdardır. Âlimleri, sanatkârları korurdu. Hakkında birçok menkıbe, destan yazılmıştır. Yunan ve Latin tarihleri, fatihliğini kabul ediyorsa da zalim ve hasis diyorlar.

Milattan 535 sene önce tahta çıkmıştır. Rumlarla, Turanlılarla, Hintlilerle yaptığı muharebelerde galip gelmiştir, kırk sekiz sene saltanat sürmüş ve bu saltanat büyük bir haşmetle devam etmiştir. "Büzricimhir" adındaki akıllı ve tedbirli âlim bunun veziri idi. Nûşîrevânî Âdil'in devlet idare edecekler için söylediği on iki tavsiyesi pek meşhurdur. İlme irfana olan hizmeti de pek büyüktür. "Kelile ve Dimne"yi Hindistan'dan getirip "Envari Süheylî" namıyla Farsçaya tercüme ettiren ve İbahiye Mezhebi'nin kurucusu Müzdek'i idam ettiren budur.

Hazreti Peygamber efendimiz bunun zamanında dünyaya gelmişler ve onun adaletini sitayiş makamında: "Ben adil bir padişah zamanında doğdum" demiştir.

Şapur'un, Şirin'i Mehinbânû'nun Yanına Getirmesi

Şapur, Şirin'i köşkten getirince, Hüsrev'i sözleştikleri yerden uzakta buldu. Şirin'i rahvan Gülgün'dan indirdi tekrar Mehinbânû'nun gül bahçesine bıraktı. Çimenliğe selvi bıraktı, cennete huri; göğe güneş, göze de nur!

Akrabadan, yakınlardan ve hizmetkârlardan, Şirin için perişan olan kim varsa, onu görünce yer öptüler, yeri bırakıp ayağına kapandılar. Tanrı'ya pek çok şükrettiler, pek çok hayır hasenatta bulundular, dünya kadar bir mülkü ateşgedeye vakfettiler.

Mehinbânû'nun halini sormaya hacet yok, sevincinden sara sığmıyordu. Zira yeniden hayata kavuşan bir insan, sevinçten ölür. Sevgisinden Şirin'i bağrına bastı, yeniden dünyaya gelmişe döndü. Ona o kadar sevgi, o kadar bağlılık gösterdi ki, sahifeler ile anlatılamaz. Ona "ne istersen yap!" diye saltanat mülkünden ve hazineden pek çok şey feda etti. Çehresine mahcubiyet rengi vermedi, geçmiş bir hadiseyi yüzüne vurmadı.

Biliyordu ki, oynanan bu oyun, aşk hayatının parlak delilidir. Bir de Hüsrev'den bazı alametler görmüş, o gümüş tenli cariyelerden bazı şeyler işitmişti. Kabaran şarap küpünün ağzını kapamak, güneşi balçıkla sıvamak istiyordu. Gönlünden: "belki nasihat kabul eder de, kalbi kuvvetlenir, hali iyiye döner" diyordu. Ona haddinden fazla iltifatta bulundu, onu yine evvelki hayatına kavuşturdu. Onlarla oynasın eğlensin diye yine yetmiş dilber cariyeyi maiyetine verdi.

Diğer taraftan düzenbaz felek, yeni bir oyun oynamaya hazırlanıyordu. Şirin o kızları tekrar görünce, ay yüzü ile o yıldızlara ziynet verdi. Yine eskisi gibi zevküsefaya düştüler, yine eski âlemleri yaşamaya başladılar.

Hüsrev'in Behram Çûbin'den Kaçması

Muvaffakiyetin anahtarı dile gelmiş ve: "Kuvvetli fikir, saadet hazinelerini açan altın bir anahtardır." demiştir. Kuvvetli bir fikir, yüz kılıçtan daha keskin, bir padişahlık tacı da yüz kişiden kuvvetlidir. Bir fikirle bir ordunun belini kırabilirsin, fakat bir kılıçla nihayet on kişi öldürmek mümkündür. Hüsrev'in cihana ferman yürüttüğünü zekâsı ve siyaseti kuvvetli olan Behram¹⁵⁷ haber alınca, daha evvelden sevdası kalbine yerleşmiş olan saltanatı elde etti. Çünkü kuvvetli bir fikri vardı, bir de Hürmüz'ün gözlerini Hüsrev'in kör etmiş olduğuna kalbi yatmıştı. Bilmiyordu ki, Yusuf uzak düşerse, hicran Yâkub'un gözünü nursuz bırakır.

Behram her tarafa gizlice mektup yazdı ve bu mektuplarla onlara güzeli çirkin gösterdi. Dedi ki: Bu çocuk padişahlık yapamaz, baba katili padişahlığa layık değildir. Onun nazarında bir yudum şarap, yüz kardeşkanından daha kıymetlidir. Bir

¹⁵⁷ Behram Çûbin: İran'ın Sâsâniyan tabakasından dördüncü Hürmüz'ün seraskeridir. Bu zat bir aralık saltanat arzusuna düşerek velinimetini tahtından indirip oğlu Hüsrev'i, Pervizî'nin yerine geçirmiş ise de beş yüz yetmiş dokuz tarihinden biraz sonra Hüsrev'e de emniyeti kalmamış, İran tahtına kendi oturmuştur. Fakat Hüsrev üç sene sonra iltica eylediği Şark imparatoru ve kayın pederi Moris'in yardımıyla yine Medâyin'e gelmiş ve harp neticesinde tahta çıkmıştır. Bunun üzerine Behram Çûbin Türkistan tarafına kaçmıştır. Hürmüz'ün zulmü ve uygunsuz hareketleri üzerine her taraftan İran'a tecavüz eden düşmanlar arasında taarruza kıyam eden Turan askerine galebe çalmış iken Hürmüz'ü kendisini ezmek istediğinden Behram Çûbin Hürmüz'ü tahtından indirmiş, yerine oğlu Hüsrev'i geçirmiştir.

udun sesine bir ülke bağışlar, bir terennümü vatanından daha çok sever. Çılgınlığından ne yaptığını bilmez, toyluğundan iyi-yi-kötüyü asla fark etmez. Henüz aşktan yüreği yanmaktadır, hâlâ Şirin'in sevdasıyla deli divane olmaktadır. Bu kan dökücü şımarığa tabi olmayınız. Zira baş giderse bir daha yerine gelmez. En iyisi odur ki, onu hapsedelim; böyle su ile ateşin beraber bulunması gibi ona daha ne kadar tahammül edeceğiz? Belki bizim hapsetmemizden uslanır; aksi halde, mademki baba öldü, o da ölür. Siz kılıçla onun yolunu tutun, ben arkadan kükremiş bir aslan gibi yetişirim!”

O, kinli kumandan, böyle bir tedbirle milleti padişah aleyhine ayaklandırdı. Hüsrev, talihinin isyan ettiğini, milletin de kendinden yüz çevirmiş olduğunu görüyordu. Artık ikbalini altınla kuvvetlendiriyor, altınla düşmanlarının gözünü kör ediyordu. Düşman, asker toplayıncaya, memleketi istila edinceye kadar bu yolda hareket etti. Fakat Hüsrev, imdatsızlıktan âciz kalınca, taht üstünden Şebdiz'in sırtına atladı. Tacını ortada bırakan o savaşta, ancak taçtan daha değerli olan başını kurtarabilmişti.

İran tahtını sahipsiz bıraktı ve cihanı, başka bir saltanat sevdalısına terk etti. Padişah, feleğin oynadığı oyunlar neticesinde Behram'ın kılıcına mağlup olunca, zamanın, bu kanlı satranç tahtasında aleyhine oynadığı oyunlar karşısında, hangi haneye kondu ise sürüldü, çıkarıldı; en sonunda türlü hilelerle -yol olsun olmasın- otağını Azerbaycan'a getirdi, oradan da, Mukan tarafına göç etti, Mukan'a karşı kalbinde derin bir iştiaak vardı.

Hüsrev ile Şirin'in Av Yerinde Buluşmaları

Cihan görmüş bir söz üstadı şöyle der: "Cihanını arayan Hüsrev, sahraya gidince etraftan sökün eden güzel güzel avları vurmaya başlamıştı. O sırada Şirin'in tozu görünüyordu. Çünkü o dilberler dilberi, şuh arkadaşları ile o gün tesadüfen avlanmaya çıkmıştı.

İki avcı bir yerde buluştu ve birbirini avlamak için havalandılar. Fidan boylu iki genç ok atıcı, birbirini hedef tuttu. Her iki âşık, aşktan baygın düşmüş, aşk uğruna arkadaşlarından uzak kalmışlardı. Birine saltanat eli taç vermiş, biri yüz tacı talan etmişti. Birinin sümbül saçları gül yüzünü çevrelemiş, birinin gül yüzü etrafında sümbül bitmişti. Biri, amber zülfünü kulakları üzerine toplamış, biri, siyah saçlarını kement gibi omzuna atmıştı. Birinin güzelliği, ay'ın ziyasını değersiz bırakmış, birinin gerdanı, ay'ın yüzüne bir gerdanlık olmuştu. Birbirlerine o kadar batkılar ki, nihayet ikisinin de gözleri yaşardı. Ne Hüsrev, Şirin'den ayrılabiliyor ne de Şebdiz, Gülgün'u bırakabiliyordu. Dostluk kurmak için fırsat buldular ve birbirlerinin adlarını öğrenmek istediler. O iki güzel âşık, birbirinin adlarını duyunca da baygın bir halde yere düştüler. Aradan bir saat geçmişti. Başlarını kaldırdılar, yere gözyaşından inciler döktüler. Sonra, daha nezaketli bir lisanla birbirlerine hatır sordular, Şundan bundan bazı şeyler konuştular. Söz çoktu, fakat çekindiler, az söylemekle iktifa etmeyi uygun buldular. Sonra seri bir hareketle kalktılar ve bir kuş gibi eğerlere kondular. Her taraftan süvariler dizginleri çevirmiş, her yakadan huri yüzlüler yetişmişti.

Gelen güzeller, ay ile güneş'in aşk burcunda olduklarını ve her ikisinin de gönüllerine aşk ateşinin düştüğünü şaşkın bir

halde öylece kaldıklarını, gördüler. Gelen her süvari, onlardan hayrete düşmüş; Hüsrev ile Şirin'i birbirinden ayırt edememişti. Nihayet birinin Belkis¹⁵⁸, birinin Süleyman olduğunu öğrendiler.

Her taraftan yeniden süvariler geldi ve her ikisinin etrafına dizildiler. Asker, dağın eteğine toplanınca, kalabalıktan yerin altındaki öküz inledi. Şirin, Hüsrev'e:

- Sultanım, dedi, yalnız ben değil benim gibi senin de binlerce kulun var. Tacın göklere şeref verir, yeryüzü tahtının altında bulunmakla iftihar eder. Her ne kadar ülkenin üstünde baştanbaşa cihandarlık sana mahsus ise de, şuracıkta yol üzerinde padişahın bahşişi olarak bizim de bir kulübemiz vardır. Şayet sultanımız teşrifi ile bizleri dil şad ederse bu cariyeniz hizmet kemerini beline bağlamakla bahtiyar olur. Bir karıncanın yuvasına bir fil uğrayacak olursa, o büyüklük ile karınca saadete mazhar olur.

Bu teklife Hüsrev şu cevabı verdi:

- Mademki misafir kabul ediyorsun, eğer can kabul edersen canla gelirim!

Şirin, Hüsrev'e teşekkür makamında yere kapandı, pek çok

¹⁵⁸ Belkis: "Tebabia" Mülukundandır ki "Âlihımyer"den olan eski Yemen padişahlarından biri kadındır. Güneşe tapardı. Süleyman Aleyhisselam kendisine mektup göndererek, kendisine tabi olmasını emretmişti. Belkis kavminin uluları ile konuştu. İman etmeyi ve tabiiyetine girmeyi kabul etti, Filistin'e gelip teslim oldu. Belkis'in pek büyük bir köşkü ve debdebe ve darat'ı vardı. Hazreti Süleyman Belkis'i nikâhla aldı ve ondan Davut namında bir çocuğu dünyaya gelmişse de kendi hayatında ölmüştür. Bazı tarihçiler Süleyman Aleyhisselam Belkis'i başkasına tezvic edip memleketine göndermiştir, derler.

methüsenâda bulundu ve hemen Mehinbânû tarafına adam gönderdi, padişahın, kendisine misafir olarak geleceğinden onu haberdar etti. Mehinbânû bu haberi alınca bir padişah için alınması gereken bütün tedbirleri aldı ve büyük bir ihtişam ile istikbale çıktı; öyle bir ihtişamla ki, parıltısı ayı ve güneşi sönük bıraktı. Hüsrev'i bir köşke indirdi ki, Tûba¹⁵⁹, o cennette bir daldır. Bir saray ki, göklere kadar yükselmiş, eni ve boyu alabildiğine geniş...

Mehinbânû özür dileyiciler eliyle Hüsrev'e padişahlar usulünce hediyeler gönderdi, o kadar ki bedelini hazineler karşılayamaz.

Hüsrev, her an Şirin'i düşünüyor ve düşündükçe de ona karşı aşkı artıyordu.

Mehinbânû'nun, Şirin'e Nasihat Vermesi ve Yemin Ettirmesi

Eğer köylü, tohumu temiz bir toprağa, saçarsa, o topraktan çıkacak mahsul de temiz olur. Bunun gibi mayası pak bir adam hayatta nasıl murdar olabilir? Mehinbânû ki pak bir soydandır, Hüsrev ile Şirin'in halinden haberdar olunca, "Nasıl olur da ateş ile barut bir araya gelir?" diye o iki güzel âşıktan endişeye düştü. Bir gün Şirin'i yanına oturttu ve ona şu sözleri söyledi:

- Ey, benim zeki yavrum, dedi, sen yalnız benim değil, bütün güzellerin sultanısın! Senin bir nazın, yüz padişah mülkü... Senin bir tel saçın, balıktan aya kadar bütün bir varlık... Saadet, sana bir gölge gibi köledir. İyi ahlak, senin sayısız ziy-

¹⁵⁹ Tûba: Cennette bir ağaç: Kökünün yukarıda dallarının aşağıda olduğu rivayet olunur.

netlerinden biridir. Güzelliğinden cihana ışık saçılıyor, güzelliğin ise iffete iltica etmiştir. Sen mührüne el sürülmemiş bir hazinesin; yalnız hayatın iyisini, kötüsünü tecrübe etmemişsin. Felek, oyunlar oynamayı bilir, o, namus hırsızlığına çok düşkündür! Gönlüme öyle geliyor ki, bu cihangir, seni elde etmek için çareler arıyor. Eğer sana hakikaten âşık ise, senin pek muteber bir avın var demektir. Fakat, her ne kadar onu sabırsız görürsen gör, sakın hilesine aldandığını görmeyeyim! Dikkat et! Tatlı diller döken, Şirin'in helvasını bedava yemesin! Zira seni kirletir bırakır da kendi gider başka bir güzelin havası ile oyalanır. Onun, güneş parıltılı yüzü ile öyle geçin ki, ekmekten evvel fırınına düşmeyesin! İşittim ki, onun on bin tane cariyesi varmış! Hepsi de şeker dudaklı ipek saçlı imiş! Eğer gönlü o güzellerden zevk almış ise, bir güzele nasıl sevgi bağlayabilir? Ne dersin?

Evet, cevheri ele geçiremeyince, onu satın almaktan geri kalmaz. Fakat benim dilber kızımı dürüst ve iyi tanınmış görürse, yolu ve erkânı ile benden ister. Dünya, iffette senin gibisini görmemiştir. Cihanın padişahlığı, senin boyuna biçilmiştir! Eğer sen, kendi cevherini korursan, onun zehrine tiryak olursun; yok eğer aşk hususunda sana galip gelir de, seni hem gafil hem kendine düşkün görürse, "Veyse¹⁶⁰" gibi iyi adın kötüye çıkar, dünyada iffetsizlikle meşhur olursun.

Eğer o, ay ise biz de güneşiz! O, Keyhüsrev¹⁶¹ ise biz de

¹⁶⁰ Veyse: Râmin'in aşığının adıdır. Veyse ile Râmin'in muaşakaları meşhurdur ve hikâye halinde yazılmıştır.

¹⁶¹ Keyhüsrev: İran'ın Kiyaniyan Padişahlarının üçüncüsüdür. Keykâvus'un torunu ve Siyavuş'un oğludur. Şehname'nin rivayetine göre Siyavuş, üvey anasının iftirasına uğrayıp pederine gücenmekle

Efrasiyab'ız¹⁶²! Erkeklerin ardından gitmek, insanlık değildir.

Turan'a kaçmış, Turan padişahı Efrasiyab'ın gözüne girmiş ve onun kızı Frenkis ile evlenmiştir. Fakat orada da Efrasiyab'ın biraderinin iftirasına uğramış ve nihayet kayınpederi tarafından katlolunmuştur. Gebe olan karısı Frenkis Keyhüsrev'i doğurunca bunun öldürülmesini vezir Piran'a havale etmiş ise de Piran acıyıp çocuğu bir çobana teslim etmiş, Keyhüsrev de dağlarda çobanlar, arasında büyümüştür. Sonraları İranlılar Zaloğlu Rüstem gibi kahramanların başbuğlu altında asker göndererek bir taraftan Siyavuş'un intikamını almaya bir taraftan da Keyhüsrev'i aramaya başlamışlardır. Nihayet kahraman Gûdizer'in oğlu Kiv, Keyhüsrevi Turan'da bulup İran'a getirmiş, büyük peder Keykâvus onu kendi yerine tahta oturtmuştur. Bundan sonra Turan'a asker göndererek Efrasiyab'ı tutturmuş ve kendi eliyle öldürerek babasının intikamını almıştır. Fakat bir müddet sonra Keyhüsrev kaybolmuş ne olduğu anlaşılamamıştır.

- ¹⁶² Efrasiyab: Eski Turan'ın en büyük hükümdarlarından. Esatire göre Feridun'un üç oğlundan "Türk" ün torunu ve "Peşenk" in oğlu idi. Feridun'un torunu Menuçihir pederinin bu intikamını almak için Efrasiyab'ın üzerine asker göndermiş ve onu mağlup ettikten sonra Ceyhun nehrini İran ve Turan arasında hudut hattı olmak üzere kendisiyle sulh yapmıştı. Daha sonra Menuçihir'in oğlu Nevzer zamanında Efrasiyab asker sevk ederek Nevzer'i katlettiirmiş ve bütün İran'ı zaptetmiş ve sekiz on sene içinde İran mülkünü zulmün envai ile harap etmiştir. Nihayet İranlılar büyük kahramanların teşvik ve riyasetleri altında ayaklandılar, Efrasiyab'ı İran'dan çıkardılar ve şehzadelerden "Zap" ile "Keştasep" i müştereken İran tahtına oturtular. Bunlarla Pişdadiyan sülalesi münkariz olmuştur. İkinci sülale olan Kiyanian'ın ikincisi bulunan Keykâvus'un zamanında da Efrasiyab İran'a tecavüz ettiğinde meşhur kahraman Rüstemizal İran askerini Turan'ın üzerine yürütmüş ve Efrasiyab'ı Ceyhun'un öte yakasına kadar takip etmişti. Sonra Keykâvus'un oğlu Siyavuş, Efrasiyab'a haçmış ve ona damat olmuştu fakat Efrasiyab'ın biraderi tezviratta bulunmuş nihayet Siyavuş idam olunmuştur. İran ve Turan arasında senelerce süren ve bugüne kadar destanları

Cömert olmayan kadın makbuldür. Ne kadar gül vardı ki, güzel ve taze iken hoş tutulmuş fakat koklandıktan sonra atılmış, gitmiştir. Ne kadar şarap vardır ki, iştiaqla kadehe konulmuş, fakat bir yudum tadılınca yere dökülmüştür.

Zaten sen bilirsin ki, şerefli hayat isteyen bir insan için evlenmek, aşk hayatı yaşamaktan daha iyidir.

Şirin, bu tatlı nasihati dinleyince, onu bir küpe gibi kulağına koydu. Zaten Şirin'in de gönlü, o nasihatle beraberdi; onun da hatırından öyle geçiyordu.

Yedi parlak göğü ve dünyayı yaratanın kutsal kitabına ant içerek; çok sevdiği halasına:

- Eğer, dedi, onun güzelliğine aşktan kan ağlasam, isim helalinden olmadıkça onu istemem!

Mehinbânû, Şirin'in ant içtiğini görünce, kalbi rahat oldu ve artık gerek meydanda gerek köşke Hüsrev ile serbest oturması için Şirin'e izin verdi; yalnız şu şartla ki, تنها yer aramayacak, ne konuşacaksa, topluluk arasında konuşacaktı.

Hüsrev ile Şirin'in Çevgen Oynaması

Bir sabah, güneşin kâinata bol bol ışık saçtığı parlak bir sa-

dilden dile naklolan bir çok muharebelere sebebiyet verilmiş ve Rüstemizal gibi büyük kahramanlarla uzun müddet savaşlar olmuştur. Nihayet Keykâvus kendi sağlığında torunu olan Keyhüsrev'i İran tahtına oturtmuştur. Bu genç hükümdar, Rüstemizal ve İran kahramanlarının delaleti ile külliyetli asker sevk ederek Turan'ı alt üst etmiş ve kaçan Efrasiyab'ı tutup öldürmüştür. *Şehname*'nin büyük bir kısmı ve en parlak sayfeleri, Siyavuş'un intikamını almak için Rüstemizal'in ve diğer İran hükümdarlarının Efrasiyab'a karşı yaptıkları savaşları tasvir eden kısımdır.

bahtı. Hüsrev ile Şirin, daha tanyeri ağarmadan uykudan kalkmışlardı. Hüsrev, bir kumandan gibi hazırlanmış, Şirin'de güzel cariyelerine çeki düzen vermişti. Her biri bir dişi aslana dönen o yetmiş iki dilber, şuhane bir eda ile Şirin'in etrafına toplanmıştı. Her biri mertlikte bir İsfendiyâr¹⁶³, ok atmada Rüstem gibi bir süvari idi. Çevgen¹⁶⁴ oynamakta da öyle atik idiler ki, âdeta topu feleğin çemberinden kaparlardı. Oklukları, bellerine bağladılar ve mütenasip vücutlarıyla sıra oldular. Güzel yüzlerine peçeleri indirdiler ve hep birlikte Padişahın bulunduğu yere gittiler. Perdeci dışarı çıktı, Padişahın yanına girmeleri için onlara müsaade

¹⁶³ İsfendiyar: İran'ın Kiyaniyan mülukundandır ve Keştaseb'in oğludur. İranlıların naklettiklerine göre İsfendiyar İran tahtına oturmuş babasının hayatında Zerdüşť dinini etrafa yaymak için Turan'da birçok muharebede bulunmuştu. Fakat babası bunun muvaffakiyet ve galibiyetini çekememiş ve zaten bazı fesatçıların uydurma sözleri de kendisini büsbütün şüpheye düşürmüş olduğundan "Tahtımda gözü var" diye İsfendiyar'ı bir kaleye hapsedirmiş, yalnız o sırada Turan hükümdarı İran'a asker göndererek bütün İran ülkesini çığnemiş ve Keştaseb'in iki kızını esir etmiş olduğundan oğlu İsfendiyar'ı serbest bırakmaya mecbur olmuştu. Bunun üzerine İsfendiyar külliyetli bir askerle gidip Turan'ı altüst edip hemşirelerini kurtarmıştı. Ne yazık ki dönüşünde babası Keştasep, ikisinden biri katlolsun diye İsfendiyar'ı meşhur Rüstemizal'i bağlayıp getirmek üzere Sıstan'a göndermiş ve vukua gelen muharebede Rüstem, Çatal bir ok atarak İsfendiyar'ın iki gözünü çıkarmış ve bunun elim neticesi olarak da ölümüne sebep olmuştur. Bunun üzerine Keştasep, İsfendiyar'ın oğlu "Erdişuri Behmeni Dırazdest"i tahta çıkarmıştır. Eski Yunan müverrihleriyle İran müverrihlerinin İsfendiyar hakkındaki rivayetleri çeşitli ve karışıktır.

¹⁶⁴ Çevgân: Ucu eğri bir nevi cirittir ki oyunda "Gûy" denilen top onunla idare edilir. "Gûyuçevgân" tarihe karışmış maruf bir oyundur.

etti. O işin pek erbabı olan Padişah, zihninden hep onlarla meşguldü. Şirin'e iltifat etti ve kalktı, onu kendi yanına, sağ tarafa oturttu. Ne gördü? Şuh ve füsunkâr dilberler... Şekerden bir saray ve şeker dolu bir şehir; yalnız bilmiyordu ki, onlar kuvvet ve cesaret sahibidirler, meydanda bir süvari gibi hüner gösterirler. Hüsrev, o siyah peçelileri seyretmek için tenezzüh maksadıyla atını meydan tarafına sürdü. Meydanın oyun sahasına gelince, peri yüzlüler neşeden adeta uçuyorlardı. Her biri, bir güneşe dönmüş, her keklik, bir karakuş oluvermişti.

Hüsrev, o sevimli ve munis kuşların, çimende bir üveyik, av da ise doğan olduklarını görünce Şirin'e:

- Haydi, dedi, atları sürelim, şu alanda biraz top oynayalım.

Padişaha çevgenle top atan, güzeller, meydana heyecan ve neşe veriyorlardı. Yol baştanbaşa çevgenden bir söğütlüğe dönmüştü. Yeryüzü çevgenden kıpkırmızı olmuş, ay da bundan ötürü hicap rengi almıştı. Çevgenin, topu her uçuşunda güneş, utancından başını yakasının içine alıyordu. Bir tarafta ay ve yıldızlar, diğer tarafta Padişah ve bendeleri bulunuyordu.

Aslan ile ceylan oyun gösteriyorlar, sülün ile doğan yağma kapışıyorlardı. Çevgen'i bazen Hüsrev vuruyor, bazen Şirin... Topu bazen Şirin kapıyor, bazen Hüsrev... Bu oyundan bıkınca meydanın etrafını dolaşmaya başladılar. Şebdiz ile Gülgün meydanın çevresini gece ile gündüz gibi dönüyorlardı. Oradan sahra tarafına atlarını sürdüler ve avlanmak için yayıldılar. Her cinsten o kadar av vurdular ki, sayısı hesaba gelmez. Her nazeninin mızrak darbesi ile o kadar yaban eşiği vurulmuştu ki avların üzerindeki mızraklardan bütün bir saha kamışlığa dönmüştü. Her kadın süvarinin okunun ucundan, bir çayırılığı dolduracak kadar ahu düşmüştü.

Padişah, yaman birer avcı olan dişi aslanların at oynayıştaki çevikliklerinden hayrette kalmıştı. Çünkü her biri, görünüşte bir Hûma iken av sahasında bir ejderha oluvermişti. Padişah, acaba armağan olarak ne av getirecek diye gizlice Şirin'e bakıyordu. Ansızın ahunun gözlerini ve kalçasını görüverdi ki, güya padişahı avlamak için ortaya çıkmışlardı. Mahmur bakışlı ceylan, eline bir kılıç almış ve âhu yerine aslan yakalamıştı. O müt-hiş avcıya, Hüsrev gibi bir cihangir av olmuştu!

Akşam olunca, dilberler o neşeli eğlentiye son vermişler, yağız atlara binerek saraya dönmüşlerdi. Yorgun düştükleri için de ertesi güne kadar uyumuşlardı.

Sabah olunca, ubudiyetlerini arz etmeye, yer öpmeye koştular. Padişahın otağında saf oldular. Yine Guyûçevgen oynadılar, yine av vurmakla meşgul oldular. Bu uğurda ömürlerinden bir ayı harcadılar, dört başı mamur av âlemleri yaptılar. Padişah, kendi işine dair Şirin'e bir şey söylemek için çok fırsat kolladı ise de, bir sırasını düşüremedi. Çünkü muvaffakiyet anahtarı henüz saklı idi. Akşamleyin o şeker dudaklı, avdan dönünce aşk hûması kanat çırpmaya başladı. Padişah, Şirin'e:

- Ey güzeller sultanı, dedi, senin cemalin, devletin gözüne nazargâh olsun! Gel de sabahleyin gün doğmadan şu felekten bir kâm alalım! Şarap içelim, zevkimize bakalım! Çalalım, eğlenelim işimiz gücümüz neşelenmek olsun! Bu dünyada şad da olsak, gamlı da olsak, şu düzenbaz, ihtiyar felekten emin değiliz! Mademki bu âlemden mutlaka bir göçüp gitme vardır; neşe, gamdan; sürur da kederden iyidir.

O peri yüzlü, "Baş üstüne!" manasına elini gözü üstüne koydu, yer öptü ve: "Geceniz hayırlı olsun!" dedi.

Padişah parlak ayın bu vadi üzerine bütün geceyi sabah nasıl olacak düşüncesi ile geçirdi:

Bahar'ın Tavsifi, Hüsrev'le Şirin'in Şarap İçmeleri

Yeşile bürünen şu ihtiyar gök, gençlik fidanını çimenden bitirince kırmızı gül bahçesi, ihtiyarlara yeniden bahtiyarlık verir. Gül, toprak altından Keykâvus'un tahtını, menekşe de tavusun kanadını çıkarır. Nice kuşlar aşî terennüm eder, nice eski aşklar tazelenir. Hüsrev'in canı Şirin ile saadete erince, cihan da yenisinden mesut bir hayata kavuştu.

Baharın letafeti ve dostların neşesi üzerine tomurcuklar sevinçten yakalarını yırtarlar, gül de şadlıktan bayrağını bahçeye diker.

Bahar bütün letafetiyle gelince kış gider, kargaların yerlerini bülbüller alır. Yasemin saki olmuş nergis eline kadeh almış, menekşe mahmurdur, gül de sarhoş... Sabah rüzgârı güzellerin peçelerini açmış, âşıklara meydan okumuş... Yer yer esen latif bir rüzgâr, şebboy ile sevseni birbirlerini katmada... Her taraf şakayıklarla örtülmüş ve mercanköşkler, onları kendilerine beşik yapmış. Düzgün selvi, çimende boy göstermiş, lale, aşktan yakasını yırtmış... Menekşe, zülfünün büklümünü omzuna atmış, rüzgâr nesrinin kulak memelerini açmış... Fesleğen gelinlerinin elleri, yüzlerinde, çiçek dilberleri saçlarını taramada... Hava, çimenlere cevahir saçmış, zümrüt yeşillığe şebnemden inciler dökmüştü. Toprağın üstü gebelikler göstermiş, çeşit, çeşit nebatları çıkarmış... Yavru ahu, neşesinden çayırın etrafında anası ile oynuyor... Sülünler çiçekler üstünde kanat çırpma da ve taze çiçekler sülünlerin kanatlarına kendi renklerinden

vermede... Her bir dalda bir bahar açmış, her çiçek avucunda hediyesini tutmuş... Bûlbûlün nağmesi, turacın ötüşü, âşıkların sabrını yağmaya vermede... Aşığı coşturan böyle bir mevsimde aşksız yaşamak hata olur, hata! Gönülleri neşeden coşan ve en tatlı heyecanlar tadararak, gece gündüz mesirelerde salınan Hüsrev ile Şirin, bazen bir çayırılıkta şarap içtiler, bazen bir dağda çiçek topladılar. Nihayet şarap içe içe, çiçek dolu yollardan geçerek o gün sarhoş bir halde Şehrud'a geldiler. Atları Şehrud'un kenar bir yerine bağladılar, ut sesi ve şarkı dinlemek için yeşilliklere oturdular. Şeker gülüşlü Şirin'in tatlılığı Şehrud'un kamışlarını şeker kamışına döndürmüştü. Parlaklık, sedefe nisan yağmurundan geldiği gibi, o tarafa da Şirin'in güzelliğinden gelmişti. Onun mis kokulu, kıvrım kıvrım saçından dolayı Amber kıymetten düşmüş, şeker onun bal dudağına kurban gitmişti. Şirin'in balı, şekere istihfafla o kadar güldü ki, şekerin feryadı Huzistan'ı tuttu... Şirin'in saltanat divanında yetişen selvi boyu, çiçek ordusunu şahane bir gül olmuştu. Gül, onun güzel yüzüne bakınca hasedinde kendini dişleriyle parça parça etmiş, şeref ve kıymet bakımından gül'e rakip olan yasemin ise, onun kulaktozuna candan köle olmuştu.

İçki Meclisinde, Hüsrev'in Aslan Öldürmesi

Bir gün Hüsrev etrafı dolaşmaya karar verdi. Göreceği yerler hep Şirin gibi gönül alıcı yerler idi. Bir insanın Şirin gibi bir sevgilisi olunca, her yer ona bir mesire olur. Çimenler içinde öyle bir istirahat yeri buldular ki, orada ot namına sevsenden başka bir şey bitmemişti. O, cenneti andıran mesire de münasip bir yer seçtiler ve Padişah'ın otağını oraya kurdular. Otağın

etrafındaki cariyeler ve köleler, sanki, ayın etrafındaki Ülker yıldızları idi. Hüsrev ile Şirin bir yere oturmuşlar “hicran”ı uzakta, bir ayağından ağaca asmışlardı! Kırmızı sūrahiler, sakinin elinde kahkahalarla: “Yaşasın bu hayat!” diyordu. Şarapla aşk el ele vermiş ve Hüsrev bu iki içkiden sarhoş olmuştu. O sırada ormanda yetişmiş bir aslan, kükreyerek ortaya çıkmıştı ki kuyruğu tozu dumana katıyordu. Bir sarhoş gibi ordunun içine düştü ve onu gören askerler birbirine karıştı. Aslan kükreyerek otağın kenarına geldi ve bütün azgınlığıyla Hüsrev’e saldırdı. Hüsrev sarhoşluk haliyle zırhsız ve kılıcsız, yalnız bir gömlekle aslana hamle etti ve yumruğunu ta kulak memelerine kadar bir yay gibi çekeerek, aslana öyle bir vurdu ki, hayvan baygın olarak yere düştü. Sonra, aslanın başını kesmelerini ve postunu gerdanından çıkarmalarını emretti. Artık bundan sonra içki meclislerinde padişahların ellerinde kılıç bulundurmaları bir âdet olmuştu. Gerçi Hüsrev, cüssede aslan gibi ise de, nihayet o bir Padişah idi, Padişah ise temkinli olur. Aslana karşı o cesareti sarhoşluk yüzünden gösterdi, zaten sarhoşluğun bir adı da: “Aslantutuculuk”tur. Padişahın aslanı yere vurması bahanesiyle, o ay yüzlü Şirin, el öpmek fırsatını buldu. Öpmek için ağzını gül şerbeti gibi sulandırdı ve bir buse ile Padişahın elini şeker içinde bıraktı. Bunun üzerine Padişah ta, şeker denginin mührünü kırdı; çünkü şeker, ele değil ağza yakışırdı. Şirin’in dudağını öptü: “Bu, baldır!” dedi ve buse yerinin burası olduğunu ona gösterdi. O şeker gibi olan buse, Hüsrev’den Şirin’e haber götüren ilk postacı idi. Ondan sonra yüzlerce buse aldı ise de o ilk buseyi unutmadı. Sana ilk önce verilen kadehin şarabı, diğer yüz kadeh şaraptan daha kıymetlidir. İlk kadehin şarabı saftır, sonraki kadehlerin şarabı ise tortuludur. Irmağın kenarında ilk biten gülün kokusu, yüz gül

bahçesinden daha çoktur. Sedefin karnında ilk hasıl olan inci, birçok inci dizisini kıymetten düşürür. Yenecek herhangi bir şeyin en lezzetli tarafı, üst kısmında bulunanıdır.

İki âşık, böyle bir şerbeti tadınca, artık buse için zahmet çekmekten kurtulmuşlardı. Bir an olsun تنها bir yer buldular mı, süt ve şarap gibi birbirlerine koşarlardı. Eline cevher geçiren, sonra da bekçiyi sarhoş eden bir hırsız gibi onlar da, bir gözle yabancıyı gözlerler, diğer gözle işlerine bakarlardı. Fırsat, düşmanın gözüne mil çektikçe bir buseyi telaşla kapışırlardı. Güze Şirin'in aklı başında ve hayâsı üzerinde oldukça, Anka'ya bile dudağı için izin yoktu. Fakat şarapla sarhoş olunca, buse hususunda Padişahla el ele verdi. Padişah, onu kucağına öyle sıkı çekiyordu ki, sanki beyaz vücudunu nakışlı kumaşa sarıyordu. Şirin'in vücudunu ısırdıktan o kadar morarttı ki, nazik tenini, gül yaprağında menekşe bitmişe döndürdü. Şirin, ay yüzündeki o morluklardan utandığı için artık bir yere gidemiyor; sarhoş olsun, ayık olsun her vakit elinde çiçek yerine, yüzündeki morluklarını belli etmemek için beyaz bir toz bulunduruyordu.

Hüsrev'in, Şirin'in, Şapur'un ve Kızların Efsane Söylemeleri

Gündüzden daha parlak bir gece... Cihan, geceyi aydınlatan mehtaptan nura gark olmuş... Böyle bir gecede, hayat verici bir rüzgâr, kandili söndürmeyecek derecede, hafif hafif esiyordu. O gece, karanlıktan yalnız bir nişan vardı ki o da abıhayat'ı içinde gizleyen zulmet idi. Kâinatta, perdecilik yapan gecenin ismetinden başka, ortada başka bir karaltı yoktu. Sabah rüzgârı ruhlarından kasaveti silmiş, Sabahyıldızı dişlerini göstermeye başlamıştı.

O gece, murat sürülecek bir gece idi; murat, sanki o gece için anasından doğmuştu. Bir tarafta Zühre cevher saçıyor, diğer tarafta ay sedefte inci bağlıyordu. Yeryüzü ve hava misk gibi kokuyordu. Ruh okşayıcı rüzgârın misk dağıtmasından toprağın içi amber ile karışmış, kâinat havayı, bahar rüzgârının nefis kokusuyla doldurmuştu. Zühre'nin nağmeleri geceyi sarmış, bir haf talık ay, ay, şarap kadehini eline almış... Ülker, baş nedim olmuş, Utarit de ufukta bir rakkase! Gece kuşlarının uyanık durmaları için İshak kuşu, sabahlara kadar ötecek! Ehli, vahşi bütün hayvanlar gıdalarından aldıkları neşe ile yuvalarında ötüşüyorlar... Her ne kadar sesleri başka başka da olsa hepsi, gecenin ahengi-ne kendini uydurmuştu. Padişah, Feridun'un tahtına oturmuş, gönlü Şirin'in güzel yüzünü kible yapmıştı. Şirin'n parlak yüzü, onu چراغdan ve mumdan da müstağni etmişti. Çimen rüzgârı ve çiçeklerin kokusu Hüsrev'den Şirin'e sanki şu sözleri yetiştiriyordu. "Bundan daha hoş bir gece ele geçer mi? Bundan daha nefis bir koku bulunur mu? Biz, ne için vuslatı bu kadar uzaktan görelim. Eğer biz temiz ve parlak bir aşk hayatı yaşıyorsak, niçin hicranın karanlığında kalalım? Eğer bizim damarlarımızda kan varsa, senin kanın niçin coşmuyor? Şayet kanın coşuyorsa, daha ne zamana kadar bana gizli kalacaksın?

Ne her gün, yeniden bir bahar açar ne de her saat tuzağa av düşer. Akıllıca iş odur ki, ele geçen kısmet yenilsin, zira ancak yapılmış olan iş, işten sayılır. Ne kadar avcılar, yem için yanlarında ekmek götürdüler, fakat sonunda kendileri balıklara ve kuşlara yem oldular. Tilki, hile yapınca kurdun şu sözü yadigâr kaldı: "Ben aradım buldum, fakat sana kısmet oldu!" Şirin'in aklına gelen bu düşünceler, onu çileden çıkarıyorsa da tekrar nefis şeytanına hâkim oluyor, meleği ona yemini hatırlatıyordu.

Bu tarafta padişah'ın tahtı kurulmuş, birkaç güzel yüzlü köle de tahtın etrafında ayakta durmuştu. Şapur, tahtın önünde, padişaha olan saygısını, göstermek ve hizmette kusur etmemek için dikkat kesilmişti. O tarafta Putperestlerin güneşi, Şirin bulunuyordu. Yanına on tana nar memeli oturmuştu: Frengis, fidan boylu Süheyl, Acebnuş, Feleknaz, Hemila, Hümayun, Sementürk, Perizad, Hutenhatur ve mesut Gevherimülk! Gülsuyu ve şarap dağıtmakla meşgul idiler. Yüzleri şaraptan nar çiçeğine dönmüştü. Sarhoşluk, sıkılmayı ortadan kaldırınca, akıl da kendi evinin yolunu tuttu.

Padişah, her güzelin sırayla birer kıssa söylemelerini emretti. Ketenler giymiş olan güzel sakiler oturmuşlar, yüzlerine ipek tüllerini, kulaklarına lal küpelerini takmışlardı. Gamzeden ok, kaştan keman yapmışlardı. Hepsi de nişancı ve hedefe isabet ettirici! Her biri bir şeker yükü açmış, tatlılıktan şekeri kıymetten düşürmüştü!

On Kızın Efsane Söylemesi Frengis'in Efsanesi

İlk olarak atı Frengis sürdü, dedi ki: “Baht, yer altında bir hazine saklamıştı; Feridun, o hazineyi biliyordu. Toprağı kazdı, hazineyi çıkardı.”

Süheyl'in Efsanesi

Gümüş tenli Süheyl dedi ki: “Bir sülün, bir selvinin dibinde oynuyordu. Ansızın bir şahin gece misafiri olarak geldi ve sülünü avladı.”

Acebnuş'un Efsanesi

Şeker dilli Acebnuş, şu kıssayı anlattı: “Bahçede amber kokulu bir gül açmıştı. Bahçeye bir cennet kuşu geldi ve gagası ile o amber kokulu gülü kaptı.”

Feleknaz'ın Efsanesi

Feleknaz ondan daha güzel bir efsane söyledi: “Bizim cihana açılan tek bir gözümüz vardı. Bize bir göz daha aşına oldu; iki göz aydınlığı bir gözden daha iyi görür.”

Hemila'nın Efsanesi

Hemila dedi ki: “Berrak bir su vardı, gül bahçesinin çeminleri arasından akıyordu. Yoldan, susamış, genç bir aslan çıktı ve hemen o pınardan su içti.”

Hümayun'un Efsanesi

Hümayun dedi ki: “Kıymetli bir lal vardı, yağmacıların gözünden nasılsa gizli kalmıştı. Bir padişah'ın bahtı onu kapmaya geldi, lal'i aldı ve tacının bir köşesine koydu.”

Sementürk'ün Efsanesi

Yasemen göğüslü Sementürk dedi ki: “Bir gün, çok parlak bir inci sedefinden ayrı düştü, felek onu padişahlık dizisine bağladı, onu başka bir yakuta eş yaptı.”

Perizad'ın Efsanesi

Huri yüzlü Parizad dedi ki: “Bir ay, bir av sahasında oynamakta idi. Ansızın gökten bir güneş önüne geldi, o ayı kendi çemberine çekti.”

Hutenhatun'un Efsanesi

Hutenhanut düşünerek dedi ki: “Yalnız başına gayet güzel bir şimşir ağacı vardı. Ansızın latif bir selvi onun yanına gelirdi; zira selvi ile şimşirin bir arada bulunması hoş olur.”

Gevherimülk'ün Efsanesi

Çok cazip olan Gevherimülk dedi ki: “Zühre de bir müddet yalnız kalmış idi. Saadet, ikbâle kollarını açtı ve Müşteri, Zühre ile bir burçta birleşti.”

Şapur'un Efsanesi

Söz sırası Şapur'a gelince, söze aşk fermanı ile tazelik verdi, dedi ki: “Şirin bir kadeh içinde bal idi. Sonunda o balın yağı padişah oldu. Ben o hünerli sanatkârım ki, neticede, onların helvasını zafran aldım.”

Şapur, bu sözlerden sonra onlara Pehlevi¹⁶⁵ dili ile saadetler diledi: “Sizleri tebrik ederim ey, cihan kadar bir kudrete sahip olan çiftler! Sizin her ikiniz de cihan'ın parlak birer güneşisiniz; birbirinizden ayrılmayınız, birbirinizi gücendirmeyiniz!”

¹⁶⁵ Pehlevi: İran'ın tarihe karışmış bir dilidir. Bu dili incelemek için bugün elde bir eser yoktur.

Şirin'in Efsanesi

Söz, Şirin'in dudağına gelince, havayı misk ile, sahrayı şeker ile doldurdu. Utanarak önüne bakıyor, şu sözleri söylüyordu: "Gönül aşksız ve yâr eşsizdi. Şapur işin çerisen bakmaya geldi ve hediye getirdiği onun aşkıyla gönlümü parça, parça etti. Aşk'ın, başa gelmesi, her ne kadar bir alın yazısı ise de, bana bu alın yazısını Şapur yazmıştır.

O güzel yüzün aşkı kalbime tesir etmeye başlayınca da yüzüm, nakışlı, al bir kumaş gibi renklendi. Bana şarap ve meze sunan Hüsrev, öyle bir cihangirdir ki, onun katında padişahlar padişahı köledir. Başım onun gölgesinde taca kavuşsun! Baht ona nedim, devlet ona rehber olsun!"

Hüsrev'in Efsanesi

Sıra Hüsrev'e gelince dedi ki: "Bir çayırılıkta siyah bir aslan vardı. Bir geyik aslanın yolu üzerinde kendine yer yapmıştı. Bir gün kükremiş aslanın boynuna kement atıverdi. Ben o aslan'ım ki, Şirin beni avlamak için boynuma zülfünden bir zincir takmıştır.

Eğer Şirin, benim elimden tutmazsa, bir mum gibi ufak bir esinti ile söner, giderim. Fakat kürkemiş bir aslan benile savaşa gelse, Şirin benim tarafımda olunca onu bir anda yere sererim!"

Meclisteki, dostlar hep uygun ve seçkin kişilerdi. Ne konuşulursa gizli tutarlardı. Sırdaş bir gönül, topağın yüzü gibidir. Toprağın üzerinde el gezdirilince nasıl dümdüz olur, yabancı şeyleri saklarsa, mahrem gönül de sıkları öyle saklar. Bu efsaneleri, bilhassa Hüsrev'in sözlerini dinledikten sonra Şirin'in ruhu

tekrar aşk ateşi ile yandı ve gönlü Hüsrev'e karşı daha yumuşadı. Kadehi şarapla doldurdu, dudaklarını ballandırarak Hüsrev'e uzattı.

İç bunu, iç, dedi. İç ki, Şirin'in kadehi sana afiyet olsun! Şirin'den başkasını sana unuttursun!

Padişah, aşk ilahesinin sözlerinden gittikçe bir gül gibi açılıyordu. Bazen: "Ey kadeh! Gece gitmek üzere... Sen acı acı ağla ki, Şirin'in yüzü gülsün" diyor, bazen de başını semaya kaldırıyor, şöyle hitap ediyordu: "Ey seher! Açılma, gülme ve Âfak'ı bana güldürme!"

Felek, meclise ışık saçan o güzellerin eliyle sabaha kadar Hüsrev ile yüzük oyunu oynadı. Sabah olunca da yüzüğü götürdü; çünkü horoz ötünce yüzüğü alacaktı.

Güzeller, bahtiyarlıktan nasiplerini alınca, sahradan şehir tarafına göç ettiler. Dünya kadar yediler, fakat arpa tanesi kadar gam yemediler ve zevkten zerre kadar bir şeyi ihmal etmediler.

Akşam olunca dünya, yine sakinlerine bir zindan olmuştu. Onlar, tekrar şarap sūrahilerini ele aldılar ve şarapları vücut şişelerine boşaltmaya başladılar. Felek, şimdi güneş yerine o nazlıları ortaya çıkarmıştı. Tekrar şarap içerek neşelerini tazelerdiler, zevk ve eğlence ile gecenin ruhuna hayat verdiler. Yine dün akşamki gibi kışa söyleştiler, yine dün akşam gibi tatlı tatlı konuştular.

Hüsrev'in gönlü, sevgilisinin aşkından coşmuş, şeker dudaklarının hayali ile durmadan şarap içiyordu. Renkli şarap, kıymetli bir tavus gibi ne kadar da cazipti! Şirin'in dudağı dikensiz bir hurma gibi ne kadar da olgundu! Hüsrev, bir eline şarap kadehini almış, diğer eliyle gül demetini tutmuştu. Bu şaraptan içiyor, o gülden kokluyor, böylece sevgilisinin aşkını yaşıyor-

du. Acı şarap yüreğine tesir edince gülümseyerek Şirin tarafına baktı, süzgün bakışlarla ona bazı nükteler söyledi, zira bu sefer dudaklar kilitlenmişti. Sihirli işaretlerin delaletiyle, kendi düşüncelerine cevaplar da almıştı. Sözleri, bakışlarda gizlediler; ne söyleştilerse gamze ucu ile söyleştiler. Bütün gece uyumadılar ve pek çok geceyi bu yolda geçirdiler. Hüsrev'in yüzü harareten terlemişti, durmadan neşe veren sabah şarabını içiyordu. Şirin'i hangi tedbir alıp da sarhoş bulacağını, o şeker kaynağını nasıl edip de ele geçireceğini düşünüyordu. Ortaya bir fırsat çıkmıyordu ki, Hüsrev'in oku hedefe isabet etsin. Akşama kadar o dilberle zevke daldı ve aşkın mesut saatlerini yaşadı. Güneş, gecenin siyah atına altın gemi -söğüde gül yaprağı düşer gibi- takınca, Hüsrev'le Şirin avlanmak arzusunu gösterdiler ve Şebdiz ile Gülgün'a bindiler.

Mukan sınırından Şehrud tarafına gittiler, orada şarap ve sazdan bir şehir kurdular. Bazen ırmağın kenarında dolaşılar, kuş ve balık avladılar; bazen Şehrud'un tatlı tatlı akan suyu etrafında şarap ve sazla cihana neşe saçtılar. Bazen Mendur¹⁶⁶ sahrasına doğru atlarını sürdüler, sahrada vurmadık bir ahu ve yaban eşeği bırakmadılar. Günlerini bu yolda geçirdiler, bazen içtiler eğlendiler, bazen de avlandılar.

Gece gelini, eline yıldızlardan nakış vurup da göğü donatmak için o süslü perdesini çekince, padişahın gelini de odasından çıktı, güzel yüzü ile meclise ışık saçtı. Öteki dilberler de ona arkadaş olmuş, bu suretle bütün meclis gelinlerle dolmuştu. Yalnız padişah bekârdı. Şeker çok, fakat badem azdı, güvercin sayısızdı, fakat şahin bir idi! Hep birlikte Hüsrev'in

¹⁶⁶ Deştımendûr: Ermenistan hududunda bir sahradır.

şerefine kadeh kaldırıyorlar, cilveli hareketleriyle meclise neşe saçıyorlardı. Sazsız ve şarkısız bir gece geçirmiyorlar, bir an olsun şarap içmeden duramıyorlardı. Şarap, sevgili, gül bahçesi ve gençlik!

Hayatta bundan daha hoş ne olabilir? Gül ve gül bahçesi seyretmek... Kırmızı şarabı sevgili elinden içmek... Elleri, yârin gerdanına dolamak ve bir dal gibi narlara sarmak... Bir elle cananın eteğini tutmak, bir elle de can damarını yoklamak... Bazen süzgün bir bakışla iltifat beklemek, bazen de buseye fırsat düşürmek... Bazen henüz açmış bir baharı sineye çekmek, bazen zülûfleri omuzlarına düşürmek... Bazen bir güzelin kulağına sır veya bir nükte söylemek, bazen gönül dertlerini dökmek... Hayat budur, fakat bu da hayatta yoktur; eğer varsa, ne yazık ki bir an içindir!

Hüsrev'in, Şirin'den İncinmesi ve Rum Tarafına Gitmesi

Bahar gecelerinden bir gece idi. Saadet teveccüh etmiş, talih yâr olmuştu. Gece, mehtaptan bir gündüz gibi parlamış, geceyi parlatan ay yüzlü Şirin eline kadeh almıştı. Güneşten daha parlak olan o mehtabın altında, söğütlerin gölgesinde şarap içiliyordu. Kuş nağmeleri ve sakinin birbiri arkasına şarap sunması, gönüllerden hicran üzüntüsünü gidermişti. Ay, ırmağa sırlarını döküyor, sabah rüzgârı etrafa misk kokular dağıtıyordu.

Her tarafta, bir fidan boyu salınıyordu ve her fidan boyu bir bahar kadar latifti. Biri, kadeh yerine tef tutmuş, bir diğeri de elinde gülabdan almıştı. Cana can katan kadehlerin birkaç defa dolaştırılmasıyla başlar, dün geceki uykusuzluğun da tesiriyle artık iyice" ağırlaşmıştı.

Meclistekiler, zevkten mest olmuşlardı, padişahla birlikte gitmeye karar verdiler. Şarabın humarı sakileri mecalsiz bırakmış, sazandelerin başları uyku ile önlerine düşmüştü. İçinde hiç yabancı olmayan bir meclis; bir de -Yaradan'a emanet!- bir gül, fakat rana bir gül! Padişahın sabrı tükenmişti, çünkü arzu avı sıkı bir çember içine girmişti. Sevgilisinin kıvrıcık saçlarının ucunu eline geçirince, endişeden kurtuldu. Onun dudağını öptü ve:

- Ey kölesi olduğum güzel, dedi, yem ver ki, kuş tuzağına geldi! Geçen ömürden ne gitti ise ona: "Git!" de, şimdi gün yenidir, kismet de yeni...

Ben ve sen... İkimizden başka burada kim var? Söylesene, burada sakınmak neden? Söyle! Bir an için bu yüreği yanıkla ol! Eğer bana kismet isen, bugün benimle ol! Meyveli bir ağaç iken meyve vermemek... Neden? Bizim ümidimiz ve senin aldırış etmemen ne zamana kadar sürecek? Eğer göktaştan bir köprü de olsan, altından su geçmedikçe ırmağın öte tarafından ne farkın kalır. Kesilmiş bir koyun'un ciğerinden yiyemeyen bir kasap köpeği, o ciğere el uzatamayınca kendi ciğerini dağlar. Ne kadar bulut vardır ki, yığın yığın görünür de aldatarak köylünün bahçesini kurutur. Ne kadar çorak yer vardır ki, serap göstererek susuzları helak eder. Kadehe zehir koymak, sonrada ona: "Şerbettir!" demek neden? Yaş inci nasıl bırakılabilir? Zira inciye yaş iken perdahlamak mümkündür. Kuzuyu, sütten sarhoş olduğu zamanda yemek icap eder, zira biraz büyüyünce onu kurt kapar. Güvercin yavrusu palazlanınca, padişahın elinden doğanın pençesine düşer. Sarhoş bir aslan gibi kükreme, zira bizim de aslanı yere seren bir pençemiz vardır! Eğer dağ ceylanı kendini yüksekte görüyorsa, çare kemendinin kolu uzundur. Eğer ya-

ban geyiği çok süratli ise, saray köpeklerinin hızı daha çoktur. Zülfünü ve ben'ini o kadar esirgeme. Malının selameti için onun zekâtını ver! Yüz yük şekeri olan bir tacir, bir dengin ağzını bağlamasa ne olur, Çividine bir müşteri gelince derya kadar çividin de olsa, yükünü göster!

Şirin'in Cevabı

Şeker sözlü Şirin, Hüsrev'e nezaketle cevap verdi, fakat şeker gibi bir cevap:

- Benim gibi bir değersize yakışmaz ki, bir tacidar ile boy ölçüşsün! Ben kendi atımı o kadar hızlı görmüyorum ki, Arap atına binmiş biri ile yan yana gideyim. Ben, binicilikte o kadar usta değilim ki, aslan avcılığına çıkayım. Eğer nazlanıyorsam bu, hararetli zamanda şeker yemenin zararlı oluşundandır! Bu harareten kurtulunca vuslat şekeri her ikimize de mübarek olsun!

Bu sözleri söyledikten sonra Şirin, dişleri ile alt dudağını ısırды ve yüzünü Hüsrev'den çevirdi. Başı itaatsizliğe delalet ediyordu; acaba gönlünden ne geçiyordu? Orasını artık Allah bilir! Asabiyetinden âdeta bir keskin diken olmuştu; ne mübarektir o diken ki, ondan kırmızı gül biter!

Bir aslan yelesine dönen saçının her telinin altında binlerce kakım tüyü vardı. Keman kaşları çatıldı ise de, süzgün bakışını bir ok gibi hedefe sürüyordu. Sıra, gamze mızrağı ile yapılan cenge gelince, her cenk yüz barış rengi gösterir.

Gülümseyerek söylediği: "Bu dudağı emerek hırpalama!" sözünden çıkan "yapma!" kelimesinde yüzden fazla "Yap!" emri gizli idi."Yüzüm örtülü ise de kulak memelerim meydanda!" demek istiyordu. Bir taraftan dudağına sükût halkası koymuş,

bir taraftan kulağına kölelik halkası takmıştı. Bir gözüyle naz üstüne naz yapıyor, diğer gözüyle yeniden özür diliyordu. Başını çevirince, zülfü meclisin ziyneti, oldu, yüzünü döndürünce de gerdan, o hareketinden af diledi.

Hüsrev'i arzusunda çok ateşli görünce, yaptığı o oyunu insanlığına yakıştıramadı, mahcup oldu; Giderken kasten padişaha arkasını döndü; beyaz kalçası ile onun arzu ateşini söndürmek istiyordu. Ona arkasını dönmekle kendisine bir zahir olan Hüsrev'i arkada bırakmakla "Padişahın yüzü bana hayatta kuvvet olarak kâfidir!" demek istemişti. Yanlış söyledim! Şirin arka çevirmemiş, fildişinden bir parça göstermiş, bununla da, padişaha taç ile beraber tahta da layık olduğunu hatırlatmıştı. Bu hareketiyle şu manayı da kast etmişti: Benim arkam da yüzüm gibi bir mihraptır! Bir de şunu demek istiyordu: Eğer bir yüzüm elden gitti ise, ondan daha parlak bir yüzüm vardır!

Güzellerin nazı ne hoş bir nazdır! Önlerinden sürdürüklerini gözleri ile ararlar. Bir gözle hiddet gösteririler, "Git!" işareti verirler, diğer sevgi gözü ile de "Olur!" derler. Sevgilinin yüz canla istediği halde "İstemem!" deyişindeki o rağbet, yüz cana değer!

Hüsrev'in Şirin'e Cevabı

Hüsrev, o niyaz avı tarafından derdinin çaresine bakılmadığını görünce, cesarete geldi: ve şu sözleri söyledi:

- Ruhum! Bu serzeniş daha ne kadar devam edecek? Rahat et biraz! Şarap içtiğin ve bana içmek için izin verdiğin halde benim sarhoş, senin ise ayık bulunman neden ileri geliyor? Karşımda bir ayık gibi durma ki, sen de sarhoşsun! Yoksa sen, benim gibi bir âşık değil misin? Muhakkak ki sen de âşıksın! Bu

hali gizlemekten sana ne fayda var? Çünkü bir defa aşk doğanı, senin kekligini kapmıştır. Eğer gönlünde sır saklamak istiyor-san, Allah sabır versin de buna canla başla çalışasın! Yok, sab-redemeyeceksen, sen de benim gibi göç borusunu çal! Çadırı kuyudan çıkar arşa kur! Bu sevdada ki keskin kılıç vardır, başı yukarıda olanların selametleri kaçmaktadır. Hem sen bilirsin ki, kılıç oyununda başın uçurulması boynun kaldırılmasındandır.

Eğer gönlün aşk hayatı istemiyorsan, söyle ona ki, bari iş-vesini esirgemesin! Beni sevmese de “Seviyorum!” desin. Bu söz, beni sevindirir fakat ona bir zarar vermez. Şaka kabilin-den açılan ne kadar fallar, yıldızına denk düşmekle bir hakikat oluvermiştir. Esrara ve hikmetlere vakıf olan bir zat ne güzel söylemiş: “Sen, kendi falını hayra yor; zira sen bilirsin ki, falı-nı şerre yorarsan, karşına şer çıkar, “Hayırdır inşallah!” dersen, hayırla karşılaşır-sın. Lal dudağından bir buse bana kâfidir; fa-kat onu bana helal et, ki o da haramdır! Eğer bu niyazımı da kabul etmesen, işte o zaman beni yakarsın! Şundan korkarım ki, benim gibi bir âşığı öldürdüğünden ötürü yarın saçını, başı-nı yolacaksındır! Hem benim kanım, senin eteğini tutar; çünkü âşıkların kanı asla ölmez! Farz edeyim ki, bana arkadaş olmak-tan çekiniyorsun, bir buse vermeye de mi cesaret edemiyorsun? Dudaklarını öpmeye cüretim yok! Ne öpeyim: elbisenin yenini mi, sarayımın eşigini mi? Sana demiyorum ki: “Buseni bana gıda yap yahut da dudağının çeşnisine baktır!” Bir buse ver ki, geriye on buse alasın! Bundan âlâ alışveriş mi olur? Sen, yüz yük şekeri olan bir tacire benzersin; eğer o yüklerden birinin ağzını bana açiverirsen, lütfetmiş olursun. İnayet kapısını sen açarsan, sana da açarlar; sen kaparsan sana da kaparlar. Bir saka, çeşmenin

suyunu çok akıtırsa, çeşmeden su daha gür gelir.

Seni buluttaki su gibi kucağıma çekeceğim! Bana can sen'sin, cana karşı nasıl kılıç çekerim? Senin zülfü'nün ucu, namert bir hırsız gibi güpegündüz neyim varsa aldı götürdü. Eğer bir düzenle senin o hırsızını yakalayamazsam, ferman dinlemez bir hırsız gibi olacağım. Bir hırsızın yanında yüz balta da olsa, bir defa bağıldın mı ödü patlar!

Hırsızlığı ile beraber mertliği olan bir hırsızın ise, elini kimse kesmez. Sen, zülfünü benim gerdanıma bağla ve bu gece ehemmiyetsiz bir av ile iktifa et. Sen gönül alıcı ol da ben can satayım. Sen saki ol da, ben şarap içeyim. Vuslat gecesinde neşeden coşar, aşinalık چراغını söndürmem, mesut saatler yaşarım. Sana o gece, azat bilmez bir köle olacağım; o gece sen ferman ver, ben yerine getireyim. O gece işim buse saymak olacak; sen buse ver, ben sayayım! Gel ki talih kapısından içeri girelim, talih hoş görününce, biz de mesut oluruz.

Yalnız bu geceyi olsun zevkle geçirelim, çünkü yarına çıkacağından kimse emin değildir. Elde hazır olan bu geceyi fırsat bilip birbirimize sarılalım, yarının veresiyesine ne bakacağız? O kıvrım kıvrım saçlarla oynama, benimle oynaş! Bu gece benim elimi tut: Can boğaza geldi, bana derman ol ve kucağını benim canıma bir kale yap!

Ey zevk kaynağı! Sen candan daha tatlısın; gereken odur ki, seni bir can gibi koynuuma alayım! Seni ister başından, ister ayaklarından öpeyim, bir şeker gibi hepsi birbirinden tatlı gelir bana!

Senin bütün vücudun, baştan ayağa şirindir; zira az bir şeyden ötürü sana "Şirin!" dememişler. Su sürur anında sana yakışan, gamlı durmamandır; eğer tatlı olmazsan "Şirin!" olamazsın.

Şirin'in Hüsrev'e Cevabı

Tatlı dilli Şirin; Hüsrev'e şu yolda cevap verdi:

- Ahdini bozduğun için nedamet getir ve ahit bozmaktan vazgeç; zira, ahit bozmak bir padişaha yakışmaz. Hem dünyada fenalık yapmak kötü netice verir. Benim haysiyetimi kıracak bir vuslatı benden bekleme, benim yerine getiremeyeceğim bir muradı benden isteme. Zira, senin bu maksadın yüzünden ben maksadımı kaybederim. O zaman sen ateş, ben de ödağacı olmuş oluruz. Sana âşık olmadan evvel ben seni seviyordum; âşık olduktan sonra sana nasıl lakayt kalabilirim? Eğer işi aşk bakımından düşünürsen, sana her an yeni bir neşe ile görünmem lazımdır. Fakat hiçbir kimse oyunda bilerek yenilmez. Sonra da insan her zaman neşeli bulunamaz. Hayatın yarısı keyif sürmek içinse diğer yarısı da iyi nam bırakmak içindir.

Nefsi azdırmak ve sonra iki iyi adı fenaya çıkarmak, neden icabetsin? En iyisi odur ki, birbirimizden utanalım ve bu suretle de Allah'tan lütuf bekleyelim! Kadını yere vurmak mertçe bir hareket sayılmaz! Eğer mertlik göstereceksen, kendine hâkim ol! Kim nefsinı yenerse şeref bulur, yükselir, kendine galip gelen de bütün âlemi hükmü altına alır.

Ben o güzel ve latif ağacım ki, hem helvam hem gülsuyum vardır. Şimdi benden gülsuyu ile kanaat et, çünkü helvayı da yine sen yiyeceksindir! Acele etme! Evvela şerbete razı ol, helvayı merak etme! Zira gülsuyu önden gelir, helva arkadan! Benim ağzım bir şeker kaynağı iken Huzistan'a el atmak neden! Nefis bir suyun, ateşi söndürecek kadar olanı makbuldür; eğer su baştan aşarsa felakettir, o su abıhayat bile olsa! Eğer bu gönül, senin gibi bir sevgili istemezse o, can istemeyen bir gönül demektir.

Yalnız şu var ki, bir sıtmalının helva yemesi, onun senelerce rahatsız olmasına değmez.

Hüsrev'in Şirin'in Önünde Niyazla Bulunması

Hüsrev, Şirin'i aşk hususunda çiğ, dili sert fakat tabiatını uysal görünce, yavaştan alarak şu sözleri söyledi:

- Ey güzellik ikliminin sultanı! Sevgililerin itabı çekilir bir nazdır. Doğru bulur, layık görür, beğenir misin ki, elimden tutacak bir zamanda elini çekiyorsun? Seni ele getireyim diye buraya koştum; seni ele getirirsem, kâinata meydan okurum. Şimdi ise görüyorum ki, zülfün beni bağladı, sen ele geldin, fakat ben elden gittim!

"Vefa göstermek için yemini boz!" demem, yalnız birkaç buse ile olsun mahmurluğumu dağıt!

Bir esiri azat vaadiyle sevindir, hatta o vaat, yalan bile olsa! Etrafımı vuslat bahçesinin gülleri ile doldur, çünkü hicranınla ne acılar çektiğimi sen bilirsin. Belki o güllerden bir gülsuyu sürünür, gül bahçesinden bir kolu ile hoşnut olurum.

Sen sarhoş ve saçının ucu elimde... Bu mazhariyete erersem, ne mutlu bana! Seninle beraber şarap içince nasıl coşmam? Seni görünce gönlüm nasıl zevk içinde kalmaz? Senin yanında bağlarsam, kemer altın yaldızlı olur, senin yüzünden gülersem hasta gönlüm şifa bulur. Eğer, mührenin yılandan ayrılışı gibi benden ayrılırsan, ben gülden mahrum kalırım, sen ise diken-den... Eğer, baş ağrısı olduğum için yalnız kalmak istiyorsan, ben baştan uzak düşerim, sen ise ağrıdan... Kalbimi veriyorum, zira senden daha iyi bir yârim ve bir teselli verenim yoktur. Eğer, senin o güzel yüzün benim kalbimi almazsa, kalbim var

sayılır, fakat kırıttır. Eğer göz, senden başkasına bakacak olursa, gözler arasında bir çöpten daha hakir olur. Eğer can, senin güzelliğinden yüz döndürürse, aşk saadetini yalnız rüyada görür. Bundan sonra şayet yine bir itaba uğrarsak, ortada arabulucu olarak saçın kâfidir!”

Hüsrev, aşkına tercüman olan bu sözlerden sonra sevgilisinin zülfünü eline aldı, rahatça uyudu.

Gün Doğuşu

Felek, yakut renkli kadehi dolaştırınca, bir yudumla toprağı yakut gibi yaptı. Padişah şarap kadehi elde olarak kalktı. Henüz dün geceki şaraptan sarhoştı. Yine o aşk, eteğine sarılmış yine o ateş, harmanına düşmüştü. Arzu ateşi alevli idi, sakınmak ve sıkılmak nedir bilmiyordu. O nar memeleri öyle sıkı tuttu ki, tıpkı bir tahtın etrafına sarılan bir kumaşın sarılışı gibi... Şirin, bu vaziyet karşısında bütün kuvvetiyle zorladı ve nihayet müşkülâtla elinden kurtulabildi. Padişahı sabırsız ve ateşli görünce de şu sözleri söyledi:

- Böyle, tez canlılık yapıp ileri gitme! Beni kendi yüzünden hayâsız yapmaya ne lüzum var! Eğer sen, böyle ateşli olursan iyi olmaz, zira hararet karşısında gülün güzel kokusu kalmaz. Eğer efendi, fazla konuşacak olursa, hizmetçi şımarır çıkar. Hizmetçilerle konuşmaya ne uğraşıyorsun? Yapılacak iş, ya onlarla ciddi olmak yahut da onlardan vazgeçmektir. Padişahın bahtı topal oldukça murat zorlukla ele geçer, sıkıntılı günler sona erince de muradın hemen hasıl oluverir. O sarhoşta ayıklık görülmez ki, zincir ayağında, kadeh elindedir. Sen saltanatı elde etmeye bak, ben işte buradayım! Sen onu geçir ki, ben nasıl

olsa eldeyim. Ben, saltanatsız murat sürmek istemem. Ben ve saltanat beraber olmalıyız. Vatanperverlikte sana canımı feda ederim; düşman değilim ki, devlete yardımdan kaçayım. Sevin artık, çünkü ikbal kapısını açtın! Gam yeme, çünkü iyi günde doğdum! Öne ikbal, ondan sonrada murat aramak... Zahmet çekmeden hazine ele geçmez. Muradı sabır ile, sevgiliyi de kalp huzuruyla elde etmek mümkündür. Önce dil, sonra söz... Önce göz, sonra nur... Önce üzüm, sonra şarap! Akıl sahibinin işi telaşla iyi gitmez; bilirsin ki, keçi koşup sıçradığı için semizlenmez. Bu avarelikte bir fayda ele girmez ki padişahın arzusuna ben de uyayım. Eğer sana bir yardımda bulunursam, bundan şeref duyarım. Ben o yârim ki, biricik gayem, seni muvaffak olmuş görmektir. Sen padişahlık mülkünü ele geçir; padişahlık olursa, ben nasıl olsa senin olurum. Eğer benimle düşüp kalkmaktan zevk alırsan, korkarım ki, padişahlıktan olursun! Eğer padişahlığa tekrar kavuşmak istiyorsan, beni bu yolda kaybetsen de ne çıkar. Cihan, sana soyundan kalmış eski bir mülktür, başkalarının eline geçmesi pek büyük bir ayıp olur. Cihanı, koşturan kazanır; cihangir durmak nedir bilmez. Her şey, akıl ve tedbir yüzünden bir sükûna muhtaçtır, yalnız padişahlık müstesna. Herhangi bir padişaha dikkatle bakarsan, onun azim sayesinde ve durmadan koşturmakla o makama nail olduğunu görürsün. Gençsin! Aslansın! Padişahsın! Büyüksün ve bu yüzden taç sahibisin! Fitnenin ayağını memleketten kes, kendi kudretini göster. Varlığını çalan, tacını tahtını gasp eden o hırsızın, "Behram Çûbin'in vücudunu kılıçla parça parça et; belki tılsımını bozarsın.

Çünkü padişahlar, muratlarına ermek için ellerine bazen kılıç bazen de kadeh alırlar. Sen bir defa kılıç çekersen, dünyanın

dört bir tarafından cenk askeri yığarsın.

Ve o zaman yanında cenk etmek için felek kemer bağlar, düşmanına seninle beraber taş atar. Eğer imkân olursa, ben de sana yardım ederim, şayet bunu yapamazsam, dua için el açarım.

Hüsrev'in, Şirin'in Önünden Gitmesi

Şirin, o ateşli sözleriyle padişahı gazaba getirmişti, o kadar ki, Hüsrev, hışmından Şebdiz'in üstüne atladı ve sert bir lisanla Şirin'e şu sözleri söyledi:

- Ben gidiyorum, gecen hayırlı olsun! Önüme ister derya çıksın, ister ateş! Vallahi ateşten dönmem, deryadan çekinmem! Bundan sonra beni uyuyacak mı sanıyorsun? Bundan sonra uykuyu gözüme haram edeceğim. Bundan sonra yalnız cenk ile meşgul olacağım! Kükremiş bir aslana döneceğim ve başımı yastığa koymayacağım! Fakat alçıdan bir aslan değil! Cahillikle bir eşeği dama çıkarmıştım, şimdi zekâ ile onu aşağıya indireceğim. Sonunda yapabileceğim bir testiye, sırasında yere de vurabilirim!

Bana akıl mı öğretiyorsun? Ben ki yakan bir ateşim, bana yanmayı mı tarif ediyorsun? Bazen "Murada eremezsin!" diye korkutmak, bazen de mertlik öğretmek, öyle mi? Senin aşkın beni taçtan etti. Ne kadar vücutlar vardır ki, aşk onların başını almıştır. Eğer senin sevdan başta olmasaydı, dertli başım taçsız kalmazdı. Felek gibi başıma kement arttın; aşkına esir ettikten sonra da benden yüz çevirdin! Önce bana şarap verdin, sarhoş ettin ve sarhoşlukla ayağımı bağladın; sarhoş olunca da: "Kalk, uyanan düşmanlara saldır!" diyorsun. Evet, kalkarım, düşmana saldırırım, fakat kuyudan çıktıktan sonra! Çekilip gitmeye ve

kendi işimin arkasından koşmaya karar verdim. Bundan sonra senin nasihatini hatırlar, “ne olursa olsun!” der, çalışmaktan geri kalmam. Beni kendi halimden haberdar ettin, iyi kötü her şeyi kısaca bildirdin.

Ben evvelce çok mesut talihli idim, zira hem tacım hem tah-tım vardı. Beni dünyada sen avare ettin, böyle bedbaht ve çaresiz sen bıraktın!

Eğer senin gamın benim eteğimi tutmasaydı, hangi rüzgâr beni bu toprağa düşürdü? Evet, senin hoşuna gittiğim müddetçe benimle konuşman, sana şekerden daha tatlı gelmişti. Mademki şimdi beni mahrum ediyorsun, beni istemiyorsun, demektir.

Gitmeyi hatırlamıyor değildim, hem öyle saygısız misafir de değilimdir. Önüme sofraya koyduğun müddetçe oturdum; fakat mademki ekmeğimi torbama koydun, artık gidebilirim.

Hüsrev, bu sözleri söyledikten sonra güzel bir atın üstünde ayaklarını sıktı ve askerini “Kilkân¹⁶⁷” yolundan çıkardı. Gönlü, Şirin’e karşı kırıldığı için süratle Rum diyarına gitmeye kati karar verdi. Giderken, yolda yağma olur korkusuyla tacını bıraktı, başına miğfer giydi. Behram’ın, yolların kesen adamlarının kılıcından korktuğu için durmadan yoluna devam etti, bir an olsun dinlemedi. Atını, evvelce ismini işittiği bir kiliseye doğru sürüyordu. Zira oradaki rahiplerden, yıldızların seyrine dair bazı şeyler öğrenecekti. Kiliseye varınca bir hakim rahip, padişaha: “Gaybı bilen padişah!” adını verdi: Padişah, o rahipten birçok hikmet öğrendi ve ondan aldığı fikirle devleti saadete kavuşturdu. Sonra, oradan ta deryanın kenarına kadar süratle ve atı çatlatırcasına, fersah fersah yol aldı. Oradan tekrar yalnız başına atı

¹⁶⁷ Kilkân: Geylan’e tabi bir kasabadır.

hızlandırdı. Kayser'in yanına, Konstantiniyye¹⁶⁸'ye gitti.

Bu hal haber alınınca, Rum Kayseri çok memnun oldu ve bu gelişi bir bahtiyarlık saydı, ikbalinin yüksek olduğunu düşündü ve talihin yardımıyla Hüsrev'i karşıladı. Bahtın kapısına girdiğini görünce de tacını tahtını Hüsrev'e teslim etti. O kadar sevindi ki, İsa dininde bulunduğu halde kızı Meryem'i¹⁶⁹ Hüsrev'e verdi. İki hükümdar bu şahane evlenme hususunda ortaya pek çok şart koydular. O gelin ile uğurlu padişah için nasıl tezahürat yapıldığını, Niyatus¹⁷⁰ ile ne kadar asker gönderildiğini, cenahların bir tavus kanadı gibi nasıl donatıldığını, ben burada tekrar etmem, çünkü başkası Firdevsî vaktiyle onları yazmış. O, her ne kadar hayata gözlerini yumduysa da ben ona saygı gösteririm. Şayet başkasının koyduğu bir narhı ben düşürürsem, başka biri de benim narhımı düşürür.

Hüsrev'in Behram ile Cenk Etmesi ve Behram'ın Kaçması

Hüsrev, o tarafta birkaç gün zevk sürdükten sonra yardım için asker istedi. Kayser kendisine sayısız asker verdi ve Hüsrev'in işini altın sayesinde altın gibi parlattı. Hüsrev'in etrafında toplanan yığın yığın asker, dağlar halinde sahraya doğru yürüdüler. Ordu, demir bir dağ gibi hareket edince, görseydin

¹⁶⁸ Konstantiniyye: İstanbul şehrinin eski isimlerindendir.

Dersaadet, Deraliyye, Darülhilafe, Âsitane gibi tarihe geçmiş isimleri de vardır. İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethi 857-1453 tarihindedir.

¹⁶⁹ Meryem: Rum kayserinin kızı ve Hüsrev'in zevcesidir. Şiruye bu kadından doğmuştur.

¹⁷⁰ Niyatus: Rum padişahı Kayser'in biraderidir ki Rum askeri ile Hüsrev'e yardım için İran'a gelmiştir.

“yer, yerinden oynamış! erdin. Hüsrev askerlerinden kırk elli bin kadar cenk kahramanı seçti ve bunlarla Behram’ın ordusuna bir gece baskını yaptı. Hüsrev esatiri bir kahraman gibi zıhlarla silahlanmış ve neşe ile düşmana saldırmıştı. Cihangir Behram, bunu haber alınca, ceylana atılan bir aslan gibi süratle cenk yerine geldi. Fakat talih tilkilik gösterince aslanlıktan ve cihangirlikten ne fayda!

İki ordu kılıçlarını çekerek yüz yüze geldiler ve saflar halinde karşılaştılar. Okların vızlaması, kılıçların şakırtısı filin aklını başından almış, aslanın ödünü koparmıştı. Büyük davulların güm güm edişi öbür dünyadaki ölülerin kulağına erişiyor, dirileri çılgına döndürüyordu. Altın nallı atların eyerleri al kan içinde kalmıştı. Şahlanan Arap atlarının kişnemeleri ise zemini sağır ediyordu. Süvariler, şimşekler çaktıran kılıçlarını çekmişler, aslan piyadeler, yer yer diş gıcırdatıyorlardı.

Ecel, can için pusu kurmuş, bir cenk sahnesini mahşere döndürmüştü. Mızraklar göğüsler için sivriltilmiş, cihan bir ana baba gününe dönmüştü. Mızrakların çokluğundan başlar üstünde bir ormanlık meydana gelmiş ki, bu hal, kaçmak fikrini imkânsız bırakmıştı. O ormanlıkta ne yaban eşiği, aslandan; ne de aslan, kılıçtan kurtulamıyordu. Oklar, zırhların içine, rüzgârın gül yaprakları arasına girişi, gibi giriyordu. Okların kanlı kanatlarına “Kerkenezlere mahsustur!” kelimeleri yazılmıştı. Çeliklerine zehirli su verilmiş kılıçlar, zırhlara bürünen düşmanları ölüm uykusuna yatırmıştı. Göklere kadar yükselen kan, dalgaları, bayrağın alemindeki küçük tasları bile kanla doldurmuştu. Sabah rüzgârı, baş aşağı gelen mızrakların matemi ile bayrakların saçaklarını perişan etmişti. Zemin, başları kesilen kumandalar için sinesinde yer hazırlamakla meşguldü. Herkes

üzerine, biri kılıca, diğeri kılıç yarasına mahsus olmak üzere iki hamail atmıştı.

Türk cengine benzeyen o cenkte harp borusunun korkunç sesinden kahramanlar yutkunup kalmışlardı. Bayrakların kırmızı atlasları açılmış, cenk yeri ateş düşmüş bir kamışlığa dönmüştü. Sahradaki kum ve çakıl sayısı kadar kılıç ile kan için koşuşan oklar, son baharın döktüğü yapraktan daha fazla miğfer dökmüştü.

Padişahın tahtı bir filin üstüne konmuş ve bir fersah kadar etrafına kılıç çekilmişti. Büzürkümmid, kudurmuş bir filin önüne durmuş, elindeki usturlapta uğurlu saati bekliyordu. Usturlaba bakıyor, düşmanın bozguna uğrayacağı anı arıyordu. Vakit gelince padişaha: “Koş, dedi, talih mübarektir, bu anı kaçıрма! Cenk satrancında mademki at sürdün, fili de ortaya at; Şahruth’u da ileri sür ki kazanasın!”

Bu müjde üzerine padişah, filin üzerinde harekete geçti ve bir Nil gibi köpürerek Behram tarafına yürüdü. Behram’a mızrağı ile öyle bir vurdu ki, o dev cüsseliyi filin ayağına düşürdü.

Dünyayı ateşe veren düşman mağlup olmuş, Hüsrev’in de talihi saadet burcunda doğmuştu. Seller halinde akan kanları kesilen başları bir top gibi sürükleyip götürüyordu. Rumların zincir şeklindeki kementleri, zenci saçı gibi birbirine düğümlemişti. Kimin başı görünürse, keskin kılıçla bir siyah saç topuzu gibi uçuruluyordu. Behram tarafındaki askerler, aydınlığı görünce alıklaşan bir Sersamlı¹⁷¹ gibi alıklaşmışlardı. O kadar halktan yalnız Behram birde birkaç yaralı kurtulabilmişti. Felek,

¹⁷¹ Sersam: Bir nevi beyin hastalığı ki, buna müptela olanlar aydınlığı görünce alıklaşır.

aslanlığı ve pazısının kuvvetiyle meşhur olan Behram Gûr gibi Behram'ı da yere sermişti.

Nazar degecek bir duruma gelen herkes, iyi bakışlardan nazara uğramıştır. Bir kimseyi görmedim ki, benlik iddiasında bulunsun da sonunda bunu sürtülmesin! Yalnız o insan selamettir ki, gözden uzak kalmıştır. Behram, Hüsrev'den kaçınca, ister istemez, düşmanlarını muratlarına kavuşturdu.

Felek, pek çok harmanı böyle yakmasını bilir, hokkabaza oyun öğretmek icap etmez. O, hangi selviye boy verdi de sonunda dert yüzünden onun belini bükmedi? O, hangi kırmızı gülü büyüttü de, sonunda sarartmadı? Her lokma, şeker gibi yenilmez; Bazen şarabın safı, bazen de tortusu içilir. Sevinç de, gam da sürüp gitmez. Gerek neşeden raksetmek, gerek teessürden gözyaşı dökmek bu gök kubbenin altında gelip geçici şeylerdir.

Bir yerde mutribin sazı inler, bir yerde ağlayanın avaz avaz bağırdığı görülür. Sazdan olsun, ağlamadan olsun çıkan her ses, bu kubbede bir an içindir. Bu dünya çok kızgın bir fırındır, sen ona ister gül dök, ister diken... Hemen yakar, Cihan, azgın bir küheylandır; hesapta ondan tekme yemek de vardır. Felek, yeşil renkli ve çok hızlı bir attır; akılcıca hareket; onun yolundan kaçmaktır. Kimse ile uyuşamayan bir insana güvenmek doğru değildir.

Baht, Behram Çübin'e gazaplanınca, kılıcı da, tahtı da Hüsrev'e kaldı, kendi asık bir suratla Çin tarafına gitti. Alnına: "Kaza¹⁷² gelince feza daralır." yazılmıştı.

¹⁷² Meşhur bir hikmet: "Kaza gelince feza daralır." İnsanın başına bir felaket geldiği zaman dünyanın zindan olacağını ifade eden bir vecizedir. Bir de buna benzer şu hikmet vardır. "Kaza gelince göz kör olur!"

Hayatta zulme uğrayan yalnız o değildir, bu perdede böyle oyunlar çok oynandı.

Hüsrev'in Medâyin'de İkinci Defa Tahta Oturması

Mesut bir tarihte tahta oturan Hüsrev'in adı, batıdan doğuya kadar, beyaz, siyah bütün insan topluluğuna yayıldı. Yurdu istiklale kavuşup da günden güne kuvvet ve kudreti artınca göklere kadar yükselen bir taht kurdurdu ve ona gemi dolusu kadar cevher, derya kadar inci sarf etti. O, öyle bir tahttı ki, cihana ışık saçan cevherlerin çokluğundan sarayın içi, geceleri mehtaptan daha parlak görünürdü. Hüsrev o mübarek tahta aslanlar gibi oturdu. Kahramanlar kendisini tebrik ettiler, Hüsrev'e "Kutlu olsun!" dediler!

Dünya, onun yüzünden saadete kavuştu. Her taraftan takdir ve tebrikler yağdı. Öyle muhteşem bir saray sayesinde Horasan'ın güneşi bir kat daha parladı. Neşevesürurun avazı, Mervîşahcan¹⁷³'dan

¹⁷³ Merv: Orta Asya'dadır. Evvelce Horasan ülkesinin merkezi idi. Herat'ın 350 kilometre kuzeyinde, Belh'in 435 kilometre güneydoğusunda. Buhara'nın 320 kilometre güneybatısında ve Hiyve'nin 435 kilometre güneydoğusunda bulunan bu şehir, kervanların birleştiği mühim bir noktadır. Her ne kadar etrafı çöl ise de Mürgap Nehri yakınında olduğundan ve evvelce setleri ve bentleri bulunduğundan bağlar ve bahçelerle çevrilmişti. Pek mamur idi. Selçukilerden Alpaslan ve Sultan Sencer zamanlarında hükümet merkezi idi ve bir milyondan fazla ahali vardı. Medrese ve kütüphane gibi ilmi müesseseleri ile İslam medeniyetinin en parlak merkezlerinden sayılırdı. Pek eski bir şehirdir, *Zend-Avesta* kitabında adı geçer. Hicretin birinci asrında İslam medeniyetleri içine girmiş ve uzun zaman Horasan'ın merkezi olarak kalmıştır. Yakuti Hamevi bu şehirde üç sene oturmuş ve 616-1219 tarihinde Tatarların yak-

Belh'e¹⁷⁴ kadar gitti. Hüsrev, taç ve taht ile mesut olunca da,

laşması üzerine ayrılmaya mecbur kalmıştı, Merv'in on kütüphanesi bulunduğunu ve her birinin en nadir kitaplarla dolu olduğunu beyan ile gerek "Mucemulbûdan"ını gerek sair telifatını bu kitaplardan istiare ettiği kitaplara müracaatla vücuda getirdiğini kaydeder. Sonraları Cengiz tarafından tahrip olunmuş mamuriyet ve medeniyet namına bir şey bırakılmamıştı. Timurlenk tarafından zapt ve tahrip olunduktan sonra hicretin 10'uncu asrı iptidalarında Özbeklerin eline düşmüşse de müteakiben Şah İsmail'in zabtına geçmiş ve 1202 tarihine kadar İran memleketi olarak kalmıştır. Bu devirde ikinci derecede bir mamuriyet kazanmışken Buhara Emiri tarafından zaptolunmuş, setleri ve bentleri baştan başa tahrip edilerek ahalisinin bir miktarı Buhara'ya götürülmüş, geri kalanı İran'a sürülerek bu kadar 1000 senelik şehir "harabezâra" dönmüştü. Üç sene sonra Merv harabeleri üzerine Türkmenler çadır kurmuşlarsa da eski set ve bentleri tamire muktedir olamadıklarından adi bir takım cetvellerle kanaat etmişlerdir. Sonradan Ruslar Merv harabeleri üzerine yeniden bir şehir kurmuşlardır. Evvelce bu şehre "Mervişahcan" da denirdi. Merv'den birçok ulema ve üdeba yetişmiştir ki buraya nispet olunduklarından "Mervî" lakabını almışlardır. İmamı Ahmed ibni Hanbel, Süfyani Sevrî, İshak ibni Rahaveyh, Abdullahı İbnil Mubarek Ebubekrilkaffal gibi büyük zatlar hep Mervlidirler. Son zamanlara kadar sultan Sencer'in türbesinin harabeleri de mevcuttu. Mervlilerin pek cimri insanlar olduğu söylenir. Hatta Arapçada Mervlilerden daha cimri, diye darbimesel de vardır. Birkaç Merveli yola çıktığı zaman herkes yiyeceğini alır, bir köşeye çekilmiş, şayet topluca et pişirecek olsalar aralarında müsavi surette para toplarlardı, aldıkları eti müsavi parçalara bölerler ve herkes kendisine düşen eti bir ipliğe bağlar, çömleğe öyle salarmış. Et pişerken ipler elde sıkı sıkı tutulur, pişince de çömlekteki su kemali dikkatle fincan fincan dağıtılmış. Şöyle tuhaf bir söz vardır: her şehirde horoz bulduğu yeme tavukları çağırır, yalnız Merv'de çağırmazmış.

¹⁷⁴ Belh: Asya'nın en eski ve en meşhur şehirlerindendir. Afganistan'ın

Şirin'in gamzesi hemen gönlünü yakmaya geldi. Fakat ne, o gamı gönülden sürüp çıkarmak ne de o gamı dağıtacak sevgiliyi çağırmak mümkün değildi. Şu sebeple ki, Hüsrev'in bir Meryem'i vardı ve onun yüzünden saltanatı İsa'nın burcuna kadar yükselmişti. Her ne kadar saltanatı ve hazinesi varsa da, yarsızlıktan daima üzüntüde idi. "Zevk etmedi" demem, etti, fakat gönülsüz etti. Kadehe bazen nefis şarap, bazen gözyaşı dökerdi. Bazen gönlüne şöyle hitap ederdi: "Ey gönül! Cihanda ne istiyor-sun? Aşk mı, padişahlığı mı? Çünkü aşk ve memleket, her ikisi birden olamaz; ikisinden birini tercih etmek gerektir. Aslanlar, kaplanlara ne güzel söylemişler: "Eşek, ya yavrusunu atacak yahut Zencan¹⁷⁵ yolunu tutacaktır!"

Eğer saltanatla beraber sevgilim de olsaydı, o zaman gönlüm bu cihanda mesut olurdu. Eğer uyanık baht, yârin bir tel saçını

kuzey kısmında Kâbil ile Buhara arasında ve Ceyhun nehrinin 20 kilometre kadar güneyindedir. Evvelce Kiyanıyan'ın payitahtı olmuş, Zerdüş't dini burada zuhur edince Mecus dininin merkezi hükmüne geçmiş ve en büyük ateşgedelere sahip bulunmuştur. Hicretin 31 tarihinde ve Hazreti Osman'ın hilafeti devrinde Abdullah bin Ömer tarafından gönderilen Ahnef ibni Kays eliyle fetholunmuştur. Belh İslamlar elinde büyük ve meşhur bir şehir haline gelmiş, buradan birçok ulema ve üdeba yetişmiştir. Ekâbiri Ehlullahtan Şakık-i Belh ile İbrahim İbni Ethem bu şehre mensupturlar. Bir aralık Âlû Sebüktekin devletinin de payitahtı olmuştur. 617-1220 tarihinde Cengiz Han ve 771-1369 da Timurlenk tarafından zapt ve tahrip olunmuştu. Belh'in etrafı bağlık ve bahçeliktir. Suları boldur, meyveleri içinde bilhassa kayısı meşhurdur. Yeryüzünün ilk kurulan şehrinin Belh olduğu rivayeti da vardır.

¹⁷⁵ Zengân: "Zencan" İran'da, Azerbaycan ile Irak-ı Acem arasında bir şehirdir ve ismini alan bir nehir üzerindedir. Pek çok İslam, ulema ve üdebasının da doğum yeridir.

yüz Hutten¹⁷⁶ mülküne satarsa, alırım. Bir gece bahçede, sevgili ile beraber uyumuştum. Baht, başucumda uyanık duruyordu. Bahtım uyuyup da ben uyanınca, işte böyle gönülsüz ve yârsız kaldım. Nerede kaldı, o yeni yeni meclis kurmalar... O âşıklar cennetinin kapısını açmalar... o günler nerede? Huri yüzlülerle oturmak ve o güzeller güzelini kucağa almak... Nerede Şirin? Nerede o tatlı dilli ve tatlılıkta bir abıhayat olan o sevgili? Nerede o şarap âlemleri ve uykusuz geçirdiğimiz geceler, bütün gece sabaha kadar masal söylemeler? Nerede o şeker kaynağı olan dilber? Nerede onun gül yanağından alınan buseler? Bazen arzu ile titreyen olgun vücutlu bir güzeli sıkı sıkı sarmak, beyaz kolları boyna dolamak... Bazen onu bir gül gibi karşıya almak, bazen sümbül saçlarıyla oynamak... Bazen onun mahmurluğu ile sarhoşluğu dağıtmak, bazen gizlice onu dize oturmak... Bazen düşman kanı gibi şarap içmek, bazen billur bir göğse yaslanmak... Söylediğim yahut işittiğim sözler, bir hayal imiş yahut da bütün gördüklerim bir rüya!

Bana diyorlar ki: “Bir güneş gibi gül, çünkü Cemşid’in makamı gama tahammül etmez.” Neşeli bir gülüşle ağız doldurmak nasıl mümkün olur? Zira ağza ya gülüş sığar yahut da ah! Feryadıma kim yetişecek imdadıma, kimi çağırayım? O bir gül idi, rüzgâr onu benden kaptı! Hayal, kahpeliğinden her gün cil-

¹⁷⁶ Hutten: Doğu Türkistan’da meşhur bir şehirdir, Semerkant ile Buhara arasındadır. İpek mensucatıyla şöhret bulmuştur. Şehrin civarlarında misk ahuları fazla bulunduğundan Hutten eskiden beri miskiyle meşhurdur. Bu kıymetli madde dünyanın her tarafına oradan naklolunur. Ticaret yolu üzerinde bulunduğundan iktisadi ehemmiyetli fazladır. Vaktiyle, ayrıca bir hanlık idi. Mahsulatı buğday, pamuk, pirinç gibi şeylerdir. Dut ağaçları da bol olduğundan külliyetli miktarda nefis ipek çıkarır.

ve yaparak gönlümdeki ateş artırıyor. Düşmanım olmayışından hazinem arttı ise, yarsızlıktan da derdim arttı. Ben, o kuşum ki, bahtsızlıkla yün bir yuvadan ipek bir tuzağa düştüm. Şimdi gül bahçesi tarafına uçmayı düşünsem de altın zincir ayağımda oldukça ne fayda? Ne zinciri ayaktan çıkarmak mümkün ne de bu zincirle uçmak! Bir kişinin gamı, beni takatsız düşürdü, bunca halkın gamına nasıl dayanılır? Bana yüz tane dert ortağı lazım. Eğer ben yüz kişinin derdini çekersem bu pek güç olur. Eğer yükü eşekten alır da kendime yüklersem, benim bu hareketime eşeklerin bile güleceği gelir.

Ayn ve güneşin birbirine yakın oluşlarından yeryüzüne bu ışık geldi. Gönlüm perişandır, sönük kalışım bundan! Derli, toplu bir hayatım yok, hasta oluşum bundan... Gök bahçesinin çiçekleri olan yıldızlar da dağınık oluşlarından az ışıklılırlar. Mum ışığının kıvılcımı yoktur, çünkü bu ışık dağınıktır; ateşinki ise topludur.

Ne, gönül istiyor ki, tacım tahtım olsun ne de ben istiyorum ki, gönlüm üzüntüde kalsın. Zaten karanlık olan gönlüm, bûsbütün karardı, hasta vücuduma ateş bastı. Fare, akrebin deliğine giremezken, yardım için de bir kuyruğuna süpürge bağladı!

“Zencinin rengi siyahtır, hastalık gelince kırmızılaşır ve o zaman çirkin olur.” demişler, ne doğru söz!

Sonra asabiyetle kendi kendine bağırdı: “Saltanat işinde gevşeklik yakışmaz! Devlet olunca baht rahata erer, saltanat şerefine canan seninle beraber kadeh kaldırır. Saltanattan vazgeçmek büyüklük değildir, çünkü saltanat, kimsenin tahakkümü olmayan pek yüksek bir makamdır. Hiç kimse, saltanatı olmadan murada eremez ve felek “Devlet”ten daha güzel bir ad bulamaz. Onunla bütün muratları elde etmek mümkündür. Mademki yem vardır,

kuş tuzağa gelir. Sen buğdayı ek ki, mahsul meydana gelsin, ot nasıl olsa arada çıkar. Her iş saltanat sayesinde aydınlanır, Allah bizi saltanattan mahrum etmesin!”

Gönlüne bu yolda birçok hitapta bulundu, fakat aşk gelince ne gönül kalır ne sabır!

Ayrılık acılarına katlandı ve sabır yüzünden sonunda saadete erdi.

Hüsrev'in Ayrılışından Ötürü Şirin'in İnlemesi

Büyük bir edip olmak için pek çok çalışan, bu uğurda zahmetler çeken ve sözü daima hesaplı söyleyen o zat, kitabında şöyle yazmıştır: “Şirin, Hüsrev'den uzak düşünce gönlü aşkta, canı hasrette kaldı. Gözlerine yaşlar, dolup dolup gül yüzüne dökülüyor, kesilmiş bir koyun gibi yere düşmüş, çırpınıyordu. Vücudu, dermansızlıktan ayakta duramayacak bir hale gelmiş, gönlü darlıktan karınca gözü gibi ufalmıştı. Aşk harmanını rûzgâra vermiş; gözünün kanlı yaşları eteğini tutmuştu. Saçları gibi kararsız olmuş, tuzağa düşen bir kuşa dönmüştü. Yârinin hicranı, onu endişeye düşürmüş etrafı göz deryasının incileriyle dolmuştu. Bazen bir sarhoş gibi yere düşüyor, bazen bahtsızlıktan elleriyle dizini dövüyordu. Sanki gönlünde, ateşini alevlendiren bir körük vardı ve o ateşle başı dumanlı idi; belki de o duman, gönlünün olduğu tarafa gidecek, sırlarının üstünü örtecekti. Gözlerinden bir inci dizisi dağılmış ve inciler iplik yerine kirpiklerine dizilmişti.

Ona uyku haram eden düşünceleri karşısına dikilmiş, onlar kendisine göz ve ışık olmuştu. Ağız kurumuş, dudaklar söylemez olmuştur. Gözlerinden durmadan yaş dökmekteydi.

Fidan boyu, sôğüt yaprağı gibi titriyordu. Onun güzel kokusundan Nâfe¹⁷⁷'nin değeri düşmüş, onun nermin bedeninden ötürü kıymetli kürk değerini kaybetmişti.

Bir müddet ısırapla yerde yuvarlandı, siyah saçlarından toprağa misk saçtı. Nesrin gibi zarif tırnaklarıyla gül yüzünü tırmalıyordu. Bazen badem gözlerinden şeker dudaklarına yaşlar döküyor, bazen hünnap dudaklarıyla fındık parmaklarını ısıırıyordu. Bazen bir top gibi oradan oraya yuvarlanıyor, bazen de bir çevgen gibi olduğu yerde bükülüp kalıyordu.

Ağlamak, onu uykusuz bırakıyor, nergis gözleri lale yüzünü suya boğuyordu. Ve nihayet nur mücessemi olan bir selvi boylu, kâfur¹⁷⁸'un suda eriyişi gibi eridi gitti. Mehtap gibi parlak, taze bir bahar, civanın toprakta dağılışı gibi dağılıverdi. Gönlüne, gam ordusu bir baskın yaptı ve gönül ordusunu mağlup düşürdü. Mihnetin pusu kurmuş çapulcuları atlara bindiler, tahammül öncülerini kırıp döktüler.

Ciğerinin kökünden ta göğsünün içine kadar hazine her tarafını yağma ettiler. Bu yağmada can sultanı, bin müşkülâtle ortadan kurtulabildi. Fakat o da, kendi başının kaygısına düşmüştü. Bazen gönlünü nefretle anıyor, çılgınlar gibi feryat eyliyordu. Bazen de talihe şöyle hitap ediyordu: "Ey zalim! Senin yaptığın bu çirkin işten daha fenasını yapan olmamıştır. Uğruna hayatını verdiğin bir muradı ele geçirmişken kaçırdın. Ayağın, ansızın bir hazineye girmişti, fakat ayak ücreti bile almadan oradan çıktın. Hüsrev'in bahar vücudunda açan aşk gülünü aldın, ona mukabil kalbine hicran dikenini batırdın.

¹⁷⁷ Nâfe: Tilki gibi bazı hayvanların göbek tarafından çıkan kürk; bir cins ahunun göbeğinde bulunan misk kesesi.

¹⁷⁸ Kâfur: Beyaz, güzel kokan bir ilaçtır.

Cihandan beğenip seçtiğin bir çerağı sana verdiler, fakat sen onu bir nefes ile söndürüverdin. Bir abıhayat ele geçirmiştin, fakat bir yudum bile içmeden, o sır oluverdin. Mutfakta ateşten baka bir nasibin olmadı, fakat sen o ateşten de bir zevk almadın. Şimdi ise o ateşin dumanı çıktı. Artık pişmanlık sana fayda vermez.”

Bazen semavi, mübarek bir melek onu: “Murada erersin!” diye ümitlendirir, bazen de nefsinin şeytanı onu yoldan çıkarır, “Padişahın arkasından gitmek lazımdı!” diye ayaklandırırdı. Uzun zaman bu üzüntü içinde kaldı. Nihayet gemiyi ortadan kenara çıkarmaya muvaffak oldu, inleye inleye yolun kenarından kalktı. Çok perişan düşmüş, baştan ayağa kadar toza toprağa bulanmıştı. Mehinbânû’nun sarayına gitti ve Hüsrev’in vaziyetinden onu haberdar etti. Mehinbânû’nun gönlü fırsat bulduğundan memnun olmuştu. Şirin’e şu yolda ikinci bir nasihat ve tembihte bulundu: “Bu sıkıntıya birkaç gün katlan, çünkü hiç kimse ebedi olarak sıkıntıda kalmaz. Gül gibi, devleti çabuk geçici olmamalıdır? Zira coşkun gelen su, köprüyü çabuk yıkar. İşler top gibi düşe kalka yola girer ve her düşen sonunda tekrar kalkar. Hiçbir tohum, bozulup kokmadıkça bitmeyeceği gibi hiçbir iş de düğümlenmedikçe çözülmez. Geç hasıl olan murat iyidir, zira çabuk içen çabuk sarhoş olur. Yolcu, hayvanının çok koşturmamalıdır, zira çok koşturan çabuk yolda kalır. Altmış batmanı kolay taşıyan bir eşek, altmış be batmandan yılmaz. Bilmez misin? Gürleyen bulut çok yağdırır, fakat hemen açılır. Şimdi güçlüğe katlanmak lazımdır, yarın işin nasıl olacağını kim bilir? Hüsrev’in işinde çok zahmet çektin, çok hor hakir oldun, güçlüklerle karşılaştın. Eğer ondan vuslat zevkini tatmadın ise, zararı yok; zira yenmemiş olan yahniden dolayı korkulmaz! Şu

kırmasın. Aman bu felekten! Zira düzenbazlığı ile bazen şişe yapar, bazen şişeyi taşa çalar. Arı da önce bal yapar, sonunda o balı yine kendi yer. Külâhının içinde ecel rüzgârı olan bir kalıba mağrur olma ki o, sonunda çiğnenecek bir avuç topraktır. Külâhı baştan uçuran bir rüzgârdan ot emniyette kalır, selvi ise zarar görür. Sonunda yıkılıp gidecek olan bu vücut binasına güvenmek mi temeli çürütür. İçinde kof bir cevizden başka bir şey görmediğim ve tek işi boğaz sıkırmak olan bu tuzakta ne kıvranıp duruyorsun? Tavşan uykusuna yatan bu hileli tuzığa, tilkiler ve tavşanlar gibi kulak asma. Ne kadar av aslanları ve cenk kurtları, bu kaplan pençeli tilkinin altına düşmüşlerdir. Tecrübe için şöyle bir baktım, cihanın zevklerini, uyuz bir elin kaşınması gibi buldum. Önce kaşınma hoş olur amma, son kaşınmada ele ateş düşer. Bil ki, cihan kadehinin de tadı işte böyledir: Önce sarhoşluk ve neşe sonra sersemlik! Gamı bir tarafa at! Zira dünya, gam çekmeye değmez. Sevinme ki, sevinmeye de değmez. Cihanı bir sofraya gibi önüne çeksen, yine bir midenin alabileceğinden fazla yiyemezsin. İster yüz hazinen olsun, isterse bir kuruşun; bu dünyada nasibin bir öğünlükten başka değildir. Sıhhat yerinde oldukça, vücut güçlülere tahammül eder, fakat mizaç istikametini bir defa şaşırdı mı sıhhat zorlukla ele gelir. Tabiat, yenecek ve içecek şeylerden zevk aldığı müddetçe, ağzın tadı yerindedir, fakat sağlığından ümitsizliğe düşünce, kederinden kurtuluş yolunu unuttur. Cihan, bu kötü huyu ile zehirdir; helak etmesinden, ancak az yemekle kurtulabilirsin. Bu dünya mezarlığında kurtlar gibi obur olma, karıncalar gibi az yemeye çalış. Az yemeden hiç kimseye hastalık gelmez, oburluktan ise günde yüz kişi ölür. İsrâf ederek yemek, bünyeyi ilaca muhtaç etmek haramdır. Ekmek, müshil bir şey yenir gibi az yenirse,

tabiatın müşhile ihtiyacı kalmaz. Bir şey yenilmedikçe tazedir ve gönül çekicidir, fakat yenince şeker de olsa, bozulur. Mademki dünyayı istemiyorsun, ne için onu bu kadar arıyordun? Onun üzerinde koştüğün halde, daha ne vakte kadar onun fenalığını söyleyeceksin. Dünyanın gamını o kimse gönlünde taşımaz ki, bizim gibi dünyada bir mekânı olmaz. Bu âlemde yer tutan herkes, muhakkak surette bir avuç su ile bir dilim ekmeğe muhtaçtır. Kanaat mülkünde yaşa ki saadete eresin.

Ey, toprak kalıbı zaten dar olan insan! Dünya için gönlünü daraltma, zira iki darlık seni pek sıkır. Cihan, kendisi için üzülen kimseden ar eder. Yaşadığın müddetçe rızık için gam yeme; çünkü rızıkları veren Allah, senin de rızkını verir. Felek bu hile ve kanunları ile beraber “gece ve gündüz” denilen ihtiyar ve topal bir ata sahiptir, bu at üzerinde dolaşır, birinden inince diğerrine biner. Bu gam seli ki, bizden babamızı aldı götürdü, baba gittikten sonra oğul nasıl selamette kalır? Bir kimse böyle bir hırsızın kanını dökerse kan onu tutmaz, çünkü varistir. Sen ne evlatsın ki, babanı öldüren bir hırsız okşuyorsun! Vur tekme-yi bu kambur feleğe! Zira senin sülaleni öldürdü. Feleğin yayı kirişli oldukça, onun avı olan insanlar semizlemezler. Aslanın yolu üzerinde bulunan bir geyiğin ayağı altındaki ot, o geyiğe kılıç olur. Sen, önünde kuyu, arkadan da rûzgâr olduğu halde baki kalacağından nasıl emin oldu! Güvenme ki bu sakın deniz, insan yutmasını unutmamıştır. Hangi yerde bir bahar gördün ki, orada hazan olmasın? Mademki her tatlılığın sonu bir acılığa varacaktır; akıllı olan, cihanın geçici zevklerine kapılmasın ki, zevk içinde yaşayan, sonunda ondan acılar içinde ayrılacaktır.

Hayatın acılarıyla dertli ve yüreği dağlı olan kimse, ölürken bir mum gibi gülümser. Büyükler “ki, esrara vakıfturlar”, bu

dünyadan bizar olmuşlardır; o kadar ki, gül koparır gibi başlarını koparanların ellerini öperler. Eğer vaiz olsaydı: “Bir saman dahi olsa, sen at da, onu yoldan ben alayım!” derdi. Eğer Zâhit olsaydı, senin soyunman ve kendisinin giyinmesi için yüz insan gayreti sarf ederdi. Mademki dünyaya payidar olmak üzere bir şey gelmedi, şu halde dünyanın bütün varlığı, bir pula değmez. Ezelin armağanı ve dünyanın nimeti, temiz bir yaratılış ve pak bir mayadır. İrfan sahipleri şöyle demişlerdir: “Kışının iyiliği ve fenalığı, onun ölümünden anlaşılır.” Ne kadar âciz ve zayıfları orada, bir kahraman bulur, ne kadar kahramanların da benizlerini sararmış bir halde görürsün.

Allah'ım! Ayak taşa çarptığı ve gemi o dar girdaba düştüğü zaman, sen Nizâmi'yi rahatlığa eriştir, ona acı, onu affına mazhar et!

Şirin'in Tahta Oturması

Padişahlık, Şirin üzerinde karar kılınca, mülkün parıltısı göklere kadar yükseldi. Tebaası, adaleti ile sevindi, ne kadar mahpus varsa hepsi serbest bırakıldı. Mazlumların üzerinden zulmü kaldırdı ve zulme sebep olacak hiçbir kanun bırakmadı. Şehirlerden vergiyi kaldırdığı gibi köylüden de haraç istemedi. Şirin'in duayı, dünyadan daha makbul saydığı her köylüce, her şehirlice anlaşıldı. Adaleti sayesinde doğan, çil kuşu ile akraba oldu; kurt, koyun ile bir yerde su içti. Şehirli ve köylü bütün millet, onun dindar ve âdil olduğuna ta içten inandı. Bolluk, bereket cihanda o kadar görüldü ki... Bir buğday tanesi yüz fazlasıyla mahsul veriyordu.

Padişahın niyeti temiz olursa, topraktan çiçek yerine cevher

çıkar. Kötü çürük olan ağacın dalı kuru olduğu gibi zalim bir padişahın da memleketi de kıtlık içindedir. Bir memleketin bol-luk ve darlığı, padişahının nasıl olduğuna delalet eder. Kuvvet ve kudret elinde iken zulüm yapmak fikri, hakiki bir padişahın zihninden bile geçmez; zira kendi felaketine sebep olur.

Şirin, Hüsrev'den bir haber alamadığı için perişan bir fikir ile saltanat sürüyordu. Her ne kadar Keyhüsrev'in saltanatı gibi bir saltanata sahip ise de, mecnunlar gibi sahralara düşmek istiyordu. "Belki, Hüsrev'e dair bir nişan getirmişlerdir" diye her kervandan haber sordu.

Yıldızı parlak olan padişahın tahtının yerden göğe kadar yükseldiğini öğrenince, hazineler ve cevherler göndererek dost-luk icabını yerine getirdi. Fakat Meryem'den ötürü kalben üzü-lüyordu. Zira Meryem kıskançlık hususunda çok titizdi. Hüsrev Rum'da bulunduğu zaman ona, kimse ile alakadar olmayaca-ğına, kimseyi sevmeyeceğine dair yemin ettirmişti. Şirin, böyle bir acı haberi alınca, Hüsrev'in bu hareketinden ötürü hayatı kendisine zehir oldu.

Bu aşk oyununda ne yapacağını şaşırdı; zira çaresiz bir der-de düşmüştü. Saltanat sürdüğü o bir yıl içinde bir kuşu değil, bir karıncayı bile incitmedi. Gön-lü, şuh gözleri gibi hasta; fikri, saçları gibi perişandı. Bu hali ile beraber, adaletin şerefine bir vefasızlık gösteririm diye korkar dururdu. O edalı güzel, aşk davasını saltanat divanından ayırmaktan, Hüsrev'in işinde yalnız kalmaktan, Hüsrev'in gamına tek başına katlanmaktan başka bir çare bulamadı. Zayıf düşünceleriyle bir şeye kati bir karar vere-miyordu; zira âşıktı, âşıktı ise karar olmaz. Padişahlığı yakın bir bendesine bıraktı; taç ve taht ile alakasını kesti.

Şirin'in Medayin'e Gelmesi

Şirin, rahvan yürüyüşlü Gülgün'a eğeri vurdu, Şapuru'da terkisine aldı. Giderken maiyetinde birkaç da cariyeye bulunuyordu. Bu cariyeler her yerde onun yakın arkadaşı idiler; Şirin'in neşesine ve kederine ortak olurlarda. Yanına külliyyetli miktarda altın ve ipekli kumaş ile sığır, koyun, at ve deve gibi hayvanlardan çok miktarda almayı da unutmamıştı. Bunlarla dağı ve sahrayı bir derya gibi doldurmuştu. Oradan süratle köşk tarafına gitti, arkasından da dört ayaklı hayvanlardan sayısız sürüler yola çıktı. Kıymetli inci yine sedefine girdi, cevher yine çıktığı taşa dönmüştü. Hazine tekrar bulunduğu yere gelmiş, şişe yine gam taşılığına düşmüştü. O yakıcı taş bina, o kıymetli inciden bir mubit ateşgedesi gibi parladı; o ateşgede, bir bahar kadar latif olan Şirin'in yüzünden bir lale bahçesine döndü.

Hava, sanki onun aşk ateşinden aldığı hararetle ısınmıştı. Hüsrev, sevgilisinin yanına geldiğini haber alınca, vuslat anının tekrar yaklaştığını gördü. Yalnız, gönlünde Meryem'den yana bir korku vardı. Çünkü Meryem gece gündüz onu göz hapsinde bulunduruyordu. Şirin'i yanına getirmeye müsaade alamadığı gibi, kendi de gitmek için bir fırsat düşüremiyordu. O ay yüz-lü Şirin'den, bir haberle kanaat etti, onun yolunun toprağından esen bir rüzgârla teselli buldu. Sevgilisini düşünmediği bir an yoktu, hayaliyle kıvranıp duruyordu.

Hüsrev'in Behram Çübin'in Ölümünü Haber Alması

Sabah olmuş, güneş bütün haşmetiyle etrafı aydınlatmıştı. Mesut bir talih ve yeni bir ikbal ile Hüsrev'in muhteşem tahtı

ortaya konuldu. Otağın perdeleri, iki taraftan da Sidre¹⁷⁹'ye kadar yükselmiş, göklere kadar boy atmıştı. Huzurdan az ilerde Kayser, Hakan ve Fağfur ayakta durmuşlardı. Her köşeye bir kürsü kurulmuş, üzerlerine birer padişah oturmuştu. Sıra sıra dizilen muhafızlar, padişah'ın heybetinden ayaklarının uçlarına bakıyorlardı. Akla, başı uçurulmak tehlikesi geldiği için korkudan kimse etrafa bakamıyordu. Geceyi ışığa boğan kemerlerin cevherleri o kadar çoktu ki, küstahça bakan gündüzün gözünü kamaştırmıştı. Resmi elbiselerini giymiş fil heybetli muhafızlar on fersahlık bir mesafeyi kuşatmışlardı. O meydanda ateş, su kesilir; söz, altın gibi değerli de olsa, korkudan ağızlarda cıva gibi dağılırdı. Hüsrev bütün heybetiyle tahta oturmuştu. Çok büyük bir kudreti vardı; gençti, parlak bahtlıydı. Saltanat tahtının çevresine saray köleleri iki taraftan saf çekmişlerdi. Pırıl pıl parlayan o saflardaki köleler, sessizlikten bir duvar nakşi gibi duruyorlardı. Hüsrev, tahtıyla yeryüzüne huzur vermiş ve halka cülus tebriki için umumi bir müsaade bahşetmişti.

Bir sabah bir postacı sevinçle kapıdan içeri girdi, yer öptü ve şu haberi verdi:

- Sağ ol haşmetlim! Cihanda daima padişahlar olarak kal! Sen, altın tahtından altın nasipli ol, çünkü Behram Çûbin nasi-bi tabuttan aldı! Behram'ın ortadan gitmesiyle evinde de şenlik kalmadı.

¹⁷⁹ Sidre: "Nebik" denilen meyveyi veren bir ağaçtır. Buna Arabistan kirazı da derler ki hudut başını temsil eder. Sıdretül münteha: Hazreti Muhammed Mustafa'nın Miraçta iken eriştiği yüksek makamlardan biri. Ayette şöyle buyrulmuştur: Peygamber onu = Cebraili veya Âyatı İlahiyeyi = bir kerede Sıdretül münteha yanında görmüştü."

Hüsrev, Behram'ın ölümünü günlerin zulmüne bir misal olarak kabul etti ve yanındakilere şu hakimane sözleri söyledi:

“Zaman bize cefa ederken felek Behram Çûbin'i alkışlıyordu. Bizim devlet ağacımız meyve verince de Çûbin'in vücudu tabuta girdi. Değil bu Behram, Behram Gûr¹⁸⁰ da olsa, sonunda cihandan nasibi daracak bir mezardır. Eğer bu âlemden Behram Gûr gitti ise şaşma, gel de yüzler Behram'ın mezarını seyret! Cihan, Behram Çûbin'e yâr oldukça, onun cihandar olmasını istedi. Şecaatine güvenip sarhoşlar gibi bizimle savaşmak isteyen o aslan şimdi nerede? Cihanı ateşe veren, Direfşi Gâviyani¹⁸¹'yi parça-

¹⁸⁰ Behram Gûr: İran'ın Sâsaniyan tabakasının 14'üncü padişahı ve Yezdücürd'ün oğludur. “Kûr” denilen yaban eşiği avına çok merakı olduğundan “Behram-ı Kûr” diye meşhur olmuştur. Kuvvet, cesaret ve adaletine dair pek çok fıkra naklölünür. Pederi tarafından Arap rüesasından Nûman İbni Münzir'e teslim olunduğundan onun elinde Arabistan da terbiye gördüğü rivayet edilir. Miladın 420 senesinde İran'da tahta culus etmiş 18 sene saltanat sürmüş ve İran'ın birçok şehir ve kasabayı tamir ve tecdit etmiştir. Hindistan'a da bir seferi vardır. Milad'ın 438 senesinde avlanırken kuyuya düşmüştür. Dilaram isminde bir mahbubesiyle olan muşakası meşhurdur. Farsçada ilk şiir söyleyenin Behram Gûr olduğu rivayet edilir. Musikiye de pek fazla merakı olduğundan Hindistan'dan gelirken 12.000 kişiden mürekkep bir saz heyeti de getirmişti.

¹⁸¹ Direfşi Gâviyani: İran'ın Pişdadiyan padişahlarından Dahhaki Mâri aleyhine huruç eden bir demircinin isyan ettiği zaman açtığı deriden yapılmış bir bayraktır. Bu bayrak, Feridun'dan beri büyük padişahların nazarında pek muteber idi. Çeşit mücevherlere gark olmuştu ve teyemmünen her muharebeye götürülürdü. 636-15 tarihinde İslamlarla ettikleri Kadsıye Muharebesi'nde de yanlarında bulundurmışlardı. Mağlup olmaları üzerine diğer ganimetlerle birlikte bu bayrak da İslamların eline geçmiştir. Kaplan derisinden yapılmıştı, üzerinde tılsımlar vardı. Uzunluğu 12, genişliği 8 arşın-

lamak isteyen o kılıç, şimdi nerede? Nice evlatlar, aslan olarak doğmuşlardır, fakat insanların hilesi, onları ortadan kaldırmış, yok etmiştir. Nice genç kurt, ihtiyar tilkinin -hilesi yüzünden- tuzağına düşmüştür. Tilkinin, şundan ötürü kurda üstünlüğü vardır ki, kurt balığı görür, tilki ise tuzağı! Ne kadar padişah vardır ki, düşünmeden konuşulanlara kapılarak zamansız bir husumete sebep olur.

Bazen de sakat bir tedbir yüzünden vücudunu kumaşa saracak yerde, ok'a hedef eder. Sakın kimse kendi kuvvetine güvenmesin! Zira gurur yüzünden taç baştan düşer. Kandil her ne kadar yağdan ışık aldırsa da, çok defa yangın çokluğundan söndüğü görülmüştür. Tuz yemeklere bir lezzet verir, fakat onun da kararı olması gerekir. Hurmayı, lezzeti ağzından kayboluncaya, tiksiniinceye kadar yeme; başkalarına haram olup da zaruret icabı sana helal olan şey kadar ye.

Riayet edeceğin hikmet kaideleri şunlardır: Sevinçte, keder de ölçülü olmalıdır. Haddinden fazla yükselmek isteme; ayağını yorganına göre uzat. Dalgalanıp derya gibi coşma, kendi havandan yükseklerde de uçma. Herkes kendi mesleğine dair konuşmalıdır; zira sırmacı, hasır dokumasını bilmez. Hakim ne güzel bir hikmet söylemiş: "Helile¹⁸², helile ile, şeker, şeker ile beraber bulunmalıdır." Eski âdet ve geleneği bozup da yeni bir usul ve kaide koymak, evvelkilerin yaktıkları kandillere taş atmak, yetimlerin de hakkına el uzatmak doğru bir hareket sayılmaz. Kim ne tohum ekti ise, onun mahsulünü biçer; bunu ben söylemiyorum, dane haber veriyor. Ne, her tohumdan doğru bir fidan

dı. Kıрма bahası ise 1.000.000 dirhemden fazla idi.

¹⁸² Helile: Bir nevi nebattır ki tohumları toplanıp tababette kullanılır. "Kara Helile" ve "Sarı Helile" gibi çeşitleri vardır.

sürer ne de her kemençeden güzel ses çıkar. Her kahramanlık kılıcı da hamail gibi kuşanılmaz, çok defa görülmüştür ki o kılıç, sahibinin başını toprağa düşürmüştür.

Sen bir zalimsin aslanı yere vurduğuna bakma, zira genç de olsa sonunda aslanın kanı onu tutar ve o zalimi yere çalar. Sen bu feleğe ve onun gecesine gündüzüne hiçbir zaman aldanma, zira, o kaplan huyludur; o hiçbir kararda durmaz, işi gücü hep renk değiştirmektir. Saltanat makamında zulüm yapmak iyilik getirmez, zira saltanat zulüm ile bağdaşamaz.

Bir eşek ansızın samanlığa düşse: “yazık eşeğe!” demem, “yazık oldu samanlığa!” derim. Sinek, helva tepsisinden nasıl vazgeçer? Bir incir için karga nasıl öldürülebilir? Başkalarının parasıyla altın yaldızlı köşk yapma, zira bu yüzden din harap, hazine mahvolur. Bu gürültü dünyada fertlerin hayatlarını, kodamanların zulmünden korumak gerektir. Bir işte felaket baş gösterince sükût etme, onu sen de önlemeye çalış; zira öyle zamanda sükût, zilletin bir nevidir. İşittim ki, deliler arasında kendini divane gösteren bir akıllı varmış. Bir çocuk ona taş atmış, divane de taşı almış, bir büyüğe atmış. Divaneye sormuşlar: “Sen hakareti çocuklardan gördün, büyüklere kıızıyorsun, bu nasıl olur? Divanie gülerek: “Eğer, demiş, büyükler gülmeselerdi, çocuklar zulmetmeyi nasıl hoş görürlerdi. Şunun gibi ki, el ayaktan hoşnut olmayınca ayağın cezası olarak başvurulur. Padişah da, milletin arasında fesat çıktı mı baştakileri sorumlu tutarlar.”

Ve sen, hiçbir fakire hakaretle bakma, zira o da kendi âleminde bir sultandır. İyi bir insanın ayıbına göz yumuver ve kötü gözden iyi bakış bekleme. Kusur arayıcı göz, hüneri ayıp görür, sen karganın gözüne bak, tavus'un ayağını görme. Senin her sözün de yüz tane kusur vardır, boş yere kimsenin kusuru

üzerinde durma. Kendi kusuruna bir defa baktın mı da durmadan başkalarının kusurunu görüyorsun? Kusur bulmada aynadan eksik değilsin; bırak bu hayâsızlığı aynaya! Yalnız aynaya şu meziyet yetişir ki, bir kimsenin ayıbını başkasının önünde söylemez. O kimse gölge gibi yüz karası ile oturur ki, gözü ile gördüğünü arkadan söyler. İnsanın kendi düşmanını küçük görmesi doğru değildir, zira tavlada çok kere acemi taraf kazanır. Nakkaşın hançer üzerine naksettiği o yıldızla tavşana bakıp aldanma, zira yiğitler, o hançerle kavgaya girince çok, tavşanın kanını dökerler. Sakin duran bir suya hor bakma, zira o su, sırasında köpürür, taşar. Sana ışık ve hararet veren bir ateşe bel bağlama; zira o ateş, zaman gelince yüz harman yakar. Aslanın gülmesine bakarak aldanma, zira o, diş değil kılıç gösteriyor.

Kahramanlık lafını eden bir kimse “Aslan” adını aslanla pençeleşmekten alır; Behram, Hüsrev’e düşman olunca kahramanlarla çarpıştığından “Hüsrev” adını aldı.

Kendini, kendinden aşağı ile bir tutmazsan iyi olur; mağlup olmak felaketi ile üzülmezsın. Büyüklerle çarpışmak daha hayırlıdır; zira, küçüklerle uğraşmaktan kıymetini kaybedersin. Timsaha yakışan, denizde boğuşmaktır; zira, küçük sudan balık çıkar.”

Hüsrev, bu yolda pek çok söz söyledi, büyükler gözyaşı dökerek ağlıyorlardı. O gün Hüsrev müteessir bir halde tahtından indi, nergis gözlerinden gül rengine de yaşlar akıttı. Behram için üç gün yas tuttu; ne saltanatla alakadar oldu ne de şarap içti.

Hüsrev’in Şarap Meclisi

Dördüncü gün yeniden meclis kurdular, saz nağmeleriyle

ortalığı inlettiler. Hüsrev'in cömert olan eli derya kadar ihsan dağıtmaya başlayınca, yeryüzü kıymetli cevherlerle doldu. Pa-dışah, sakinlerin sundukları şaraptan sarhoş olunca da, Şirin'in gamı, onu kendinden geçirdi. "Barbüd" ün getirilmesini emretti, derdinin dermanını onda aradı.

Barbüd'ün Otuz Makamı

Barbüd, elinde saz olduğu halde sarhoş bir bülbül gibi içeri girdi. Sazıyla çaldığı yüz makamdan tatlı nağmeli otuz makam seçti. O otuz besteyi hiçbir falso yapmadan muvaffakiyetle çaldığı için bazen yanık nağmeleri ile kendinden geçirip mızrabı vurunca kuru sazdan ses çıkardı.

Birinci Makam: Genci bad'averd

"Gencibad'averd" en okumaya başlayınca, her nefeste dudağı bir hazine saçardı.

İkinci Makam: Genci gâv

"Gencigâv"dan terennüm edince, yeryüzü hem öküzünü, hem hazinelerini bahşederdi.

Üçüncü Makam: Genci suhte

"Gencisuhte"den makam tutturunca, çıkarılan her "ah!" yüz hazineyi yakardı.

Dördüncü Makam: Şadrevani Müsvarid

"Şadrevanimürvarid" ten okuyunca, sanırsın ki dudakları inci saçardı.

Beşinci Makam: Taht-ı Takdîs

“Taht-ı Takdîs”ten çalınca, cennet bahçelerinden kapı açardı.

Altıncı ve Yedinci Makamlar: Nakusi ve Evrengi

“Nakusievrengi”den mızrabı vurunca taht, yükselen nağmelerin tesiriyle bir çan gibi ses verirdi.

Sekizinci Makam: Hokkayî kâvus

“Hokkayîkâvus”tan şeker gibi tatlı nağmeler verince, şeker onun tatlı ahengine meftun olur, buse kondururdu.

Dokuzuncu Makam: Mah berkûban

Makamı “Mahberkûhan”dan okuyunca, ayı dalların üstüne indirdi.

Onuncu Makam: Müşkdane

“Müşkdane”den perde tutunca meclis, misk kokusundan Hutun şehrine dönerdi.

On Birinci Makam: Ârâyîşî Hurşid

Makamı “Ârâyîşîhurşid”den alınca güneş, tam bir ay kendini süslerdi.

On İkinci Makam: Nimruz

Meclise neşeler saçan “Nimruz”dan okuyunca akıl öğleye kadar kendinde olmazdı.

On Üçüncü Makam: Sebz der sebz

“Sebzdersebz”den ses verince, kuru bahçeden çimen biterdi.

On Dördüncü Makam: Kuflı Rumi

“Kuflirumi” yi ahenge getirince, Rum ve Zebar’ın hazinelerini açardı.

On Beşinci Makam: Servistan

“Servistan” bestesine geçince sabah rüzgârı, bir yıl selvilikten geçmezdi.

On Altıncı Makam: Servisehi

Eğer “Servisehi”den çalarsa, fidan boylular ona candan köle olurdu.

On Yedinci Makam: Nuşınbade

“Nuşınbade”yi perdeye bağlarsa, tatlı şarabın humarını dağıtırdı.

On Sekizinci Makam: Ramiş-i can

“Ramişican”ı terennüm ederse felek, neşeden canını feda ederdi.

On Dokuzuncu Makam: Nazınevruz yahut Sazi- Nevruz

“Nazınevruz”u perdeye çekince, baht o gün bayram yapardı.

Yirminci Makam: Mişkûye

“Mişkûye”yi çalınca, birdenbire bütün sarayın içi misk ile dolardı.

Yirmi Birinci Makam: Mihrigani

“Mihrigani”den nağmeyi yenileyince dinleyenler hayranlığından kendinden geçerdı.

Yirmi İkinci Makam: Mürvayi nih

Makamı “Mürvayinik”e düşürünce, o yılın falı hep uğurlu olurdu.

Yirmi Üçüncü Makam: Şebdiz

Geceleyin “Şebdiz” makamını tutturunca, artık bütün afak uyumazdı.

Yirmi Dördüncü Makam: Şebiferruh

Besteyi “Şebiferruh”a çekerse, o geceden daha mesut bir geceyi kimse görmezdi.

Yirmi Beşinci Makam: Ferruhruz

Eğer Hüsrev’in pek sevdiği “Ferruhruz” makamını çalarsa dünya saadet içinde kalırdı.

Yirmi Altıncı Makam: Gonçe’i kepki deri

“Gonçeikepkideri”den nağmeyi yükseltince, keklik yürüyüşlü dilberlerin naz ve işvesine kimse bakmaz olurdu.

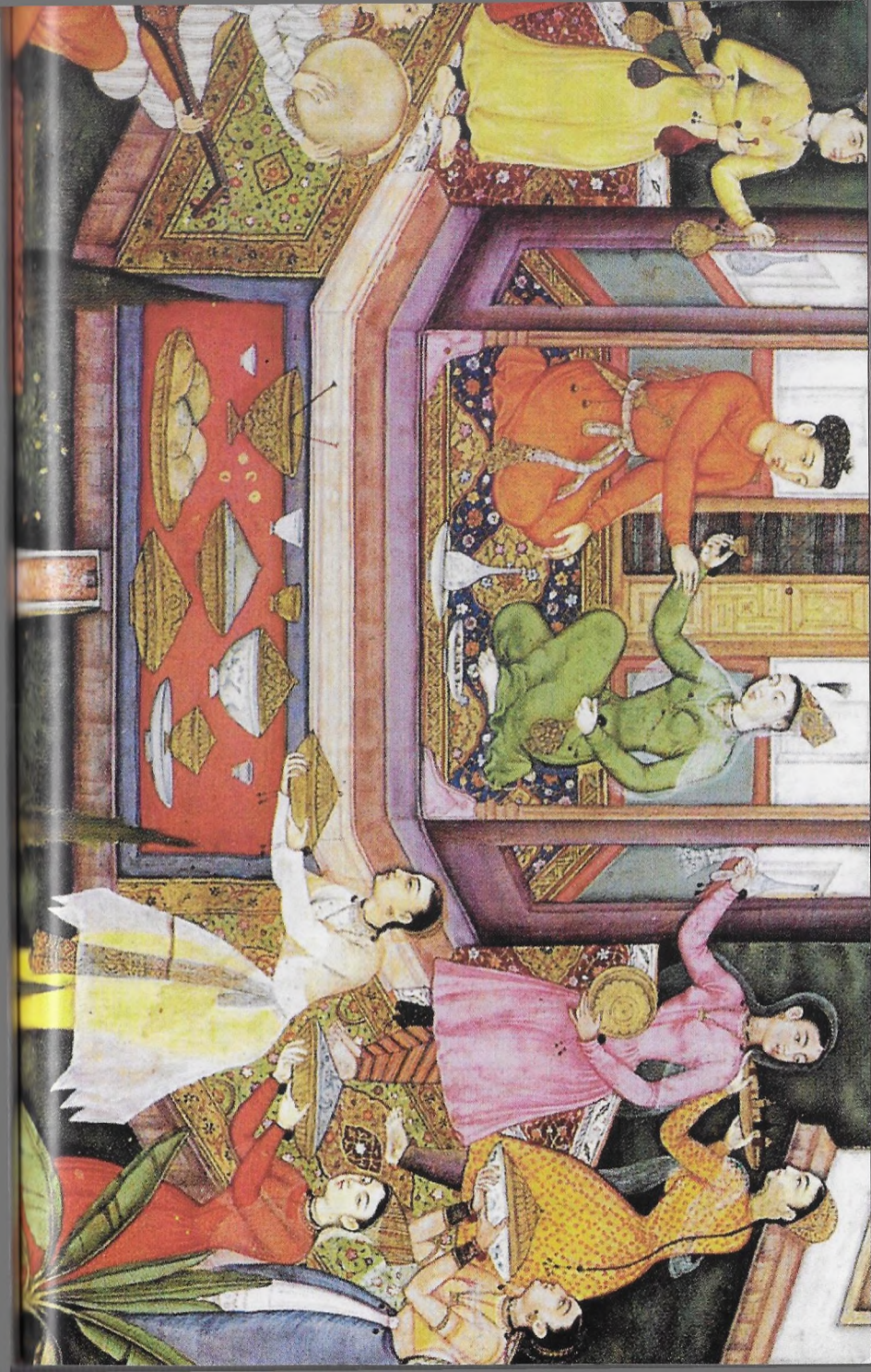
Yirmi Yedinci Makam: Nacirgân

“Nacirgâh”dan, ahenge başlayınca, ne kadar müstesna güzel-leri kendine müsahhar ederdi.

Yirmi Sekizinci Makam: Kini Siyavuş

Mızrabı “Kinisiyavuş¹⁸³”tan vurunca, kulaklar dinlemeye

¹⁸³ Siyavuş: İran’ın Kiyaniyan tabakası mülukundandır ve Keykâvusün oğludur. Meşhur Rüstemi Zal tarafından talim ve terbiye olunmuştu. Süvarilikte ve silah kullanmakta pek mahir bir kahramandı. Babasının zevcelerinden Sûdabe isminde genç ve güzel bir kadın,

can atardı.

Yirmi Dokuzuncu Makam: Kini İreç

“Kini İreç¹⁸⁴”e başlayınca, Cihanın İreç’e olan kini yenden tazelenirdi.

Siyavuş’a aşık olarak mülakat teklif etmiş, Siyavuş kabul etmeyince kendisine kin beslemişti. Zeliha’nın Hazreti Yusuf’a olan iftirası gibi iftira atmıştı. Bu suretle Keykâvus’un gazabına uğratıldı. Güya suçlu olup olmadığı anlaşılmak ve suçlu ise yanmak üzere bir büyük ateş yakılmış ve Siyavuş at üzerinde olarak ateşin içinden geçmiş bir kılı olsun ateşten müteessir olmamıştır. Fakat atını ileri sürerek İran hududunu tecavüzle Turan’a girmiş Turan hükümdarı Efrasiyab kendisine iltifatla mukabele etmiş ve kızı Frenkis’i dahi vererek onu damat edinmişti. Lakin Efrasiyab’ın biraderi, Siyavuş hakkında iftirada bulunduğu Efrasiyab Siyavuş’u tevkif ettirmiş ve “Piran” ismindeki serdarının ve diğer büyüklerin nasihatlerine bakmayarak telef eylemişti. Siyavuş’tan hamile kalan Frenkis ise Keyhüsrev’i dünyaya getirmiştir. Beri taraftan Rüstemi Zal Siyavuş’un bu suretle telef haberini alınca külliyetli asker tertip etmiş ve bütün İran kahramanlarını yanına alarak Turan’a birçok sefer yapmış ve nihayet çobanlar elinde büyümüş olan Keyhusrevi de bulmuş ve bunun tarafından da defalarca Turan’a asker sevk olunarak akıbet Efrasiyab da telef edilmiştir. Siyavuş’un kan davası ile İranlılarla Turanlılar arasında vuku bulan muharebeler senelerce sürmüş ve her iki taraftan da pek çok asker kırılmış ve birçok kahraman şecaat göstererek namlarını tarihe geçirmişlerdi. Bu muharebelerin tasviri *Şehname*’nin en parlak ve en güzel kısmıdır.

¹⁸⁴ İreç: Eski İran tarihine göre Feridun’un 3’üncü oğludur. Feridun üç oğlu arasında mülkünü taksim ettiği zaman İran İreç’e düşmüştü. Bu suretle İreç, Âriyani milletlerin büyük dedesi sayılır, kardeşleri Turan ile Selm kendisine haset ederek birleşmişler. İreç’i katletmişler ve bu suretle babalarının beddualarına uğramışlardı. İreç’in oğlu Menuçihir Feridun tarafından İran tahtına oturtulmuş ve pederinin intikamını almak maksadıyla Turan ile Selm’i öldürtmüştür. Güya İranlılar ile Turanlılar arasında bu vukuattan bir muhaseme ve bir rekabet hasıl olmuş ve nesilden nesile devam edip gitmiştir.

Otuzuncu Makam: Bağ Şirin

“Bağşirin”i tatlı tatlı çalınca, acı ağacın meyvesi tatlanırdı.

Barbüd. Hüsrev’in meclisinde böyle tiz perdeden ruh okşayıcı nağmeler çıkarıyor, her çalışta Hüsrev ona “Aferin!” diyordu.

Hüsrev’in âdeti şöyle idi ki, her “aferin!” deyişte bir kese altın verirdi. Barbüd’ün o gün gezindiği her perde için padişah ona ayrı bir hazine ihsan etti, terennüm ettiği her makam için ona incilerle işlenmiş bir kaftan verdi. Bu “aferin!” kelimesi ne mübarek bir kelimedir ki, Hüsrev, bir yoksula “aferin!” dedi mi onu ihsanına gark ederdi.

Şu zamanda ki, seni Barbüd’den daha fazla beğenseler, sırtına bir aba bile geçirmezler. Fakat sen, yüksek himmetli ol da başını dik tut, sakın boynuna kölelik yuları taktırma! Kanaatle hırsın gözünü kapa ve benim gibi bir katreden deryalığı öğren. Zira ben, padişaha bu kadar hazine bağışladım da onun harmanından bir saman çöpü bile beklemedim. Yoksulluğumla beraber daima hakikati söyledim; ne o verdi ne de ben istedim. Bana şu yeter ki, ünüm kâinatı tuttu, cihanın velinimetini oldum.

Nizâmi! Her ne kadar altın sırmalı göğüsler çoksa da, senin sırman, zühdü takvadır; sakın onu elden çıkarma! Bu sırma ile göğsünü süslersen büyüklere karşı iftihar edebilirsin.

Hüsrev’in, Meryem Yanında Şirin İçin Aracılık Etmesi

Ay, feleğin yakasından başını çıkarınca yeryüzü nur içinde kaldı. Hüsrev, meclisten hareme gitti; kalbini tekrar Şirin’in sevdası sarmıştı. Fakat Hüsrev, ne zaman Şirin’den bahsedecek olsa, Meryem teessüründen buhranlar geçirirdi. Hüsrev bir gün

yine aşk sarhoşu olarak Meryem'in önüne durmuş, ona şu yolda teessürünü dökmüştü:

- Gerçi Şirin'in benden uzak kalması, yarama tuz ekilmesi daha iyidir. Fakat biliyorum ki o, düşmanlarını sevindirdi ve benim yüzümden âleme bednam oldu. Bunun için senin de, benim gibi ona iltifat ve saygı göstermen icap eder. İzin ver de onu köşkten buraya getireyim, cariyelerin bulunduğu saraya yerleştireyim. Onun yüzüne bakmayacağım, eğer bakarsam, şu kıymetli gözlerim kör olsun! Hüsrev'in bu sözlerine Meryem, şu cevabı verdi:

- Ey cihangir! Senin saltanatın yıldızlar gibi göğü tutmuş, senin sözünü tutmayanı, cihan kapı dışarı etmiş ve felek, senin fermanına baş eğmiştir. Eğer Şirin, çok nefis bir helva da olsa, boğazdan aşağı rahatça geçmeyecektir. Sana, benim gibi böyle yumuşak, hazır pişmiş bir helva varken, ne diye başka bir helva tedarikine koşuyorsun? Dikensiz hurma yemek, senin için daha iyidir ve is kokmayan helva daha tatlı olur.

Beni öyle bir cadı ile bir arada bulundurmamak istiyorsun ki, Bâbil sihirbazlarına taş çıkartır. O, ezberden bin efsun bilir. Onlardan birini hile ile tatbik edince seni aldatır ve aramıza ayrılık düşürür. Sen ondan memnun olursun amma ben senden mahrum kalırım. Ben onun büyülerini iyi bilirim, bu çeşit efsunlarını iyi anlarım.

Ne kadar kadın vardır ki yüz ile elliyi fark etmez, fakat fend ile Utarî'i yoldan çıkarır. Kadınlar çanak çömlek üzerindeki çiçeklere benzerler: Dıştan güzel görünürler, fakat içten berbatırlar! Ne bir atta, ne bir kılıçta ve ne de bir kadında vefa bulmak imkânsızdır. Vefa, erkeğin sıfatıdır, kadında nasıl bulunur? Mademki "kadın" dedin, artık mertliği hatıra getirme. Ne kadar

erkekler vardır ki yolunca gittikleri halde bir kadından olsun sadakat görmemişlerdir.

“Kadın sol kaburga kemiğinden yaratıldı” derler, sağ tarafın meymenetini sol tarafta arama. Ne gönül bağlarsın o Allaktan korkmaza ki, ondan beladan başka bir şey beklenmez! Eğer kıskanırsan başın derde girer, kıskanmazsan o zaman da erkek sayılmazsın. Git! Yalnız başına, huzur içinde vakit geçir ve “Sev-sen” denilen çiçek gibi serbest yaşa!

Meryem, bundan sonra Kayser’in, tacına, padişahın tahtına ve ulu Tanrıya yemin ederek dedi ki:

- Eğer Şirin, bu memlekete ayak basarsa, siyah ipi boynuma takar, yaptığın bu zulümden ötürü kendimi asarım! En iyisi odur ki, o, viranesinde kalsın, zira baykuş için mamur yer görmemek daha hayırlıdır.

Meryem, bu sözleri söyleyince Hüsrev, onların asla bir araya gelemeyeceklerine kanaat getirdi ve bunun üzerine sözü başka tarafa çevirdi, Meryem’e iltifat gösterdi, derdine katlandı.

Şapur, sık sık Hüsrev’in yanına gelir, ona bin bir hile ile uzaktan haber getirir, cevabını da yine gizlice götürürdü. Böylece iki dertli arasında gelir giderdi. Şirin, şu noktaya hayret ediyordu ki, Hüsrev, bunca zamandır kendisi olmadan nasıl durabiliyordu. Gönünden öyle geçiriyordu ki onun, bu hali vefasızlıktan değil, sabretmesi padişahlık icabıdır.

Hüsrev’in, Şirin İstemek İçin Şapur’u Göndermesi

Bir gün Hüsrev Şapur’a, şu yolda dert yandı:

- Daha ne zamana kadar sevgilimden uzak kalacağım? O ay yüzlüyü bir gece buraya getir ki onu muhafaza içinde bir cevher saklar gibi saklayayım. Devletimin haysiyetini korumak için ona

fazla iltifat gösteremiyorum. Zira Meryem'in tahammül etmeyip kendini asmasından korkarım. Bunun için o dilberle bir peri gibi gizli sevişmekliğim icap ediyor. Gerçi onun uğrunda çok üzüldüm, fakat bundan sonra onu yanık bir el korur gibi koruyacağım. Eğer bu fettan, Meryem, o melek yüzlüyü görürse, bir kaplan olur ve bize atılır.

Şapur, padişah'ın sözlerini dinledikten sonra:

- Sen üzülme, dedi, o güzeller güzelini ben sana içten bağlar, onu sana karşı sabırsız bir hale getiririm!

Şapur, köpürmüş bir deniz gibi köşke geldi; öyle bir deniz ki dalgaları ümit dolu... Şirin'le şu yolda konuşmaya başladı:

- Devlete naz edeceğin vakit gelmiştir. Seni avlamak için Hüsrev'in atı hızlı ise de, Meryem'den ötürü kılıcı kördür. Hüsrev, Kaysere verdiği sözden utandığı için Meryem'e karşı eksikli bulunuyor. Gel, atlara binelim, Hüsrev'in sarayının yolunu tutalım. Sen Hüsrev ile gizlice zevkine bak, bilirsin ki, rakibin devleti çabuk zevale erer.

Şirin'in, Şapur'a Çıkışması

Hüsrev'den ayrı düşen ve hicranla kendinden geçen güzel Şirin, bir gün asabiyetle Şapur'a şu sözleri söyledi:

- Kendinden utan ey Allah'tan korkmaz! Fazla konuşma ki bağımı ağrıttın, artık sus! Söylediklerin kâfi! Her ele geçen inci delinemeyeceği gibi, dile gelen her söz de söylenmez! Her karşına çıkan su içilemeyeceği gibi her elden gelen iş de yapılmaz.

Senin insafı bir hareketini hiç hatırlamıyorum, insafsızlığına ise artık kanaat getirdim. Allah, seni bu halinden kurtarsın! Aklın, seni bu işten vazgeçirsin. Beni saltanatımdan ettin, şimdi de

canımı almak istiyorsun! Cahilliğimden, başımı ateşlere yaktın, üzüntüden eridim bittim, gözyaşlarına boğuldum. Eğer onun yüreğinde benden ötürü bir ateş olduğunu bilseydim, saçlarımı sürüyerek gece gündüz onun yoluna düşerdim. Eşek bile, semerci dükkânından kaçır, fakat arpacıyı görüne yerinden sıçırır. Ne minnet edeyim, çağrılmadan nasıl gideyim? Rüzgâr değilim ki?.. Zerre kadar iltifat görmemişken, bir de kalkar gidersem, büyük bir hata işlemiş olurum. Söyle! Ne dersin? Böyle harap bir gönül ile gideyim de ejderha ile çarpışayım mı? Mademki o saraya layık değilim, en iyisi tesir altında kalmayıp o kapıdan içeriye girmemektir. Bak! Kaç defa böyle harap düş-tüm, kaç defa üzüntüye, hakarete katlandım da o vefasızın hatırına gelmedi ki, bize kuru bir selam göndersin! Ben, nihayet bir kadını; daha ne kadar uğraşayım! Daha ne kadar erkek kıyafetinde gezeyim? Benim gibi bir kadının bir tacidar ile boy ölçüşmesi doğru olmaz. Karşıma çıkan, şu takdirin işine bak! Felaket felaket üstüne geldi. Dün ne kadar mesut idim, bugün ne kadar bedbaht oldum! Bir iş göreyim derken bin bir güçlkle karşılaştım. Suç benim, başkasına niçin kızayım? Kendi hatamı düşman gözünden ne saklayayım? Bir gün “Bu Hüsrev, candır, cihandır!” demiştim. Evet, cihanı aldı, şimdi can kastındadır. Her, “ateş” diyenin ağzı, “ateş” kelimesinin harareti ile yanmaz. Terazie iki kefe lazımdır, bir değil... Biri dara olan arpa için, diğeri altın için... Hüsrev’in bezi verdiği terazinin ise, bir ke-fesi var, o da arpa ile doludur. Şimdi gönlüm, o bir avuç hile arpasını yemekten başka bir işle meşgul değil. Bu taş binanın içinde ben, sanatla yapılmış alçı bir gelinden başka bir şeye ben-zemiyorum. Alçıdan bir gelin ise, hareme yakışmaz; mumdan bir turunc’un bahçeye yakışmayacağı gibi... Ben, onun yolunda

öyle işler yaptım ki, utancımdan senden başkasına söyleyemem. Fakat benim kanımı döken o zalim, yüreğime ateş düşürmekten başka ne yaptı? Ben burada kıvranıp dururken o, başka bir sevgili ile sevda alışverişinde!

Benim yüzüm taştan bir yüz bile olsa, onu görünce bu hayâsızlıktan hemen dökülür. Farz edeyim ki beni, köpek tabiatlı yani vefalı ve sadakatli yetiştirdiler; köpek sütü ile de büyütmediler ya! Eğer ben de onun hilesini yüzüne çarpmazsam, köpekten daha alçak olayım! Faydası olmayan bir taş yürekliye bağlanacak gönlü, gider, köpeklerin önüne atarım! Gönlümün bundan sonra yapacağı iş bir köpek ile alakadar olanın yüzüne bakmamaktır. Keşke anam beni doğurmasaydı! Mademki doğurdu, bari köpeklerin önüne atsaydı! Gel; eğri oturalım, doğru konuşalım! Onun yüzünden başıma ne felaketler gelmedi! Ben bu işte bu kadar sadakatle hareket ettiğim halde o, bana karşı hâlâ kayıtsızlık gösteriyor. Benim şerefim elden gitti de o, zerre kadar müteessir olmadı, sanki arada bir şey yokmuş gibi... Benim gibi bir kadının haysiyeti ile oynamaya o zalimin vicdanı nasıl razı oluyor? Beni öyle kırdı ki, artık barışmaya imkân yoktur ve onunla bir alakam kalmamıştır. Bizim onun yanında bir kıymetimiz yoksa, biz de onun debdebe ve saltanatını hiçe sayarız! Onun uğruna belim büküldü, onun için üzülmekten eridim gittim. Benim karagözüm kör mü idi ki Hüsrev'in içyüzünü göremedi. Körlük değil mi? Ha kalp körlüğü, ha göz körlüğü, hepsi bir! Başım kaşınıyor, fakat onun sevdasından başımı kaşımaya vaktim yok. Acı konuşmama sebep, onun acı sözleridir. Onun benimle bir arada olmaması daha iyidir. Kimseden bah-tım olmadı, varsın ondan da olmasın! Benim bahtçıma böyle bir uyku yeri lazımdır, zira ben bir aşk sersemiyim, "bir nevi beyin

hastasıyım” sersem’e ise hamam iyi gelmez. Bundan evvel bir defa daha yüreğim çarpmıştı, “Eve felaket gelecek!” demiştim, hakikaten de geldi. Evet, birçok defa tecrübe olmuştur ki, kimin yüreği çarparsa, başına muhakkak felaket gelir. Şimdi de yaşlar döken gözüm seğiriyor; acaba yine başıma bir felaket mi gelecek? Hayırdır inşallah! Bu köşkün dışında cennet bile olsa, benim için gitmek yok, hatta alnıma yazılmış da olsa! Şapur değil, Kayser’in kızı gelse, onu bu köşkten rüsva ederek uzaklaştırmam! Beni hile ile aldattılar; sarhoş değilim ki, tekrar beni hile ile ele getirsinler. Eğer beni onlar akılsız sanıyorlarsa aldanıyorlar, benim bildiğimi, Bâbil sihirbazları bile bilmez! Inat ona değil, bana yakışır! Çünkü gelmek ona düşer! Padişah, Hüsrev değil, Keyhüsrev’de olsa benim ile pençeleşmek ona yakışmaz. Onun, bu sarhoş gözlerden uzak kalması, bir sevsen gibi karşımda el pençe divan durması daha iyidir! Eğer hiddetli bir zamanımda benim ile kavga ederse, ona öyle atılırım ki, zırhı parça parça olur! Saçımı gönderirim: Ona bir oyun yapar ve sabrının boyuna ipi takar. Gamzeye söylerim: Ona gece misafirliğine gider ve okla onun atını şaha kaldırır. Giysularımdan onun ateşine misk saçar ve onun vücudunu bir ödağacı gibi ateşte yakarım! Zülfümün bükümleriyle onu bağlar, gamzemin büyüsü ile ona uykuyu haram ederim!

Hayalime de ferman verir ve uykuda iken onu buraya bir su gibi koştururum.

Bırak beni de bugünüme ağlayayım! Sen, anası ölmüşe matem öğretme! Ben daima onun hayaliyle şad olduğum halde o, bunca zamandır beni bir defa olsun hatırlamadı. Onun kalbinde, bana karşı sevgiden eser yoktur. Gönlünde benim için zerre kadar gam tutmaz. Eğer o vefasız, sevgiye doydu ise, zaman bu

gibi oyunlar için bir kahramandır. O kadar sabredeceğim ki, o gönül açan güzel, bir gün gelip bana yalvaracaktır. O serkeşe niçin aşk kemendi atayım? Neden onun için kendimi helak edeyim? İtibar bakımından ben zeminim, o ise asuman! Zemin, asuman ile nasıl boy ölçüşebilir? Her cins, kendi cinsi ile uçar; güvercin güvercinle, doğan doğanla... Rüzgârı toprağa bağlamak, ateşle suyu bir arada bulundurmak mümkün değildir. Mademki vuslatı yok, hicrandan ne korkayım? Ölmüş bir insanın zindandan pervası olur mu? Zenginler için servet korkusu vardır, fakir adam hırsızdan ve yankesiciden yana daima emniyet içindedir. Ben o kuş da değilim ki, herkes benim için tuzak kursun ve her doğan beni avlayabilsin. Eğer Hüsrev, Çin tasviri gibi güzel de olsa, ondan bu serkeşlik varken Şirin'in balına nail olamaz. Eğer azgın Şebdiz'in hızı varsa, Gülgün'un de bir sürat damarı vardır. Eğer Meryem bir şeker kaynağı olmuşsa, benim hurmalarımı da Hazreti Meryem yoğurmuştu. Eğer onun padişahlık gururu varsa bizimde bir saltanat şalımız vardır. Bu acıyı asla unutmayacağım! Zira Meryem'in zulmü canıma yetti. Biri inci aradı, boncuk buldu; biri sirke aradı bal buldu. Her zaman koyun'un göğüs tarafı ele geçmez, but eti olan yerde gerdan eti de vardır. Ben âşık değildim, eğer âşık oldumsa bu alın yazıymış! Buna bir kere pişmanım; hata etmişim, elden ne gelir? Ben bir şaka yaptım, o, teklif anladı, ben bir yalan söyledim, o ciddi sandı. Benim gönlüm bu aşk içinden nefret eder, yemin mi istiyorsun? Allaha ve onun cemaline yemin ederim ki, evet! Gece karanlık olmasına rağmen sözü çok ince büktüm. Böyle bir mum gibi ne zaman kadar sönük kalacağım? Parlamalıyım, yoksa söner giderim. Ona ne lanet okur ne de hayır dua ederim. Allahım! Halimi sen bilirsin, başka kimse bilmez.

Dudağımı hakiki âşığıma nasip edeceğim; her uzatılan ele helva verilir mi? Bir gülü, hazan rûzgârına kaptırmaktansa onu yere atmak daha iyidir. Zabun hayvanlara saldıran aslanlar elinde mahvolup gitmektense, köpeklerle av olmak daha iyidir. Ona deki: “Eğer beni arzu ediyorsa, mert bir insan gibi kendi ayağı ile yanıma gelsin, kimseye zahmet vermesin! Av aslanları kendi işlerini kendileri görürler. Ayağım Hüsrev’in talihine bağlı iken başkalarının çağırmasıyla gidemem. Başkalarının sırtında zembil taşımak, başkalarının dişi ile zincir kemirmek... bu nasıl olur? Tedbir üzerine tedbir yapmak neden? Artık kendimi yiyip bitirmeyeceğim. İhtiyarlıkta mı vuslatın şarabını içeceğim? Kırılsın o kadeh! Göç zamanında ancak Kürtler ahır yapar. Bu tuzağa cehalet yüzünden düştüm, sonunda bilgim ile kurtulacağım. Sen Cevzen¹⁸⁵ cadısından işitmedin mi ki, herkesin dumanı, pencere yolunu bulur. Benim bu üzüntüm, bu zahmet çekmem hep gönlüdüdür, sevgili görmekten değil! Her yerde hırsız yabancından olur, başıma gelen bak ki hırsız evin içinden çıkıyor! Afsun ile kendi gönlümün elinden kurtulmak mümkün değil, zira evdeki hırsıza kapı kilitlenemez. Körler gibi lal ile taşın farkını mı sorayım! Köyü gördüğüm halde yolun mesafesini niçin sorayım? Benim çektiğim bu zulme de sebep, gönlümdü. Vebali niçin, başkasına yükleyeyim? Gönlüm bana fenalık yaptı, kendi eliyle kendi ayağını baltaladı.

Öyle bir gönlüm var ki ondan asla fayda görmem. Benim için layık olan öyle gönlü istememektir. Gönlüm de yârim de cefakâr! Bu gönlüden gönülsüz, bu yardan yârsız kaldım. Bir

¹⁸⁵ Caduyi Cevzen: Sihirbazların, arpaya safran sürüp elfun yapan kısmı.

gün o güzel ile şad oldum, fakat o günün yüzünden bugüne düştüm! Herkes takdire göre rızık için gam yer, ben ise günümün gamını yiyorum, elden ne gelir? Bu gönül ateşini daha ne zamana kadar saklayayım? Daha ne zamana kadar ömrün gün saymakla geçsin? Sabretmekten, ağzım zehir oldu. Rengim öyle sarardı ki bana: “Sarı¹⁸⁶ sabır” a döndün!” desen, yakışır. Her ne kadar hazinemden ve yurdumdan uzak kaldımsa hürriyetim de mi elimde değil? İki kişiye hükmedilmez: Biri tamaha düşmeye- ne, diğeri hür olana...

Bundan sonra Şirin inci dişleriyle şeker dudaklarını ısırarak bağırdı:

- Eğer, dedi, padişah: “Ben onu seviyorum!” derse, ona söyle ki, ben bu söze kıymet vermem. Eğer: “Benim niyazım o güzellik sabahındadır!” derse, ona “Uyu! Gece uzundur, sabah yakın de- ğildir!” de. Eğer: “Şirin’e ne zaman kavuşabilirim?” derse, söyle ki, ona asla kavuşamayacaktır. Eğer: “O helvadan el mi çeke- yim?” derse, söyle ki, sarhoş, helvayı pek sevmez. Eğer: “Ona kucağında sıkı sıkı sarmak isterim!” derse, ona: “Sen bu arzuyu unut!” de. Eğer: “O dudaklardan şeker buseler alacağım!” derse, ona: “Onlar senin dudaklarından uzaktır, ağzını sulandırma!” de. Eğer: “Onun zülfünü okşayacağım!” derse, söyle ki: “Ruh ile Şah nasıl bir araya gelebilir? “Satranç oyununda ruh ile şah bir araya gelirse, ruhtan şaha “Kiş!” düşer” Eğer, “Onun çene çukurundan top kapacağım!” derse, ona: “Yüzündeki zülüfler- den çevgen yersin!” de. Eğer: “Onun mütebessim dudaklarını emeyeğim!” derse: “Onlara uzaktan hasret çek!” de. Eğer beni öldürmek kastında ise, bilsin ki ölümüm, ondan ayrı düşmektir.

¹⁸⁶ Sarısabır: “Sipsar” denilen bir nebattır, tababette kullanılır.

Eğer, bu ayrılık yanıma gelmek için ona cesaret verirse: “Yerinde otur, yoksa o yapacağını yapar!” de. Eğer, vuslat arzusu ona: “Ben, ona meftunum!” dedirtirse, ona: “Benim iznim olmadan sen konuşma!” de.

Bu yolda, içinde kadınca tehditler bulunan bazı sözler söyledi. Acı sözleri her ne kadar barış şişesini taşa çaldı ise de hakik dudakları bu savaşta vuslat kumaşını biçmekten geri durmuyordu. Vuslat şarabının humarı ile Şapur’a acı acı dert yandıktan sonra gönül üzüntüsü biraz hafifledi. Şapur’a yumuşak bir lisan kullanarak:

- Ey fasih adam, dedi, sendeki söz ırmaktaki su kadardır. Eğer bir zaman benim selamımı padişaha götürürsen, o huzura benden şu haberi takdim et ve tarafımdan ona şu sözleri söyle: “Ey vefasız! Ey sözünde durmayan! O, baldan daha tatlı olan sohbetler nerede kaldı? Benden yüz döndürmezsin, başka başka bir güzele müşteri olmazsın zannederdim; şimdi zannımın yanlış olduğunu bana gösterdin, çünkü düşmanıma gönlünde yer verdin! O zalim gönlüne Allah insaf versin! Şirin’in acı ahları hatırına gelsin! Sen, uyumuş bir baht gibi dostluğa layık değilsin, devran gibi sen de anlaşılmaya gelmezsin. Eğer nazarında zerre kadar bir kıymetim varsa, beni bu kadar hor görme! Eğer cariye isem, azatlık fermanımı ver! Mevkice seninle birim, bana ne için maiyet gözü ile bakıyorsun? Beni böyle ayak altında bırakma, yoksa ayağımı kapına koyar ve sel gibi akan gözyaşlarımla seni bir çılgın gibi kapıma koştururum. Sen kendi muradından başka bir şey düşünmüyorsun, kendini bu kadar düşünmek olmaz. Sen ki, gönlünü kendi muradına bağlamış bir insansın, başkalarının muradına nasıl delalet edebilirsin?

O, benim uğruma koşturduğun, benim için uğraşıp çabala-

dığın zamanlarda ben de senin acı hayatından ötürü üzüntü duyar, senin elemlerine ortak olurdum. Fakat sen padişah olunca, Meryem'in diken vücudu senin saltanat dalına çıktı. Halbuki sen, saltanat bahçesini hazırlarken, ben senin yoluna saçımı süpürge yapıyordum. Fakat bahçe meyve verince, beni kapı dışarı ettin! Ey, gönlümü yakan güzel! Senin ateşinden ısınmadım, fakat du-manından gün geçtikçe gözlerim kör olmada... Bundan daha fazla cefa olur mu? Artık beni kırdın, mahvettin. Kendin nam aldın, fakat beni bednam eyledin. Hükümetin ileri gelen adamları bile, ellerinde iktidar olunca, azledilen memurlara bundan iyi bakarlar. Takatsiz kaldığın günlerinde gözümün üstünde otururdun, padişah olunca bana göz yumdun. Gemiye gözyaşım da daha ne kadar süreyim? Vuslatını imdada daha ne kadar çağır-
yım? Yârsız kaldığın zaman ben sana yâr oldum, işsiz kaldığın zamanlarda beni sen avuttun. Fakat, beni rüsva edince, mağrur bir vaziyet aldın. Katlime ferman hazırladın, beni hicran ateşine attın. Şimdi bitkin ve harap düştüm. Vücudum eriyip gidiyor, beni daha fazla üzme! Mazlûm Şirin'e kılıç vurma, işkence yapmak için, üzerime Meryem'i almaklığım sana kâfidir. Mademki senin bir Rum güzelin vardır, artık Ermenistan'ın Şirin'inden elini çek! Rum'dan bir alay güzel getirdin, artık Ermenistan ta-cını, tahtını yağma etme; etme ki harareten ateş çabuk tutuşur ve ateşten o zaman korkarım ki duman çıkarır. Şarap içmek için binlerce dost bulunur, bir dostu da gam ortağı olarak sakla.

Beni kendi işin için hasta ediyor, tuzağa düşürüyor, sonra da beni terk edip gidiyorsun. Dünyada fenalık yapma, gariple-
rin yarasına tuz ekme. Sen şahane meclislerinde rahatça uykunu uyu, gariplerin kulûbesinde işin ne? Beni derdimle baş başa bı-rak, Ben, Allahıma ibadetle meşgulüm. Farz et ki, tuzağa düşen

bu kuş, tekrar sahraya uçup gitmiştir.

Sonu çıkmaz olan bir yola gitme, âşıkları hayrette bırakacak işler yapma. Bu cefakeş canımı yakıp durma! Bırak bu haneyi de, varsın ibadethane olsun! Aşkının içime düşürdüğü bu ateş, ne yazık ki bir aşk kaynağı olan vücudumu da yakıp gidecektir. Senin gamından her damarımda bir yılan kıvrılmış, her tüyümün dibinde bir diken bitmiştir.

Ne gece uyuyor, ne gündüz dinliyorum; ne de senden zerre kadar bir iltifat görmüyorum. Böyle üzücü bir hayata nasıl tahammül edebilirim? Böyle topal bir ayakla menzile nasıl varırım?

Benim gözyaşımın her damlası bir derya ahımın her kıvılcımını bir cehennemdir. Bu deryada geminin ateşi azaldı, bana hem “Cehennemlik!” hem de “Cennetlik!” de. Yoksa gizli cehennem kapısında abıhayat’ı ne için arayayım? Sensiz, benim halim nasıl fena olmasın ki, geçen yıl seninle idim; bu yıl sensiz... Senin bana karşı kapanmış bir evin, benim de baştan aşmış bir suyum var. Gözlerim daha ne kadar yaş döksün? Vuslatını imdada daha ne kadar çağırayım? Bütün işlerim ki, sen olmadığın için tam değildir; olmayacak temennilerden işte böyle yüzüstü kalmıştır. Fakat son nefese gelen bir kimse ölmedikçe hayattan ümidini kesmez. Akil, bizi bilgiye götürür, aşk bahsi ise bu defterin dışındadır. Bu akıl atını hızlı koşturanlar, aşk meydanında yaya kalmışlardır. Ferah verici ilacı, akıllı hekimler yapıp hazırlarlar, ilaç hazır olunca da divanelere verili. Aşk, sabır bilmez bir şeydir, âşıklığın binası, kararsızlık üzerine kurulmuştur.

Sabır ile aşk, asla bir araya gelemmez; esasen sabırlı olan kimse âşık olamaz. Gerçi bu kara bahtlı Şirin, böyle hasta düştüyse de. Hüsrev sağ olsun! Dert yüzü görmesin!”

Şirin, bu sözleri söyleyince Şapur hemen eşiği öptü ve şu mukabelede bulundu:

- Senin fikrin, bizim tedbirimizden daha isabetlidir ve bütün sözlerin yerindedir.

Bundan sonra Şapur'un aklından ne zaman bir fikir geçse, onu iyice düşünmeden söylemezdi. Sözü hesaplı söylemek icap eder; onu evvela altın gibi tartmalı, sonra harcamalı.

Ferhat'ın Aşkının Başlaması

Huri yüzlü, gümüş gerdanlı o nazlı dilberin pek can sıkıcı bir yer olan o vadide sütün daha iyi bir gıdası yoktu. Önünde yüz çeşit helva da olsa, gıdası yalnız sağmal hayvanlardan ve koyunlardan idi. Fakat bu hayvanlar; yakın yerlerde bulunmadığı zaman süt getirtmek Şirin için bir mesele oluyordu. Çünkü o vadinin etrafı baştan başa zehir gibi acı otlarla dolu idi. Çoban bu otları bildiği için sürülere başka yerde otlak bulmuştu. Şirin'in akli, fikri süt meselesinde idi; ne çare bulmalı, ne tedbir almalı diye düşünüyordu. Çünkü o kadar uzak yerden süt getirtmek, adamlarına çok zahmet veriyordu.

Gece, siyah saçını omzuna atmış; altın ay'ı, kendine küpe yapmıştı. Güzel Şirin, süt meselesine bir çare bulmak düşünce-siyle sabaha kadar uyuyamamış üzüntü ile kıvranmıştı. Önünde yalnız Şapur oturmuş, ona her vadiden söz açıyordu. O fidan boylunun ne düşündüğünü, akıllı Şapur sezmişti. Gül yüzlü Şirin, Şapur'a o meseleden bahsedince muhatabı, bu husustaki fikrini söylemek için söze başladı ve önce Hintli bir fakirin periyi teshir için okuduğu dua gibi Şirin'e niyazda bulundu. Utarit'in Müşteri'yi övüşü gibi onu övdükten sonra dedi ki:

- Burada üstat bir mühendis vardır, adı da “Sanatkâr Ferhat”tır. Kendi yaptığı işlerde harikalar gösterir. Micesti¹⁸⁷’yi bilir, Oklides’in hendese muammalarını çözer. Külüngü sanat aşkıyla kullanırsa yerin altındaki balığa kuş resmeder. Mahareti ile kırmızı gülü canlandırır, demir ile taş Çin Nakşi işler. Sanat hususunda bütün Rum onun elini öper. Kalemтіраşı ile mermeri mum gibi işleyen odur. Senin işin ancak böyle bir usta sanatkâr ile hal olabilir. Maksudına ancak onun sayesinde kavuşabilirsin. Her iş, ehli olmayınca güçtür. Önce uta sonra iş...

Herkes, yüzük yapabilir amma mumdan ve çamurdan... Demirden ve altından değil!

Eğer bana emredersen, emrine boyun eğer onu bulmak için elden gelen gayreti sarf ederim. Çünkü onunla biz ikimiz Çin’de bir yaşta ve bir üstadın iki şakirdi olarak bulunmuştuk. Her sanatta mahir olan üstadımız bana kalem verdi, ona da kalemтіраш.

Şapur, bu sözleri söyleyince Şirin’in sût üzüntüsü dağıldı. Sabahleyin güneş doğar doğmaz Şapur o havaliyi araştırdı. Sanatının biricik üstadı olan Ferhat’ı buldu ve sevinç ile onu Şirin’in köşküne götürdü.

Muteber kişilere yapıldığı gibi ona da hürmet ve itibar gösterildi. Dağları kazan Ferhat, bir dağ gibi ortaya çıkıvermişti. Öyle ki halk kendisini görünce, ürktü. Bir fil kadar iri cüsseli ve iki fil kadar kuvvetli idi. Haremin birbirini çekemeyen cariyeleri ona ikram ettiler, ona layık bir yer hazırladılar. Ferhat, perdenin dışında emre ve hizmete amade duruyor, düzenbaz felek perdenin arkasından acaba ne oyun oynayacak diye düşünüyordu. Cihan,

¹⁸⁷ Micesti: Batlamyus’un hendese üzerine tasnif ettiği meşhur kitabın adıdır.

ansızın bir gece baskını yaptı ve o perdenin arkasından oyununa başladı. Şirin, gülümseyerek şeker dudaklarını harekete getirdi. Kilitli duran o yakut dudakları açtı, yakut ve şeker o dudaklardan beslenirdi. O, tatlı tatlı konuştukça, hurma kıymetten düşüyordu. Şirin, süt meselesinde o kadar tatlı konuşuyordu ki, şeker bile, balın o sözlerden tat aldığına kanaat getirdi. Dudaklarının etrafından o kadar şeker saçı ki, şeker Huzistan'a "Allaha ısmarladık" dedi. Zaten isteğime göre onun adı, çok tatlı dilli olduğundan ötürü "Şirin" imiş. Tatlılığına dair, ne istersen söyleyeyim! "Sesi ile" kuşu ve balığı uyuturdu. Onun tatlı sözlerine, şeker köle olurdu. Onun dudak açtığı bir mecliste sesini duyup da hemen can vermedik bir kimse kalmazdı. Onun sözünü duyan bir kimse Eflatun¹⁸⁸ da olsa kendinden geçerdi.

¹⁸⁸ Eflatun: Yunan hükemasının en büyüklerinden meşhur Sokrat'ın şakirdidir ve Aristo'nun üstadıdır. Milattan 430 sene evvel Ekina Adası'nda doğmuştur. Babası tarafından Atina hükümdarı "Kudros"un annesi tarafından da meşhur "Solon"un neslinden idi. Asıl ismi Aristoklis'tir. Omuzlarının genişliğinden ötürü bu manaya gelen "Platon" lakabını almıştır ki "Eflatun" bu kelimenin muarrebidir. İptida, edebiyatı tahsil etmiş sonra Hendese ilminde ihtisas sahibi olmuş ve şairliğe süluk etmiş ondan sonra felsefeye koyularak safsata erbabının dersine bir müddet devam eylemiş ise de felsefelerinin boş olduğunu anlamış ve henüz 20 yaşında olduğu halde Sokrat'a talebe olmuş ve on sene mütemadiyen onun sözlerinden ve fikirlerinden istifade etmiştir.

Sokrat'ın, milattan 400 sene evvel vuku bulan idamı ile beraber mağaraya çekilmiş, bundan sonra seyahate çıkmış, İtalya'ya ve Mısır'a gitmiştir. Orada hükümdarın damadı tarafından fevkalade bir sevgiye mazhar olmuş ise de, fikirlerinin ve sözlerinin serbestliği sebebiyle Denis'in gazabın uğramış ve Denis tarafından bir köle gibi satılmış ve kendisini yine bir filozof satın alıp azat etmiştir. Bunun üzerine Atina'ya avdet ederek milattan 388 sene evvel Atina hari-

Ferhat, onun sözlerini işitince heyecana geldi ve aşk ile ta ciğerinden yanık bir “ah!” çekti ve sonra da bir saralı gibi yere düştü. Toprak üzerinde uzun zaman çarpındı, başını yerlere vura vura bir yılan gibi kıvrandı. Şirin onu kendinden geçmiş, tuzaktan kaçmış kuş gibi heyecanlı bir gönle sahip olduğunu görünce, sözle teselli etti, söz taneleri ile onu tekrar tuzığa getirdi ve sonra ona şu yolda hitap etti:

- Ey bilgin üstat! Beni sevindirmeni isterim. Ey hüner sahibi!

cinde “Akademya” ismiyle meşhur olan hususi bir medrese açarak tedrise başlamıştır. Bu medrese az bir zaman zarfında ün salmıştı. Buraya Yunanistan’ın her tarafından talebe akın ediyordu. Aristo ve Asitip gibi şakirtleri olduktan sonra başka birçok kadın talebesi de vardı.

Eflatun’un telifatı çoktur ve hemen hepsi muallimi Sokrat’la şakirtleri arasında vuku bulmuş musahabeler suretinde yazılmıştır. Eflatun fevkalade zeki olmakla beraber son derece iyi bir ahlaka malik bulunduğundan “ilahi” lakabını almıştı. Fikir ve felsefesi hakkında doğru bir fikir hasıl etmek müşküldür. Çünkü biri Batını diğeri zahiri olmak üzere iki fikri vardı. Birincisini yalnız talebesinin mümtazlarına açar, ikincisini alenen tedris eylerdi.

Eflatun, Allahın birliğine inanır ve bütün mevcudatın esasında uluhiyet olduğunu, maddiyatın fani olup ancak her cins eşyanın manevi bir timsali bulunduğunu ve “Heyula” adını verdiği bu timsallerin sıfatı ilahiyelerden olduğunu kabul ederdi. Ruhun bekasına da mutekit idi. İtikadınca ruhlar öldükten sonra Dünyadaki işlerine göre mesut veya muazzep bir halde bulunurlardı. Kısmen tenasühe kail olduğu da vakidir. Bazı Şark şairlerinin “Eflatuni Humnişin” yani “Şarap küpünün dibinde oturan Eflatun” demeleri onu Kelbiyun’dan Dyojen ile karıştırmalarından ileri gelir, çünkü küpün içinde oturan Eflatun değil Diyojen’dir. Eflatun’un telifatı vaktiyle Arapçaya tercüme edilmiş olduğu gibi Avrupa lisanlarının çoğuna da tercüme olunmuş ve defalarca basılmıştır. Eflatun felsefesi hakkında mufassal kitaplar yazılmıştır.

Benim muradım şudur ki, gönlümü zindandan kurtarasın, bu köşkün işlerini maharetle ve ustalıkla esaslı bir şekilde yürütesin. Sürü uzaktadır, biz ise süte muhtacız. Bir hüner göster ki sütü kolayca elde edebilelim. Koyunlar bizden bir iki fersah ilerde bulunuyor. Taştan, muhkem bir oluk açmak lazımdır ki çobanlarım, orada süt sağsinlar, adamlarım burada sütü içsinler.

Konuşmanın tadı ve sözlerinin tesiri zavallı Ferhat'ın aklını başından almıştı. Sözleri işitebiliyor, fakat anlayamıyordu. Ne diyeceğini bilemedi, yalnız bir müşkülâtla: "Ferman sizin; başüstüne!" manasına elini başına götürebildi. Sonra, cariyeye ve kölelerden olan bitene dair haber sordu, onlara: "Ben sarhoşa döndüm dedi, sarhoşlar bir şey anlamazlar. O neler söyledi, bilmiyorum. Benden ne istediğini ona sorunuz bakalım!"

Cariyeler Şirin'in bütün sözlerini Ferhat'a tekrarladılar. Ferhat, Şirin'in maksadını anlayınca, emri canla başla kabul etti ve işe başlamak için çarçabuk hazırlandı, zira nazeninlerin işi de kendileri gibi naziktir, ihmale gelmez. Ferhat oradan elinden külünk olduğu halde ayrıldı ve işine dört el ile sarıldı. O gösterilen yerin bedenini öyle yarıyordu ki, dar besinin altında taş, mum oluyordu. Külünk, sert taşın yüzünü yırtıyor, söğüt ağacı imiş gibi taştan mecra açıyordu. Külüngü taşa her vuruşunun ücreti, çıkardığı taşın ağırlığında cevher idi. Bir ay zarfında sert taşın arasından derya gibi bir ırmak ortaya çıkardı. Koyunların olduğu yerden köşke kadar iki taraflı taş ördü. İş bitince de, öyle bir havuz yaptı ki Kevser o havuzun elini öper. Irmağın taşlarını öyle yerleştirdi ki, aralarında bir kıl bile giremez. Etrafını taşla çevirdiği o havuz, o kadar sanatla yapılmış idi ki, berrak bir su akıyor sanırdın. Bir yapı, usta eline keseri alıncaya kadar güçtür. Eğer yüz tane çelik dağ parçalamak icap etse, insanoğlunun elin-

de pamuk gibi atılır. Hangi çaredir ki, insanoğlu onu bilmez. Ne yazık ki yalnız ölüme çare bulamaz!

Şirin'in, Ferhat'ı Seyretmeye Gelişi

Ferhat'ın bu başarısını Şirin'e haber verdiler: "Ferhat, dediler, bir ayda havuz yaptı ve ırmak açtı. Öyle ki akşam, sabah koyunların sütü, kendi ayağı ile havuza geliyor."

Melek yüzlü Şirin, Ferhat'ın çalıştığı o sahra tarafına gitti, Süt ırmağının ve havuzun etrafını dolaştı ve bir sanat harikası olan havuzun insan eliyle yapılmadığını, tabiattan yaratılmış olduğunu zannetti. Evet cennet, süt ırmağı, havuz ve Şirin'in taştaki, bir huriyi andıran o tasviri... Bunlar insanın yapacağı işler değildir. Şirin, Ferhat'ın sanatını çok takdir etti; "Bu işleri yapanın canına rahmet!" dedi.

Şirin, sütü getirtmek zahmetinden kurtulunca, Ferhat'ı yanına çağırdı, onu mecliste kendi yakınlarının arasında en mutena bir yere oturttu ve ona:

- Senin, dedi, üstatlık hakkını nasıl ödeyelim? Çünkü biz sanatkârların ücreti nedir bilemiyoruz.

Şirin'in küpelerinde cevher olarak işlenmiş öyle incileri vardı ki kıymette her bir inci bir taç ve bir şehrin haracı tutarında idi. Onları kulağından çıkardı, tatlı dille özürler beyan ederek kabulünü rica etti ve:

- Bunları al ve sat, dedi, eğer zaman gelir de bunlardan daha kıymetlisini ele geçirsek, hakkını yerine getirmezlik yapmayız...

Ferhat, bir hazine değerinde olan o incileri teşekkürler ederek aldı ve Şirin'in ayakları altına serpti. Sonra meclisten süratle çıktı sahra yolunu tuttu. Derya gibi akan gözyaşları ile sahrayı

sulamaya başladı. Yalnız, aşkının aşikâr olmasından korkuyor, yüz insana bedel iken insanlardan kaçıyordu.

Ferhat'ın Şirin'in Aşkıyla İnlemesi

Ferhat, Şirin'in sevgisine gönlünü teslim edince bütün vücudunu aşk istila etmişti. Artık zamanı hep üzüntü ile geçiyor, elinden hiçbir iş gelmiyordu. Ne, ayrılığa tahammül edecek sabrı ne de sabır ile avunacak hali vardı. Aşkın onulmaz yarasıyla kıvranıyor kalbinin ıstırabını teksin için elini göğsünün üstüne koyuyordu. Dil konuşamaz olmuş, hareketler manasızlaşmıştı. Vücuttan kuvvet, gözden uyku gitmişti. İnsanlardan bir peri gibi kaçmakta, bir hasta gibi düşe kalka yürümekte idi. Şaşkınlıktan dağ ve sahra yolunu tutmuş, iniltisi dağ ve sahraya yayılmıştı. Dimdik olan boyu, gül dalı gibi bükülmüş, gömleği parça parça olmuştu. Gözyaşı dökmede bir sürahiye, inlemede bir bülbüle dönmüştü. Gönlü, bir gül goncası gibi daralmış düğümlenmişti.

Hayatta teselli verecek bir kimsesi de yoktu. Sevgilisi yüzünden çaresiz dertlere düşmüştü. Yolda ayağına çivi gibi batan dikenleri çıkarmaktan belki iki kat olmuştu. Ne, dikenden elbise yırtılır diye merak ediyor ne de başını keserler diye kılıçtan korkuyordu. Ansızın hicran acısı ile çılgınlaşmış, bir anda sabrı tükenivermişti. Durmadan kanlı yaşlı saçıyor, yüzü gittikçe bir lalezara dönüyordu. Sık sık durmadan yükselen feryatları, gök tabakalarını yırtıyordu. Susamış bir çocuk gibi, Ferhat da bir aşk susuzu idi. Nasıl küçük bir yavru, ne suyu bilir ne de sütannesini! Ferhat da gönül derdi için neye başvuracağını, imdada kimi çağıracağını bilmiyordu. Aşk harareti huzur ve rahatını elinden almış, onu bir çılgına döndürmüştü. Gönül ateşi dimağına vur-

muş, bu hararetle bir çıra gibi tutuşmuştu. Kalbi parça parça olmuş, hayatı tehlikeye yüz tutmuştu. Bela ve ıstırap onu her taraftan sarmış, bela ve ıstırap haddini aşmıştı. Şirin'in aşkından öyle acı ağlıyordu ki, feryadı ta uzaklardan duyuluyordu. İradesi elinden gitmiş, sabrı ve bahtı mahvolmuştu. Aşk, onun varlığını yağma ettiği halde o, hâlâ onun arkasında koşuyordu. Cadının, üzerlik tohumundan; devin, demirden ürkmesi gibi, dosttan düşmandan öyle ürküyordu.

Gam onun eteğini tutmuş: o ise gamdan şad, harabesinden hoşnut bir hazine gibi... Bununla beraber gerek ayık gerek sarhoş iken yılanın taştan, kurdun sopadan korkması gibi gamdan korkmuyordu. Gönlü inliyor, gözü ağlıyordu; ciğeri gam ateşinden kebab olmuştu. Devasız derdi ilaç kabul etmiyor, gamı tükenmek bilmiyordu. Dostlardan uzak, arkadaşlardan ayrı böyle yalnız ve hasta kalmıştı. Şirin'in aşkı onu öyle sarmıştı ki, kendini büsbütün unutmuştu. Ne, sevgilisine derdinin birazını olsun bildirebiliyor ne de ona selam yollayacak bir mahrem bulabiliyordu. Eğer Şirin'in sarayından bir toz erişseydi onu sürme yerine gözüne çekecekti. Eğer onun yolunda bir ot görseydi onu öper, onu överdi. Ezile büzüle insanlardan yüzünü saklar Şirin'den başkası için istekle konuşamazdı. O sarhoş âşık, gibi, kimde bir gönül varsa, kendi gibi onun da yanacağını zannederdi. Gönlüne ateş düşen bir insan, cihanı baştanbaşa yanıyor zanneder. O fattan sevgilinin adını anınca, onu hatırladıkça defalarla toprağı öper, onun köşkü tarafına bakınca yaka yerine bağrını yırtardı. Vahşi bir at gibi her tarafa koşuyor. Âcizleri yakalayan dünya tuzağının bilinen avlarından bir sahra dolusu av etrafını sarmıştı. Biri, onun başını koyduğu yeri süpürüyordu, biri oturduğu yeri... Biri eteğini öpüyordu, biri ayağını... Bazen

ahularla bir köşeye çekiliyor, bazen yaban eşekleri sürüsünde koşuyordu. Bazen geyiklerin gözyaşını siliyor, bazen aslanların kuyruğunu okşuyordu.

Ona gündüz ahular arkadaşlık ediyor, gece geyikler sırdaş oluyordu. Geceler gündüzler gelip geçiyor, fakat o, derdinden ne yiyor ne içiyordu.

Öyle dalgındı ki, yürüdüğü o yolda eğer biz mâni çıkmazsa bir ay giderdi. Eğer önüne yüz duvar çıksa idi, yüzünü çarpıp yaralanmadıkça görmezdi. Eğer gözüne bir ok isabet etseydi, şaşkınlığından gözünü kırpmazdı. Eğer yolda önüne kuyu çıkarsaydı ihtiyatsızlıktan o kuyuya düşerdi. Gönlü candan bıkmış, cihandan doymuş; çünkü bela, onu her yandan sarmıştı. Her gece, sabaha kadar dövünüp inleme... Bir gönül ve bitmez tükenmez bir hasret... Sonu gelmeyen bir hicran...

Kırda, şehirde nerede olursa olsun yürürken çıkardığı fer-yatlar taşları delerdi. Sevgilisinin gamından ayrı düşürecek bir neşeyi, yüz nefretle gönlünden çıkarır atar, gönlü ile yoldaşlık eden bir gama ise can atarak koşardı. Yüzünün derisi kanlı yaşlarla yıkanıyor, kızarıyor ve o, bu hal içinde yine sevgilisini düşünüyordu. Her ne kadar uykuya ihtiyacı varsa da uyumadı, çünkü dostlara karşı kapı kapamak olmazdı. Gönlü kendi derdinin yabancısı olmuştu, çünkü gönlüne başkasının derdi yerleşmişti. Kendi varlığını başkasının varlığına bağladığından perişan bir hale gelmişti.

Belki muradı kendiliğinden hasıl olur diye, sabahtan akşama kadar koşar, bir an dinlenmezdi. Sevgilisi ile bir can gibi olmak için kendi varlığından sıyrılmak, uzak kalmak istiyordu. Bilmiyordu ki, ortada varlık diye bir şey kalmamış, ruhu kafesten çıkıp aşk sahrasına uçmuştu. Sevgilisinin iradesine kendini öyle

vermişti ki onu kendisinden ayırt edemiyordu. Işığa da baksa ateşe de baksa; yârinin visalini ve hicranını görürdü. Önüne çıkan her şeyden kendi gönlünün falına iyi yorumlarda bulunurdu. Aşkta hiçbir kimse falı fenaya yormaz, şayet yorsa bile kendine yormaz. Güzel, çirkin önüne ne çıksa onu kendi mura-dı ile alakadar bilirdi. Her hafta o huri yüzlünün misafiri olur, fakat uzaktan yüzünü görmekle kanaat ederdi. Sonra yine sahra yolunu tutar, kendini sevgilisinin gamına bırakırdı. Akşamleyin bir av gibi gelir, o havuzdan zevkle süt içerdi.

Dünyada o sütten başka bir gıdası yoktu. Dolaştığı yer de yalnız o havuzun etrafı idi. Geceleri havuzun civarından ayrılmaz, bütün gece etrafında dolaşırdı. Onun bu hali her tarafta söyleri bir hikâye oldu ve her dile yayıldı.

Hüsrev'in, Ferhat'ın Aşkını Haber Alması

Sarayın yakın mensuplarından biri bu hadiseyi padişaha şu yolda bir bir anlatır: "Ferhat, Şirin'in aşkından o hale geldi ki, sözü âleme destan oldu. Sevda aklını öyle sarmış ki, o sevda yüzünden sahra yolunu tutmuştu. O dilberin güzelliğine olan aşkından, gece-gündüz baş açık, yalınayak dolaşmaktadır. "Gönlüm Şirin'in aşkı ile yaralıdır!" dermiş.

Bu sözü kâinata yayılmıştır. Ne gençten korkar ne ihtiyardan. Ne kılıçtan pervası vardır, ne oktan... Benim anlayışıma göre, onun gönlünde Şirin'in visaline ermek düşüncesi yoktur, yalnız onun aşkı ile avunmaktadır. O gümüş tenliyi, o kadar yâd ediyor ki, nerede ise, kendini unutacak!

Her hafta onun köşküne selam gönderiyor, ondan bir haber alırsa, bunu canına minnet addediyormuş!"

Padişah, bu meseleyi işitince, o dilbere karşı olan sevgisi bir kat daha arttı. Kuvvetleri denk olanlar daha iyi çarpışır, bir güle karşı iki bülbül daha hoş öter; bir mala iki kişi müşteri çıkarsa malın pahası daha yükselir. Hüsrev bir bakımdan memnundu, çünkü kendisine âşık rakip çıkmıştı. Bir bakımdan da sevgilisini kısıkanıyordu, çünkü rakibi aşk hususunda onun gayretini artırmıştı.

Bu hususta ne tedbir alacağını bilemedi, zira pek müşkül bir duruma düşmüştü. Hastalık vücuda galip gelince, dik duran bir beli iki kat yapar ve insan kendini tedavi edemez, zira hasta adamın fikri de hastadır. Söz, vücut kuvvetli iken kuvvetlidir, zira zafiyet anında alınan her tedbir zayıftır. Hekim, her ne kadar nabız tutmaya alışık ise de hasta olunca elini baka birine verir.

Hüsrev'in, Ferhat Hakkında Fikir Beyan Etmesi

Hüsrev, kendi yakınlarından birkaç sadık adamı ile bir meclis kurdu ve bu meseleye dair onlara şu sözleri söyledi: “Bu sevdada adamına nasıl bir muamele yapalım? Bu hususta ona nasıl bir oyun oynayalım? Onu kendi haline bırakırsam işim haraptır; kanını dökersem suçsuzdur! Padişahlığım müddetince kimseyi incitmeden her gün bayram yapayım diye çok çalıştım amma şimdi bana nispet o hilal kaşlı bayram yapıyor, zira bir divaneyi Hüsrev’e karşı rakip tutuyor.”

Meclisteki akıllı ve tecrübeli adamlar Hüsrev’e şu yolda cevap verdiler; “Ey, devletin kendisi ile saadete erdiği padişahımız! Senin en değersiz kölen bugün taç sahibidir! Padişahlar, senin ayağının toprağına ant içerler. Cihan uzun ömrünün ölçüsüdür; saadet, senin yârin, baht her işte senin hizmetkârındır. Eğer

bu divaneye karşı bir tedbir alacak isek, ona demirden değil altından bir zincir yapalım; çünkü sevdâyı dağıtacak, ilaç yalnız altındır! Esasen her şeyin ilacı odur. Önce onu fazla ümide düşürmek, güneşin ziya saçışı gibi ona altın saçmak lazımdır. Altını görünce değil sevgiliden dinden bile vazgeçer ve bu rüşvetle Şirin'i terk eder. Nice gözler altın ile kör olur, nice demir bilekliler altın ile dermansız düşer.

Eğer onu altın ile fikrinden vazgeçirmek mümkün olmazsa o zaman taş kırmak ile meşgul etmek icap eder. Bu suretle günleri mihnet içinde geçer ve ömrünü taş kırmakla sona erdirir."

Hüsrev'in, Ferhat'ı Çağırması

Padişah, meclistekilerin sözlerini dinledikten sonra Ferhat'ın getirilmesini emretti. Ferhat'ı bir dağ gibi kapıdan içeri soktular. Arkasına bir yığın halk üşüşmüştü. Mihnet çektiği halinden belli idi. Kendinden geçmiş bir vaziyette bulunuyordu. Perişanlığın alameti yüzüne vurmuş, devran bile onun haline teessürle ağlamıştı.

Ne Hüsrev'e baktı ne de tahtına; aslanlar gibi katı yere çöküverdi. Şirin'in aşkı, onu kendinden öyle kapmıştı ki, ne kendi ne de Hüsrev umurunda değildi. Padişah, kendisine hoş muamele yapılmasını, her adımında altınlar sarf edilmesini ferman buyurdu. Heybetli Ferhat'ı oturttular, önüne de etek etek altın döktüler. Fakat onun temiz gönlünde öyle bir aşk cevheri vardı ki, altını ve toprağı gözüne aynı kıymette gösteriyordu. Misafirinin altına bakmadığını gören Hüsrev, nükteli ve dokunaklı sözlerle konuşmaya başladı, fakat her sözüne yine nükte ile cevap alıyordu.

Hüsrev'in Ferhat ile Münazarası

Söze önce Hüsrev başladı:

- Nerelisin?
- Aşk memleketinden!
- Orada hangi sanatla meşgul olurlar?
- Gam alırlar, can satarlar!
- Can satmak edep dışı bir hareket değil midir?
- Âşıklar arasında buna hayret edilmez.
- Böyle hakikaten gönülden mi âşık oldun?
- Sen, “gönülden” diyorsun, ben ise “candan!”
- Şirin’e olan bu aşkını nasıl buluyorsun?
- Tatlı canımdan da ileri.
- Onu her gece bir mehtap gibi rüyada görüyor musun?
- Evet, şayet uyuyabilseydim! Fakat uyku nerede!
- Onun sevgisini ne zaman gönlünden çıkaracaksın?
- Toprakta uykuya daldığım zaman!
- Şayet, onun sarayına alınırsan ne yaparsın?
- Bu başı onun ayağının altına atarım!
- Şayet senin gözünü oyarsa..
- Oysun diye öteki gözümü de ona gösteririm.
- Şayet bir kimse onu elde ederse?
- Taş da olsa külüngü yer!
- Şayet onun tarafına bir yol bulamazsan?
- Aya uzaktan bakılır!
- Aydan uzak kalmak doğru olmaz ki...
- Bir çılgın için aydan uzak durmak daha iyidir!
- Şayet bütün varını yoğunu isterse?
- Böyle bir dilek de bulunmasını Allahtan niyaz ederim!

- Ya, senin başının gitmesiyle hoşnut olacağını bilsen ne yaparsın?

- Bu borcu boynumdan hemen atarım!
- Onun sevgisini gönlünden çıkar!
- Bu, âşıkların yapamayacağı bir iştir!
- Rahatına bak, çünkü olmayacak bir iş peşindesin!
- Rahatlık bana haramdır!
- Git, bu derde katlan!
- Cana karşı nasıl katlanılabilir?
- Sabretmek kimse için ayıp değildir.
- Şayet bu gönül sabredilirse, gönül değildir!
- Aşk yüzünden işin sarpa sarmış!
- Âşıklıktan daha hoş hangi iş vardır?
- Bu yolda can verme, gönlünün onunla olması kâfidir.
- Sevgilisiz olan can ve gönül... Nazarımda bunların ikisi de düşmandır!

- Onun aşkı yolunda bir kimseden korkuyor musun?
- Korku olarak onun hicran mihneti kâfidir!
- Yoksa bir yatak arkadaşı mı istiyorsun?
- Değil yatak arkadaşı, ben kendimi bile istemiyorum!
- Onun güzelliğine neden âşıksın?
- Bunu, onun hayalinden başka kimse bilmez.
- Şirin'in aşkını gönlünden çıkar!
- Onun aşkı olmadan nasıl yaşayabilirim!
- O benimdir, unut artık onu!
- Biçare Ferhat bunu nasıl yapabilir?
- Eğer ben ona uzaktan bakarsam!
- Bir ah ile ufukları yakarım.

Hüsrev, ona söz yetiştirmede âciz kalınca fazla sual sormayı-

şı uygun bulmadı, sadık dostlarını dönerek:

Dünyada, dedi, bu kadar hazırcevap bir adam görmedim. Mademki altın ile onu aşkından vazgeçiremeyeceğim altın dener gibi, onu bir de taş üzerinde deneyeceğim.

Sonra çelik bir kılıca benzeyen dilini harekete getirdi ve Ferhat'ın kalemıraşındaki elması taşa hava etti, ona şu dilleri döktü:

- Bizim, yol üzerinde bir dağımız vardır ki çok zorlukla geçilebiliyor. Bunun için dağın arasından bir yol açmak icap ediyor. Öyle bir yol ki, gidip gelmek mümkün olsun. Bunu da kimse yapamaz. Bu, ancak senin işindir; başkasının işi değil! Güzel Şirin'in başı için söylüyorum -esasen bundan daha kıymetli bir yemin bilmem- benim bu arzumu yerine getir! Zira buna ihtiyacımız pek fazla, bu işi yap!

Demir pençeli Ferhat, Hüsrev'e şu cevabı verdi:

- Bu dağı, Hüsrev'in yolundan kaldırım. Fakat o şartla işe başlar ve bu teklifi o şartla yerine getiririm ki, Hüsrev'in gönlü de benim hoşnut olmamı istesin ve şeker Şirin'i terk edeceğine dair bana söz versin!

Hüsrev, Ferhat'a öyle öfkелendi ki, az kalsın kılıçla başını uçuracaktı. Sonra tekrar kendi kendine: "Onun bu şartından ne çekineyim?" dedi, çünkü emrettiğim iş taş işidir, mum değil ki... Eğer toprak olsaydı, belki kazılabilirdi. Hem kazmış olsa bile o toprak nasıl taşınacak?

Bunun üzerine ciddi bir tavır alarak:

- Evet, dedi, şartı kabul ettim ve eğer bu şarttan dönersem mert değilim! Kollarını sıva, külünge yapış, çık meydana kuvvetini göster!

Zavallı Ferhat bu sözleri işitince adil padişahın dağın ne-

rede olduğunu sordu. Hüsrev, şimdi “Bistun” diye meşhur olan dağa kadar Ferhat’a kılavuzluk etti. “Bistun” öyle bir dağ idi ki, baştan başa sert taştan ibaretti ve sertliği taşın yüzünden belliydi.

Münakaşa yerinden Hüsrev memnun olarak ayrılmış, dağ kazacak adam da bir yanar dağ gibi dışarı çıkmıştı. Ferhat o yüksek dağa büyük bir heyecanla girdi. Hazırlandı ve külüngü vurmaya başladı. Önce taşları yavaş yavaş tıraş etti ve oraya güzel nakışlar işledi. Külünk ile taş Şirin’in öyle bir suretini yaptı ki, Mâni’nin Erjenk’indeki nakışlardan farksızdı. Ondan sonra külüngün sivri ucuyla Hüsrev’in ve Şebdiz’in şekillerini oraya yadigâr bıraktı. O fedakâr, mert gencin aşk saikasıyla o suretin önünde ne yaptığını, kendi canına nasıl kıydığını, sonra dünya acuzesinin o genç Hüsrev’in damarına basar Ferhat’a neler ettiğini, onun nasıl öldürüldüğünü elbette işitmiştir. Her ne kadar Hüsrev, Ferhat’a tuzak kurdu ve bir hile ile onun rekabetinden tuzaktan kurtuldu ise de, sen, aldatmak maksadıyla yapılan hilenin neticesini gördüğün halde, ne için hileden vazgeçmiyorsun? Artık hile yapma, zira bu ihtiyar felek sana onu ödetir. Mademki sen insansın, bu insanlık mertebesindesin, neden düşüyorsun?

Ferhat’ın Dağı Kazması ve Ağlaması

Ferhat, o taş duvardaki nakışları yaparken, sabahtan akşama kadar durup dinlenmeden sevgilisinin hayali ile dağı parçalıyordu. Dağı ortadan kaldırmak için aşk ile külüngün sapına sarılmış, tartıya gelmez büyüklükte taşlar düşürüyordu. Kayalığa indirdiği her darbeye dağın kalesinden bir burç indirirdi. Her vuruşu ile bir dağ yıkan Ferhat, halkı hayret ve dehşet içinde

bırakırdı. Gözlerinden kanlı yaşlar dökerek dağa kendi derdini yanar ve şunları söylerdi: “Ey dağ! Gerçi taşın sert ise de cömertlik göster ve parça parça ol! Halime acı da benimi çin biraz olsun yüzünü yumuşat ve ağır darbelerimin altında gevşe. Yoksa sevgilimin başı için söylüyorum: “Bu can bu bedende bulundukça senin cefandan kaçmam ve seninle çarpışmak için icap ed erse canımı bile feda ederim!”

Akşamları ortalık kararınca bir müddet o yaptığı suretin yanına gider, o taşın içindeki Şirin imiş gibi hayran hayran bakar, o suretin ayağını öperdi. Sonra aşka gelir etrafı inleyen ahlar çeker, şu yolda niyazda bulunurdu: “Ey, nakkaşların gözüne mihrap olan dilber! Ey dertlilerin yüreğine deva bahşeden gümüş tenli güzel! Ey, benim taş yürekli sevgilim! Zavallı gönlüm, senin uğruna kendini kaybetmiştir. Sen, taş içine yerleşmiş bir cevher sin, ben ise, bir cevher olan bu taştan kalbi parça parça olmuş bir bedbahtım.”

O nakşın önünde bir müddet zarı zarı ağlar, sonra da uzun uzun af diledi. Oradan tekrar gam yükünü sırtlanarak dağın üstüne çıkar, sevgilisinin köşküne doğru bakar ve ağlayarak şu yolda hitap ederdi:

“Ey, gül bedenli, fidan boylu yârim! Ciğeri yanık bir garibin gönlüne hayat ver! Bir düşmüşse kurtuluş çaresi öğret! Bir muratsızı muradına erdir! Bir ümitsizin ümidine vefa göster.

Öyle sanıyorum ki, sen beni hiç hatıra getirmiyorsun. Çünkü senin benden daha iyi bir yârin vardır. Ben ise öyle bir âşığım ki, gece gündüz senin yâdınla acı feryatlar ederek, kâinatı yakıyorum.

Senin gönlün Hüsrev ile şad oldukça benim gibi bir garibi hiç hatıra getirir misin?”

Beri tarafta Şirin, henüz açmış bir gül gibi neşe içinde oturmuş, Hüsrev'in yüzünü tahayyül ederek tatlı tatlı konuşurdu. Zavallı Ferhat ise Şirin'in uğruna tatlı canı böylece feda eder, şu sözleriyle aşkını terennüm eylerdi: "Ey gönlümün mehtabı! Gerçi sen, aşkına giriftar olduğum o andan sonra beni hatırına getirmedim amma, ben senin aşkından -ey pervanesi olduğum güzel!- bak, görüyorsun bugün nasıl bir gündeyim? Dünya denilen şu daracık geçitte taştan yaratılmış bir vücudum var. Kötü bir talihe de düşmüşüm ki, bu bedbahtlıkta yakama sarılmıştır. Eğer demir ve taş gibi bir yüzüm olmasa idi, demirden ve taştan vefa aramazdım. Bunalan bir gönlü bundan daha fazla hor görme ve bir garibi taşlar arasında bir yılan öldürür gibi öldürme!

Vuslat, senin için bulunmayacak bir şey değildir. Çünkü senin kan dökücü, zalim özlerinden her biri, bunu bulmaya kâfidir. Böyle, sürünün arkasında kalan pek zayıf olduğu için de kurban olamayan bir koyun, yalnız ben'imdir. Aşkından yanar ve uzaktan sana hasret çekerim; zira pervanenin parıltıya karşı gelmemesi, yakın olanların daima tehlikeye maruz kalmalarındandır. Vefalı bir âşık olarak sana yalvarırım ki, fikrinde beni öldürmekten başka bir düşünce olmasın! Belki bu suretle beni gam zincirinden kurtarırısın. Çünkü böyle yaşamaktansa ölmek benim için daha hayırlıdır. Kimsecikler benim gibi kötü talihli olmasın! Hiçbir kimse anasından benim gibi bir talihle doğmasın! Sanki anam bana: "Ne murat edersen, senden uzak olsun!" diye dua etmiştir. Eğer devranın kılıcında hakşinaslık varsa, ne için senin tırnağına benim elimi kesiyor? Eğer feleğin memesi tarafgirlik yapmıyorsa ne için sana süt, bana kan veriyor? Ananın sana verdiği ilk süt hakkı için sana yalvarırım ki, eğer benim ırmağımdan gönül hoşnutluğu ile süt içersen, beni şekerli bir süt

ile an; zira susuza süt ve şeker fayda verir. Çobanlar gibi bir süt ile olsun imdadıma yetiş; zira, ben senin aşkından memedeki bir çocuğa döndüm. Öyle bir çocuk süte nasıl düşkün ise, ben de sana öyle düşkünüm. Irmağımın tatlı sütünü olduğu gibi beni de hatırla ve süt emen çocuklar gibi unutkan olma. Eğer bana kadehinden bir şarap sunmazsan, senin adını anarak ağzımı tatlandırırım. Çünkü benim senden başka ne bir yârim ne de bir teselli edicim vardır; beni yârsız ve tesliyetkârsız bırakma!

Ağzını sulandır da, bu dudakları kurumuşu yanına çağır, bu gecesi karanlık olanı nura çıkar. Varlık hususunda sana nazaran her ne kadar fakir isem de, bir zengin gibi canı öne sürerim. Sermayesiz kâr etmek düşüncesi, fakirin kalp zenginliğinden ileri gelir. Yakma o kalbi ki, onun dildarı, feleğe karşı hamisi sensindir. Ey şuh dilber güzellikte sen bir tanesin, aşkta bir tane olanı yolda bırakma! Sen ki bugün garip değilsin, gurbette geçecek bir gününün mihnetinden kork!

Hayattan bir şeyler bekliyordum, gençliğime ümit bağlamıştım. Şimdi her ikisinde de ümidimi kestim, bela evinin ebedi sakini oldum. Yazık ki, hayatta sana arkadaş olan ne varsa hepsi darlık zamanına kadar sana yoldaştır; daraldığın günde onlar kendi rahatlarını ararlar; sen “elimi tut!” dersen onlar sana çelme vururlar. Benim kanımı içme ki, ben senin için kan ağladım ve nihayet ben senin yurdunun toprağında bir garibim! Ne fenalık ettim ki, bana buğzediyorsun. Kabahat işler de; kabahatimi söylemezsen çok fenadır.

Hayaline tapındım; eğer bundan başka bir cürüm işledimse kâfir dininde kopayım! Yüreği, yalnız senin için çarpan âşığına vefasız olma ki, kimse kimseye bu haksızlığı yapmamıştır.

Eğer ben rüzgâr isem ey fidan boylu, sen de bu rüzgâr kar-

sısında bir sôğüt gibi biraz eğil. Eğer ben bir toprak isem, ey cihan değer hazine, sen de bu topraktan bir ziyaret evi yap. Ey gözümün nuru! Eğer kandilinde bir yağ gibi erimeme müsaade etmezsen, beni semtinden uzakta öyle öldür ki, kemiklerim senin ellerinde kırılsın ve dökülsün!

Gece kuşlarının burcu ben'im! Bana bütün gece arkadaşlık eden yarasadır. İsterim ki, bir gece benim nasıl ağladığımı, geceyi sabaha kadar nasıl uykusuz geçirdiğimi göresin. O zaman yüreğin taştan değil, çelikten de olsa, bu dertli âşığına merhamet edersin. Ben her an senin yeni bir cefanı çekiyorum da, ey kendisi için parçalandığım güzel, sen zerre kadar bana aldırımıyorsun.

Ben, böyle hasta ve perişan düştüm; sen ise bu zavallıyı görüyor ve uzaktan atını sürüp geçiriyorsun. Senin yolunda hayatını feda edene biraz insaf et, çalıp götürdüğün bir gönle bu kadar zulmetme. Bu işi ciddi bil, şaka sanma. İmdadıma yetiş ki, bu iş bildiğin gibi değildir. Benim senin yanında bir çöp kadar kıymetim bile yok, halbuki dağlar benim elimden âciz kalmıştır. Ben, kuvvette dağdan güçlü olunca, önüme dağ kadar asker çıkmış da olsa ne kıymeti olur? Eğer ben zulüm kılıcını sıyıırırsam, ne Şebdz'in ne Perviz'in zerre kadar ehemmiyeti kalmaz. Ey melek yüzlü dilberim! Perviz, Şirin ve Ferhat... Bunların hepsi de beş harflidir. "Eski harflere göre baş harflidirler." Her birimizin adı beş harfli olduğu halde Hüsrev'in bana üstün tutulması hayret edilecek bir şey değildir. Hasmımı kendimden daha kuvvetli görmem, zira galip ve mağlup bahsinde benim adım onunkinden üstündür.

Fakat kendi felaketimi görüyor, düşmanın mesut talihli oluşundan korkuyorum! Hem senin yolunda müthiş bir felaket

beni bekliyor, çünkü çok talihli bir düşmanım var. Padişah da olsa kimsenin düşmanı böyle talihli olmasın. Bu dağ savaşında ondan korkarım ki, galebe düşmanda kalır, gam da bende... Bana bu işi emreden kimse, benim hayatımın mahvolmasını istemiştir. Bu işkence altında benim için ölmek kolaydır, çünkü canı gamda, gamı canda tutuyorum. Benim için aşk hayatında müşkül bir durum var, çünkü taşı gönle, gönlü bir taş yürekliye bağladım! İnsan, kendini zorla taş yürekli yapabilir, fakat bu kadar, demiri utandıracak derece de değil! Aşkın beni balmumu gibi yakıyor, gönlüm bu dertle kendi kendine yanıp tutuşmada... Huzuruna dökecek torba torba altın ve gümüşüm yoksa da, sarı yüzüm gözyaşlarıyla bazen altın döker bazen gümüş...

Ey, cihana ışık saçan güzel! Senin aşkından ve uyanıkken ne de uyurken huzurum yoktur. Uyanık olursam üzüldürüm, uyursam huzurum yoktur. Uyanık olayım, uykuda olayım; halim işte böyledir ve senden başka sığınacak bir kimsem yoktur. Gel ki, mertlik icabı sana canımı feda edeyim, vahşi dev değilim ki, insandan kaçayım. Taştan insan yontan bir adam, nasıl olur da insanlardan ayrı kalmak ister? Evet taş yontuyorum... Bu iş gizli değil ki, meydanda... Hem bunun utanılacak bir tarafı da yok, yalnız şu var ki bu zamanda hayâsızlar el üstündedir. Bu dünya, menekşe gibi utancından başını önüne eğene iltifat etmez, fakat nergis gibi hayâsızlıktan gözünü dört açanın başına külah giydirir.

Dünyada benden daha zavallı bir insan yoktur, benden daha garip bir kimseyi de göremezsin. O kadar garibim ki bir gün düşecek olsam "kalk!" diyecek candan bir dostum bile yok. Hısım akrabaca da o kadar yalnızım ki, ölecek olsam yastığımı düzel-

tecek bir kimsem bulunmaz. Bu kadar dertli olan ve başını bir eşiğe koyup can veren, yalnız ben'imdir. Eğer yüz yıl bir kuyuda otursam üstümde kendi ahımdan başkasını görmem. Eğer yüz-yıl dağda ve sahrada dolaşsam, gölgemden başkası arkamdan gelmez. Ne köpek canlı imişim ki, bunca derdim olduğu halde, köpek dalamışlar gibi, kan ve toprağa bulanmış olarak koşarım. Köpeklerin bile dünyada bir yeri vardır, yalnız benim yok! Otlar bile yeryüzünde tutundular da ben tutunamadım! Kaplanların dağlarda, timsahların nehirlerde bir sığınak yerleri vardır: Boy-nu bükük bir köşede kalan, yalnız bu zavallıdır! Ne taştan ne de toprakta onun huzuru vardır. Mademki toprağın üstünde gam-dan kurtulamayacağım, bari altına gireyim de kurtulayım!

Kimsecikler benim gibi perişan olmasın! Bu kadar acı, bir hayata tahammül olunur mu? Ölüm rüzgârı, beni senin topra-ğına çekiyor; yanlış söyledim, toprağım beni oraya çekiyor! Ma-demki sen varsın ben "varım!" diyemem, köy senindir, ben köy-de neci olurum? Zira, sen varken benim "varım!" demem yakış-maz; çünkü o zaman benlik göstermiş, kendime tapmış olurum. Visale koşuyorum, fakat ne fayda! Önümde duman var, yolu bulamam ki... Bu yolda -ki koşmaktan ayaklarım aşındı- visali uzak, ölümü ise yakın görüyorum. Yol almakta atım çok hızlı-dır. Fakat, menzilim neresidir bilemem. Mademki gamdan bir an kurtulduğum yok, cihanda kimsenin şad olmasını istemem! Ey gönül! İrfan deryasından inci toplayan hakimlerin şu sözünü sen bilirsin: "Vücudu hasta düşen bir insan, kimsenin sıhhatte olduğunu istemez. Ben, aşka nasıl dayanabilirim ki, tüyümün üzerinde binlerce dert var. Dimagımın düşünmek kabiliyeti kal-madığı halde, gönüldeki gama bak ki, beni bir çıra gibi yakıyor.

Bu dertten bende ancak bir kül kalmıştır, ateşi ise külde saklamak mümkündür. Ben, rüzgârın yerden süpürüp götürdüğü bir toprağım; neşe elden gitmiş, ayakta kuvvet kesilmiştir. Eğer bir daha fırsat elime geçerse, duvardaki nakış gibi bir kenara çekilir ve kendimi pergelin altındaki nokta gibi gizler, duvardaki nakışla yüz yüze kalırım. Kimsenin yüzünü görmemek için de önüme, arkama kat kat taş duvar çeker bu suretle kimsenin görünüşüne gönül bağlamam, yetişir artık bu görünüşe aldanış!”

Bu yolda bazı sözler söyler, gölünün dertlerini o resmin önünde dökerdi. Gece bitip sabah olunca günleri perişanlık içinde geçen o Ferhat tekrar külünk ile dağı kazmaya başlardı. Geceleri, sabahlara kadar kendi derdine yanar, ağlar, gündüzlerini de taş yarmakla geçirirdi. O kadar taş kırıyor ve o kadar gözyaşı döküyordu ki, taş ile gözyaşını birbirine karıştırıyordu. Dertli Ferhat'ın dağ kazmak hikâyesi cihanda meşhur oldu. Her diyardan taşçılar gelir, o tasvirler karşısında parmak ısırırlardı.

O taşlardan ve külünkten hayrete düşerler, şaşkın Ferhat hakkında ne diyeceklerini bilemezlerdi.

Şirin'in Bistun Dağı'na Gitmesi ve Atının Sakatlanması

Hayatın mesut günlerinden biri idi. Şirin, gözdelerinin önünde oturmuştu. Gözdeler, iyi kötü hatırlarına ne gelirse söylüyorlardı. Biri geçmiş bir hatırasını anlatıyor ve o hatırası ile övünüyordu. Bir diğeri ileride yapacağı bir şeyi söylüyor ve: “bundan çok memnun olacağız” diyordu. Gönül açacak her çeşit sözler söylediler. O kadar ki onları burada şimdi tekrar etmek uzun sürecek. Nihayet söz döne dolaşa Bistun sütununa geldi. O zaman güzel Şirin, gülerek arkadaşlarına:

- Bugün, dedi, Bistun'a gitmek istiyorum, bakayım demir pazılı Ferhat külünk ile taşı nasıl parçalıyor, göreyim. Belki o taştan ve demirden bana da bir aşk kıvılcımı sıçrar. Rüzgâr hızlı bir ata altın işlemeli eyer vurmalarını emretti.

Gülgün o gün yerinde yoktu. Başka bir atın eyerlenmesine karar verdiler. Şirin dışarıya çıktı. Ne diyeyim, bir bahar gibi idi! Dilberlikte bir "Yağma" güzeline dönmüştü. Mahmur gözlerle yürüdü. Sanki aş ve fûsun gülüyordu. O nazik teni ve latif endamı ile beraber binicilikte âdeta bir kuş gibi idi. O dilber, ata öyle çabuk binerdi ki, on adım uzaktan eyer üzerine sıçardı. Atının nalları ile sen rüzgârı durduruyor, hızlanınca yeryüzü bir çark gibi dönüyordu. Şirin o sarp dağa, gümüş bir dağ gibi misk ve nesrin kokuları saçarak gelince, o parlak güneşin ziyasından taşların lal renginden, ortalık bir Bedahşan¹⁸⁹'a döndü. Dağ kazmakta olan Ferhat'a haber gönderdi ve dağ heybetli atını onun tarafına sürdü. Beri taraftan Ferhat sevgilisinin lal dudağını tahayyül ederek can feda edercesine dağı kazıyordu. Taş yürekli sevgilisi yüzünden üzerine büyük taşlar dökülüyor, fakat o hıncını yine taşlardan çıkarıyordu. Bu hızla kopardığı her taş parçası tartıya gelmeyecek kadar büyüktü. Dağ gibi vücudu ile dağı kazarken, önünde gam da Demavend Dağı gibi duruyordu. Belki muradı taşın içinden çıkıverir diye durmadan kayaları oyuyor, belki içinde lal dudaklar bulunur diye sert taşın yüzünü kanlı yaşlarla yıkıyordu. Şirin'in lal, dudağından haber alınca, sert taşta cevher bulmuş gibi oldu. O zaman elindeki demir,

¹⁸⁹ Bedahşan: Orta Asya'da Türkistan ile Hindistan ve Çin arasında bir memleket. Bir nevi kırmızı Yakut madeni vardır ki (Lâli Bedahşan) diye anılır. Şairler, güzellerin dudaklarını buna benzetmişlerdir.

yüreğinden daha ateşli; o sert taşlar, çamurdan daha yumuşak oluvermişti. Bir eliyle taşı bir çamur gibi kazıyor, diğer eliyle göğsüne taş vuruyordu. Gönlünü o güzelin aşkı, hırpalıyordu ve mademki onun bir güzeli vardı, artık neden put yontuyordu? Şeker dudaklı Şirin, eline bir bardak süt aldı Ferhat'a uzatarak:

- Benim hatırım için, bunu iç, dedi.

Kahraman adam, Şirin'in elinden sütü aldı ve onu zevkle -nasıl diyeyim- seve seve içti. Saki, Şirin olduktan sonra süt değil, zehir olsa bal şerbeti gibi içilir. Âşık hayat bahşeden o kadehten sarhoş olunca, saki meclisten gitmeye karar verdi. Şirin, üzerindeki altınlarıyla öyle ağırlaşmıştı ki, at, o cevheri çekmekten âciz kalmıştı. Altında at değil altın bir dağ olsa idi, onun, gümüş bir dağı andıran vücudu altında sakatlanırdı. Rivayete göre, o rüzgâr hızlı at da, o cevher saçan hazinenin altında sakatlanmıştı. O şuh sevgili, âşığını görünce attan düşecek bir hale geldi. Bunu gören Ferhat hemen atı gerdanından kucakladı ve binicisiyle beraber onu kaldırdı, tehlikeyi önledi. Sonra o nazlı güzeli öyle bir halde köşke götürdü ki, bir kılını bile incitmedi. Onu büyük çadırdaki bir yere bıraktı, sonra tekrar kendi yerine geldi. Yine sert taşlarla savaşıyordu. Demir ile taşı parçalamaya çalışıyordu. Yüreğinde dağ kadar gam olduğu halde dağa gitmiş, taş olan bir dağın başında Şirin'e olan hasretinden başını taşlara vuruyordu. Nasıl eceli gelen bir sahra ceylanı, yeşilliğine tamahla dağ başına çıkarsa, Ferhat da cünun sahrasından Şirin'in visali ümidiyle mezarı olan dağa gitmişti.

Şirin'in Ferhat'ın Yanına Gittiğini Hüsrev'in Haber Alması

Cihandar Hüsrev, her zaman kurnazlıkla Şirin hakkında ma-

lumat alırdı. Binden fazla adamı vardı ki, her biri bu hususta bir başka vazife almıştı. Eğer o güzel, parmağını burnuna dokundursa, hemen padişaha haber yetiştirirlerdi. Şirin'in, gidip Ferhat'ı, Ferhat'ı değil o çelikten kaleyi gördüğünü de, Hüsrev'e şu sözlerle haber verdiler: "O dilberi görünce Ferhat'ın pazısına hayret edilecek bir kuvvet geldi, her vuruşta bir dağ indirmeye başladı. Neşeden coştığı o anda taşlar artık sertlik hassasını kaybetmişlerdi. Ferhat, taşa vurduğu o külünk ile Bistun'u yıka-bilirdi. Külünkü bir cenk aslanı gibi vuruyordu, çünkü Ferhat, bir taşçı değil bir aşk çılgını idi. Eğer tilki kurnazlığı kullanırsa kurtla savaştığı zaman onu alt eder. Eğer arpa altından fazla olursa, terazi arpadan tarafa yatar. Şayet Ferhat bu kuvvetle işe bir ay daha devam ederse, dağın arkasından dışarıya yol çıkarır." Taşların bu şekilde parçalanmasından padişahın aklı başından gitmişti; çünkü bunun neticesi, sevgilisine veda etmesi icap edecekti. Hemen akıllı ve tecrübeli ihtiyarlı çağırdı, onlara: "Bu işe ne tedbir almak lazım?" diye sordu. Onlar şu cevabı verdiler: "Eğer sen bu müşkül işin hallini istiyorsan, ona bir adam gönder; gitsin yolun kenarından ona: "Şirin ansızın öldü!" deyiversin. Belki bir müddet işi bırakır, bu bırakış da bizim hesabımıza gelir. Asık suratlı, çatık kaşlı, patavatsız bir adam aratıp buldular. Öyle bir adam ki, gaddarlığından kasap gibi öfkesinden kan dökücü, Neffat¹⁹⁰ gibi bıyıklarından ateş saçıcı. Ona söyleyeceği acı sözleri bellettiler, altın vaat ettiler, kılıç ile korkuttuktan sonra da, Bistun Dağı'na gönderdiler ve bu kötü işi nasıl yapacağını ona öğrettiler. Adamın küstah gözleri Ferhat'ı, elde demir

¹⁹⁰ Neffat: Eski muharebelerde hususi aletlerle nefit ve ateş bırakarak yangın çıkaran adam.

külünk olduğu halde gördü, Ferhat sanki tuzaktan fırlamış bir aslandı. Sarhoş bir fil gibi dağ kazıyordu. Gönlü, Şirin'in aşkı ile hararetlenmiş, taş ve demir elinde mum olmuştu. Canına ve ciğerine düşen ateş, ona kendisini ve dünyasını unutturmuştu. Şirin'in güzelliğini tahayyül ederek beyitler söylüyor, bütün hızıyla külüngü vuruyor dağı deliyordu. O taş yürekli adam, Ferhat'ın yanına gitti ve kendini müteessirmiş gibi göstererek ona şu sözleri söyledi:

- Ey gafil! Ey, hiçbir şeyden haberi olmayan zavallı, dedi, ne yapıyorsun? Ömrünü niçin boş yere harcıyorsun?

Bu sözleri üzerine Ferhat ona şu cevabı verdi:

- Bir sevgilinin adından aldığım zevkle işte böyle gördüğün gibi çalışıyorum. Ah, ne sevgililer o tatlı dilli sevgili! Bence o, canımdan yüz kat daha tatlıdır.

Acı sözlü, asık suratlı adam, Şirin'den bahsetmenin zamanı geldiğini görünce, üzüntülü bir "Ah!" çekti ve şu acı haberi verdi:

- Şirin öldü, Ferhat'ın ise haberi yok! Yazık ki o selvi boylu güzel, ölüm rüzgârı ile toprağa düştü! Onun güzel vücuduna kabir toprağı saçtılar, cenazesinin geçeceği yolu gözyaşı ile yıkadılar. Onun acısıyla ağladılar, sızlandılar, fakat sonunda onu toprağa bırakıp döndüler.

Herif, bu sözlerinin her kelimesi ile Ferhat'a sanki bir hançer, saplıyordu. "Yazık o saçlara! Yazık o ben'e!" dediği zaman, nasıl oldu da dili tutulmadı! Yazık! Bu sözleri söylemeye kimin gönlü razı olabilir? Hem görmeden... Görse bile nasıl söyleyebilir? Bu sözler, Ferhat'ın kulağına gidince, dağın üstünden bir dağ gibi yere düştü, ciğerden öyle yanık bir "ah" çıkardı ki, sanki ciğerine iki başlı bir mızrak saplandı, sanırsın.

cennettesindir. Ey göz! Bu kadar gafil ve sarhoş uyuma, kemal sahipleri gibi sen de kendini cihana göster. Çünkü toprağın koyunda o kadar uyuyacaksın ki, bu dönen felekler seni unutacak. Bu elli senelik ömür, aldanmakla geçti bu hokkabaz dünyaya daha ne kadar kapılacaksın. Ömür? Elli sene değil elli bin sene de olsa mademki devamsıdır ona güvenme! Taştan daha sağlam olmak mümkün değil iken, taşların zerrelerini bak, nasıl uzaklara savuruyor? Yeryüzü, feleklerin üzerinde başlar kestiği bir cellat yaygısıdır; taşın zerrelerini nasıl olur da dağıtmaz? Bu sahada o kadar kanlar aktığı halde bu taşın altından bir “Siyavuş” olsun bitmedi. Kasırganın getirdiği her zerre, ya bir Feridun’dur yahut da bir Keykubad!”

Yeryüzünde bir avuç toprak yoktur ki onda birkaç insanın kanı bulunmasın. Bu eski kilisenin daha ne kadar duracağını ve sonu ne olacağını kimse bilmez. O, her yüz senede bir devir yapar, bir devri bitince başka devre başlar. Kimse sağ kalmaz ki onun tam bir devrini görebilsin de onun hakikatte ne alçak olduğunu anlasın; fakat bu imkânsızdır. Birkaç gün devranla beraber koşmak... Bu, ne bir şey görmeye ne de bir şey işitmeye kâfidir. Her devirde zulümden ve adaletten bir tecelli ve hakim olan insanın bu tecelliye dair sakladığı bir sır vardır. Eğer zulüm üstüne zulüm görmek istemezsen bir gündüz, çok azgın bir ata benzer, yuları sakın bu ata bırakma. Yüz fent ile de görünsen ilim ve kemal sahibi de olsan, bu azgın atı kullanmak mümkün değildir. Bir kedi gibi daha ne vakte kadar kendine tapacaksın? Kediye koltuğunun altından at ki kurtulasın.

Felek, bu toprak çömleği o kadar pişirdiği halde, tabiatındaki hamalık hâlâ bakidir. Yarım hayali feleğin kumarhanesinde ne kadar zenginler servetlerini kaybetmişlerdir.

Dünya gelini, dolunay kadar parlak da olsa, ona gönül verme ki, o hakikatte bir kocakarıdır. Belki de kasırğa yüzünden geleceği söylenen felaket, onu boşayacaktır. Fakat o felaket gelsin, gelmesin sen bugün böyle bir dünyaya bel bağlayıp aldanma. Ey zavallı! Eğer bu vefasız on parmağında on hünerle de görünsen yine ona yaranamazsın, kesilmiş olan parmağına¹⁹¹ merhem bile sürmez. Bazen hasta, bazen sıhhatli olan bu toprak vücuda ola alakanı kes, ona düşkünlük gösterme; zira -bir tarafın kırılma tehlikesi olmasa- damdan düşmek kolay olur.

Görmez misin ki, rüyaya dalınca vücudundan ayrı düşen bir insan yüz tane ok da yese, yine bir tarafı acımaz. Bizim bu dünyada gördüğümüzü, turunç, kükürt dumanından görmedi. Eğer Yusuf gibi bu dünyadan yüz çevirmezsen, zamanın Zelihasından¹⁹² tokadı yersin! Seherlerde aşk şarabıyla mestol ve

¹⁹¹ Bir âdet: Eski zamanda el yahut parmak kesilirse toprak serperlermiş.

¹⁹² Zeliha: Mısırî hükümdarlarından Reyryan'ın vezirinin zevcesidir. Güzellikte zamanının mümtazı idi. Vezir, Hazreti Yusuf'u satın aldığı zaman, Zeliha ona âşık oluvermişti. Fakat Hazreti Yusuf'un iltifatına nail olamadığı için iftira edip onu zindana attırdı. Hazreti Yusuf yedi sene zindanda kaldıktan ve masum olduğu anlaşıldıktan sonra uhdesine vezirlik rütbesi verildi. Kocası vefat ettikten sonra da Zeliha eski muradına erdi ve Hazreti Yusuf'a zevce oldu. Şöyle bir rivayet vardır:

Yusuf Aleyhisselamın saltanatı zamanında Zeliha pek fakir düşmüş ve günden güne artan aşkının ıstırapıyla gözleri kör olmuştu. Bir gün Hazreti Yusuf "hadem ü haşem" ile geçerken yolun kenarına oturan Zeliha ona duyuracak şekilde şu yolda niyaza başlar: "Yücedir o Allah ki köleyi taati sebebiyle melik, meliki de masiyeti yüzünden köle yapar." Bu hazin yalvarış, Hazreti Yusuf'u müteessir eder ve Zeliha'ya yaklaşarak: "Sen kimsin?" der. Zeliha, bu suali şu yolda cevaplandırır: "Kendi evinde iken pek şerefli hizmetinize can

gaflet şişesini taşa çal, dünya dağdağasından elini eteğini çek!
 Bu dokuz kubbeli felekten “veya: varlık âleminden” tası tarağı
 topla ki, bu dokuz başlı ejderin saldırmamasından kurtulasın. Ne-
 fes -ki, hayat arkadaşımızdır- bizim aşksızlığımızdan soğuyup
 hazan rüzgârına dönmüştür. Eğer aşksız bir nefes alırsan kendi-
 ni ölmüş bil, zira nefesler bize bir bir sayılıp verilmiştir. Aşkta
 Ferhat olmak icap eder, ondan sonra da mesrur ve şadan olarak
 ölmek... O sanatkâr, çelik külüngünün sapını, daima taze nar
 ağacından yapardı. Bu ciğere işleyen sözleri işitince dağın üstün-
 den, o külüngü fırlatıverdi. Külüngün demir kısmı taşa, sap kıs-
 mı da toprağa gitti. Öyle derler ki, o toprak nemli imiş; o saptan
 bir nar fidanı bitmiş, ağaç olmuş ve çok meyve vermiş. Eğer sen
 o fidandan bugün bir nar bulabilirsen her hastanın derdine çare
 bulursun. Gerçi Nizâmî, o nar ağacını görmediyse de bu kaydı
 defterde böylece okudu.

Hüsrev'in Şirin'e Sitemli Yazdığı Taziye Mektubu

Hikâyeyi anlatan şöyle diyor: Ferhat, Şirin'in uğruna kendini

atan ve bizzat elleriyle saçınızı tarayan bir zavallıyım. Hakkınızda
 işlediğim kusurlar, beni bu belaya giriftar etti”. Bunun üzeri-
 ne Hazreti Yusuf onu affeder ve kendisine zevce olarak alır. Zifaf
 gecesinde -Allah'ın kudretiyle- Zeliha'yı bakir ve eski güzelliğine
 sahip bulur ve gözlerinin de açıldığını görür. Yusuf'u Zeliha kıssa-
 sı Kur'an-ı Kerim'de beyan buyrulmuş ve bu hazin mevzu, gerek
 Türk gerek Fars edebiyatında pek çok kıymetli eserin yazılmasına
 vesile olmuştur.

Azizi mısır vuslat suzişi firket nedir bilmez
 Anı tenhanişini gülbei ahzan olandan sor

Nazifi Mevlevi

feda edince teessüründen Şirin'in kalbi sızladı. Zira bahçesinden nazlı bir kuş kaybolmuştu. Bir ırmak selvisi gibi gelişmiş olan Ferhat için bir bahar bulutu gibi gözyaşı döktü, büyüklerin âdeti üzere matem elbisesi giydi. Onu toprağa verdi ve boynu bükük döndü. Mezarının üstüne yüksek bir kümbet inşa ettirdi ve o kümbeti bir ziyaret makamı yaptı.

“Zahmet veren o diken ortadan gitti!” diye Hüsrev'e sağdan soldan haber gönderdiler. Hüsrev, yaptığından pişman oldu ve bu hareketinden derin bir vicdan azabı duydu. Düşündü kaldı. Düşünmekte de haklıydı... Çünkü, her yapılan işin muhakkak karşılığı görülecekti. Bir kimse bir kimseye fenalık ederse, döner dolaşır o fenalık o kimsenin başına gelir. Hüsrev gece gündüz bu ciheti düşünüyor, üzülyordu. Düşündüğü gibi de oldu ve akıbet yaptığıının cezasını gördü. Bir gün hususi kâtibini yanına çağırdı, zira o fikir cevherleri dizmek de pek üstat bir kâtip idi. Ona gülü şekerle yoğurmasını, Şirin'e, tatlı bir mektup yazmasını emretti. Kâtip, mektuba Allahın adına sığınmakla başladı:

“Akıl nurunu bahşeden o zatı âlâ'nın adıyla söze başlarım ki, kâinat onun emri ile vücut bulmuş, insanları ve cinleri, gökteki ve yerdeki bütün varlığı o yaratmıştır. Feleği, dünyanın etrafında döndüren, yeryüzünü feleklerin hareket yeri yapandır. Allahın ve pak kişilerin adlarını andıktan sonra sözü âşıklara getirdi ve dedi ki:

“Güzeller sultanı dilber Şirin ki ona şeker sözlüler “Şeker gülüşlü” derler. Onun hakkında bana şu sözleri söylediler: “Şirin, gelip geçici bir âşık'ın mezarında çadır kurarak matem tuttu, sümbül saçlarını gül yüzüne döktü, nergis gözlerinden yaşlar saçtı. Onun gamı ile fidan boyu iki kat oldu. Erguvan renkli yanağını gök bere içinde bıraktı. Siyah saçlarını yasemin kadar

beyaz yüzüne dağıttı. Hurma dudaklarını dişleriyle ısırды. Kınalı parmaklarının ucuyla gül yüzünü tırnakladı, inci dişleri ile lal dudaklarını bereledi. Güzel yüzünün örtüsünü parçaladı, başını açtı, saçlarını dağıttı. Feryat koparmaktan, ağlayarak dostları anlamaktan kâinatı yaktı.”

Dostlar dostluk şartını böyle yerine getirirler, dostluğun nişanı, işte budur. O dağ parçalayan zavallıya Allah rahmet etsin! Dizleye dizleye bir dağ ölçmüştü. Ölen bir garip için çok ağlamak icap eder. Cihana söyle; ona kıyamete kadar ağlasın! Böyle bir âşık, hiç gamda ölür mü? Bundan ibret almayan onun gibi olsun! Onun esrarlı hayatı bizim idrakimizden uzaktır. Bizim gönlümüz senin için üzüntüdedir. Onun ölümünden ötürü çok teessür duyduğunu biliyorum; çünkü öldüğü halde onu hâlâ terk edemiyorsun! Öyleydi de, neden daha evvel onu dert içinde öldürdün? Mademki öldürdün, ne zamana kadar onun için üzülp duracaksın? Onun gamını ye, zira onun kanını içen sen'sin! Ona saygı göster, zira onu tahkir eden yine sen'sin! Eğer yüz sene onun mezarında otursan, onu daima toprak olarak göreceksin. Toprak gibi elinde yüzlerce âşık da olsa onun gibi Şirin'e tapan birini bulamazsın. Fakat mademki ağlamak fayda vermez, ne için kendini beyhude üzüp duruyorsun? Yas tutmakta hiç kusurun yok! Fakat takdirin yağmasına karşı ne yapılabilir? Hayat, ölüm üzerine kurulmuştur, kimse ebedi olarak yaşamayacaktır. Ey eşsiz güzel! Sen bir gündüzsün, o ise bir yıldız idi; gündüz olunca yıldız kaybolur. Eğer teşbihi kabul edersen, sen bir sabahsın, o ise bir kandil; kandilin sabahtan evvel sönmesi gerekir. Sen bir ışıksın, o ise sarhoş bir pervane; ışık gelince pervane yanar gider. Sen bir bahçesin, o ise senden biten bir ot; otun, bahçede dökülmesi lazımdır. Sen bir ateş tabiatlısın, o ise

bela çeken bir ödağacı; ateş parlayınca ödağacı yanar. Eğer, gül bahçesinden bir kuş uçuştur ise gökteki “Nesritair¹⁹³” sana tapar. Eğer testinden bir damla su eksildi ise, ne kadar Dicleler senin ırmağına baş çevirmişlerdir. Mademki parlak ay duruyor, “Var-sın hilal olmasın!” de. Mademki güzellik duruyor, bir “ben” i ondan eksilmiş farz et. Eğer Ferhat gitti ise Şirin var olsun! Eğer sarı gül gitti ise, ne ehemmiyeti var, nesrin elden gitmesin!”

Kâtip yazısını bitirince, yer öptü ve Hüsrev’in önüne mektubu koydu. Hüsrev, mektubu derhal postacıya verdi, postacı da aldı, padişahın emrettiği yere götürdü. Şirin, padişahın mektup geldiğini görünce, sevinçten yüzü bir ay gibi parladı. Mektubu üç defa öptükten sonra, zarfın mührünü çıkardı. Mektupta okumadık bir harf bırakmadı. Neler yazılmamıştı: Misk ile sıvanmış ciğerler... Şekere bulanmış zehirler... Kumaşlar ki, aralarına sayısız yılanlar çöreklenmiş... Hurmalar ki içlerine dikenler sokulmuş... İpeklere sarılmış kalın ve kaba kilimler. Şerbetten daha tatlı zehirler...” Şirin, ne şerbeti içmeye tahammül edebiliyor ne de hiddetle coşkunkluk gösterebiliyordu. Talihinin yar-dımı sayesinde bu sıkıntıya ve bu acıya çok zorlukla tahammül etti.

Meryem’in Ölmesi

Ey irfan sahibi! Günlerin işine bak da ibret al ki, yapılan bir işin karşılığı muhakkak sonunda görülecektir. İyilik olsun, fenalık olsun asla zayi olmaz; çünkü bu işi, felek üzerine almıştır. Hüsrev, Ferhat’ın ölümünden müteessir olan Şirin’e o acı mek-

¹⁹³ Nesritair: Mıntakatülburûc’dan kuzey cihetinde Kerkenes suretin-de uçan bir yıldızdır.

tubu gönderince, ilahi takdir öyle düştü ki, Meryem üzerinde hayat saltanatı tamam oldu. Şirin'in kendine hicran zehrini sunan Meryem'e daha acı bir zehir içirdiğini de söylerler. Fakat sen işin doğrusunu istersen, bil ki Şirin, maddi bir zehirle değil, teveccüh kuvvetinin ve ruh himmetinin zehirli tesiriyle Meryem'i dünyadan göndermiştir. Bu kuvvet ve himmet sayesinde Hint fakirleri, kuru daldan taze meyve düşürürler. Aydan, ufak ufak yuvarlaklar yapan efsuncular, himmet oyunları ile türlü harikalar gösterirler. Meryem ölünce, gebe kadınların "Çengi Meryem" denilen ot sayesinde doğum güçlüğünden kurtuldukları gibi, cihan padişahı da, Meryem'in elinden kurtuldu. Artık Hüsrev'in işleri yoluna girmiş, gönlü feraha çıkmıştı. Fakat Meryem'in ailevi mevkii ve Hüsrev'in Meryem'e olan saygısı icabı, gereken merasimi yerine getirerek ona matem tuttu. Meryem'e karşı olan hürmetinden dolayı bir ay tahta oturmadı, matem elbisesinden başka bir elbise giymedi. Şirin'e Meryem'in ölümünü bildirdikleri zaman o, hem sevindi hem üzüldü. Bir bakımdan ölümüne memnun olmuştu, çünkü tatlı canı kıskançlıktan kurtulmuştu. Bir bakımdan da müteessirdi, çünkü akıllı ve irfan sahibi idi, ceza gününden korkuyordu.

Hüsrev'in hatırı için o da bir ay zevkten ve eğlenceden elini çekti. Bir aydan sonra, yürek acısı geçince unutup da, bu gam bulutu cihandan sıyrılınca, Şirin'in gönlünde yeniden aşk hisleri uyanmaya başladı. Hüsrev'e bir karşılık mektubu yazmak istedi. Bazen sert, bazen yavaş bir dil kullanarak bütün düşüncelerini ortaya dökecekti.

Meryem'in Ölümü Münasebetiyle Hüsrev'in Yazdığı Mektuba Şirin'in Karşılık Olarak Gönderdiği Taziye Mektubu

Kâtip, kalemi kâğıda dokundurup da, mektubu yazmaya başlayınca sözü tatlılıkla şekere döndürdü ve Allah'ın adını başa geçirerek yazmaya başladı:

Tövbe eden âciz kullarının günahlarını bağışlayan padişahlar padişahının adıyla söze başlarım ki o, bizim işlerimizi yerli yerinde yapan bir Allah'tır. Bizden ve bizim kulluğumuzdan müstağnidir. Onun maddi vücudu yoktur, fakat bütün varlığı yaratan odur ve müneccimler onun bu kudreti karşısında hayrette düşmüşlerdir. Yerden göğe, güneşten aya kadar bütün kâinat ona boyun eğmiştir. Kullarına hizmet karşılığı olmaksızın rızık verir, kudretiyle taşa yakut yaratır. Denizde ve dağda kuştan ve karıncadan hiçbir mahlukunu ebedi olarak gamda bırakmaz. Nimet verirken de mahlukunun kusurlarını hesaba katmaz, şaşkınlık zamanında elden tutar. Kendisine şükretmeyi unutacak olursak, gafletten uyanalım diye bizi cezalandırır. Kâinattaki bütün değişmeler ve tasarruflar -irfan sahiplerine malum olduğu üzere- onun hükmü ileidir. Bazen rahat ettirir, bazen meşakkat çektirir. Bazen iflasla karşılaştırır, bazen hazine ile... Zaten cihanın, iki renkte görünmekten başka bir işi yoktur. Bazen beyaz görünür, bazen siyah... Bazen bunu cezalandırmak için ona lütfeder, bazen onu mükedder etmekle bunu sevindirir. Bir Levahürlü, bir Tusluya¹⁹⁴ ne güzel söylemiştir: "Eşeğin ölümü,

¹⁹⁴ Tus: Horasanda Meşhed'in yirmi kilometre kuzeybatısında bugün de viraneleri mevcut bulunan eski bir şehirdir. İslamiyet'ten önce meşhur olduğu gibi, İslamiyet'in iptidalarında da Horasan'ın en

köpeğe ziyafet olur!” Ne, her öne çıkan kısmet sevinilecek bir şeydir ne de her yere serilen yaygı sofradır. Rızıkları baş eden Allah, bizim nasibimizi de bazen dert, bazen deva olarak takdir etti. Akıllı insan odur ki, hayatta bazen gül ile bazen diken ile uyuşmasını bilir. Sarayı göklere kadar yükselen ve kâinatın güneşi olan büyük hükümdar Hüsrev, ki padişahlığı altında cihanı tutar; o, hem uludur hem taç sahibidir. Cennet, onun saltanatından bir mülakat yeridir. Tûba, onun devlet bahçesinden bir ottur. Aydan balığa kadar onun olan bütün kâinata, balıktan aya kadar yalnız onun haberi vardır. O bilir ki, dünya iki renklidir ve onun sunduğu bazen şeker, bazen zehirdir. Çok eski olan bu dünya sarayında, bazen matem olur, bazen düğün... Padişahın sevgilisi eğer toprak altında ise, ne beis var, başka sevgililer elde eder. Zaten felek, padişahın Meryem’den doyacağını bildiği için, onu biran evvel dünyadan gönderdi. Gerçi padişaha Meryem’den iyi bir arkadaş yok idiyse de, padişah ondan çabuk doyuverdi. Fakat üzülmeye değmez, bundan sonra başka bir gül bahçesine bakar ve ondan daha güzelini sineye çeker. Yalnız şu

mamur ve en meşhur şehirlerindendi. Bir zamanlar en Horasan’ın merkezi olmuştur. İranlılar, Cemşid’in bina ettirdiğini ve Tusbin Tuzer tarafından tecdit ve imar olunduğunu ileri sürerler. Tus, İslam ve maarif ve medeniyetinin en parlak merkezlerindendir. İmâm-ı Gazâlî ve Nasîrüddin gibi hekimler ve Fîrdevsî gibi şairler yetiştirmiştir. Harun Reşit bu şehirde vefat etmiştir. İmâm-ı Ali Rıza ibni Musa-el-Kâzım hazretleri dahi Memun halife zamanında Tus civarında şehit olmuş ve yakın bir köye defnolunmuşlardı. Bu köy imamı müşarunileyhin metfeni olmak münasebetiyle itibar kazandığından gittikçe büyümüş, Tus ahalisi de oraya taşındığından zamanla bu köy “Meşhed” namıyla büyük bir şehir halini almış ve Tus, harap olmuştur.

var ki gidene yazık oldu. Yoksa kalan nasıl olsa murat sürer.

Ey nazik gönüllü padişah! Bundan ötürü üzülme, zira o güzel, bir hazine idi, hazine ise toprakta yakışır. Gam yeme! Zira insanoğlu gama dayanmaz! “Gam” dedin değil mi, ona toprak bile dayanmaz. Nazlı olanlar gamdan çabuk yıpranırlar. Nazikler üzüntü götürmezler. Senin için en iyisi artık Meryem’i düşünmemektir. Zira İsa da olsan, onun tozunu bulamazsın. O nazlı hayat arkadaşın öldü diye, padişahlık tahtını bırakmak nasıl olur? Şarap içmeye bak! Niçin kirpiklerinden kanlı yaş döküyorsun? Eğer sen gamı bırakmazsan, o senin canına kasteder. Hem, bir kimsenin kurbanı kendinden evvel ölürse, onun bu kadar yas tutması icap etmez ki... O öldü ise, sen sağ ol! Her doğan, nasıl olsa bir gün kendini ölüme teslim edecektir. Ağlayarak ölüye azap verme, zira ölü sabir ister, feryat değil! Beden, bir defa harap olmaya yüz tuttu mu, ne fakirlik dinler ne padişahlık! Bir çeşme için ağlama, dövünme! “Varsın Dicle’nin bol suyundan bir damla eksik olsun!” de. Şat’ın kenarına otur da neşe ile içmeye bak ve farz et ki Bağdat’tan bir eski zembil eksilmiştir! Onsuz rahat etmeyen gönlün artık rahat etsin, gözünün önünden gittiği gibi gönlünden de çıksın! Eğer kâinat bahçesinden bir selvi eksildi ise, sen sağ ol ki, kâinatın canısın! Gam yeme, elinden geldiği kadar zevk ile şarap iç! Zaman, senin başından bir tel saçı eksik etmesin! Allah göstermesin! Eğer bütün varlık elden gitse, çok şükür; sen varsın ya, her şey var demektir. Sen, kıymetli bir incisin, incinin ise tek olanı makbuldür. Sen bir lal’sin, lal’in ise, eşsiz olanı kıymetlidir. Güneş gibi yalnız kalmaya razı ol, zira güneşe bir eş kabul etmek Cemşid’in mezhebinde şirk sayıldı. Her ne kadar bir kuşa bir eş lazımsa da, sen bir Anka’sın, Anka ise eşsiz olur. Eğer o cevher seninle

beraber kalmadı ise üzülmeye, zira sen bir hazinesin, hazine ise cevhersiz kalmaz. Hem ulu kişinin eşsiz kalması daha iyidir, zira eşsiz olan inci daha makbuldür. Eğer bir ahu sahradan gitti ise, bırak gitsin! Zira sahrada o cinsten çok vardır. Eğer padişahın harmanından bir buğday tanesi eksildi ise, felek, ay'ı ile yıldızları ile ona feda olsun! Eğer bir gül soldu ise üzülmeye sebep ne? Bir gül'ün bedeli bazen bir ilkbahar olur. Eğer bir güzel hayata göz yumdu ise, padişah başımızdan eksik olmasın! "Meryem" için gam yeme, İsa var olsun!

Şirin'in Gönderdiği Mektubun Hüsrev'e Gelmesi

Hüsrev, Şirin'in mektubunu okuyunca, o tatlı sözlüye ne diyeceğini bilemedi. Kendi kendine şöyle mırıldandı. "Bu, cevaptır, cenk değil ki, kerpiç atana taş atılsın. Parça parça edilecek bir mektuptan işitmeyeceğim şeyleri işittim.

Bu olup biten işlerden sonra Hüsrev, tekrar Şirin'e talip oldu; zira sinek kavgacı ortadan kalkmıştı, Hüsrev, Meryem'in kıskançlığından kurtulup rahat etmiş, çünkü hurma çekirdeksiz, mum ıssız kalmıştı. Meryem hayattan elini çekince dünya padişaha bir bayram süruru verdi. Düşman ortadan kalkınca her iş yoluna girer, düşman gittikten sonra sana bir yudum su bile kâfidir. Hüsrev, Şirin'e bazı gönül alıcı sözler yazdı ve sonunda onun gönlünü yumuşatmaya muvaffak oldu. Güzel Şirin, Hüsrev'in teklifini artık kabul etmişti, zira kendisinin de derman kabul eder bir derdi vardı. Şirin, Hüsrev tarafından daha iyi bir şekilde isteneceğini kuvvetle ümit ediyordu. Kendisine tahtırevan gönderecek, nikâh kıydıracak, onu, sarayına bir gelin alayı ile götürecekti. Mektuplarına dokunaklı sözlerle başlıyor, fakat

sitemi fazla yapınca işi naza döküyordu. Kıymetli malını ileri sürüyor, revaçta görünce de bahasını artırıyor. Mal, müşteri-den kıymet kazanır, aydınlığın kıymeti, göz sayesinde! Kendi faydan için şu nasihati dinle:

“Senden istemedikleri bir malı satma; zira, insan o satıştan kârlı çıkar ki, rağbeti görünce malı ortaya döker.”

Padişah, Şirin'i istiyorsa da, fakat o aldırıyor, nazından zerre eksiltmiyordu. Padişah, o bitmez tükenmez nazdan âciz kalınca şu çareye başvurmaya karar verdi: Kendisini seven başka bir yâr elde edecek, Şirin'i bu suretle yola getirecekti; başka bir işle meşgul görünerek esas işini yürütecekti. Artık her milletin güzelleri araştırıp soruyordu; akıllı insan, işini gevşek tutmaz.

Hüsrev'in Adaleti ve Cömertliği Hakkında

Hüsrev'in şan ve şöhreti göklere kadar yükselmişti. O zamana kadar böyle bir saltanatla kimse tahta oturmamıştı. Bütün tebaası halkı ile görüşmeye karar verdiği bir günde, beş sınıf insan huzurunda divan durmuştu. Huzurda ilk safı zenginler tutuyor. İkinci saf, muhtaçların ve fakirlerindi. Üçüncü saf, takatsiz düşmüş mezarın kenarından bir kıl ile kurtulmuş hastalara mahsustu. Dördüncü saf, ayaklarındaki zincirler gönüllerine bir çivi gibi batan esirler ve mahpuslar içindi. Beşinci saf, katillere aitti ki, o safta kimse kimseye: “Nasılsın?” diye soramazdı. Katillerin önünde, af ümidine düşmeleri için de bir kurtuluş çizgisi çekilmişti. İnzibat amiri birden bağırdı: “Herkes yalnız önündekine bakacaktır!”

Zengin, fakiri görünce kendi haline binlerce şükür etti. Fakirin gözü hastaya ilişince sağlığından ötürü hamdüseneda bu-

lundu. Hasta olan, ayakları zincirliye bakınca serbest oluşundan dolayı halinden çok memnun kaldı. Ayakları zincirli olanın gözü katile değince dudakları Allaha şükür için kııldadı. Katil de kurtuluş ümidini görünce, onun da gözleri ümit ışığı ile parladı.

Hüsrev'in sarayı, her sene bu merasimi tatbik eder ve halk, adil bir idare sayesinde mesut ve müreffeh yaşardı.

Hüsrev'in Şarap İçmek İçin Taht-ı Takdîs'e Oturması

Hüsrev bir gün taht üzerinde şarap sofrası kurdurdu. Bu hareketiyle kendi bahtına minnettarlık gösterdi. Taht-ı Takdîs'in dört tarafı hükümdarların busegâhı idi. Rasat yapılması için asuman, bütün heyetiyle o Kiyani¹⁹⁵ tahtın üzerine nakşolunmuş, aydan ta yedinci feleğe kadar bütün gök âlemi üzerinde kat kat resmedilmişti. Sabit'inden Seyyarına varıncaya kadar bütün yıldızlar en küçük mesafeler hesaplanarak o tahtta gösterilmişti. Göz kamaştıran cevherlerin tertibi, gecenin ve gündüzün saatlerini haber verirdi. Yıldızları tarassut eyleyen müneccim, göğün esrarını o taht üzerinde okurdu. Hüsrev'in tahtına bakan bir kimse, Keyhüsrev'in Câmicihannüma'sı gibi âlemin esrarını öğrenirdi. O, öyle bildiğimiz tahtlardan değil, asuman bir taht idi ve onun üzerinde oturan da şöyle böyle bir padişah değil, mesut bir cihangirdi.

Hüsrev bir fil idi, eğer fil, insan yüzlü olsaydı! Bir aslandı, eğer aslan, siyah yeleli olsaydı! Yerden göğe kadar bütün varlığı hükmü altına almış, Ülker yıldızından yeryüzüne kadar sofrası kurdurmuştu.

¹⁹⁵ Kiyani: İran'ın dört büyük sülalesinden ikinci tabakayı teşkil eden padişahların büyüklerine verilen bir unvandır.

Onun meclisinde, İrem'in kadehi kuru idi, onun sarayında feleğin adı "Halka" idi.

Sana büyüklük gerekse cömert ol ve kesenin ağzını sıkı bağlama. Pinti olan bir zenginin hali, sonunda bedbahtlıktır. Dünyada neşe ile yaşamaya bak, onun haracını hem al hem harcat. Nasıl alıyorsan öylece ver, şayet verir de almazsan, o zaman büyüklük göstermiş olursun. Yalnız olarak saltanat sürmek olamaz, yalnız başına bütün bir dünyayı yemek de mümkün değildir. Arif olan herkes bilir ki, yalnız yiyen, yalnız olarak ölür. Bir avuç suyun da olsa yalnız olarak içme, zira yalnız başına yiyip içen derya gibi acı tabiatlıdır. Başkalarını bir araya toplamak için, kendini mum gibi faydalı yapmak lazımdır. Bak! Karun dünya hazinesinden ne götürdü? Dünya hazinesi çekilen zahmete değmez. Hazine ele zahmetle girer, bu muhakkaktır, fakat elinden giderse o zaman daha üzüntü verir. Gelişi de zahmetli gidişi de zahmetli olunca, bu dünyada eli boş olmak bir mutluluktur.

Saltanatta Cemşid'den de üstün olan Hüsrev Perviz, hazine saçmakta güneşi de geçti.

Hazineleri gülerek dağıtırdı. Hazine onun gözünde bir toprak kadar değersiz ve kendisi topraktaki bir hazine kadar mütavazi idi. Günde iki defa sofra kurdururdu. Yemeği sahan dolusu, şarabı kâse ile verirdi. Boyları çok uzun sofralar kurdururdu. Sineğe öküz, sivrisineğe fil bağışladı. Sofrasında tatlının o kadar çeşidi bulunurdu ki, misafiri hangisinden yiyeceğini şaşırırdı. Sığırdan, koyundan, kuştan ve balıktan o kadar ki... sayısını bilmem, istediğin kadar!

Meclisi nefis kokular dağıtmaya başlayınca, sabah rüzgârı o kokularla çiçeklere olan borcunu öderdi. Ödağacı ve amber yaktığı zaman, buhurdanın masrafı Hindistan'ın haracını tutar-

dı. Hüsrev'e mahsus olan yemek sofraya getirilince, o yemeğin nefis kokusu Huzistan'a varırdı. Hüsrev, sabah kahvaltısında taze kebab yerdi. Kebabın üzerine de gayet parlak inci dövülür, ekilirdi. Umman tüccarlarından, on batman¹⁹⁶ halis altın mukabilinde kıymetli inci alırdı. İşittiğime göre bu çeşit incilerden, vücuttaki rutubet mutedil bir hale gelirmiş. Çakır gözlü, henüz doğmuş bir tayı vardı. Onu Bağdat fesleğeni gibi mis kokulu bir hale getirmişti. Çoban, onu anasının sütünden kesmiş koyun sütü ile beslemişti. Hüsrev, gümüşten bir fırın yapılmasını emretti, öyle bir fırın ki, onun masrafı bir ülkenin vergisini tutuyordu. Onun içinde odun yerine on, on beş batman mis gibi ödağacı yaktırırdı.

Kebabı orada pişerdi. Fırını, ateşi ve kebabı bu idi. O kebab, öyle altın bir sofraya üzerine konurdu ki, tahminen bin yedi yüz miskal¹⁹⁷ ağırlığında olurdu. Fakat Hüsrev, o kebaptan fıstık içi ve şeker peltesi alır gibi bir iki lokma alır, sonra sarayda toplanan muhtaçlara bakar, gözüne, rasgele hangisi ilişirse, o altın sofrayı o, fırını ve bütün takımları ona bağışlardı. O ne muhteşem bir sofraya idi ki, onun yemeklerini pişiren ateşler fırından böyle bir nimet çıkardı.

Ertesi gün ortalık aydınlanınca, yine o âdetini tekrarlar, yeniden fırın ve sofraya yaptırırdı. Bütün gün işi böyle hayret verici şeylerdi, bütün hayatı boyunca bu tarzda yaşamayı tercih etmişti. Bilirdi ki zamanı gelince o saltanat elden gider, o haşmet ve debdebe bir işe yaramaz. Eğer şeref istiyorsan, mesut

¹⁹⁶ Batman: Maiyat ve hububat için kullanılan bir ölçüdür ve mahalline göre iki okkadan sekiz okkaya kadar fark gösterir.

¹⁹⁷ Miskal: Bir buçuk dirhemlik eski bir vezindir ki bu yalnız kıymetli taşlar vesaire tartılmasında kullanılır.

kişilerin etrafında dolaş, zira insan mesutlar yüzünden çabuk saadete erer. Tataristan ahusu sümbüllükte otlarsa onun rüzgârı pazara mis kokusu getirir. Diğer çalı çırpı yiyen ahunun rüzgârı ise mis yerine süprüntü bırakır. Babam -ki nur içinde yatsın!- bana tecrübe mahsulü güzel bir nasihatte bulunmuş ve demişti ki: “Talihsizlerden bir ok gibi kaç, devletliler arasında yaşamaya bak. Eğer gündüzden daha parlak olan sabah gibi bir gecen olmasını istersen, چراغını parlak bir meşaleden yak. İncinin kıymeti şundan ötürü yüksektir ki, daha evvel derya ile beraber bulunmuştur.”

Hüsrev'in İsfahanlı Şeker'in Methini İşitmesi

Padişah, bir gün bütün haşmetiyle oturmuş, meclise şeref vermişti. El öpmek için gelen civardaki hükümdarlar, kaftan kafa bir saf tutmuşlardı. Çin'den Rum'a, Rey¹⁹⁸'den İsfahan'a kadar

¹⁹⁸ Rey: İran'ın pek eski ve pek meşhur bir şehri olup Irak-ı Acem'dedir. Harabeleri Tahran'ın beş kilometre güneyindedir. Bu şehir eski İran padişahları zamanında pek mamur idi. İslamiyet'in ilk anlarında da bu mamuriyeti muhafaza etmiştir. Selçukilerin payitahtı olmuş meşhur hakim Ebubekir Razi ile büyük müfessir Fahrüddini Razi gibi pek çok ulemanın vatanı bulunmuştur. Sur'u bugün kısmen mevcuttur. Ve bir daire çeviren uzunluğu yirmi altı kilometredir ve etrafı yedi saatte dolaşılabilir ki bu şehrin büyüklüğüne ve genişliğine delalet eder. Şimdiki surun içi tarlalıktır. Güneybatı köşesinde ehlullah olan Şah Abdülazim'in türbesi vardır. Rey şehri Moğolların zuhurunda harap olduğundan ve kılıçtan kurtulabilen ahalisi Tahran'a hicret ettiğinden o vakte kadar bir köy halinde bulunan mezkûr mahal, bir şehir haline gelmiş ve gittikçe genişlemiştir. Hicretin yirminci senesinde ve Hazreti Ömer devrinde Kûfe valisi bulunan Ammar ibni Yaser, hilafet merkezinden aldığı emir

bütün padişahlar, Hüsrev'in tahtı önünde oturmuş, Hutun beyinden Zengibar hükümdarına kadar hepsi padişah'ın şerefine kadeh kaldırmıştı. Saki kadehleri birkaç defa dolaştıınca meclise bir serbestlik geldi. Büyük hükümdar Hüsrev, hayanın perdesini kaldırdı ve çok açık cümleler konuşmaya başladı:

- Vuslatı hayat veren güzeller, dünyada hangi memlekette daha çoktur?

Meclistekilerden biri:

- Rum kadınlarının, dedi, ayrı bir letafeti vardır; "letafet" ise bir hazinedir ve o hazine Rumda'dır.

Bir diğeri şu fikirde bulundu:

Güzel, Hutun'den çıkar, güzellik hususunda orası dillere destan olmuştur.

Bir başkası:

- O, güzelleriyle meşhur olan memleket, Ermenistan'dır, dedi, zira oranın güzelleri birer huridir.

Biri dedi ki:

- Kişmir'in nihayetinde bir yer vardır ki, oranın dilberleri emsalsizdir.

Bir diğeri de şu fikri ileri sürdü:

- Padişahların meclisine layık olan güzel, İsfahan'daki "Şeker" adlı güzeldir. O kadar ki şeker, tatlılıkta onun zulmü altındadır ve onun yüzünden Huzistan şekerı feryat etmektedir. Her bir dudağının altında yüzlerce hande gizlidir ve dudağının, şeker gibi yüzlerce kölesi vardır. Onun selvi boyuna çimenlik dar gelir, onun gümüş teni yasemini donuk bırakır.

üzerine bir kumandanını göndererek Rey şehrini fethettirmiştir. Bu şehirden yetişen zevata "Razi" denir.

Onun ağzı karşısında hurma ağacı, utancından tanelerini uzakta döker. Şeker'i ise hiç sorma o, zaten onun yetiştirmesidir. Güzel yüzünden peçesini şöyle biraz kaldırırsa, yüz Yusuf'un ahı kuyudan yükselir. O dilberin yalnız bir ayıbı vardır ki, halkın her tabakasıyla ülfet eder, rüzgâr gibi her yere girer, çıkar, lale gibi herkesle kadeh kaldırır. Güler yüz göstererek ümitlendirdiği hiçbir kimse yoktur ki, onun uğruna varını yoğunu feda etmesin. Onu bir gece kucığına alan kimse, o geceyi asla unutmaz. Bu sözler üzerine padişah, o güzele hemen gönül bağladı ve onunla aşk hayatı yaşamayı fikrine yerleştirdi. Hüsrev Şirin'in üzerine at sürmek istiyordu.

Bir güzeli başka bir güzel ile yağma edecek, bir şekerin tadını başka bir şekerden alacak, çözülmesi müşkül bir düğümü başka bir düğümle çözecekti. Şeker'in kendi boyunda bir cariyesi vardı ki, güzellikte ve kıvraklıkta kendisinin aynı idi. Şeker, muhteşem elbisesini ona giydirdi ve padişahın yanına gönderdi, kendisi o gece yalnız başına kaldı. Padişah, nazlı güzelinin geldiğini zannetti ve Şeker'in tadını o cariyenin balından aldı. O gece onu sinesine çekti, onunla murada erdi. Hüsrev, sarhoşlukla afsunu yanlış okumuştı! O güzel cariyeye o kadar Şirin o kadar fettandı ki, Hüsrev onu Şeker zannetmişti. Cariye, Hüsrev'in o işinden baygın düşmüştü, zira Hüsrev'i sararken derin bir zevk duymuştu. Hüsrev, güzellikte bir harika gibi sözleriyle de gönülleri teshir eylerdi. Boyca herkesten yüksekti, başı ve gerdanı daima göze çarpardı.

Taze bir badem içinden daha latif bir vücuda malikti. Endamındaki tenasüple de boy atmış fidana benzerdi. Arzu atının topal olduğu bir gecede bile en az otuz fersah yol alır, yani en

isteksiz olduğu gece de otuz kere vuslat zevkini tadardı.

En az içtiği gün kırk batman şarap içerdi.

Sabah olunca cariyeye yerinden kalktı, bir münasebetle padişah'tan izin istedi ve isteksiz bir halde Şeker'in yanına gitti. Hüsrev'in hallerini hanımına bir bir söyledi, padişah'tan her ne gördü ise ona aynen haber verdi, Halvetin gizli işlerini açığa vurdu. Zira Şeker, işten haberdar olunca, padişahın kendisinden soracağı şeylere cevap verebilirdi. Şeker, şamdanı aldı ve odadan içeri girdi. Şeker, şamdan ile daha cazibeleşmişti. Padişah onu gece beraber yattığı güzel zannetti ve kendi kendine: "Şamdanı cariyeye tutar, geceki Şeker idi", dedi.

Hüsrev Şeker'e şu suali sordu:

- Misafir olduğum andan, halvette beraber kaldığımız zamana kadar beni nasıl buldun?

Şeker cevap olarak şu sözleri söyledi:

- Ey, büyükler arasında bir eşi bulunmayan! Dünyada senin gibi bir misafir görmedim. Senin her şeyin güzel! Kendin de, sözlerin de tatlı... Yalnız bir kusurun var, eğer sözüm ağır gelmezse söyleyeyim: Tatlı ağzında fena bir koku var! Tuz, insan vücudunun kokmasına mâni olur, sen tuzsuz bir insan olmadığın halde nasıl oluyor da kokuyorsun?

Bu sefer Sevsen kokulu dilbere padişah sordu:

- Peki, buna çare nedir?

Yasemin göğüslü güzel, şu tavsiyede bulundu:

- Bir sene sevsen ve sarımsak yemek!

Padişah, o aşk mabedinden ayrıldıktan sonra tam bir sene o tavsiyeye riayet etti. Hakikaten bir sene geçince de padişahın mizacı değişti. Bir gün yine rüzgâr gibi hızlı atına eyeri vurdu,

bir kuş gibi İsfahan'a uçuverdi. Hüsrev, geçen sene olduğu gibi bir gece kalktı, yine Şeker ile bir âlem yaptı ve yine geçen seneki tatlılığı onda bundu; şekeri bulan elbette tatlılığı bulur. Birkaç kadeh atıştırdıktan sonra iş, şakalaşmaya ve buseler alıp vermeye döküldü. O gümüş baldırlı dilber, o gece yine o cariyeyi padişaha eş etti, kendisi başka biriyle işine baktı. Padişah başkalarından arta kalan o cariyeyi emiyor, ısırıyor, fakat şeker ümidiyle pelte yiyordu.

Gecenin son saatlerine doğru padişah o şeker dudaklıya sordu:

- Şimdiye kadar sana benim gibi bir misafir geldi mi? Böyle bir arzu ile seni sinesine çeken oldu mu?

Şeker, ona şeker gibi bir cevap verdi:

- Geçen sene, dedi, koynumda senin gibi bir sevgili vardı; yalnız onun ağzı kokuyordu, sen ise misk kokuyorsun, bundan daha iyisi olur mu?

Padişah bu sefer;

- Mademki, dedi, herkesin ayıbını görüyorsun, kendi güzelliğinin de kusurunu gör.

Şeker sordu:

- Benim ayıbım nedir ki? O ay ayıbıyla bu güzel, çirkin oluyormuş!

Padişah ona fikrini açıkça söyledi:

- O, ayıp, herkesçe malumdur ki sen, bir an olsun çapkınların yanından ayrılmıyorsun! Feleğin dönüşü gibi herkesle anlaşıyor, dünya gibi herkesle aşkdaşlık ediyorsun. Ey güzeller güzeli, sen süslü bir kuşsun! Ne için her an başka bir dala konuyorsun? Senin vücudun nazık bir kılıf gibidir, ne yazık ki her

dakika kılıçla oynuyorsun.

Şeker, bu sözler üzerine padişaha şu mukabelede bulundu:

- Ey civanmert! Bu Şeker'den bir kimsenin yediğini mi zannediyorsun? Taptığım ulu Tanrıya and içerim ki, hayatta oldukça mührümü koruyacağım! Ne bir kimse bir gece benimle bir yatakta yatmış ne de bir kimse benim incimi delmiştir!

O gördüklerin benim cariyelerimdir ki, odada sen onlarla beraber kaldın Evet, her zaman yanına ilk gelen, oturup şarap içen ben idim, fakat kucağına aldığın fettan dilber ben değildim, belki benim gibi ipeklere bürünmüş bir güzeldir!

Padişah, bu sözleri onun ağzından işitince, işin öyle olduğuna da aklı da yattı. Allahın mührü bulunan bekâret incisinin çalınmamış olması, onun mühürlü bulunmasının şahididir.

Hüsrev'in, Şeker Hakkında Araştırma Yapması ve Ona İzdivaç Teklifi

Güneş doğar doğmaz padişah Şeker'in sarayından ayrıldı. İsfahan eşraflarını çağırdı ve onlardan Şeker'e dair malumat istedi. Bütün İsfahanlılar hep birden, o iffetli kadın hakkında şu yolda şahadet ettiler; "Şeker, daima örtülü kalmış, meydana çıkmamıştır; ona kimsenin dudağı değmemiştir. O, kendi renginde, zedelenmemiş bir güldür. İffetini üzerine titrer, yalnız işlerini gördürmek için yanında birkaç cariye bulundurur. Gerçi herkesle düşüp kalkmış ise de iffetini asla kaybetmemiştir. İhtiyar kadınlarda Şeker'i muayene ettiler ve bekâretinin yerinde olduğunu söylediler. Padişaha talihi uğurlu görünmüştü. Çünkü Şeker, bunca sinekten kurtulmuştu.

Sarayından bir adam göndererek Şeker'i getirtti ve nikâh kı-

arak onunla evlendi. Onun delinmemiş olan kıymetli incisini deldi; lal yüzük yakuta eş oldu.

Hüsrev tekrar Medayin şehrine döndü. Şeker'de zevk ve neşe saçarak yanında gidiyordu. Hüsrev, Şeker ile Şirin'in aşkına hakaret ediyor, Şeker de cilve naz yapmaktan geri kalmıyordu. Padişahın gönlü Şeker'den bıknca tekrar Şirin'in tatlı âlemini hatırladı. Şeker, padişahın sarayında üzülüyor, Şirin'in hali ona bir diken gibi batıyordu. Padişah, Şirin'in sevdasıyla yanıp tutuşuyor, şekerin suda erimesi gibi günden güne eriyordu. Şirin'in firakıyla bir mum gibi yanmaktaydı; mum ise, balından ayrılınca hoş yanar! Bir kimse tatlı canından ayrı düşünce ağzından şeker saçsa fayda vermez. Şeker, asla Şirin'in "tatlının" yerini tutmaz, Şirin helva, şekerden daha makbuldür.

Nesrin olmayınca çimenlik, bir yığın topraktır, Şeker'de şirinliği gidince acıdır. "Şeker ve Şirin ikisi birdir" deme; zira şeker kamıştan çıkar, şirinlik ise candan gelir. Bir mecliste Şirin'in güzelliği parlayınca, Şeker'e odağacı gibi yanmak düşer. Eğer Şeker bardaktakine bir çeşni vermişse, onu tatlılıktan ödünç almıştır. Büyükler, şirinliğe "tatlıya" karşı sabırsızdırlar; tuti¹⁹⁹'yi ve çocuğu şeker ile aldatırlar. Bir su, tatlı olursa vücuda yarar, şeker ise suyu görünce erir gider. Şeker ile Şirin arasındaki fark aşikârdır. Çünkü Şirin candır, Şeker ise canın kalıbı... Şirin, tahtırevanda bir gelindir, Şeker ise onun perdecisi... Anlayışlı olan bir insan şunu bilir ki, Şeker "Şirin=tatlı" olduğu için kıymetlidir.

Hüsrev bazen kendine şöyle derdi: "Bana ancak Şirin lazımdır, zira Şeker hayatıma bir fayda vermiyor. Her ne kadar buz,

¹⁹⁹ Tuti: Papağan cinsinden bir nevi kuş.

“Şeker’in vücudu” cevher itibarıyla billurdan daha saf ise de biri yaş “terdamenlik, iffetsizlik”, öteki “Şirin” kurudur.” Bazen de şöyle dert yanardı: “Şirin’siz yapamam! Kendim ile bu kadar cenkleşmek neden icap ediyor? Eğer başımda değirmen taşı dönse, gönül, dilberden vazgeçecek bir gönül değildir. Sevgiliye canla başla koşuyorum. İcap ederse bu iş için canımı feda eder, ondan yine vazgeçmem!”

Bazı defa da şu yolda fikir yürütürdü: “Bu düşünüş zaman-sızdır, biraz sabırlı olmalıyım, zira âleme rüsva oluşum yeter! Hakkımda en hayırlı bir hareket, Şirin’e sabretmektir. Çocuk değilim ki şekerle, aldatılayım. Arzunun önüne geçmek lazımdır, zira kimsenin işi acele ile ele gelmez. Benim için Şeker ve Şirin her ikisi de bardakta su demektir. Ne için hayat kendime zehir olsun. Gönülüm güzeller yüzünden güzelsiz kaldı, öyledir: Gemi, kaptanların çokluğu yüzünden batar. Gölge gibi yere düşmek istemezsen, merdivene basamak basamak çık. Murada ermek hususunda o kadar istekli olma ki, sonunda aradığını bulamazsan üzülürsün. Tamahın az olsun, eğer çok bulursan o zaman sevincin kat kat olur. Mertçe hareket eden gönül makbuldür, zira kişinin muradı mertlikle hasıl olur. Sabır ana yol göstermelidir, kadınlara karşı aciz göstermek erkeklik şanından değildir. Kadınca hareketler erkeklere haramdır, kadınca hareket, kadınca hareket... artık kaçınıcı?

Bir ahu bana meydan okursa, benim aslanlık iddiasında bulunmam, neye yarar? Her ne kadar yaralı bereli bir koyun isem de, başkalarının değil, kendi postumun içindeyim. Filler gibi kendi sırrımı bir kimseye söylemedim, ipek böceği gibi kendi kilimimde uyudum. O şuh dilber, öyle sitem ediyor ki, Hüsrev değil Keyhüsrev olsa onun nazını çeker. Bir kurt gibi ki, gönül

ele geçirirse göğsü arar; eğer ona ev verirsen, hazine ister. Şayet yüreğim onun ayrılığı ile kan ağlarsa layıktır; çünkü tamah etti, tamah taun²⁰⁰ getirir, insanın başını felakete uğratur. Sevgiliden vefa aramak tuhaf olur, zira vefa, âşıkça yakışır, maşuka değil... Onun huysuzluğu beni her an o hale getirir ki “Kalk, tövbe ya Rabbi! Onun kanını dök!” der. Ben, bu hilim ve şefkati ona daha ne kadar göstereyim? Mademki o beni fena halde incitti, ben de onu incitirim. O, Geylanlı²⁰¹ hakim ne güzel söylemiş: “İncitme, eğer incitirsen tam incit!”

Kadın’a vurma, eğer şirretlik ederse, öyle vur ki, bir daha kalkamasın! Padişah Hüsrev’in gönlü, o derdin çaresini bulamadı; çünkü kendinin bir sırdaşı yoktu. Evin içinden olan gönle mahrem olur, yabancı gönül, yabancı kalır. Eğer eşyanın çalınmamasını istersen, kendi evine yabancıyı bırakma.

²⁰⁰ Taun: Bir nevi sarı hastalık ki Türkçede buna “Yumrucak” denir.

²⁰¹ Geylan: “Deylem” de denir. İran’da ve Hazar Denizi’nin sahilleri üzerinde bir eyalettir. Kuzeybatısında Mazenderan vardır. Havası gayet sıcaktır. Arazisi mümbittir. “Âlibüveyh” Geylan’dan neşet etmiştir. Araplar bu şehre Ceylan, derler. Geylan dağlıktır, dağlarının ormanları harikulade bir şekilde büyür ve gelişir. Hemen her orman sahası çeşitli nebatlarla örtülüdür. Asmalar, yabani halde kayın ağaçlarının tepelerine kadar çıkar. Kavun ve karpuzları pek sulu ise de lezzetli değildir. Yalnız patlıcanları, incir ve dut’u çok lezzetlidir. Geylanlılar en ziyade pirinç yetiştirirler. Sığırları küçük ve hörgüçlüdür, bunlara yük vururlar. Atları dolgun cüsseli ve kuvvetlidir. Asıl ahalisi İranlıdır ve Deylemî cinsine mensup-turlar. Kaba bir Farsça konuşurlar. Simaları güzel, boyları ortadır. Erkekleri ziyadece esmer ve bozuk benizli ise de kadınları beyaz ve pek güzeldirler. Çobanlıkla meşgul olan dağlıkları cesur insanlardır. Ziraatla, hayvan yetiştirmekle ve bazı sanatları işlemekle geçinirler. Balıkçılık da geçim vasıtalarındandır: tuzlayıp dışarıya gönderirler.

En candan dostuna bile sırrını söylerken, en tehlikeli bir düşmana söylüyormuş gibi söyle. Hem söylenmeyecek bir şeyi, düşmanlarına bile söyleme, değil düşmanlarına, en mahrem dostuna bile..

Tek başına kaldığın bir yerde de olsan sırrını duvardan bile sakla, olur ki duvarın arkasında kulak vardır! Eğer sır saklamayacaksan, onu hatıra getirme yani onu düşünme. Tekrar söylenmeyecek bir şeyi düşünme, zira düşünülmeyen, söylenmeyen sırdan daha korkuludur. Bu dünyada öyle ihtiyatlı konuş ki, dilinin belası başına felaket gelmesin. Çölde arkadaşlara söylenmeye layık olmayan bir sır, padişahın meclisinde asla söylenemez. Arkadaşın, ister âlim olsun ister cahil, sır metaini kimseye mühürsüz verme. Yüzünde meymenet olmayan bir kimse ile oturma, çünkü haysiyetini kırmaktan başka bir şey yapmaz. Ağacı hangi toprağa dikersen dik, yine cinsine göre meyve toplarsın Sözü öyle bir tarzda söyle ki o söz, ikinci bir defa söylenince sana ondan bir şeref elsin. Karşına yüz tane iyi sima çıksa da bunlardan biri fena olsa, o fenadan kendini sakın. Kendi sözünü düşmanların gözüyle gör, iyiyi kötüyü ancak bu suretle tanırırsın. Mesut bir hayat için yüz kaftan diktiriyorsun, iyi nam için de bir gömlek yırtıver.

Şirin'in Yalnız Kalması ve Ağlaması

Şirin'in dert ortağı Şapur olduğunu padişah ferasetiyle anlamıştı. Bunun için Şapur'u yanına çağırdı ve kendisine sarayda hususi bir mevki verdi, maksadı da Şirin'in yalnızlıktan üzülmesiydi. Zira fidan boylu güzel, yalnız kalınca durmadan ağlardı.

Bir gece yine fena halde sıkılmıştı, o kadar ki o gece ona, bir yıl kadar uzun gelmişti.

Üstü, siyah kargalarla örtülü bir dağ gibi karanlık bir gece... Kanadına dağ oturmuş bir karga gibi ağır, hareketsiz bir gece... Hararetsiz gönüller gibi soğuk bir gece... Gündüzsüz gecelerden nişan veren bir gece... Sanki, seher kuşunun gagası ve kanadı siyah işkence sandalyesine bağlanmış... Sabah davulcusunun elini yılan sokmuştu... Yıldızların ayaklarına diken batmış... Bekçinin elinden sopası düşmüş... Çan çalan memur bitkin ve harap, pazvant da sarhoş... Felek, kahretmek, ruhları sıkmak için, yeryüzüne siyah örtüsünü çekmiş ve zaman, bu zulüm kılıcı karşısında boyun eğmiş... Güneş ile ay, gelin güvey olmak için "Sabah denilen" çocuğu dünyaya getirememişlerdi. Gece, asumanı kucaklamış... Meşrik, güneşi unutmuş... Cenup yıldızları, kuluçkaya yatmış. Şimal yıldızlarının da gözleri uyku da... Zemin siyah şemsiyesini açmış... Balıklar ve kuşlar, derin bir sessizliğe gömülmüşler... Gözlerden nuru alıp götüreren gece, karanlığı ile kutup yıldızlarını birbirinden ayırmış... Karanlıktan cihanın ayağı bağlanmış... Felek, kutup gibi olduğu yerde hayrette kalmış... Cihan, varlıktan habersizdi, belki de o gece cihan, başka yerde idi... Deryaya benzeyen felek, başını önüne eğmiş ve başına etek etek inci saçmıştı. Yıldızların incilerini çalmak için fırsat kollayan Asuman, ansızın zift küpüne düşmüş ve devranın dumanlı ateşgedesinden küle bulanmış bir halde küpte kalmıştı Felekteki Kehkeşan²⁰² yıldızları, sanki yol üstüne

²⁰² Kehkeşan: "Kehkeşan" Gökyüzünde geceleri beyaz, yol şeklinde görünen yıldızlardır ki Arz'dan pek uzakta bulundukları için öyle pek küçük görünürler. Heyetşinaslar bunlardan her birinin büyük bir âlem olduğunu beyan ediyorlar.

dökülmüş samanlar gibi ve felek onların altında, sanki saman altında su... Ülker yıldızı ise, sanki, sihirbaz kocakarının avucunda döndürdüğü bir avuç arpa... Ne, mubitte Zent okuyacak dil ne de kuşlarda kanat çırpacak neşe vardı.

Nesritair'in kanatları kesilmiş, o da Nesrivaki²⁰³ gibi kanat sarkıtmış.

Sanki yıldızları oldukları yerden kıpırdatmamak için her adım başında bir mızraklı durmuştu... Dul kadının kandili sönmüş, kocakarının horozunu gulyabani kapmış... İşittim ki, gece bir dev, yol keserse, evin horozu feryat edermiş; ne gece idi o gece ki, zift gibi yüz dev olduğu halde bir horozun bile sesi işitilmiyordu. O gece, Şirin'in gönlü hayret içinde kalmıştı, چراغی gecenin gönlü gibi sönüktü. Yüreği de üzüntüden ve hastalıktan öyle daralmıştı ki, sıkıntısından cihanla cenkleşiyordu. Hasta hakkında şu söz pek yerinde söylenmiştir: "Gece, hastanın canını, helak eder, gece hasta olmak, ölmek demektir; hastaya bakmak ise, hastalıktan beterdir." Nihayet bu efsunkâr kadın, dayanamadı, ağzını açtı ve acı acı şikâyeteye başladı. "Ey zaman! Söyle: bu, gece midir, yoksa sonsuz bir bela mı? Böyle gece mi olur? Gece değil sanki kara bir yılan! Sanki insan yiyen siyah bir yamyam! Onun için ağladım ki bu siyah zenci, yamyam gibi bir defacık olsun gülmez! Ey mavi gök! Ne oldu da bu gece diğer geceler gibi dönmüyorsun? Yoksa benim gönlümün ahı mı yolunu kesti? Benim feryadım mı senin seyrine mâni oldu? Ne, bu karanlıktan aman bulabiliyor ne de seher nurundan bir nişan görebiliyorum.

Bana bak ey gece! Niçin beni o kadar üzüyorsun? Eğer senin dinin varsa ben dinsiz olayım! Ey gece! Bu gece civanmertlik

²⁰³ Nesrivaki: Kuzey kutbunda bulunan iki yıldızdan biri.

göster de ya hemen beni öldür yahut da çabuk gündüz ol! Niçin siyah bir bulut gibi yerinde kaldın? Ateşe mi gidiyorsun yoksa kılıç altına mı? Farz edeyim ki davul çalanın elini bağladılar, Pervin'in de ayağını kırmadılar ya! Ben o çerağım ki, sabahlara kadar uyumamak için bütün gece bir mum gibi yaş dökerim. Ve bir mum gibi ateşte onun için yanarım ki, mum yanarken hoş olur. Gaddar feleğin başımın üzerinde vurduğu düğüme bak! Bu sözü kim işitirse güler ve bana inanmaz.

Ey kuş! Eğer dilin varsa öt! Ey sabah! Eğer ağzın varsa gül! Ey geceleri uyumayan horoz! Eğer kâfir değilsen niçin tekbir getirmiyorsun? Ey parlak sabah! Eğer ateş değilsen demir ve taş olmadan ne için dışarı çıkmıyorsun?"

Şirin'in gönlü, bir pervane gibi sabah çerağı parlayıncaya kadar böyle ıstırap içinde kıvrandı durdu.

Seher Vaktini Övme

Seher vakti, ne hoş bir vakittir! Her ne istersen seher vaktinde bulursun. Hazinesinin bulunduğu kaleye yol bulan bir insan, o hazineyi seher vaktinin anahtarı ile açtı, çünkü murat kalelerini orada fethederler; anahtar oradadır, işleri orada açarlar!

Ruhların hayat bulduğu o mübarek zamanda, dillerde tespih gülü biter ve her bahtiyar yaradılışının dili, o zaman halıkı zikir ile meşgul olur. "Dil kuşu tespih ve tahmid ediyorsa, dilsiz olan nasıl tespih edebilir?" deme, zira tespih ve takdislerin gönderildiği o ilahi dergâhta, dilsizlerin de dilini bilirler.

Şirin'in Ulu Tanrıya Yalvarışı

Şirin, seher kimyasını bulunca, ıstırapla kıvranmaktan kur-

tuldu. Onun sabrı, kuşlara kanat çırtırdı, horozu: “Sabır²⁰⁴, kurtuluşun anahtarıdır!” diye bağırdı. Odasında yüzünü yerlere sürdü, inleyerek Tanrısına şu yolda niyaz etti: “Allahım! Gecemi gündüze çevir ve bin cihanda gündüz gibi parlat! Sabah olmak bilmeyen siyah bir gecem var, bu gecede benim yüzümü güneş gibi aydınlat! Aslan yüreklipleri bile helak edecek bir üzüntüm var, neşemi bu üzüntüye üstün kıl! Bu daracık mezara dayanacak halim yok, lal'in taştan çıkışı gibi bana buradan bir kurtuluş ver! Herkes'in feryadına, imdat eden sen'sin, feryat eden bu kullunun da imdadına yetiş! Bu kadar azaba tahammül edemem, ey yalvaranların yardımcısı²⁰⁵ bana da yardım et! Öksüz çocukların gözyaşı, için mazlum ihtiyarların yanık yürekleri için yol kenarında yatan gariplerin yastığı için en korkulu anlarda esirlerin teslim oluşları için, feryat edenlerin “Allah! Allah!” deyişleri için, günahkârların: “Ya Rab! Ya Rab!” diye bağrıışları için, gönlü köle yapan o hüccet için, cana hayat veren ayet için, dindarların afif yaşayışları için, Peygamberlerinin sır sahibi oluşları için, kapılarını halka karşı kapamış muhtaçlar için, kanlar içinde kalmış yaralılar için, henüz dil öğrenenlerin ettikleri zikirler için, yanık yüreklerden çıkan “ah”lar için, ağlayanların gözyaşları için, seher vaktinde kalkanların kandili ve okudukları Kur'an için, mahlukattan gizli kalan nur için, sayısız verilen nimetleri için, kilisedeki rahibin takdisi için, hayırlar bahşeden Allah'ın tevfiği için, bir köşeye çekilmiş makbul kullar için, günah işlememiş masumlar için, rızana layık gördüğün ibadetler için, katında kabul olunmuş dualar için, Arş'tan da ileri giden gece ahları için,

²⁰⁴ Hadis: “Sabır, kurtuluşun anahtarıdır.”

²⁰⁵ Dua: “Ey bunalanların imdadına yetişen yüce Allahım yetiş.”

anlaşılamayacak kadar büyük olan o isim hürmeti için niyaz ederim ki, dertli yüreğime acı ve boğulduğum bu gam deryasından beni kurtar! Eğer benim her tüyüm bir dil olsa da her biri seni tespih etse, yine sana karşı dilsiz gibi kalmış, edilecek şükürün yüzde birini yerine getirememiş sayılıyım. Sen, o yüce varlıksın ki, kimse senin sırrını anlayamamıştır. Var olan, yalnız sen'sin, geri kalan ne varsa hepsi, yokluktan başka bir şey değildir. Vahdet perdesi arkasına gizlenip de feleği kapıda bekçi bırakan, yine sensin!

Uluhiyeti'nin ezeliyet ve ebediyetini, ne bir kimse bildi ve ne de bir kimse bilecektir. Ümitte ve korkuda bir kurtuluş yolu yoktur. Gökleri yarattın, devranı açtın, cihanı, canı ve rızkı, her üçünün de halıkı sensin! İster rızık verir, ister can alırsın; sen bilirsin, Her ne istersen onu yaparsın, yalnız sen bilirsin! Senin tevfikin ile işte böyle sarsılmaz bir itikattayım, bu tevfik yolunda benim muvaffakiyetimi artır ya Rabbi! Hakkımda her ne murat ettinse, beni ne ile müptela edeceksen, ona karşı bende rıza ve teslimiyet yarat! Gerçi hayatta ve ölüme ait, her alın yazısını sen yürütürsen de ben, takatsiz düşmüş bir hastayım; tahammül edemeyeceğim bir iptilayı bana verme! Sana layık olan bir kulluk elimden gelmedi, bari sen beni affınla yarlığa! Bu defa da beni lütfunla sevindir, çünkü senin nimetlerin benim üzerimde pek çoktur. Bu gizli sırrı senden nasıl salkıyabilirim? Saklanmış da olsam, sen saklanana yine bilirsin!"

Şirin, temiz kalbinin bütün hulusuyla böyle birçok niyazda bulunduktan ve toprak üzerinde gözyaşları gibi yuvarlandıktan sonra Cenabı Hak onun daralan yüreğine ferahlık verdi, müşkül işinde ona kolaylık ihsan etti. Talihin gül fidanı yeniden sürdü, şeker dilli Şirin, acı hayattan kurtuldu. Duası,

Hüsrev'in de gönlüne, tesir etti ve onu felek gibi bir halden bir hale döndürdü.

Hüsrev'in Av Bahanesiyle Şirin'in Köşkü Tarafına Gitmesi

Güneşin, gam ordusunu dağıtan o altın parıltıları, bir bayrak gibi ufka çekilince, padişahın talihi de uyandı ve ava çıkmak arzusunu izhar etti. Padişah, Şirin'in yüzü gibi uğurlu bir baht ile sahra tarafına yürüdü. Davulların, boruların tiz sesleri yükselmiş ve yeryüzü, gök gibi yerinden oynamıştı. Bayraktarlar, bayraklarını çektiler, kahramanlar sahraya göç ettiler, şehsuvarların en büyüğü olan Hüsrev de dışarı çıktı. Öyle bir çıkış idi ki bu, tacidarlar maiyetinde yürüyorlardı.

Bir tarafta Fağfur, atın yanında gidiyor, diğer tarafta Kayserin kumandanı yürüyordu. Hüsrev murassa kemerini bağlamıştı. Neşeliydi, Keykubadi tacını da yana eğmişti. Güneş, atının haşasına emirber olmuş, üzengisi ayı köle yapmıştı. Direfşi Gâviyani, padişahın başı üzerinde, aynı üstündeki bir bulut parçası gibi duruyordu. Altın işlemeli kılıçların kemerleri, Hüsrev'in etrafında altın bir kale çevirmişti.

Padişah'ın huzurunda, bir meydanlık mesafeye kadar kılıçlardan kimseye ne önden ne arkadan yol yoktu. Oktan ve kılıçtan hasıl olan o ormanda eğri kılıç, aslanın ödünü koparmıştı. Çatal mızrağın ağzı acı bir gülüşle açılmış, uzaktan feleğe "yaklaşma!" diyordu. Altın işlemeli siyah gölgeliğin üzerindeki altın doğan, siyah bir kalenin üstündeki altın bir burç gibi duruyordu. Eğer buluttan bir iğne, başı üzere düşseydi, kılıç ucundan başka ona yer bulunmazdı. Çavuşların, "Geri dur! Geri dur!" diye bağrışları, kem gözü dünyadan uzaklaştırıyor, hayvanların

ayak sesleri ta uzaklara kadar yayılıyordu. Yeryüzü demirin ağırlığından bükülmüş, hava, izdihamdan bunaltıcı bir hal almıştı. Sarayın, yedekte at çeken güzel köleleri, bölük bölük etrafa dağılmışlardı. Filin üstündeki büyük davulun “Güm! Güm!” edişi, dağı ve sahrayı inletiyordu. Pırıl pırıl yanan altın buhurdanların ağızlarından ve deliklerinden çıkan amber kokular dalga dalga yükseliyordu. Yüz elli saka, gülsuyu ile Hüsrev’in yolunu suluyor, bir o kadar buhurdan tutan güzel de, ateşe nefis kokular atıyordu. Binlerce köle, beline altın kemer bağlanmış ve kemerlerdeki altın liraların halkaları yerlerinden oynatılmıştı. Bundan da maksat, atlarının nereye sürerlerse, her adımda altın düşecek ve bir yabancı o yoldan geçecek olursa, oradan padişahın geçtiğini anlayacaktı. Hüsrev, bu haşmet ve saltanatla şehirden çıkınca, felek onu istikbale geldi. Askeri çeken kumandana, korkusundan, cihan dar gelmişti; çünkü padişahın nereye gideceğini bilmiyordu. Şanı, güneş gibi cihanı tutan Hüsrev, şöyle ferman etti:

“Birkaç gün avlanacağım!”

Küçük davul çalınca, avcı kuşlar havaya yükseldi, beyaz doğanlar uçuşa kalktı. Birkaç dakika sonra, her taraf vurulan güvercin ve kekliklerle dolmuştu. O dağda ve sahrada avcı doğanlar Hüsrev’in elinden tam bir hafta rahat yüzü görmediler. Hüsrev birbiri arkasına durmadan avlanıyor, avlanmanın biri biterken diğerine hazırlanıyordu. Avcı kafilesi bir an bile yerinde kalmıyor, avlana avlana ilerliyordu. Hüsrev, oradan -evvelden kimseye bildirmediği gibi- gizlice Şirin’in köşkü tarafına üzeniyi sıktı. Sevgilisinin köşküne bir fersah kala bir yerde, neşe içinde attan indi. Gece, kâinata siyah bir perde çekmişti. Kıştı ve soğuk bir rüzgâr esiyordu. Soğuktan sular donuyordu. Soğuğun şiddetinden toprağın üzerindeki sular buz tutmuştu.

Bir yer sıcak dahi olsa soğuk ile mücadele edemez. Padişah ateş yakmalarını ve içine kucak kucak amber, yağın yağın ödağacı atmalarını emretti. Ödağacı buhar savuruyor, hava parça parça kar yağdırıyordu. Padişahın vücudu rahata erince kendine geldi, canlandı, akşamdan sabaha kadar uyudu.

Güneş ufuklar arkasından lale gibi çıkmış, gece, gündüzün aşkından can vermişti. Sarhoş bir fil gibi dönen felek, gecenin zulmetinden bunalmış ve kararmıştı. Şafak sökmesiyle onun da yüzü açıldı. Padişah, istirahat ettiği yerden neşe ile kalktı ve hemen sabahtan zevkusefaya başladı. Saki elinden dolu kadehler içti, pek mükemmel surette eğlendi. Şarabın humarı, başına vurunca da muradını yerine getirmek aklına geldi. Sarhoş bir halde dışarı çıktı, Şebdiz'e bindi ve içkili bir kafa ile atı sevgilisinin köşküne doğru sürdü. Gönlü de kendisi gibi rakediyordu. Yanında en seçme köleleri vardı. Şirin'in, rakibeleri: "Şimdi Hüsrev geldi hem de yalnız olarak!" diye kendisine haber verdiler. Şirin'in temiz yüreği, ar ve haysiyetinden korku ile çarptı, o sırasız geliştten heyecana düştü. Hemen maiyetindekilere köşkün kapısını kilitlemelerini emretti ve kapıya birkaç cariyesini nöbetçi dikti. Cariyelerin ellerine, etrafa saçmak için altın dolu tep-siler verdi. Yolun geçilecek meydanlık bir kısmına halı ve kilim döşetti. Yollara çekidüzen verdi, gülsuyu serptirdi. Kendisi ise ödağacı gibi yanıyordu. Sonra bir ay gibi köşkün damına çıktı. Gözü yolda kulağı kapıda idi. Kirpiklerinin ucunu birer mızrak yapmış, üzerlerine de kandan birer bekçi oturtmuştu. Ansızın yoldan sürme renkli bir toz koptu; öyle bir toz ki, ondan Şirin'in gözleri nurlandı ve az sonra o tozların arasında parlak bir güneş gibi, gül yüzlü Hüsrev ortaya çıktı. Küllükten bir gülistan zahir oluvermişti. Mumların ışığını sönük bırakan o parlaklık

ve güzelliği karşısında Şirin, uzaktan, parmağı ağzında baka kalmıştı. Sanki Hüsrev, eğerin üstünde bitmiş bir mızraktı; öyle bir mızrak ki, onun letafeti karşısında şimşir ağacı, utancından erir gider. Hüsrev'in murassa kılıç bağı göğsünü çaprazlama kaplamış, padişahlık külahı kulağının üstüne yıkılmıştı. Henüz açmış kırmızı gül gibi bir yüz ve o yüzü çerçeveleyen henüz bitmiş ayva tüyleri...

Elinde bir demet nergis tutmuştu. Sarhoş gözlerinde ise tatlı bir mahmurluk vardı. Gül yüzü terlemişti. Altındaki at, durmadan hareket ediyordu; sanki bir rakkas idi... Köleler etrafını çevirmişti, her birinin elinde deste deste gül vardı.

Şirin, Hüsrev'i öyle sarhoş görünce, yere düştü ve kendini kaybetti. Baygınlıktan bir müddet kendine gelememi. Aklını başına toplayınca da ne yapacağını şaşırdı ve kendi kendine: "Eğer, dedi, şimdi onu saraya almazsam sonra hicran yarasına dayanmam, eğer ciddiyeti biraz kaybedersem o zaman da Veyse gibi âleme bednam olurum. Yanlış bir iş yapmamaya çalışacağım, bunda muvaffak olmasam da vazifemi yapmış sayılırım."

Padişah, köşkün önüne gelince muhafızlar koştular, yollara altın saçtılar, halılar döşediler. Feleğe bak ki, çok defa tohumunu başkalarının attığı mahsulü tutar da başka bir kimsenin evine getirir "al" der. Padişah, gül renkli halılar üzerinden atını sürdü. Fakat köşke yaklaşınca, kilitli bir kapıyla karşılaştı. Müteessir ve hayran kapıda dura kalmıştı. Ne, dönüp gidebiliyor ne de kilidi koparıp atabiliyordu. Cariyelerden birini yanına çağırdı ve ona şu sözleri söyledi: "Sevgilim Şirin, bizi ne için böyle kapıda bıraktı? Benden ne fenalık gördü? Ne için yüzüme karşı böyle kapıyı kapadı? İçeri gir ve benim tarafımdan ona aynen şunları söyle: "Padişah değil, bir köle sana haber gönderiyor, kulluk için

gelmiştir, ne ferman buyurursun? Gelsin mi, gelmesin mi? Sen ki nezaketli ve her zaman tatlı konuşan bir güzelsindir, bir misafire karşı neden kapıyı kapalı tutarsın? Bana kapıyı aç ki, nihayet ben de bir padişahım ve buraya kendi ayağımla özür dilemeye geldim. Sen bilirsin ki ben, sana karşı hiçbir kötü fikir beslemiş insan değilimdir. Bana senin arkadaşlığın lazım, seni görmeden gidemem! Eğer buradan hemen gitmemi istiyorsan, müsaade et de seni ayaktan bir defa olsun göreyim!”

Padişah, böyle acıklı acıklı söylüyor, yukarıdan Şirin işittikçe “ah!” çekiyordu. Şirin, işbilir bir cariyesine: “Kalk, dedi, padişahın yanına git ve o atlas, büyük çadırı dışarı çıkar ve bu köşkün tam karşısına kur. İçini sil süpür, her tarafına nefis kokular serp. Altın işlemeli kilimleri içine döse ve o altı ayağı da altın olan tahtı getir, bu çadırın önüne koy. Çadırın perdesini kaldırdıktan sonra da padişaha şunları söyle: “Ey sultanım! Bu sarayın hanımı değil, belki bu damın cariyesi padişaha şu yolda haber gönderdi: Sana tapan, seni çok seven Şirin benim dilimle padişaha şöyle diyor: Eğer bizim misafirimiz isen naz gösterme, seni nereye indirirsem oraya in. Bugün burada oturmaklığın mukadder imiş. Ben seni görmek için köşkün kenarına gelir, şanına ve kudretine hürmetten yer öperim. Konuşulması icap eden şeyleri konuşur ve konuştuklarımızı da zamanı gelince tatbik ederiz.”

İş bilir cariye, kapıdan çıktı ve o yasemin göğüslünün emrettiği şeyi dışarı çıkardı, altın işlemeli kilimleri de içerisine yaydı. Hüsrev'i oraya indirdi ve kendi çekilip gitti. Şirin'in yüzü mahcubiyetten ter içinde kalmıştı; çünkü padişaha ne ikram edeceğini bilemiyordu. Misafirini ağırlamaya altın saçmaktan başladı. Gülsuyundan ve şekerden ayrıca ikram etti. Şerbet yapan ay yüzlü bir cariyesi ile de ona gül şerbeti gönderdi. Ondan son-

ra güzel yüzünü süsledi. Nar çiçeği renginde çok zarif bir ipek elbise giydi, onun üzerine de birer kement olan saç örgülerini döktü. O saçlar, halka halka omuzlara düşmüş ve her halka, bir cihanı kulağı halkalı köle yapmıştı. Incilerle donatılmış uzun saç örtüsünü Çinliler gibi başına atmış, zülfü gibi amber kokulu siyah peçesini parlak çehresine indirmişti. Tavus edalı bir hüma, sülünün havada süzülüşü gibi yürüdü.

Dilberliğin bütün sihri ve neşesi üzerinde idi, niyazı görmüş, nazı ele almıştı. Salına salına köşkün duvarına yaklaştı, köleler gibi Padişah için yer öptü. Kulağındaki küpelerden birçok lal çıkardı ve Şebdzî'in ayaklarına doğru serpti. Hayvanın nalları ateş rengini almıştı. Yüzlerce kıymetli inciye de Hüsrev'in üstünden saçtı.

Hüsrev'in Şirin'i Görmesi ve Şirin ile Konuşması

Hüsrev, sevgilisinin yüzünü, görünce, müthiş bir heyecana kapıldı, aşkla içi titredi. Hüsrev, köşkte oturmuş bir cennet ve kapıyı halka karşı kapamış bir huri görmüştü. Şuh bir sevgili olan Şirin'in aşkından az kalsın kendini tahttan aşağıya atacaktı. Fakat bir el çabukluğu ile kendini toplayıp doğruldu. Karşıdan, kendi elini öptü ve oturdu. Şeker sözlü Şirin'e hatır sorduktan sonra da gönül alıcı kelimelerle söze başladı: "Ey fidan boylu güzel! Sen her zaman genç kal! Başın dert görmesin! Gül yüzün solmasın ve gönlün daima şen olsun! Cihan, senin bir sabah kadar parlak gülüşün ile nurlanmış, felek, senin gölgene sığınmıştır. Bu iltifatların gönlüme hayat verdi, İnsaniyetinle beni mahcup ettin. Yolumu altınlarla cevherlerle, halılarla kendi makamın gibi süsledin. Kulağındaki cevher dolu küpelerden

Şebdiz'in nallarına lal'ler serptin. O kadar cevher saçtın ki, yüzünü utançtan bir lal'e döndürdün.

Senin yüzünü görebilmek saadeti bana kâfidir; böyle bir lütufta bulunduktan sonra cevher saçmaya ne lüzum var? Balın sütle karışması gibi bana candan oldun, ikram hususunda da hiçbir kusur göstermedin. Fakat bana karşı kapıyı kapaman neden ileri geldi? Söyle güzelim; ben mi onu hata saydım? Yoksa hakikaten o bir hata mıydı? Beni toprak gibi yerde bıraktın, sonra da kendin gittin, felek gibi yükseğe oturdun. "Benim sana karşı bir üstünlüğüm vardı." demek istemem. O zaman bu sözden gurur manası çıkar. Yalnız söyle: Ben senin misafirin değil miyim? Misafirin yüzüne karşı ne için kapıyı kapadın? Canı ve cihanı senden başkası olmayan bir misafire karşı hiç kapı kapanır mı? Mükrim olan insanlar misafirleri ile beraber otururlar ve misafirlerine hoş muamele yaparlar. Yoksa ey güzeller güzeli, sen bir ay yahut da bir huri misin ki, yanına gelmek yakışık olmasın?

Şirin'in, Hüsrev'e Birinci Cevabı

Yüzünü mahcubiyet rengi kaplayan Şirin Hüsrev'e cevap verdi ve dedi ki:

"Devlet, cihandarla daima beraber olsun! Felek, onun kılıcına kemer bağlasın! Sen, her zaman fil gibi kuvvetli, aslan gibi heybetli ol! Senin fermanının boyunduruğundan uzak kalmak isteyen baş, kahrın ve zulmün pençesinden kurtulmasın! Senin iyi bakışlı gözlerine kem göz asla yol bulmasın! "Yüksekte oturdun!" gibi dokunaklı sözler söyleme! Zira, senin cariyelerinin yeri her zaman yüksektedir. Sana karşı olan sevgim ile bir şe-

ref bayrağına döndüm; sen bilirsin ki bayrak baş üstünde taşınır. Ben, senin ayağının altından kalkan bir tozum! Şayet senin tozun yükseldiyse o, bu yükselişe layıktır. Sen, haşmetle tahta oturmuş bir padişahsın, ben ise senin aşkıdan “Ah!” ederek dama çıkmış bekçi bir cariyeyim. Ellerinde pek çok güzel bulunduran hükümdarlar, bir köleyi de vazife için dama çıkarırlar. Ben bu damın üstünde o karagözlü güzelim ki, adım: “Hüsrev’in Kölesidir” diye dillere yayıldı. Aynın üstüne de çıkıp otursam yine padişahın en değersiz bir cariyesiyimdir. Bir de: “Mükrim insanlar, misafirin yüzüne böyle kapı kapamazlar!” dedin; sen misafir değil, dağ kekliğine kanat açmış bir avcı doğansın! Eğer misafir isen işte, sana yer verdim ve cariyeler gibi huzurunda divan durdum. Bir misafirin ise, reddetmek veya istemek gibi hususlarda ev sahiplerinin işlerine karışmaya hakkı yoktur. Kapıyı kapamak meselesi ise, yerinde bir hareket idi. Çünkü sarhoş olarak gelmen, esasen hata idi. Ben, burada yalnız başıma bulunayım, sen ise sarhoş gel! Halkın dedikodusundan nasıl kurtulabiliriz? Senin yapacağın şey, akıllı ve itibarlı birkaç ihtiyar seçmek ve onları bu iş için gönderip beni şahane bir düğün ile saraya aldirmek, harem dairesini benimle şereflendirmek idi. Benim gibi Şirin bir süvariye eyer yakışır, benim gibi şeker bir geline yüz görümlüğü layıktır. Yoksa sen bir hile yolu ile sarhoşlar gibi beni bir meze yapıp yemek mi istiyordun? Beni sarhoş gafiller gibi elde edesin, bir gül gibi koklayasın, sonra da yere atasın... Öyle mi! Saltanat makamındasın: namusla oynama! İsfahan’da yaptıkların sana kâfi! Sen bu oyunu Şeker’e yapabilirsin, Şeker’den kat kat üstün olan Şirin’e değil! Gelinin başından saçmak için sana şeker lazım! Zira Şirin, bal’dır, o saçılmaz! Aşk köşkünde senin iki kapın vardı, birini kapadılar. Senin iki

kanatlı şetaret tavusun vardı, onun bir kanadını kırdılar. Bir gönülle iki dilber sevmek olamaz, iki gönüllü olmak akıllının işi değildir. İki burç Utarit'e layıktır; sen bir güneşsin, sana yakışan bir burçlu olmaktır. Şirin'in adını ağzına alma, zira o ad, ağzının tadını bozar! Artık iyice anladım: Sen, benim aşkımdan ve benden müstağnisin! Aşk hayatında benimle yalnız gönül eğlendirmek istiyorsun! Mazlum Şirin'e kılıç vurma, Rum'a götürdüğün mızrak sana kâfi! Bir top ile oynayan bir sultan ol, öyle on top ile oynayan bir Hintli olma! On top ile on tarafa koşmak icap eder, halbuki insan, ancak bir topun arkasından koşabilir. Senin yüzün, benim teveccüh ettiğim tek kıbledir, senin ise, benim yüzümden başka binlerce kıblen var! Eğer yanından bir güzel gitti ise üzülme, ondan daha binlerce güzel burada! Senin mis kokulu köşkün ahularla dolu, bu ağlayan ahuya olsun artık tazı salma!

Padişahın sarayından çıkarıldım, uzağa atıldım. Bu zindanın kuyusunda inliyorum. Ben burada derdimle baş başayım, yegâne işim iffetimi korumaktır. Baş kili pak olduğu için -toprak olduğu halde- baş üstünde tutulur. Bütün gece kuşlar ve balıklar rahat eder de ben etmem, canımdan ne istiyorsun? Bir kuş gibi tuzağa tutulmuş, kapısını kapamış ve dama çıkmış olan ben! Bir tuti gibi demir kafese alışan ve Anka gibi yalnızlığa katlanan, yine ben! Sen sarayda, ben ise daracık bir kulübede! Senin kısmetine cennet, benimkine de zindan düştü! Ben bu dikenlikte yarama alıştıktan sonra ne merhem isterim ne de gül bahçesi! İki günlük ömür, ha saadet olmuş, ha felaket! Nasıl geçirirsen geçir, çabuk geçer. Evet, bu dünyadan gitmek muhakkak olduktan sonra bir kulübeden ayrılmak, bir saraydan ayrılmaktan daha kolaydır. Asalet ve şerefi, felekten üstün olan bu Şirin'e pazı kuvvetiyle

en nasıl el atabilirsin? Bir yaban eŖeęi ile nasıl olur da benim yanımdan bir aslanı götürürsün? Çünkü, ben Ŗirin'im, süt emen bir çocuk değilim ki! O çocuk da değilim ki, tatlı diller dökerek bir hurma ile elbisemi soyasın. Bunca sitemlerden sonra senin, benim ile bir an bulunman, sana bir yıl kadar ağır gelir. Zühre gibi çaldığım bir erganunu önce hırpalar, sonra okşarım. Ben ateŖe benzerim: Sonum tertemiz bir nur ise de başlangıçta dumanlıyumdır. Felek de önce ŖimŖek saçar, ondan sonra rahmet gönderir. Susuzluk ateŖiyle tutuşanlara bak da anla! Hurmayı dikenle bahşeden, nimeti bol Tanrıya ant içerim ki, kimse beni zahmetsiz ele geçiremez. Hurma çekirdeksiz olmaz, ayın da pırlıltısı gecesiz anlaşılmaz. Sen ararsan pek çok Ŗarap bulabilirsin, fakat onların hepsi acıdır, ben ise tatlıyım ey padiŖah!

Sen bu saltanat makamında iken pek çok arkadaŖ bulabilirsin, fakat onların hepsi kemiktir, ben ise iliğim ey dost! Zaten sen aŖk hayatında kendi saltanat ve haŖmetinden baŖka ne gördün? Hangi saat beni hatırladın? Hangi gün beni kendinden memnun ettin? Hangi elbiseyi benim aŖkımdan yırttın? Hangi hakarete benim için katlandın? Hangi kimseyle beni sordun? Hangi gece bana bir selam gönderdin? Sen sürur içinde dostlarınla kadeh tokuŖtururken Ŗapur resim çiziyor, Ferhat külünk salhyordu!"

Hüsrev'in Ŗirin'e Cevap Vermesi

PadiŖah, aŖk tesiriyle güzel yüzlü Ŗirin'e Ŗu yolda cevap verdi:

"Ey fidan boylu dilber! Senin hünnap dudakların, daima güzel çehreni süslesin ve her zaman Ŗeker döksün! Benden başkasının ağzı, senin dudaklarındaki Ŗaraptan uzak kalsın! Benden

başkasının başı senin gerdanının halkasına yaklaşmasın! Gerçi hünnap dudağının müthiş bir zehri varsa da, yolu tatlılık çeşmesine çıkar. “Ne için yüksektesin?” demem, mademki yükseğe çıkırsan bari cefa etme. Senin selvi boyun zaten yüksektir, bundan daha fazla yükselmek yakışık almaz. Gözlerimin senin uğruna saçtıklarını hangi mancınık oraya eristirebilir? Bu köşkbenden bir mil yüksekte... Saçılan gözyaşlarıma bak ki, ancak bir fil boyu kadar yükselebiliyor. Hem yoluma Karun hazinesi saçıyorsun hem de beni Karun gibi toprakta bırakıyorsun? Gönül burada, onu nerede avutayım? Vücut burada, başımı nereye koyayım? Eğer halka gibi kapına bir defa müsaade edersen felek gibi kapının halkasını öper, kapı halkası gibi sana itaat ederim; yanlış söyledim, senin için kapı gibi kölelik halkasını boynuma takarım. Bana cefa etme, çünkü hiçbir sebeple vefakârlıktan başka bir günah işlemedim. Eğer günahım varsa o gönül merhametlidir, zaten Âdemoğlunun günah işlemesi eski bir âdettir. Hep titizlik gösterme, biraz da affedici ol!

Bırak artık dikbaşlılığı, çünkü ben sana ram oldum. Bir çoban gibi şefkatli ol, bırak kurtluluğu! Büyüklere karşı dikbaşlılık yapma. Tabiata kötü huyu yerleştirmek, büyüklere böyle saygısızlık göstermek doğru bir hareket değildir. Beni bir toprak gibi eşikte bıraktın, sonra da: “Ben senin ayağının altından kalkan bir toz değil miyim?” diyorsun. “Yolumda bir fitne gibi oturma, kalk!” deme, eğer kalkarsam fitnenin kopmasına sen sebep olursun. Bu zulmü yapma ki cezasını görürsün, eğer benden görmezsen felekten görürsün. Ne, öne konan her sofradan yenilebilir ne de elden gelen ve her akla esen şey yapılabilir; ne de keskin kılıç kullanabilen her el, bu hünerini halkın kanını dökmeye, bunu bir bahane gösterebilir. Bu hakarete sebep

kendimi görüyorum, seni değil... Suçu bedbahtlıkta buluyorum sende değil... Vakitsiz öten bir horoz gibi ben de buraya zamansız geldim, yoksa bu kışta kıyamette gördüğün gibi hicran ateşi ile yanmazdım ve- bir padişah olduğum halde- böyle bir günde kimse beni burada görmezdi. Yanlış söyledim, zira bu aşktır, padişahlık değil! Aşk ise cefasız olmaz! Bana istediğin kadar cefa et, yalnız kovulan kimselere bağırıldığı gibi bana bağırma! Eğer bana şahane bir eda ile naz edeceksen söyle, kölen olduğuma dair sana senet vereyim. Eğer satmaya götürmek için kulağımdan tutarsan, bu hususta sana sükût ile teslim olurum. Eğer bir gözümü çıkarırsan, başımı önüne koyar, öteki göğümü önüne sürerim. Emin ol ki, kanımı dökmeye kastettiğini anlıyor ve yarın, kahrının altında nasıl ezileceğimi de biliyorum. Eğer başım, senin uğrunda kesilecek olsa, ben yine senden yüz çevirmem! Bana sen hem cansın, hem canan! Bunu başkaları bilmesede sen bilirsin. Gerek ayık gerek sarhoş, vakitli vakitsiz karşıma diki- len, hayalinden başka bir şey değildir! Eğer benden başkası bu aşk şerbetini tatsaydı, âleme rûsva olurdu. Gizli gizli köşelerde derdinden yaka yırtıyor, sonra da asker benden yüz çevirmesin, saltanatın temeli sarsılmasın diye ister istemez yeni elbise giyiyorum. Fakat senin aşkına bir harabati de olmadım ki, tambur elde sokağına geleyim. Evet, işleri döndüren cihandar benim! Lakin cihangir nerede, aşk oyunu nerede?

Güzelliğini işittiğim daha o zamanlar, bir tel saçın için tacımı tahtımı vermeyi göze almıştım. Benim başkalarına olan bağlılığım, maddi bir bağlılıktı, sana ise candan ve gönülden âşıktım. Kimsenin yanlış bir fikri ile hareket etmedim ve daima sana sadık yaşadım. Eğer muradıma ermek gayesiyle bir hata işledimse, affet ki o zaman gençtim, gençlik böyle olur!

Şirin'in Hüsrev'e İkinci Cevabı

Süslü bir tavusu andıran güzel Şirin, bir inci hokkasına benzeyen ufacık ağzından şeker sözler saçmaya başladı. Hakik dudaklarından kumaştan daha parlak sözler döktü:

“Padişah, feleğin dönüşünden, gece ile gündüzden, yer ve gökten daha fazla yaşasın ve cihanın sahibi olarak kalsın! Zaman, yalnız o hükümdarın fermanını yürütsün! Yıldızlar onun eşiğinin süpürgeci, saadet, ordusunun öncüsü olsun! Benim kalbim, Hüsrev'e karşı çok kırıktır. Padişahlığı bir tarafa bırak, o başka hesap! Hâlâ bana saltanat nazı gösteriyor, hâlâ bana cebbarlık taslıyorsun! Hâlâ başında padişahlık gururu var, ne yazık ki bu gurur, aşktan çok uzaktır! Sen benim aşkımdan ve benden müstağnisin. Söyle: Sana padişahlık mı gerek, yoksa aşk mı? Saltanat nazı olunca, bu sevdadan vazgeçmek lazımdır. Âşık olmak kolaydır amma, gönül derdi çekmek zordur. Âşık olan niyaz eder, zira aşk, niyaz etmeyenleri harimine almaz. Âşıklık, büyüklükle bağdaşmaz, zira âşıklık gurura tahammül etmez. Ben, o kuş'um ki, gül bahçesinde yetiştim, yazın s havasını görmedim. Ben, gül gibi bir Saklap²⁰⁶ melikesiydim, şimdi ise şişe içinde tutulan bir gülsuyu gibi, bu zindanın esir bir kadınıyım. Ben çimen gibi, kar sütü ile dudak yıkadım, gül gibi soğuk subaşlarında bittim. Bu taş binada, bu toprak mezarda senin ümidinle ne kadar çile çektim. Gönül ateşinden bir altın gibi eridim ve hayatın soğukluğundan bir buz gibi dondum. Ne kapımı çalacak bir el ne de derdimi dökecek bir can arkadaşı... Her zaman sana bir yâr diye bağlandım, her yerde senin için: “Vefadardır!”

²⁰⁶ Saklap: Türkistan şehirlerindendir. Halkı gayet yakışıklı insanlarmış.

dedim. Sen ise, asla beni gönlünde yaşatmadın, âşıkların göstereceği muameleyi bana göstermedin. Başka bir kimsenin öldürmesinden benim ne korkum olur, çünkü canımı senin kılıcına teslim ettim. Aşkı ölçmek için, senin mütevazi olman gerektir ki, âşıklık ve maşukluk iyi tartılabilir.

Eğer aklım varsa, bir kenarda oturur, aksi takdirde alınma ne yazıldı ise onu görürüm. Eğer elimden kendime faydası dokunur hiçbir iş gelmezse, okum hedefe isabet edinceye kadar zamandan şikâyet ederim. Sebep nedir ki, benim gibi bir fidan boylu güzel, mihnet zindanında sızlansın dursun? Henüz gönlüm güzelliğin verdiği ümit ve heyecanla dolu. Henüz başımda şuhluktan gelen bir coşkunluk var. Henüz ateşe tapan Hintliler, benim vücudumun parlak ateşine tapıyorlar. Henüz gözlerim, sarhoş ve yakıcıdır. Henüz gülümün goncası açılmamış, henüz kıymetli incim delinmemiştir. Henüz dudağım abıhayat kaynağıdır... Henüz suyum gençlik ırmağındadır. Yüzüm güzeller safinin ziynetidir ve en naçiz teshir vasıtalarım, gurur ile nazdır! Çiçekler kokularını benden alır, ben, şekerin ve kıymetli incinin veliahdıyımıdır. Güneş, benim yüzüme pervane olur, ay, beni görünce divane çıkar. Hakik, benim dudağımın renginden başını taşlara vurur. Gül yüzüm, gülün yüzünden rengi giderir. Eğer Bağdat turuncu, benim gabgab²⁰⁷ımın turuncunu hatırlarsa, utancından başı öne düşer. Eğer elma yanağımı padişahın eline koyarsam, sepet, içindeki İsfahan elmasını geri götürür. Dudaklarımdan ve dişlerimden bahşedeceğim söz incileriyle bir gönül alır, yüz can bahşederim. Kaplanlar, azamet ve haşmeti benden alırlar, genç ahular oyunu benden öğrenirler. Yaban sığırı, bu

²⁰⁷ Gabgab: Çene altı demektir. Kelimeyi aynen almaya mecbur kaldık.

sahhar gözlere hasretinden kirpiklerinden tiryak değil zehir akıtır. Eğer ceylan benim tarafıma bir göz atarsa, gerdanının haracını boynunu vermekle öder, bana kurban olur. Bir naz ile Kum'u teshir eder, bir koku ile Hutun'de söylenirim. Bahar, letafette misal olarak gösterildi, benim her parmağım ise yüzlerce bahara bedeldir! Mehtap, tabındaki bu teravetle benim elime su dökemez! Yahut dudaklarım, saf şarabı içeceği zaman kadehten acılık alır ve buna mukabil ona tatlılık verir! Cennet, benim köşkünden nurlanır ve huri, memelerini benim memelerime göre ayarlar. Gamzemle her ne kadar zalim bir dilber isem de, buse ile gönül okşamasını da bilirim! Gözlerim, cihanı o kadar nurlandırmıştır ki, dilberlere güzellik rekabetini bıraktırmış, ortada kıskançlık namına bir şey kalmamıştır. Gözümde hiçbir güzelin değeri yoktur ve benim gibi bir güzele kimse rakip olamaz! Ay yüzüme, siyah zincir saçlarımı dökersen, nice aslanları avlarım! Dudaklarım, şeker dökmeye başlarsa, sen o zaman yiğet getir de onlarla cenge tutuşsun!

Şeker, benim dişlerimin hemşiresi, vefa, benim ahdimin hemşehrisi oldu. Bir cihan dolusu nazım varsa, yüz cihan dolusu da hayâm vardır. Öfkeye , bir kapı açarsam, mahcupluğa da yüz kapı açarım. Lal dudağım yine şeker saçmada, saçımın ucu yine topuklarımı dövmede... Şarabı kadehe koyduğum zaman en tatlı mezem, şeker sözlerim olur. Her ne kadar elma memelerim gümüş bir nar'a döndülerse de, yine âşıkları öldürür, yine akılları oynatırım. Yüzüm, cihanı parlattığı gün, erguvanı bir zırnığa satar. Bu sarhoş gözlerdeki füsün ve kudret, öyle herkesin kanı ile elini bulaştırmaz. Benim bu başımda ne dalgalar vardır ve ne kadar zavallıları, ben bu kapıda kurban etmişimdir. Git ki, elimi kanınla boyamayayım! Zira boynumda böyle çok

kanlar vardır. Bir yara almadan doğru yolu tut! Zira benim aşkım, yoldan çıkanın kanını döker. Sen taş yürekli oldun, ben de demir canlı... Böyle gönüle böyle can yakıştır!

Hüsrev'in Şirin'e İkinci Cevabı

Padişah, Şirin'e şu yolda cevap verdi:

“Ey, gönle ışık veren güzel! Konuşa konuşa gün elimizden gidiyor. Bana güzellik meselesini açma, çünkü sen, söylediğinden yüz kat daha güzelsindir! Sen, göz nurusundur, hicran sende uzak olsun! Sen, sabah güneşisindir, nur üstüne nursundur! Cevher saçmada deryaya benzersin, şu kadar ki, senin suyun abıhayat'tır!

Sen kendi cemalini aynada gördün, benim gözümde ondan kat kat üstünsündür. Eğer sana dilim ile: “Ey dilber!” dersem, bu ismi söyler söylemez ağzım şekerle dolar! Eğer sana: “Ey güneş!” dersem, bu, yerinde bir hitap olur; çünkü sen felekte ki ayı sönük bıraktın! Yakut, dudaklarını gördüğü andan itibaren şeker'in yüreği daraldı. Sen boy atıp serpilince, çimenlikteki selvi, boynunu büktü! Sen, ana karnına düştüğün andan itibaren hurmaların çekirdekleri kırıldı, tatlandılar. Senin yüzün de bir cennet olduğu için onu görmek kimseye müyesser olmaz. Ay, senin güzelliğine âşıktır ve şeker, senin kölenin kölesidir!

Güler yüzle, tatlı tatlı konuştuğun zaman, şekerin ağzı sular. Balının sofra çıkardığı her mecliste bir muma dönen ölgün benizlere can gelir. Sedef, murada ermek için ağız açınca, berak dişlerinden ödünç inci alır. Eğer saçının yarım telini bir ülke mukabilinde satacak olsan hemen alırım. Bu güzellikle -ki ay bile senin yüzüne haset ediyor- mağrur olma! Zira gurur günahtır.

Kimse'nin gözü kendi güzelliğinde kalmasın, çünkü göz isabeti, güzelliği sakatlar. Gerçi bir sultansın ama böyle suçsuz yere kanımı dökme!

Eğer sultan isen, bahşişim hani?

Eğer Şirin isen, şekerin hani? Cengi bırak da sulh yolunu tut! Şayet cenk edeceksen, bari dıştan barış ister görün! Ben, ne fena söz söyledim ne de fena söz söylemek âdetimdir; eğer söyledimse, birine yüz defa özür dilerim. Gerçi öfkelenmek güzellerin bir âdeti ise, iyilik de iyilerin âdetidir. Gerçi büyükler hiddet gösterirlerse de, bazen de merhametli davranırlar. Eski dosta bu kadar, zulmetme! Zira sen, sert olduğun kadar merhametlisindir de ey güzel! Aşkımın ateşinden daha ne kadar bir rüzgâr gibi kaçacaksın? Ben senin toprağına kapanmadın mı? Böyle iken niçin kapıda bırakıyor, şerefimi küçültüyorsun? Merhametini hak ettiğim halde yine iltifatından mahrum ediyorsun. İrfan ve idrak sahipleri bilirler ki, daima haklı olan mahrum kalır. Bende gönül olduğu müddetçe dilberim sen oldun! Canı şöyle bırak, bana hayat veren sen'sin! Şayet ben senin bağından kurtulsam bile, gönül bağından nasıl kurtulabilirim? Yetişir artık, bu cefa atını üzerime sürme! Bazen toprakta bazen kanda oturtmak! Şirinlik ile şehirde nam almak, sonra da zehir gibi acı cevaplar vermek!

Şirin'in acılığını bir defa denemek kolaydır, fakat mübarek sağ olsun! O acılığı ben çok denedim! Ne yarıklar vardır ki onlar hakikatte sağlamlığın esasıdır. Ne kadar keder vardır ki, onda sevinç gizlidir. Cefa etmek o kadar makbul bir şey değildir; Hem bu gece cefa etme, zira elimizdeki fırsat nihayet bir gecedir, bir yıl değil! Gönلümü yap ki huzuruna dertli olarak geldim; seni istiyorum, bunun için geldim! Bu hususta öyle mum gibi oturup

kalmayacağım, zira rakiplerim pek çoktur... Balmumu da öyle! O da, Şirin bir şeyin dudağından ayrı düştüğü için benim gibi ağlamaktadır! Ne için şeker kamışının gönlünde düğüm vardır? Yoksa o da mı Şirin bir şeye bağlandı? Ne için hurma ağacının gönlü dikenlidir? Yoksa o da mı Şirin bir şeye vurgundur?

Eğer süt ve Şirinlik “tatlılık” olmasaydı, insanlar küçük çocuk yüzünden rahat edemezlerdi. Mum, şekerkamışı ve hurma... Bu birkaç miskin, ağızlara tat veriyor da, sen Şirin olduğun halde, hâlâ acılık gösteriyorsun! Şirin olan sen misin, yoksa onlar mı?”

Şirin’in, Hüsrev’e Üçüncü Cevabı

İpekler bürünmüş olan o müstesna güzel, cevap teşkil eden şeker sözleriyle padişahı teskin etti. Bir inci hokkasını andıran ağzını açtı, yakut dudaklardan hurmaya tatlılık, şeker’e rızık bahşetti. Sonra güzel yüzüne gereken edayı verdi. Siyah saçlarını ipek bir tül içine aldı. Bütün naz ve edasını takınarak yürüdü. Bir gonca gibi keskinleşmiş, bir gül gibi renklenmişti. Saygısını yerine getirmek üzere damın köşesini öptü ve bu öpüşle pişmiş kerpici ham amber’e döndürdü. Hüsrev’e olan saygısını göstermek için ikram makamında ona bir çadır kurmuştu. Şimdi de bir güzellik timsali olarak meydana çıktı ve söze başladı:

“Ey, bayrağı göklere yükselen cihanın Dârâ’sı Çin’den ta Rum’a kadar senin fermanın yürümektedir. Kadirhan²⁰⁸ sana köle, Kayser, sana uşaktır. Senin ayağının tozu yalnız Çin hakanı değildir, yeryüzünde bunun gibi ne kadar büyük hükümdar-

²⁰⁸ Kadirhan: Sultan Mahmudu Sebüktekin zamanında Hutten hâkimi bulunan zattır. Musikiye aşına olduğu ve şairlere pek çok ihsan da bulunduğu rivayet olunur.

lar, sen baş tacı etmişlerdir! Yağ ve şeker ile yoğrulan her helva yenir, fakat ben yağını bırakmış o helvayım ki adımdan başka bir tadım kalmamıştır. Evet, kendimi bildiğim andan itibaren, sana can ve gönülden talip oldum; ne bir kimseyi aramak yoluna düştüm ne de senin yüzünden başka bir yüze secde ettim. Böyle iken senden, kalp kırmaktan ve aksilikten başka bir şey görmedim. Sen yalnız kendi arzunu düşünüyor, başkalarının arzularını kapatıyorsun... Hem bu senin yaptığın aşk değil, havailikten gelen bir harekettir. Aşk nerede, sen kaygısız nerede?!

Bu aşk satrancında bana bir fil gerektir ki, hâkim vaziyete geçeyim. Sen “Şah” sın, sana “Piyade sürülemez. Aslan, ahu’nun nasıl misafiri olabilir. Kartal, bir serçe ile nasıl doyabilir? Eğer sen bir selvi, ben de senin önünde bir çöp isem, nihayet her ikimiz de bir topraktan değil miyiz? Üzerlik tohumu ve ödağacı, her ikisini de bir buhurdanda farz et: buharı, dumanı ve külü... Bunları bir bil! Senin saltanat sofrana nefis bir kebab lazım, filerin ayakla altında ezilen sinekten ise kebab yapılamaz! Dili çok ateşli konuşuyor, fakat bu ateş, senin arzu çömleğini yakamazsa çok iyi! Küçük bir havuza bir sel gibi gelmekten maksadın, murat balığını götürmektir! Fakat ben, senin bu taşkınlığından sakınacağım! İster bu kapıda otur, ister kalk git! Feleğe yol bulamadığın halde ayın kalesine kement atman neye yarar? Hokkabazlıkla feleği teshir edemez, afsun okumakla ay’ı kucaklayamazsın ki... Delinmemiş inciye ele geçirmek istiyorsan, deryanın dibine dalmak icap eder! Cennet bahçesinin dalı gizlidir, ele gelmez! Şayet bir gün: “Benim meyve bahçem sana açıktır!” dedim ise, yanlış söylemişim. Ben “Abıhayat” denilen su’yum, sen ise “Gençlik” denilen bir ateşsin! Ateş ile suyun birbirinin üstüne düşmesini arzu etme; çünkü bu hareketten âleme fitne düşer!

Benden bıkip usanan bir kimsenin etrafında ömrünün sonuna kadar dolaşmamalıgım, hakkında daha iyidir. Hem sen git de, İsfahandaki Şeker'i avla, onun pazarı revaçtadır; çünkü tatlılığın kaynağı onun dudaklarıdır. Hem sen, Şirin'e Şeker'den o kadar bahsetme ki, kumaş dokuyan ile külâh yapanın arasında çok fark vardır. Eğer düşünürsen bilirsin ki, mancınık iki türlüdür: Biri ibrişim atar, diğeri taş...

Kimse şeker'i ileri sürerek Şirinliği kıymetten düşüremez, şeker'i kıymetten düşürecek ise, yalnız Şirin'in dudağıdır. Senin bundan evvel şeker ile geçecek bir derdin vardır ki, ona Şeker ile ilaç yaptın, Şimdi ise, hem Şeker'i, hem Şirin'i istiyorsun; ya, ay'ı avla yahut da balığı! Şirin'in köşkündeki aşk havası sana yetişir! Şeker'in nerede olduğunu da biliyorsun, istersen oraya gidersin! Ben, gönül yaralarımı sarmaktan, başımı kaşımaya vakit bulamıyorum. Artık benden padişaha karşı bir aşk beklenemez. Bunun için sen hemen git, benden daha güzel bir sevgili ara! Hem hatırım varsa, artık bu işler unutulsun. Hoş nağmeler çıkarıyorsun amma tel kopmazsa..

Daha ne zamana kadar esirlere karşı böyle sert konuşacaksın? Sen söylüyorsun, fakat kâtipler yazıyorlar, tarihe geçiriyorlar. Gamsız ve kayıtsız bir gönlün var, hem gönül aldatmakta da yamansın! Ben senin kadehinden kan içmek ve kesilen cılız bir koyunun üfürülerek şişirilmesi gibi lafla şişirilmekte istemem! Eğer benim işim, senin yüzünden bozulacak ise, bırak bozulsun; çünkü bir Allah var! O işleri iyi yapar. Hem, bu viranede oturur hem de: "Bakın, Perviz, Şirin'e ne oyun oynadı! Gelin burada iken o nerede düğün tertip ediyor!" diye tellal üstüne tellal bağırtırım. Yetişir artık beni bir defa tuzaga düşürmekliğin!

Zira hem kıymetini düşürdün hem de adımı lekeledin. Mademki adım halk arasında iki paralık oldu! Bırak artık, hanemin kapısı kapalı kalsın! Hem kapımı kapadığımdan ötürü Şeker'de rahat etsin! Hazinesinin kapalı olması daha iyidir. Benim şekerimin ünü cihana yayılmıştır, muhkem olsun diye hanemin kapısını Semerkant ağacından yaptırdım. Her ne kadar kapı açmak elimden gelmezse de, sana saçımdan ip yapabilirim. Eğer seni bir şarap gibi içmek istesem, saçımı ip gibi kullanır, seni dama çıkarırım. Fakat başkalarının sevdası, senin ayağını benim ipimden kapmıştır, âleme rüsva olamam! Tekrar ipime tutunmam için de senin maharet göstermen lazımdır, fakat ne fayda! Sen bunu yapamazsın! Bundan sonra kendimi senin ateşinde yakmayacağım! Gönlümdeki teessürün artmasından dolayı bu sözleri tekrarladım. Gecen hayır olsun, gündüzün de neşe ile geçsin! Ben gidiyorum!”

Şirin, bu sözleri söyledikten sonra fidan boyu ile ayağa kalktı, hürmetle başını eğdi. Tozlarını silkmek bahanesiyle eteğini yerden şöyle biraz kaldırdı ve Şeker vücudundan cihan şekerle doldu. Güzellerin âdeti olduğu üzere, çenesini açıyor, saçını topluyordu. Örtünmek ister gibi yaptığı hareketlerle de güzelliğini bütün bütün meydana koydu! Bazen ipek başörtüsüyle saçları yüzün örtmeye çalışıyor, bazen atkısını boynuna doluyordu. Bazen saç bağı ile oynuyor, onu düğümlüyor, bazen de, siyah saçlarını, yüzüne dağıtıyordu.

Ayağı kılıç üzerinde imiş gibi kendini toparlamakta, ziynetlerini düzeltmekle gecikiyordu. Ayaklarında halkaların zincirini düzeltirken, kendi zincirine çektiği divaneleri çıldırtıyordu. Saçından bazen kement, bazen taç yapıyordu ve padişah o taca,

o kemende muhtaç olmuştu. Güzel gerdanına o ipek atkısını bağlamakla padişahın gerdanına kement atmış oldu. Yalnız, bu şuhane hareketleri yavaş yavaş yapıyordu, çünkü fazla ateş, helvayı yakabilirdi!

Güzelleşmek için ne lazımsa, o dilber onu en mükemmel şekilde yaptıktan sonra, cilveli bir hareketle hemen arkasını padişaha döndürdü ve ona güzel yüzünden mahrum etti. İpek saçları sırtından kalçalara kadar dökülmüştü. Ara sıra da kıvrak hareketlerle onları dalgalandırıyor. Sırtına dökülen o kıvrım kıvrım saçlar, bir yılan gibi, kimi görse öldürüyordu. Billur gerdanını, esaret halkası yapmak için saç örgüleriyle oynamaya başlamıştı.

Artık o gerdanın aşkından ölen her gönül, kıvrım kıvrım saçlara gerdanını teslim ederdi.

Şirin, mağrur bir eda ile damın köşesinden ayrıldı.

O müstesna güzel, gözünün önünden gidince de padişah, kendinden geçti ve gitmemesi için ona o kadar yalvardı ki, dilber Şirin, bu yalvarmaya dayanamadı, geri döndü ve tekrar yerine geldi. Artık gözlerinden yaşlar döküyor, o yaşlarla cihanı ateşe veriyordu. Gönül kapmak için gereken her hileyi ve teshir etmek için yapılacak her şeyi yaptı. Âşıkları çıldırtan bu gibi hareketleri, fettan güzeller ne kadar da ustaca yaparlar!

Hüsrev'in Şirin'e Üçüncü Cevabı

Padişah maşukasının nazını görünce bu söz mücadelesinde ona teslim oldu. Şikâyetini tatlılıkla gizledi, hem güzellerden nasıl şikâyet edilebilir? Şirin'e şu yolda mukabele etti:

“Ey gözümün bebeği! Ey ruhumun güneşi! Sen benim gü-

listanımın hūması, bahçemin tavususun! Başıma taç ve tacıma taht'sın. Beni hem yere vurur, hem elimden tutarsın. Benim maşukum sen'sin! Gönlümün hâkimi de sen!

Beni sarhoş eden sen'sin, ayıltacak da sen! Senden başka bir kimsem yok ki, ona gideyim, senden şikâyet edeyim. Senden güzel bir taç da yok ki ona taht kurayım. Farz edeyim ki benden incindin, ya ne için hayatıma kastediyorsun? Yanıma bu kadar geç geldin, bari bu kadar çabuk öldürme, biraz beni yanında tut. Köylünün biri Nemrut'a şu sözü, ne yerinde söylemiştir: "Tohum atmak çabuk, mahsulü biçmek ise geç olmalıdır." Ne istersin. Özür dilemek mi, yoksa can mı? Her ikisi de hazır! Bayram yaptırmaya da, kurban etmeye de muktedirsın; her ikisi de elindedir. Öyle, beni öldürecek nazlar yapma, biraz iltifat et; zira naz haddi aştı. Gönlüme o kadar ümitsizlik verme, neşemi, zülfün gibi dağıtma. Gam, tahammülümü geçti, teselli verecek kimsem de yok... Sen varsın, fakat sende de o kadar merhamet yok! Hem, ağlayan bir gönlün gamı, yalnız akranlara ve aynı dertte olanlara söylenebilir... Aşktan anlamayanlara sır söylemek doğru değildir. Başka başka perdelerden ses veren sazlar uyuşamazlar. Bırak artık böyle gönül üzücü hareketleri de, şu kısa ömrü rahatça geçir. Dünyada bizim gibiler çoktu; hani nerede onlar? Eğer dünya bir kimseye ebedi olsaydı, bize de olurdu. "Asuman" ve "Kabir" adlı iki kapısı olan bu dünya, sen göz kırpmadan gelir geçer. Ey gönül aldatıcı güzel! Gönlümü aldatığın yeter. Biraz da iltifat et ki, sabrım haddini aştı! Çareme bak ki, zamanı geldi! Başımdan mahmurluğu gider ki, vaktidir! Bu kaş çatma ve bir padişahı böyle kapıda bırakma, artık yetişir! Çin padişahını kendi şehri olan Ferhan da kapamak, Muliyan Irmağı'nın yoluna mâni olmak artık yetişir! Ne için dünya gamı-

nı taşıyorsun? Gamı bırak, zira sevinç vakti geldi!

Bulutlu gün, gamlı durulacak gündür; bugün ise, güneş var, sevin! Bir kırık kalpliyle daha ne kadar baskın yapacak, bir esire daha ne kadar zulmedeceksin? Sulh zamanında harp çıkarmak isteyen bir insanda ne bilgi vardır ne de akıl! Harbe giren bir akıllı, arada barış için de bir yer bırakır. Bu cenge bir barış rengi ver, bir müddet olsun güler yüz göster! Daha ne kadar sertlik göstereceksin? Dostların yüzüne karşı meclisi aydınlat ki hem gözler hem gönüller nurlansın! Meyve toplamak için aşk bahçesine geldim, eteğime çerçöp koyma! Bu mübarek bahçede, bana badem gözlerini bazen de şeker dudaklarını gösteriyorsun. Bu bahçede bana: “Gel de meyvelerini topla!” de, daha ne kadar hışım mızrağı ve sitem oku saplayacaksın?

Bu, ne cenk böyle! Kapa artık mücadele kapısını... Ey fettan dilber! Sen kavga ve dövüş için yaratılmış değilsin, bu kaplan huyluluğu canavarlara bırak! Çırak kafandan şu kibri, şu nazı! Kabul ettiğin bir misafiri silkip atma. Her ne kadar senin keklığın mağrur ise de güvenme, pusuda bir şahin ve bir padişah vardır!

Yine aşağıya, benim yanıma düşeceksin, elime gelecek, elimin içinde bulunacaksın! Yine, her gece senin hayalinin bana yaptığı gibi, ben de senin saçınla ve “ben” inle oynayacağım! Ne oldu da senin kapına düştüm ve bir baht gibi kapı dışında ayakta kaldım? Ne, yüreğinde şefkatin kokusu var ne de eski muhabbet hakkını tanırırsın! Ey güzel! Telaş etme, keçesini sudan çıkarmaya herkesin gücü yeter. Seninle anlaşmayı uzak gördüğüm için, geri dönme zamanım yaklaşık. Eğer bu zamanın daha yaklaşımasını istersen, bana başka türlü muamele yap: Hilal kaşları artık çatma! Yalnız yoluma döktüğün o cevherleri toplat, hazinene

gönder ve çadırı kaldırt! Eğer beni evine almak istemiyorsan, sen sağ ol! Ben giderim! Evet! Geldiğim yoldan tekrar gitmesini ve bundan sonra eski hayatıma avdet etmesini de bilirim! Unutma ilacı ile seni unuttur, başka bir sakinin güzelliği ile sarhoş olurum! Başka bir gülsuyu ile kadehime çeşni verir, başka bir helva ile ağzımı tatlandırıyorum! Şirin'den sevgimi keser, baştan ayağa şeker olan bir "dilberi" elde ederim! Acı şarabı onunla içer ve Şirin'in acı sözlerine kulağımı sağır ederim! Gönlüm, çareyi dönüp gitmekte buluyor. Sözü kısa kesmek lazım, çünkü gidilecek yer uzaktır!"

Şirin'in Hüsrev'e Dördüncü Cevabı

Şirin, en müstesna Hullah²⁰⁹ güzellerinin güneşi olan Hüsrev'e, saygısını göstermek üzere yer öptü ve ona şu yolda cevap verdi:

"Daima murat sürücü bir hükümdar ve saltanatta talihi yaver bir padişah ol! Yedi ülke, yalnız seninle parlсын! Kem göz, devletinden uzak kalsın! Binlerce padişahlık dileğin yerine gelsin!

Tahtında binlerce yıl baki kal! Seni anarak şarap içen bir kimse (eğer o kimse ben de olsam) senin kucığına düşsün! Böyle şekerrenkli zehir saçmak, bir büyülenmişse efsane dinletmek, fitne ile karışık sözler söylemek ve fırtına koparıcı masallar anlatmak... Artık yeter! Altın işlemeli bir çadır ile ava çıkmak sonra da Şirin'in köşkünde minnet bırakmak... Evet bir zavallı ile alay etmek! Ava çıkarken yanına bir köpek daha almak ve bu suretle Şirin gibi bir ahuyu avlamak... Şüphesiz ki bunlar, padişahlığı-

²⁰⁹ Hullah: Türkistan şehirlerindendir. Ahalisi gayet yakışıklı insanlarmış. En kıymetli miskleri çıkarmakla meşhurdur.

na bir zarar vermez; yalnız bil ki benim gibi, toprağın mührünü kırmadığı bir hazine, kolaylıkla elde edilemez. Sen, bu gibi oyunları çok bilir, bu gibi masalları çok söylersin. Yalnız şu aksi-liğe bak ki, bunlar bana tesir etmez, söğüt çiçek açar amma meyve vermez. Sen, nereye varacağını bilmediğim bir ırmak, gizli sırrını anlayamadığım bir derya gibisin. Ben ise suyu meydanda olan bir havuzum, gönlüme ne gelirse, onu açığa vururum. Sedef gibi dişini göğsünde saklayan kimsenin gönlü, derya kadar kin ile doludur. Yoksa sen, Şirin'i öyle tatlı sözlerle tuzığa düşüverecek yağlı bir av mı zannettin? Senin o tatlı sözlerine kulak asmam, çünkü ben kendim esasen şeker sözlüyümdür. Zaten şimdiye kadar senden, yaralayıcı bir dilden başka ne gördüm?! Ciğerimi yakmaktan başka bir iş bilmezsin ki... Daha ne zamana kadar taçtan, tahttan bahsedeceksin? Hesap ederek söylemezsin amma acı söylersin. Acı söylemek kötü bir tabiattan kötü bir fikirden ileri gelir. Zira herkesin ağzında bir dil ejderi vardır. Ben sana hesaplamadan bir söz söylemem, sen de bana hesapsız söyleme ki, incinmeyeyim. Ben ayna, sen kılıç tutarsak, işler geç karar bulur geç!

İyiden, kötüden yana, sözün pek çok yüzü vardır; iyi ile kötünün arası ise kıl kadardır; Bu dünyada o insan rahatça yaşar ki, halkın kusurlarından önce iyi taraflarını görür; karganın kuyruğundan evvel gözüne bakar. Haysiyet ve rûsvalık baş ile taş benzer; dikkat et, sakın haysiyet şişesini taş vurmayasın! Daha ne kadar saçma konuşacaksın? Hem kendin sarhoşsun hem de sözlerin sarhoş? Akıllı adamın düşünceli bir sözü toprağın altından da gelse yüksek bir kıymet taşır. Eğer bir insan, sözünü yerinde söylerse -sövmüş de olsa- hoş gider. Söz hesaplı olarak söylenmelidir, zira saçma söylemek büyüklere yakışmaz! Senin,

bana okuduğun o çeşit çeşit mavallardan yüzde birini bir geveze, topluluk içinde bile söylemez. Eğer maksadın, ikimizin de başını ağrıtmak ise, senden söylemek, benden bir bir dinlemek..

Eğer sen gizli bir yoldan murada ermek istesen bu yolda yüz murada erebilirsin. Benim gibi bir gelini kal'ada hapsettikten sonra gittin başka güzellerle zevk ettin, şimdi de dönüp bana geliyorsun! Kulaklarımdaki incilerle oynama da göz yaşlarımda saklanan incilere bak! Yanık ahımın nasıl çıktığına bak! Kırmızı gerdanlığıma bakma ki, o kanlıdır. Nar tanesi gibi olan dudağıma bak ki ne kadar küçüktür. Nar memelerimi arama ki onları bahçeden hırsız çaldı! Belki elimdeki fındıklara taş atabilirsin, fakat hünnap dudağımdan buse alamazsın. Yüzüm mübarektir, amma mahremiyet perdesi altındadır; bu ismet perdesi bana mübarek olsun!

Küstahlık yapma, gözlerimden sakın! Zira onların her gamzesinde keskin bir hançer vardır ve bil ki saçımın her telinde uykuya yatmış siyah bir yılan gizlidir. Sen benimle hoş bir hayat geçiremezsin, zira buzdan bir kandilde ateş yanmaz. Bir ipe güvenerek kuyuya düşmem, bir avın hırsıyla yoldan ayrılmam. Senin gönlün aşk yolundan ayrılıyor, bunun için ona "ah" dan bir çingirak bağlamak lazımdır. Görmez misin: Her kervanda tehlikeden korunmak için bir çingirak çalar. Seher vaktinde de kervan konmadıkça hiçbir kuş ötmez. Oku yanlış sürdürdüğün besbelli, zira bir hedefe düşmüyor. Siyah atı eyerlemek istediğin halde alabacak ata eyer vuruyorsun. Bineğini Hindistan'a koşturuyordun, yanlışlık oldu, Bâbil'e geldin. Denizde gidiyordun, Şat'a oturdun. Gül istiyordun, lale topladın. İmrene imrene Şirin'den iftarlık hazırladın, fakat Şeker ile oruç bozdun. Ben sana yâr iken başka bir yâr aramak öyle mi? Onunla işini

becer, sonra da benimle, öyle mi? Bu dertliye o kadar hakaret etme, zira bundan evvel onu çok ağlattın. Git, bir köşeye atılmışı unut artık! Bir zavallıyı kendi haline bırak! Burada, âdeta ana baba görmemiş, öksüzler gibi artıkla beslenmiş bir çocuğa döndüm. Yaban gülüne benzerim ki, olduğu yere bir karınca bile uğramaz. Hayatta senden bir murat görmedim, bilakis hep sitem okuna hedef oldum! Beni bu taşlar arasında bitkin ve gözü yaşlı bırakma, hatta üzerime bir taş daha koy ki bir mezar olsun! Böyle alttan üstten taş olunca gerçi senin için leke üstüne leke sayılırsa da, daha iyi kapatılmış olurum!

Ey, gönül yakan sevgili! Ben, öyle zannediyorum ki, Şebdiz'den düştüğüm ilk gün benim işim bitmişti. Civanmertlik göster de üzerimdeki yükü kaldır. Avutucu sözler artık yeter, derdimin çaresine bak. Daha ne vakte kadar: hem güler yüz, göstermek hem de fitne koparmak? Daha kaç defa tuzu yiyip, tuzluğu kıracaksın? Artık yetsin! Zira senin yüzünden çaresiz dertlere düştüm! Hısım akrabamdan, yerimden yurdumdan oldum! Beni Şehrud'da bıraktığın gün, zaten neşe bana veda etmişti. Ben zavallı, kim oluyorum ki Medayin şehrine geleyim? Ne yapılabilir? Mukadder²¹⁰ olan başa gelir! Sana, senin gibi asalet ve şerefi yüksek biri lazımdır; benim gibi bir düşkünden ne olur ki? Kuyuyu o yerde aç ki, su çıkarsın, neşteri o damara vur ki, kan fişkırsın. Sen dostluk binasını daha evvelden yıktın, şimdi ne oldu da yeniden temel kuruyorsun? Yeni iken, hararet vermeyen bir kilim, eskiyince nasıl hararet verir? Fidan iken eğri olan bir ağaç, kuruyup kütükleşince, nasıl doğrulur? Buraya kadar gel-

²¹⁰ Meşhur bir söz: "Ezelde takdir olunan başa gelir." (Mukadder olan değişmez.) Ayetle de buyrulmuştur ki mealleri aynı manayı tazammun eder.

din, zahmet çektin, lütfettin, büyüklük gösterdin; fakat bu gece mülakat gecesi değildir, oda hazırlamak ihtimali yoktur.

Henüz bu yemek çömlekte çiğdir, henüz helvanın harcı tamam değildir. Sen bu gece o fikirden vazgeç, zira sarhoş bir kimse misafir edilemez! Vakit gelir, bu iş kıvamına girerse ben seni tekrar misafirliğe çağırabilirim. Âlemde her şeyin bir vakti ve her hazinenin bir açılma zamanı vardır. Görmez misin; vakitsiz öten, horozun başını keserler!”

Hüsrev'in, Şirin'e Dördüncü Cevabı

Hüsrev, o şuh sevgilinin ona nazı bırakmadığını görünce, gönlünü yumuşatmak için bazı tesirli sözler söyledi ise de -bir sihir diyarı olan- Bâbil'de afsun yapmak ne fayda verir? En sonunda şu yolda yalvarmaya mecbur oldu:

“Ey canımın maksudu! Ey gözümün nuru ve ruhumun çerağı! Sen, başıma taç, bahtıma gençliksin! Gönlüme can, canıma hayatsın! Felek gibi, gönlümde daha ne zamana kadar harp edeceksin? Biraz sulha yanaş, içten gelmese de benimle alakadarmış gibi görün. Bir işve ile olsun aşığını sevindir, yalan da olsa bir vaat de bulun. Titizlikle kendi kusurunu görmüyorsun! Benim kusurumu daha ne kadar böyle söyleyip duracaksın? Bir kör gibi ki, kendi körlüğüne bakmaz da, başkalarının yüz çeşit ayıbı ile uğraşır. Lal dudaklardan bu tariz taşlarını atma, yere vurduğunu bir de kana oturtma! Üze üze beni öldürdün! Aferin! Doğrusu, çok şefkatli bir kalbin var... Gece oldu, uçuşa uçuşa kar yağıyor; soğukluğu bırak da biraz sıcaklık göster. Bu gece, buz gibi soğuk sözlerle beni ateşlendirip elimden fena bir iş çıkartma; o zaman ateşin karşısında kendi buzunun su kesilmesinden kork. Yalnız

bu gece için bana izin ver ki, kapıdan içeri gireyim ve felek gibi senin toprağını öpeyim. Edeple önünde diz çöker, arzu gözü-nü kapar, sana sevgi gözü ile bakarım. Senin kâşanenè o kimse için yol vardır ki, mahremiyetinde bulundukça sana fena gözle bakmaz. Gözünü, pencerede bulduğun bir dostu, muhakkak düşmanın bil! Servette ve rütbede sana terakkiler dileyen kimseye dostluk göstermek helal olur. Sana haset eden bir arkadaşı ise yere vur ki, öylesi toprağın arkadaşlığına bile layık değildir!

Benim sevgili Şirinim! Bana kan ağlatma ve bundan daha fazla, beni bir halka gibi kapıda tutma! Bana azap veriyorsun, bu doğru değildir; burası cennettir, azap cehennemde olur!

Sen olgun bir cennet meyvesine maliksin ki, onu, cennet bahçesinden başka bir bahçede kimse göremez. Cennet köşkünün kapısını aç ve nefis meyveleri yazık etme! Sofrada hurma var, fakat hurma yiyen yok; Iskender, abıhayatın yanında, fakat susuz...

Bana kapıyı aç ve artık kin gütme, eski muhabbetini göstermeye çalış. Eğer kapıyı açarak bir garibi bu gece için içeriye almak mümkün değilse, bari güzel yüzünden peçeyi kaldır, zira güneşin perdeye ihtiyacı yoktur. Eğer kapına bir divane gibi geldimse, mazur gör ki, aklımı sen aldın! Şimdi de bir tabip gibi beni tedavi et ve aklımı başıma getir. Hem benim tiryakım senin elindedir. Zira yakut dudaklarla amber saçlar sendedir. Bal dudağını benden uzak tutuyor da bana arı iğnesi gibi bir dil mi uzatıyorsun? Bu kadar nazık olduğun halde kabalık yapma, çünkü kirpinin yaptığı kakıma yakışmaz. Bana öyle muamele et ki, yanından hoşnut olarak döneyim ve seni gördüğüm için kendimi bahtiyar sayayım.

Buraya kadar zahmet çekmeden ve ayağımı toza bulamak-

tan başka elime bir şey girmedi, bari yüzünü göster de gönlüm hoş olsun. Eğer gönlün bana karşı bir alaka duymuyorsa buna çok güç sebep bulabilirsin. Hüsrev'in başına tariz taşı yağdırma, onu da Ferhat gibi taşlar içinde öldürme; gökyüzüne taş atan bir kimse kendi başını yarmak istiyor demektir.

Eğer başımı yararsan, acısın sen çekersin, zira yükseklerle atılan taş, sonunda insanın kendi başına düşer. Bana gönül alıcı dilberler gibi sevgi göster, hokkabazlar gibi oyun yapma. Ne, her gördüğün âşık sarhoştur ne de her yapılan hareket, sarhoşluktur. Benimle bazen barışıyor, bazen de cenkleşiyorsun; bu iki renklilikten, Allah sana tövbe ihsan etsin! Hakikatte ne isen öyle görün, zira yılan balığı aynı zamanda hem balık, hem yılan değildir.

Fena huylu oldun! Bilmem ki bu ne kindir böyle?.. Yoksa güzellerin âdetleri mi böyledir? Sen, beni sakın olayım diye üzüyorsun, ben ise deniz gibi gittikçe coşuyorum. Ben sana "biraz yaklaş!" dedikçe sen urgancı çırağı gibi geri geri gidiyorsun. Dertli bir gönle bu kadar zulüm etme; gönüldür bu, ne çeliktir ne de taş! Düşmanımı istediğin gibi sevindir, fakat bu iyi bir şey değildir; düşmanın sevindiğini istemek fena bir harekettir, ey sevgili!

Benim sözüm gibi doğru bir vaatte bulun, benim işimi bu kadar sarpa sardırma. Düşmanlara nispet bana iltifat göster, beni içten yak, fakat dışta bunu belli etme! Cefa yapmakta da bu kadar ısrar etme, hem bu kadar cefaya senin o şefkatli kalbin, nasıl rıza gösteriyor? Biraz olsun güler yüz ve tatlı dil... Sana bu yakışır, Şirin'den beklenen budur.

Seni mehtap gibi bulutta arıyordum, şimdi buldum, fakat rahmetsiz bir bulut gibi... Kâinatı parlatan bir nurdun, fakat ele

geçince yakıcı bir şey oldun. Seni uzaktan kırmızı ve gönül alıcı bir gül olarak görmüşüm, fakat yakına gelince anladım ki, bir ateşmişsin! Sitem, haddi aşarsa cenk, toprak, katılışırsa taş olur.

Ne, her kılıç kesmek içindir ne de on parmağın hepsi birdir. Ben buradan geri döner ve senden daha iyi biri ile anlaşabilirim, fakat arkadaşlık hakkını unutmuyor, eski sohbetleri göz önüne getiriyorum.

Şirin'in Hüsrev'e Beşinci Cevabı

Şirin, tatlı sözlerle konuşmaya karar vermişti. Artık lal dudaklarından cevherler saçıyor, inciler döküyordu. Söze şöyle başladı:

“Ey, genç talihli padişah! Tacın da, tahtın da şerefi senindir. Kuvvetin her zaman düşmana kahir olsun! Kılıcın hiçbir zaman yanından eksilmesin! Bayrağın her zaman gökte dalgalansın! Devlet, senin boyuna biçilmiş bir kaftandır.

Senin kuvvetin karşısında feleğin yayı gevşemiştir. Dostların senin bahtınla kıvansın, çünkü sen zamanın arkasında bir hamisin!”

Şirin, bu sözleri söyledikten sonra bir yanardağ gibi parladı ve Hüsrev'e acı acı hitap etti:

“Ey, mağrur cihangir! Sen bir padişahsın, yanımdan git ki, bir padişahın aşk oyununa girmesi, ancak kendini zorlamasıyladır, hakiki değildir. Âşıklık o kimsenin kârıdır ki, cihanda sevgilisinden başka kimseyi görmez. Ferhat'ın aşkı hususunda bana “tan etme”, ölmüş bir garibi hayır ile an! Şimdi bir fani olan Ferhat, o kadar sevgisiyle beraber bana, sanki bir öz kardeş idi. Ne, bir an beni görmüş ne de Şirin'den sestten başka bir şey

işitmiştir. Şirin, onun hayatını zehir ettiği halde o aşk ateşinde bir ödağacı gibi zevk ile yandı gitti.

Ben ondan kalbimi sızlatan şefkat muamelesi gördüm, fakat senden, bir gün, bir haber bile almadım. Üzerinde gül bitiren bir diken asla meyve vermeyen bir selviden daha makbuldür. Başımın üstüne, demirden bir sütun dikmek, hayatıma kestden altın bir kemeri belime bağlamaktan daha hayırlıdır. Bana bilezik yaptıkları bir bakır, avucumda eritecekleri bir gümüşten bence daha makbuldür.

Gecemi aydınlatan bir ırayı, elbisemi yakacak bir muma kat kat tercih ederim. Âşık, bağında taş bulunan bir deryaya benzer, bir dağ gibi başında daima taş bulunduran ise benim. Bu zindanda gönlüm neşeden, elim dostların elinden mahrum olarak, demirin taşa kalışı gibi kaldım. Yüreği dertli olanın bir de eli darda olmasın, zira divanelikle sarhoşluğun bir araya gelmesi gibi pek güç olur. Benim gibi ki, hem sarhoşluğum hem de divaneliğim var; sarhoş bir divaneden ise dostluk beklenemez.

Mademki, Ferhat'ın bana sevgi gösterdiğini bir kusur olarak kabul ediyorsun; o halde beni büsbütün terk etmekliğin daha iyi olur. Şöyle farz et ki, sabahleyin bir kasırga geldi ve bahçeden bir yaprağı götürdü. Beni zaten mihnet seli derbeder etti, sen eşyanı alda dön, git! Ben burada alevli bir ateş üzerinde kalmışım, sen bana bak da ibret al ve hemen kaç! Hava kâfur yağdırıyor, eğer aşkımızın havası soğudu ise hayret edilmez. Mademki bahtsızlığımdan hava karıştı, sen de artık huysuz Şirin'den vazgeç! Hem yarasa gibi gece uçma, doğan gibi gündüz yol al! Benden, evvelce dinlediğin o aşk terennümleri, gördüğün o muhabbet eseri muameleler artık geçti. O güzel âlemleri artık unut! Eğer ben, fentten anlamaz, şuhluktan çıkmaz bir güzel değilimdir!

Felek, alayı ve zekâ oyunlarını benden öğrendi, esasen fent, benim saçımın işidir. Bundan sonra gönlün kuş olsa bana uçamaz, nefesin seher ahı olsa bana tesir edemez. Eğer yüz tane Yusuf rubasını ezber bilsen yine eşiğinden ayrılamayan o İsa'sındır; yani İsfahanlı Şeker'ini bırakamazsın! O zaman Ermenistan'da iken aşk yolunda bana mızrak saplıyordu, şimdi de iki elime gümüş kadar parlak bir kılıç vuruyorsun. Padişah olamadan evvel, bir Deylemli²¹¹ gibi bana teberle vuruyordun, şildi padişah olunca teberi bıraktın eline iki başlı mızrak aldın! Nafile uğraşma, hiçbir suretle gönlüme giremezsin! Ağlasan da bir kıl kadar tesir edemezsin. Zorlamakla, hile ile, mukadder olan rızkımdan daha fazlasını yemek imkânı yoktur.

Ahını göğsünde sakla ve aşk zahmeti çekmeden feryat etme. Edepten dışarı çıkma, yani sus! Av doğanları gibi helal ye, "Beni nikâhla al!", kerkenezler gibi laşe arama, bana nikâhsız talip olma! Tatlı oyunlar oynadığımdan ötürü bana her zaman "Şirin" derler. Birini şarap kadehi gibi acılıktan ağlatırsam, bir diğeri ni adımdan daha tatlı bir hayata nail ederim. Ben gülsuyuyum, acılık verirsem ne çıkar? Gülsuyunun acı olanı makbuldür. Eğer katil şarabımdan yere biraz atarsam, kokusundan senelerce sarhoş kalırsın! Benim adım "Şirin" oldukça sözüm acı olmuş ne zarar? İki tatlı şey bir arada nerede görülmüştür? Hurmanın çekirdekli, cevizin kabuklusu iyidir. Sertlik gösterişin, kirpilikten değildir, ne kadar sertlikler altında yumuşaklıklar gizlidir. Cevher, taş içindedir, hurma, dikenler arasında...

Ve yine ne kadar hazineler, viranelerdedir. Tahammülü kendine arkadaş yap, fakat seni miskinleştirecek kadar değil.. Mis-

²¹¹ Deylem: "Geylan" bendine bakınız.

kinlik haddi aşınca Yahudilik olur, Yahudiliğe ise insan razı olamaz! Eşek, yük taşırken kulaklarını sarkıtırsa, her çocuk onun üstüne biner ve şahin, uçamaz bir hale gelince serçeden tekmenin tadına bakar. Deve, katardan uzak düşünce, sessizliğinden yularını fareye teslim eder. Bir kimse aslanlarla çarpışmak isterse, aslan gibi dişlerini göstermelidir, köpekler kavga edecekleri vakit birbirlerine dişlerini gösterirler.”

Şirin, bu sözleri söyledikten sonra zekinin idrakine, akıllının canına, yeşil bahçeli feleğin azametine, parlak güneşin nuruna, Cenneti Âladaki nimetlere, yeryüzündeki bütün varlığa, asla ölmeyecek olan diriye, kendisini uyku tutmayan uyanığa, vücutlara gıda veren padişahlar padişahına, canları besleyen yüce mabuda yemin vererek sözünü tamamladı:

“Her ne kadar padişahsan da, mihir vermeden, istediğin muraada benden eremezsin!”

Sonra bu hiddetle Hüsrev'den yüzünü çevirdi ve eline geçirmiş olduğu hazineyi bıraktı.

Hüsrev'in, Şirin'in Köşküden Geri Dönmesi

Gece olmuş, gökyüzü sayısız parlak yıldızlarla süslenmişti. Padişah, göbeği yaralı bir ahuya dönmüştü. Çünkü ahu gözlü sevgilinin itabına uğramıştı. Her taraftan saran kar ve yağmur taneleri, bahar bulutunun yağmuru gibi dökülmekte idi. Durumun heybet ve dehşetinden dağ, bir toprak gibi eriyor; kar, vücutları takatsiz düşürüyordu. Hüsrev'in altındaki Şebdiz'in yüzüne ve başına dökülen karlar, sanki hayvana gümüşten bir başlık geçirmişti. Padişah Şirin'e dilinde tüy bitinceye kadar yalvarmış, fakat o siyah saçlıya kıl kadar tesir edememişti. Sevgili-

sinin merhametini çekmek için çok ağladı ise de, bu kadar fırsat arasında bir muvaffakiyet elde edemedi. Zaman ilerledikçe, Hüsrev'in ferdayı daha artıyor, fakat buna rağmen daha zehirli cevaplar alıyordu. Karanlık geceden bir müddet geçince, bu vaziyetten padişahın gönlü daha üzülmüştü. Henüz ayağa kalkmış bir hasta gibi atı sürüyor, gözlerinden hayvanın üzerine kanlı yaşlar döküyordu. Akli, fikri sevgilisinde kalarak yaralı bir yürekle yola düşen Hüsrev, kendinde olmadan bir yolu tutmuş gidiyordu. Ne, atı hızlandırmaya gönlü razı olabiliyor; ne de, onu durdurmak elinden geliyordu. Gözyaşını ve ahını yol azığı yapmış idi, durmadan ağlıyor, ağlıyordu.

Bu hasretle içinden şöyle diyordu: "Ah! Yolumun üstünde bir dağ yahut bir kuyu çıksa... Belki durmama bahane olur ve beni burada ebedi olarak bırakır!" Bazen öfke ile elini eline vuruyor, bazen küçük bir mendil ile gözlerini siliyordu. Ordunun bulunduğu yere ümitsiz bir halde geldiği zaman, yüreği ateşler içinde yanıyordu. Gökten siyah bulutlar sıyrılmış, çok parlak bir ay doğmuştu. Hüsrev göklere yükselen bir otağ kurdurdu ve otağın perdesini kaldırttı. Teessüründen hiçbir tarafa bakamıyor, elbise yerine yüreğini parçalıyordu. İstirahat etmeyi düşünmüyor, kendisini büsbütün üzüntüye kaptırmış bulunuyordu. Nedim, perdecı, silahlı bekçi ve vezir, kim varsa hepsi gittiler, otakta yalnız Hüsrev'le Şapur kaldı. O üstat nakkaş, her zaman, zekâsı sayesinde Hüsrev'i eğlendirir, onu üzmemeye çalışırdı. Onun hasretle yanan yüreğine su serper, yüzüne bir mehtap gibi gülerdi. Bu defada da şu sözlerle onu teselliye çalıştı.

- Şirin'in, sana karşı derin bir sevgisi vardır; onun dilinde olan bu acılığa bakma, huysuzluk yaparsa da hoş gör. Bilirsin: Hurma dikenle beraberdir, Şirin'in öfkelenmesinden canın sı-

kılmasın, zira tatlıdan safradan başka bir şey hasıl olmaz. Hasta Şirin'in hararetlenmesinden müteessir olma, zira tatlılar hararet vermekle meşhurdur.

Padişah, yeri yabancından hali görünce Şapur'a pek çok şikâyetle bulundu ve:

- Gördün mü, dedi, bugün bana ne yaptı, o âlemi yakan güzel, bana ne işler etti? O, Allah'tan korkmaz bana ne hayâsızlıkta bulundu? Madem "kadın" dedi, onda Allah korkusu ve hayâ arama! Af dilemek için, o fidan boylunun yanına gitmiş, huzurunda saygı ile eğilmiştim. Fakat bütün niyazlarımı küstahça reddetti. Ne, bu soğuğa ve kara karşı bana bir sıcaklık gösterdi; ne de gönlü o sertliği bırakıp yumuşadı. Dili bir hançer idi, zehirli bir oktu; her özü kabahatinden büyüktü. Evet, bir sevgili sevgili-sine hiddet gösterebilir, fakat bu kadar hırpalayacak derecede değil...

Benim de bir hiddet damarım, benim de cismimde bir canım vardır. Eğer yüzü Bâbil Hârutu²¹² ve siyah beni sihirbazların başı

²¹² Hârut: Vaktiyle, Bâbil şehrine li-hikmetin gönderilen iki melekten birinin adıdır. Diğerinin ismi de "Mârut"tur. Cenabı Hak, bunları imtihan etmeyi murat eyleyerek kendilerine kuvvetli şehvaniye verdi ve "Zühre" namında gayet güzel bir kadının bulunduğu Bâbil şehrine indirdi. Zühre bu meleklerle mülakat etti ve onlardan sihri öğrendi, maasi işledikten sonra da öğrendiği efsun ve İsm-i Âzam ile semaya çıktı, üçüncü kat gökte parlak bir yıldız olarak kaldı. Bu söz, İslam âlimlerinin tasrihi üzere Yahut taifesinin uydurmasıdır. Muhakkik Celalüddini Devâni "Celal" adlı "Akaidi Adudiye" haşiyesinde bu kıssanın ifadesinin yalan olduğunu söyler ve: "Zühre denilen günahkâr kadın, meleklerden öğrendiği şeyle semaya çıkmaya yol bulsun ve çıksın, orada yıldız olsun; ona "İsmi Âzam"ı öğreten melekler niçin semaya çıkmasın da toprak üstünde kalsın!" İsmi geçen meleklerin indirilmesinde makul hikmet de

da olsa, beni donduracak derecede olan o soğukluğundan ötürü onların her ikisinin de afsunu'nu hükümsüz bırakırım.

Onun, sabır ve tahammülü aşan cefasının nasıl olduğunu bu dertli bilir! Fena çocuğun tabiatını sūtanası, fena komşuyu da komşusu bilir! O bana içten bir düşmandır; kinini saklar ve kendini muhabbetli imiş gibi gösterir. Dün gece ona ne ricalarda bulunmadım ki... Öyle iken yine kabul etmedi. Bu hareketi karşısında aklım başımdan gitti. Ona her çeşit, her yoldan güzel sözler söyledim. Fakat ben o kadar söylediğim halde o biraz olsun dinlemedi. Gece oldu, bir ümit ışığı olsun parlatmadı. Kalbimi kırdı, bir iltifatta bile bulunmadı. Gerçi Şirin'in vuslatı tatlıdır ve feleğin altında ondan daha tatlısı da yoktur amma, onunla vuslata ermek, görülen bu hakarete değmez, ona misafir olmak, verdiği üzüntüye bedel olmaz.

Fillerin ayağı altında ezilmek, hasislere el uzatmaktan; balık gibi suya dalıp boğulmak, kurbağadan himaye istemekten daha iyidir. Tırnakla dağ kazmak, layık olmayanlara ihtiyaç arzetmekten evladır. Herkes, inciye temiz suda bulur, toprakta arayan toprak bulur.

Bir taş parçası ümidiyle ne için maden kazayım? Böyle karanlık bir maksat uğrunda ne için yürek yağı eriteyim? Kargası

Celal'de hikâye olunduğunu üzere Ebûlabbas Ahmed İbni Teymiye Hazretlerinin dediğidir ki müşarünileyh: "O tarihte sihir pek revaç bulmuş, halk sihir ile iştigale başlamıştı, bu sebeple bazı garip işler de yapabiliyorlardı. Aralarında peygamberlik iddiasına karışanlar da çok görüldüğünden, Cenabıhak insanlara sihrin envaını öğretsinler de müminler sihirbaz kâfirlerle muarazaya muktedir olsunlar, diye gönderdi." demiştir. Bazı mütesavvifin Hârut-Mârut kıssasına başka türlü mana vermişlerdir. Kıssa, Kur'an-ı Kerim'de masturdur.

bir kerpice konmayan bir şuha can mülkünü vermek neden icabetsin! Bana, şeref ve haysiyet bakımından benim gibi olan biri lazımdır ki, tavusun eşi tavus olsun!

Şapur'un Hüsrev'e Cevabı

Şapur önce yer öptü, ondan sonra Hüsrev'in hiddetini şu sözlerle teskine çalıştı:

- Bu asabiyetinden ötürü Şirin'e kızmak lazım gelmez, bilakis onu mazur görmek civanmertlik olur. Âşıkların kavgası, şimşek gibi gelip geçicidir, hem naz ile düşmanlık arasında da çok fark vardır. Eğer Şirin hararetlendi ise hoş görülsün, zira tatlılar hararet verici olmakla meşhurdurlar.

Yalnız Şirin'in değil, bütün hurma ağızlıların lokmaları biraz güç yutulur. Eğer senin başın Şirin'in safrasından dönüyorsa, onun sevdasını başından atma. Belki de Şirin kendi tatlılığının altında bir acılık olduğunu bildiği için bu nazları sana göstermemiştir. Güzellerin çabuk bıkmalarına hayret edilmez, bu köpeklerin köpekliği, aslanların aslanlığı kadar, tabii bir haldir. İnci boncuk ile beraber bulunur; âdet böyledir ve altın hazinesinin anahtarı demirdendir. Güzellerin cefasından kurtulmak imkânsızdır, sevgililerin nazını çekmek icap eder. Bütün güzel-ler böyle huysuzdur, hiç cevri cefası olmayan güzel bulunur mu? Diken zahmeti olmayan hangi gül vardır? Hangi daire pergel baskısı olmadan çizilmiştir? Güzellerin aksilik göstermeleri eski âdettir. Hem su yılanının sokması bir zarar vermez. Gam selinden kurtulmak istersen bir dağ gibi metin durmak icap eder, eğer bir saman çöpü gibi her esen yelden titrersen, dağ gibi de olsan bir saman çöpü etmezsin.

Eğer muradın, cefa çektikten sonra hasıl olursa daha iyidir, zira amber, ham kaldığı müddetçe kokar. O güzele baskın yapılamaz, zira aya el uzatılamaz. O, nihayet bir kadındır, biraz kendini naza çek, acele etme. O zaman o, bir ay ışığı gibi delikten içeri girer. Acaba ay ve kadın bir fen mi tahsil ettiler ki, kapıyı kapayınca pencereden gelirler? Zanneder misin ki o, bu aşk derdinden uzaktır? Muhakkak ki uzak değildir; yalnız şunu biliyorum ki sabırlıdır. Cefa dağından bir taş düşse, senin gölgene, onun başına düşer. Yabanda bir diken bitse senin eteğine onun gönlüne basar.

Bu bir gece için sabırlı olmak lazımdır. Geceler gebedir, bakalım ne doğurur? Talih hep bir karar da gitmez, su daima bir ırmakta kalmaz, bütün yıl murat sürmek de olmaz. İnsan bazen aziz olur, bazen zelil... Şirin, senin için bir bahttır, saadet isteyen bir bahtın nazına katlanmak icap eder. Pergel, nereden dönmeye başladı ise yine oraya döner. Azgın atları, uysallaştıran bir mürebbi, o acemi taya yavaş yavaş muamele eder ve sabırla sonunda onu öyle bir hale getirir ki, herkes üzerine binebilir. Kişi sabırla zindandan kurtulur, zira sabır kapalı işin anahtarıdır. Bir düğüm, kör düğüm haline gelince açılır ve gece, iyice karardığı zaman sabah güler. Ümidim var ki, bu müşkül sona erecek ve padişahın muradı pek çabuk hasıl olacaktır.”

Şapur bu sözlerle padişahı sevindiriyor, onun kırılan kalbine tatlı sözlerle taze ümitler veriyordu. Felekteki her yıldızdan onun işine hayırlar yoruyor, talih müjdesi ile onun yüzünü güldürüyordu.

Hüsrev'in Gitmesinden Ötürü Şirin'in Pişman Oluşu

Çok yaşlı bir söz üstadı, Şirin'in son vaziyetinden şöyle ha-

ber verdi, dedi ki: “Kederli Şirin, padişahsız kalınca ona yaptığı sert muameleden dolayı çok pişman oluyor, ağlıyordu. Durmadan gözlerinden kanlı yaşlar döküyor, feryat ediyordu. Henüz boğazlanıp can vermemiş bir kuş gibi çırpınıyor, gözlerinden seller gibi yaşlar akıtıyordu.

Mahmur bakışlı gözlerini kapıyor, gönlünün cevrenden ellerini başına vuruyordu. Yanık ahlarla havayı kuruttu, ağlayan gözlerinden toprağı âdeta suladı. Ne, gama tahammül edebiliyor ne de gönlünü avutabiliyordu. Takatsizlikten gönlü perişan oldu, küstahça yaptıklarından utandı. Yüreğı daralan Şirin, nihayet kanlı gözyaşlarıyla Gülgün’a bindi, dışarı çıktı. Ateşli atın üzerinde bir içim su gibi duruyordu. Kaşının uçları gibi ince bir yol siyah saçları gibi karanlık bir gece... İnce yolda atı sürüyor, karanlık gecede dualar okuyordu. Gülgün, hızla yol alıyor, yarışta feleğı geri bırakıyordu. Artık bir köle kıyafetinde yola düşmüş, padişahın Şebdiz’i izinde gidiyordu. Gülgün’un bastığı her toprağı gül renkli gözyaşları ile ıslattı. Hüsrev’in ordugâhına kadar gitti ve atı Hüsrev’in çadırına kadar sürdü. Bekçileri dilleri bağlanmış, kumandanları kılıç bağları çıkarılmış olduğu halde gördü. Hepsi mehtapta afyon yutmuş gibi dalgın bir uykuda idi. Kendilerini kaybetmişler, uyku sarhoşu olmuşlardı. Şirin, onları öyle görünce şaşırdı, ne yapacağını bilemedi. Şapur, padişahın otağından tek başına bir süvarinin uzaktan dörtmala geldiğini görüyordu. Şapur, o mehtaplı gecede kalbe teselli veren sözler söyleyerek padişahı o sırada uykuya yatırmış bulunuyordu.

Kölelere haber vermeksizin dışarıya çıktı, Şirin tarafına yürüdü. Yanına gelince ona:

- Ey güzeller güzeli, dedi, bu ne mertlik, bu ne cesaret? Peri değilsen burada ne dolaşıyorsun? Zira bu aslan buraya gelse,

korkudan titrer; yılan gelirse karıncalara gıda olur!

Güzel Şirin, Şapur'u görünce tanıdı ve hemen kendini Gülgün'dan aşağı attı. Şapur ona ne söyleyeceğini bilemedi, kim olduğunu daha iyi tanımak için bir iki adım ileri gitti. Gözü, o nazlı güzelin yüzüne deyince, bütün sevinci ile yere kapandı ve Şirin'e heyecanla sordu:

- Nasıl oldu da, bizleri hatırladın? Zira ayağın tozu bizim için sürme oldu!

Dilber Şirin, Şapur'a iltifatta bulundu, kadınlar mahsus tabirlerle onu methetti. Elinden tutarak onu bir kenara çekti. Ona, kendisinin Hüsrev'e karşı yaptıklarını anlattı. O kabaca olan hareketlerinden ötürü mahcûp düştüğünden, pek pişman olduğundan, o acı sözleri söylediğinden, vakitsiz öten bir kuş gibi konuştuğundan hepsinden bahsetti ve sonra:

- Hüsrev dedi, tam atı sürüp gidince gönlümü birden üzüntü kapladı. Kendi işimde öyle çaresiz bir duruma düştüm ki, akıldan fersah fersah uzak bir avare oldum. İşte o çaresizlik arasında bir cesaret gösterdim.

Mecburiyet hasıl olunca kedi, aslan kesilir. Sen talihe bak ki, Allahın lütfu beni bir düşmanın eline düşürmedi. Benim gibi yükselmek isteyen bir insan, şimdi kendi arzusuyla yolu tuttu, doğruca Hüsrev'e geldi. Şimdi bütün kalbimle sana güveniyor, işimin düzelmesini senden bekliyorum. İki dileğim var ki, hep onları düşünüyorum. Onları sen yerine getir, zira bunu candan istiyorum. Biri: Padişah zevke dalıp, cihanı neşe avazı doldurduğu zaman, padişaha göstermeksizin beni تنها bir köşeye oturt ki, oradan padişahın gülüp eğlendiğini görebileyim, onun gönül okşayan güzel yüzünü seyredeyim. İkinci dileğim de şudur: Şayet padişah benim orada olduğumu sezerse bana bir nikâhlı

gözü ile baksın! Eğer bu dileklerimi yerine getirmek istersen sabah olmadan tertibat al, yoksa başımı alır giderim, köşkümde kendi işimle meşgul olurum.

Şapur, Şirin'in ne demek istediğini etrafıyla anlayınca teklifleri kabul ettiğini ona yeminler bilirdi. Sonra Şebdiz gibi, Gülgün'ü da ahıra bağladı, Şirin'i de Perviz gibi saraya götürdü. Hüsrev'in hazırda iki büyük çadırı vardı ki, her biri Ülker yıldızı gibi parlak cevherlerle işlenmişti. Birinin üstü açık idi, şarap içmek ve zevk etmek içindi; diğeri kapalı idi, uyumaya mahsustu. Şapur, dilber Şirin'i bir nur parçası gibi o uyku çadırı tarafına götürdü. Elinden tuttu ve onu o çadırdaki bir yere oturttu. Kendi dışarı çıktı ve çadırın kapısını da kapadı. Sonra neşeli neşeli padişahın başı ucuna geldi; hizmet etmek için vesile arıyordu. Bir müddet Hüsrev'in etrafında dolaştı, biraz da vaktini mumları yakmakla geçirdi.

Hüsrev'in, Rüya Görmesi ve Şapur'un Tabir Etmesi

Padişah, birden tatlı uykusundan uyandı. Alnı felekten ay gibi parlamıştı. Şapur'a birçok takdirkârane sözler söyledi ve:

- Ey, hayatı sönmüş olan bu biçareye uyanık baht olan insan, dedi, senin talihin ile güzel rüya gördüm. Öyle ki sevincimden başım göklere değdi. Bir bahçenin ortasında imişim elimde parlak bir meşale tutuyormuşum. Şu önümdeki mum ve gökteki mehtap hakkı için bu meşaleyi tabir et ki, rüyam neye işarettir bileyim.

Şapur, tabir için söze şu cümlelerle başladı:

- O meşale ile gözün nurlanacak, Allan bu karanlık geceyi gündüze çıkaracak. O şeker dudaklıyı yanına alacaksın. Gel, bu müjde ile şarap içelim, yeryüzünü şaraba boyayalım. Yarın

yıllanmış şaraplarla; genç güzellerle yeniden bir meclis kuralım
Güneş doğun ışıkları ile ortalığı aydınlatınca, kadehlere nefis
şaraplar koyalım, bu mihnet deryasından o kadeh sandallarına
sığınalım...

Bu sözler üzerine padişahın yüzü sevinçten bir lale gibi açıldı
ve bu sözlerin neşesi ile nergis gözleri tekrar uykuya daldı.

Hüsrev'in Av Yerinde Meclis Tertip Etmesi

Ertesi sabah güneş doğunca, parlak ışıklarıyla cihanı nura
boğdu ve güneşin ortaya çıkmasıyla de ziyadar yıldızların batışı
bir oldu. Sabah kuşları kanat çırpıyor, tabiat hayata karşı gülü-
yordu.

Bu anda padişah da tatlı uykusundan uyanmıştı. Yüreği dün
gece ki rüyanın sevinci ile çarpıyordu. Yeniden büyük çadırın
kurulmasını emretti. Bu öyle idi ki dağ, onun yanında saman
çöpünden küçük kalırdı. Hemen feleklere kadar yükselen bir
çadır kuruldu ve kem göz onun karşısında yerin dibine geçti.
Çadır alabildiğine genişti. Kapıda halk el bağlamış duruyordu.
Yaverlerin takındıkları altın kılıçların ziyasından kapı ve çadır
pırıl pırıl parlıyordu.

Etrafa dizilen uzun boylu beyaz köleler, başlarına püsküllü
kalpak giymişlerdi. Çadır önündeki siyah köleler ise, beyaz bir
elbisenin siyah etekliği gibi görünüyordu:

Habeşli siyahilerle Çinli güzeller gece ile ay gibi bir araya
gelmişlerdi. Tahtın aşağısında dizilen keskin bakışlı bekçilerin
kılıçlarından sabah rüzgârının yolu dahi kapanmıştı. Çadırın
ipleri ta uzaklara kadar gitmişti. Otağın önünde bağlı filler bu-
lunuyordu. Ve bu otağın dört tarafına padişaha mahsus olan

müdevver çadırlardan o kadar çok kurulmuştu ki, güneşin ve ayın ziyası yere düşmüyordu.

Bu çadırlardan birinde büyük Hüsrev oturmuş, bir diğerini Şirin'in heyecanı ve telaşı doldurmuştu. Altın işlemeli şahane bir halı döşenmişti ki, üzerinden geçen her rüzgâr bir hazine götürürdü. Yoksa bedava, rüzgârdan ele geçen hazine dedikleri, o mu idi? Bir teşrifatçının bağırması, davetkileri bir araya toplamış, yabancıları dışarı çıkarmıştı. Padişahın meclisinde sarayın güzel kölelerinden başka kimse kalmamıştı. Her biri, bir edip olan nedimelerden yalnız birkaç tanesi sandalyelere oturmuştu. Etrafa zümrüt ve yakut ile işlenmiş meze tabakları dizilmişti. Her dilberin elinde turunc büyüklüğünde, cevahir ile işlenmiş bir top bulunuyordu. Padişahın elinde de "Zeridestefşar"²¹³ denilen, yumuşak altından yapılmış bir top vardı ki, onu sıkınca, parmaklarının arasından taşardı. Sakiler, zarif kadehleri nefis şaraplarla ağız ağıza doldurmuşlardı. Sazendeler de durmadan çalışıyorlardı.

Barbûd, bir kenara oturmuş, sazını eline almış ve dünyayı, felek gibi kendine ram etmişti. Nağmeleriyle dostların keselerini boşalttırıyor, mızrap vuruşları ile gönül dertlerine şifa veriyordu.

Uda mızrabı bütün aşkıyla vuruyor. Davud'un nağmelerini bastıran nağmeler çıkarıyordu. Ruhundan kopan o nağmelerle İsa'nın nefesi gibi dinleyenlere hayat veriyordu. Ut çalarken gönülleri, içinde ödağacı yanan bir buhurdan gibi yakıyordu. Sihirli elini teller üzerinde gezdirirken, gece kuşunu uykuya

²¹³ Zeridestefşar: Mum yumuşaklığında altından yapılmış bir el topudur ki Sasan padişahlarına mahsustur. Sıkılınca parmakların arasından taşarmış.

daldırıyordu. Udun kulağını öyle büküyordu ki, o büküşten ut inliyordu. Mızrabı tellere vurdukça kâinatı coşturuyordu. Nekisâ²¹⁴ adında, bir çenk çalan daha vardır ki, padişahın has nedimi ide ve pek değerli bir şahsiyetti. Musikide ondan daha üstat olanı dünya görmemiştir. Uttan ilk ahenkli sesi o çıkardı ki, musikiyi usullere o ayırdı. O kadar tatlı çalardı ki, tesirinden kuş kanatlarını toprağa vururdu. Seslere öyle ahenk verirdi ki, Zühre, feleğin etrafında raksederdi. Hiçbir kimse, Zühre'den daha üstat olan Nekisâ'dan başkasını Barbüd'e eş bilmezdi.

İçmeye başladıkları o meclisin bir tarafında işte böyle bir ut ve çenk çalınıyordu. Bu iki sazdan, ut ve çenk'ten çıkan nağmeler, renk ve koku gibi birbirine karışıyor, her iki üstadın terennümü cana can katıyordu. Biri gönülleri çileden çıkartıyor, biri akılları baştan alıyordu. Naleleriyle yürekleri deldiler, o heybetli huzurda köleleri bile coşturdular.

Padişahın emri üzerine, bütün köleler bir keklik yürüyüşü ile dışarı çıktılar. İçeride yalnız padişah, Şapur ve bir de muganniler kalmış, diğerleri çadırdan uzaklaştırılmışlardı. Barbüd'ün sazı durmadan çalıyor, etrafa mest edici nağmeler dağıtıyordu. Nekisâ, önce çenk ile tatlı tatlı çalmaya başlamış sonra erganunu dile getirmişti. Padişah her ikisine de meftun olmuş, gönlünün ve hazinesinin kapılarını onlara açmıştı.

Güneş, felekten uzaklaşınca, saray güzelleri gibi olan ay doğdu. Şapur, bir ışık kaynağı olan Şirin'in çadırı etrafında pervane gibi dönüyordu. Bir can hatifi olan Şirin, bir aralık perde arkasından Şapur'a seslendi:

²¹⁴ Nekisâ: Hüsrev Perviz'in meşhur sazendesidir ki musikide harikalar göstermiş.

- Bu mutriplerden birini, benim yanıma çağır. Elinde saz olduğu halde, bu çadırdaki oturt ki, benim yanık yüreğimin arzusu üzere çalsın, benim halimi arz ederek terennüm etsin, yalnız ben ona ne söylersem, onu tekrarlasın.

Şapur, Nekisâ'yı bulunduğu yerden aldı, çadırın önünden bir iki adım ileride bir yere oturttu ve:

- Bu mahrem çadırdan, dedi, gözünü sakın! Çalacağın şeyleri ise, Şirin'den öğrenirsin! Bu çadırın istediği tarzda terennüm et, sana hangi makamı söylerlerse onu çal.

Bu tarafta Barbüd, sanki sarhoş bir bülbül... Diğer tarafta da, Nekisâ sazını eline almış, dinleyenleri mest etme de... Amber karışık mumların parıltısıyla ışıktan bir cennet ve nefis kokuların dumanından bir bahçe meydana gelmişti... Dar perdede nağmeler oynuyor, çengin telleri üzerinde sanki bir güzel, saçlarını sürüyordu. Sazının çıkardığı sihirli nağmelerle kendinden geçen sazende, bir köle teslimiyetiyle sazının üstüne düşmüştü. Padişah da, mutrip ne çalacak, hangi makamdan hangi besteyi terennüm edecek, diye kulak kesilmişti.

Çadırdaki o güzeller güzeli ise kendi mutribine kendi derdini söylemiş ve:

- Bunu oku, çekinme, demişti.

Nekisâ'nın, Şirin'in Dilinden Gazel Söylemesi

Nekisâ, o güzelin arzusu üzere şu gazeli "Rast" makamından söyledi:

"Ey, göz! Bir müddet için olsun uyuma! Belki gönül hoşluktan bir nasip alırsın. Ey ümit güneşi! Sabır dağından çık ve gönlümü nurunla aydınlat! Ey, baht! Birkaç gün için olsun be-

nimle ol ve bir çaresini bularak beni bu dertten kurtar. Ey talih! Bu merhametsizliği bırak da, kudretin nispetinde bir takatsız kurtar! Ey dost! Bir iki tatlı sözle imdadıma koş ve gam askerini kır geçir, zira ciğerim yanıyor, gönlüm kan ağlıyor... Eğer kurtaracaksan şimdi kurtar. Ne benden daha düşkün bir âciz ne de benden biçare bir zavallı bulabilirsin. Ele su dökmesini bilmezsem de, ateşte kebab yapmaya gücüm yeter! Gül şerbeti vermeye layık değilsem de, bir sakiye yardım edebilirim! Terzilik elimden gelmezse de, cariyeler gibi hizmet etmesini bilirim! Çin ipeklisi dokuyamazsam da, eteğinin tozunu silkebilirim! Beni bir gölge gibi toprağa atma; çünkü zaten ben, dert ile perişan düştüm. Gerçi biliyorum: Sarayına ve güzel yüzüne layık, Pervin gibi bir dilber, Zühre gibi bir kurban lazımdır. Fakat ben de istediğin her hizmet için sarayında sana cariyelik eder ve padişah soyundan geldiğimi asla düşünmem! Bana ne arzu ettiğimi soruyorsun, hem biliyorsun, hem soruyorsun... Ben ne diyeyim? Dert içinde kalan, yapacağı işi bilmeyen, şaşkın bir duruma düşen, bir garip nasıl olur? O garip ki, aşk uğruna bir gül gibi dökülüp dağılmış, dünyasını görmeden dünyadan gitmiş! O garip ki, toprak gibi oklara hedef olmuş, lale gibi gençliğinde ihtiyarlamış. O garip ki, bir ümit peşinde hayatını feda etmiş, bir hayal uğruna bugünkü duruma düşmüş! Ne, vefalı bir dostum var ki, bana arka olsun, ne de bir bahtım var ki, gariplerden utansın!

Suda boğulmak üzere olan biri şu hikmeti söylemiş: "Cihanda ölünün de bir bahtı olur." Benim gönlüm bahtsızlıktan böyle perişan düşmüştür; eğer maksadın bu idiyse, ben buna da razı olurum! Mademki benim muradım arzum üzere ele girmiyor; bari senin muradın hasıl olsun, ben ona da razıyım! Acaba benim vücudum, onun dudağına acı mı geliyor ki tam vuslata

ereceğimiz zaman beni ödağacı gibi yakıyor. Fakat bu yanmak benim için sonsuz bir zevktir; zira aşıkların yanışı kendi selametleri içindir. Sana emir vermeyeceğim amma, beni bundan daha hoş tutarsan, onu da sen bilirsin!”

1. *Barbūd'ün, Hüsrev'in Dilinden Teganni Etmesi*

Nekisâ, bu gazeli çenk ile terennüm edince Barbūd'ün sazi ahenk tuttu ve nağmeler Irak büyüklerinin şöhreti gibi feleği aştı. Irak makamından şu sesi yükseltti:

“Bana dostun kokusu geliyor! Hayalimde bir aşk hazinesi canlanıyor. Hangi ırmak vardır ki, böyle latif bir suyu olsun? Hangi rüzgârın böyle kokusu vardır? Yoksa güneş tавusu, gideceği sırada aşk sofrasına kanat mı çırttı ki, burasını nura boğdu? Yoksa felekten bir fidan boylu güzel mi göründü ki, bizlere şeref verdi? Yoksa pencereden içeriye bir ay mı düştü ki, geceyi gündüze döndürdü? Yoksa buradan cennet rüzgârı mı geçti ki, bizlerde bu kadar neşe yarattı? Yoksa beyaz doğan mı indi ki, gece gülistanı siyah kargadan kurtuldu? Yoksa yanımızda abıhayat mı var ki, gizlice gönüllerimize hayat veriyor? Yoksa talih yeni bir çerağ mı parlattı ki, pervane gibi gamın kanadını yaktı? Yoksa Şirin lal dudaklarından şeker mi saçtı ki, hier köşeden bir coşkunluk peyda oluyor?

Ey talih! Hurilerin bile kıskandığı o güzele söyle, de ki: “Bize mesut talihimizi geri getir. Güzellikten başka senin daha pek çok meziyetin vardır. Doğru söylüyorum, zira mertlik doğru sözlülüktedir.

Ben, senden iyilik gördüm ve fenalığını sana iyilik olarak gösterdim. Bu ona benzer ki, arpa ekip buğday biçtim ve buğday yerine sana arpa verdim.

Serkeşlikte hiddet gösterişime bakma, tevazua bak ki sana ram oldum! Hırsızlığı mertçe yapan bir hırsızın elini kimse kesmez. Padişahlık hususunda bir derdim yok, fakat gönül derdi, istediğin kadar... Senin gamın benim ruhumu ayaklar altına aldı, zira kötü talih muvaffakiyetimi payimal etti. Gönülüm gamdan kan ağlıyorsa, bu ona layıktır. Hangi zalim yaptığından kan ağlamaz? Tenim hicrandan korkuyor, nasıl korkmaz? Hangi akıllı, deliden korkmaz? Senin zülfünden mahrum kalınca gönülümün ihtiyarı elden gitti, gönülümü tekrar zülfüne bağladım.

Artık yalnızlık köşesinde, dudaklarının hayaliyle baş başayım ve benim için bundan daha güzel, yapılacak bir iş yoktur. Eğer huzuruna yalnızca girmeme müsaade ediyorsan, gül yerine diken vermek neden? İçinde tiryaktan başka bir şey bulunmayan o ağız hokkasından ver, zira o tiryak, vermekle tükenmez. Böyle bir abıhayattan, varlığı yağma edilmiş bir zavallıya zekât verirsen ne olur!”“

Nekisâ'nın, Şirin'in Dilinden Terennüm Etmesi

Barbüd, bu yolda nağmeler saçınca Nekisâ, ondan daha hoş bir ahenk tutturdu. Henüz açmış renkli bir Nevruz gülüne benzeyen su gazeli Nevruz makamında saz ile terennüm etti.

“Gözlerim, senin cemalinle ne kadar nurlandı! Senin bulunduğun yer, bana gül bahçelerinden daha zevklidir! Gerek uyku da, gerek uyanıkken karşımda görünen hep senin hayalindir! Senin ayağının tozu, benim dertli gözümün sürmesidir! Misk kokulu dimağım seninle hoşnuttur. Seherde yanan چراغım seninle ruşendir. Sen benim gözümsün, gözümün nurusun! Hem göz nurusun hem de göz nurlandıran bir bahçesin! Gökteki

güneş'in ziyası senin yüzünden, şekerin lezzeti senin lal dudaklarındanır...

Yıldızlar, ziyalarını senden almış, cihan, güzellik fermanını sana vermiştir! Nasıl bir şarap içtin ki, yüzün bir bahar gibidir, sen her zaman o şaraptan iç ki, sana yaramıştır!

Senin yüzün gençlik gibi ruh okşuyor, hayat veriyor. Hangi insan böyle bir gençliğe gönül vermez? Eğer sen de aynayı eline alırsan, kendi güzelliğine sen de hayran olursun! Ey güzeller güzeli! Aynaya gururla bakma, zira kendini beğenen, kibirlidir, her an başka bir sureti kabul eden bir aynayı kim ele alır? Sana ayna olarak benim gözüm kâfidir, zira o, senden başkasının yüzünü göstermez. Dehrin Dârâ'sı olan o Tanrıya ant içerim ki tatlı ömrüm sensiz zehir olmuştur. Sen tiryak ile berabersin, ben ise öldürücü bir zehir ile... Sen öyle bir talihtesin ben böyle bir talihte... Acaba benim gibi bir sevgiliyi terk etmeye gönlün razı oldu mu? Ne merhamet doğrusu... Allah kalbine merhamet versin! Öyle zannediyorum ki, takatsiz kaldığım zaman, o müşkül anda elimden tutarsın. Şimdi ki, takatsizlikten ve fikir perişanlığından düştüm, elimi tuttun, fakat ayağımı bağladın! Artık yeter, yârinin bu kadar ağlatmak! Yâr öldürmek, civanmertlik değildir. Her an sineme bir hançer vuruyorsun, biraz da okşa bari... Benim gibi bir sessizi hatırına getir ve huzurunun müştakı olan bu kulunu, meclisine kabul et! İhtiyaçtan kapına geldim, zira ihtiyaç insanı yüzsüz yapar!

Yoksa ben kim oluyorum ki, bu rüzgârda kandilimi çelik bir kaleden dışarı çıkarayım. Eğer sana sarayımın üstünde ubudiyyete bulundumsa, hakikatte elinin altındayım.

Benim gibi elinin altında olan birinin kanına girme! Puta tapmaktan Kâbe'ye bir zara gelmediği gibi, benim vücudumdan da

senin şanına bir nakisa gelmez. Cemalinden beni ne için uzak tutuyorsun? Bırak ki, seni uzaktan olsun göreyim! Gençliğimi seni anmakla geçiriyor, hep bu ümitle günlerimi sayıyorum.

Ah, o ne hoş vakittir ki, yanıma gelir, sineme yaslanır ve nağmeler arasında bana nefis şarap sunarsın. Ben de, gece yarısının verdiği bir mahmurlukla senin saçlarını tutar ve bir sabah mumu gibi önünde can veririm! Eğer bir gece, lal dudaklarından sarhoş olursam, bir elimin üzerinde kıyamete kadar uyurum!

Bundan sonra benim biricik işim, sarayının eşliğini öpmektir. Bundan daha fazla ayrılığa dayanamam. İşimin hallini sana bıraktım. Sen bilirsin, ister öldürür, ister iltifat edersin. Sana teslim olup, önünde can vermek, sensiz yaşamaktan çok daha iyidir!"

Barbüd'ün, Hüsrev'in Dilinden Teganni Etmesi

Nakisa, çenkte bu nağmeleri yükseltince Barbüd'ün sazı ona ahenk tuttu. Tıpkı özür dileyenlerin üzüntülü sesi gibi şu gazeli İsfahan makamından yürüttü:

"Şaraptan sarhoş olduğum bir seher vakti, sarhoşlukla bir bahçenin kapısı önünden geçtim ve o bahçede bir karganın kanlı pençesinde tuttuğu misk kokulu bir gül gördüm.

Her yaprağında bir diken olan o katmer gül, kale içinde bir köşeyi kendine zindan yapmıştı. O kale, öyle bir kale idi ki, çok afif bir dilber onun kapısını kapamıştı. O, kilidini düşmanın bile kıramadığı bir kaledir. O dilber, bir cennet güzeli ki, her çeşit nefis meyve onun cennet vücudunda toplanmıştır. O kadar taze ve latif meyvelerden kuru bir mahmurluktan başka bir şey elime geçmedi. Yeri gönlümde olan o güzel yüzlü, gönlümü bir peri

gibi divane etti. Uyanık iken, dimağım âdeta hasta oluyor. Zira o peri fikrimden hiç çıkmıyor. Uyuduğum zaman da rüyama giriyor ve bir peri gibi beni divane ediyor. Zaten peri de divane bir gönül arar ve onu, mamur bir yerde değil viranede arar. Sanki o, gönülleri teshir eden dilber de, o taş virane de böyle bir hazine gibi saklanmıştı. Eğer o hazine viraneden dışarı çıkarsa onu pek kıymetli bir inci gibi tacıma koyarım. Bir gamzesiyle cadının bile dilini bağlayan efsunkâr gözlerinin mahmurluğuna, yüreğime ateş düşüren o serkeş zülfün, neffatlar gibi ateş saçısına, ayağındaki halkaların şıkırtısıyla yüz yıllık ölüyü hemen diriltten ziynetinin sesine, beşiğinin örtüsüne dikilen cevherlere, lal dudaklarını şirinleştiren inci dişlere, tacının yanlarındaki saçlarının misk dağıtışına o saçların fildişi kalçalar üzerine dökülüşüne, baş almaktan müstağni o naz sultanına, mazından daha hoş olan özür dileyişine, iki tura gibi çekilmiş bir fermana benzeyen o iki mukavves kaşın kemerine, birbiri üzerine düştüğü zaman darbesi ile Hârut'un gönlünü parçalayan o kirpiklere, itabı ile beni hasta eden gözlerine, "Kapıdan uzaklaşma!" diyen göz kırpmasına, taravette mehtabı bile kusurlu gösteren o göz kamaştırıcı yanaklara, o güzel sırtına bir kement gibi atılıvermiş uzun saçlara, o saç topuzunun ve o omuzların sahhar duruşuna, o kulakların ve küpelerin teshir kudretine, nergisten daha güzel olan gözlere, önünde sümbulün sararıp solduğu o zülüflere, kapisında yakuttan kilidi olan o otuz iki berrak dişe, o kanlı iki badem gözün sihrine, şeker gülüşlü o iki hünnap dudağın letafetine, gönle hayat veren, güzel ay yüzünün, çene çukuruna, sarıki güneşten akıp donâ kalmış olan gabgabının gerdan halkasına, yuvarlaklığını nevrüz turuncudan alan o göz nurlandırıcı gümüş

iki nar memeye, hasedinden kakımı öldüren on parmağındaki gümüş fındıklara, son derece latif ve parlak oluşlarından cıvadan bir taht üzerinde gümüş bir parça gibi duran o kollara, ham bir gümüş külçesini andıran o endamındaki nice bele, o gümüş bacaklara ki, tarif edemem ve şayet edersem, uyuyamam! Göz- lere sürme olan ayağının tozuna -ki, ona yeminim pek yerinde- dir!- bütün bu dediklerime ant içerim ki, eğer onu ele getirmeye muvaffak olursam, ona kalbimin içinde yer verir ve yaşadıkça da cihana padişah, ona kul olarak yaşarım!”

Nekisâ'nın, Şirin'in Dilinden Terennüm Etmesi

Barbüd'ün sazı bu perdeden çalınca, Nekisâ hemen sazını ele aldı ve “Hisari” denilen makamdan tutturdu ve arasından şu bakir nağmeleri çıkardı:

“Ey fidan boylu güzel! Gönlüm senin ayağının toprağı oldu; selvinin, kendi toprağına gölge salışı gibi artık sen de beni göl- gene al! Benim siyah saçlarımın kemendinden ne için boynunu çeviriyorsun? Benim gibi sana candan bağlı bir köle bulamazsın, eğer hükümdarlar gibi bir serkeşlik yaptımsa, işte esirler gibi boynumu büküp huzuruna geldim. Asuman benim haneme za- ten sığamazdı, iki dünyaya bedel olan senin gibi bir zatı benim viranem zaten alamazdı. Karıncanın yuvası, fillerin ayağına ta- hammül edemez; bir sivrisinek, Anka ile kuvvette bir olamaz.

Koskoca bir felek bir kuyuya nasıl iner? Bir cennet, küçük bir yaprağına nasıl sığar? Kapıcıya ikarm olunamayacak bir baş, elbette padişaha takdim olunamaz. Dün gece seni canından bez- dirdiğime bakma, şu halime bak ki özür dileyerek canım ile bir- likte gözlerimi de getirdim. O huzurda rica ve niyaza yer yoktur,

bunun için bana bir şefaathçi lazımdır, o da, senin kereminden başkası değildir! Bunca suçumun bağışlanması için eğer bir fırsat ele geçirirsem fikrim şudur: ayağının toprağına o kadar buse kondurayım ki, her taraftan “affettim!” sesi duyulsun. Yüzümü toprağına o kadar süreyim ki, o topraktan şeref ve itibar kazansın. Huzurundaki halıyı da yüzümle o kadar yumuşatayım ki, büyüklük icabı bana şefkat fermanı versin. Bir padişah adına yazılan bir zayıçede şöyle bir cümle okudum: “Yolcunun talihinin yolu kamer burcunadır.” Ben o yolcuyum ki, talihim kamerdir ve bunun için yolcular gibi senin yoluna düştüm.

Aşkınla coşan bu kalbin sevgisinden sana gizli bir haberim var, hem onu söylemek hem de hazinen olan bu gönölün borcunu sana ödemek için bu yola düştüm. Eğer ağzım küçüklüğü dolayısıyla bir kabahat yaptı ise, işte onu suçu ile ortaya getirdim. Eğer dilim, acı sözler söyledi ise, işte iki lal dudağı ile onu da huzura çıkardım. Eğer saçım, itaatten baş çevirdi ise o, bu hareketinin cezasını buldu. Eğer gözüm şuhlukla bir günah işledi ise mert bir hırsız gibi özür dilemeye geldi. Eğer mukavves kaşım yaya kiriş çekti ise, ona ok at, çünkü sende de o yay vardır. Eğer gamzem sarhoşlukla bir ok attı ise, unutma ki, ayık iken ayağının tozunu sürme yapmıştı. Eğer saçlarım senden perişan ve divane oldu ise, şimdi bak onu nasıl zincire çektim. Bu kapıya başım alevler saçarak geldim, kendimi bir mum gibi yakıyorum. Eğer benim kanımın akmasına ferman verirsen ben bu fermana canla başla boyun eğirim. Eğer vuslatın beni meysus ederse, o zaman da hemen gözyaşı ile onun eteğine sarılıım. Eğer hakik dudakların, kanımı bundan fazla içerse, inci dişlerle onu be-re-lerim. Ben, meyvesini kimsenin toplamadığı bir bahçeyim... Kapısı meydanda fakat anahtarı ortada yok... Eğer senden baş-

kası nar memelerime el uzatırsa, cilve şarabı ile onu sarhoş eder, ona kendimi unuttururum. Senin o şeker dudaklarından başka bir dudak, benim dudaklarıma değmemiştir. Eğer fındık karar gibi başıma taş da vursan, senden başka hiçbir kimse hünnap dudağımın rengini bilemez. Eğer senden başkası benim şeker vücudumdan vuslat temennisinde bulunursa ona kahkaha ile gülüveririm. Eğer bir kimse turunc memelerime alaka duyarsa, o yolda onun ayağına diken batır. Eğer bir hurma toplayıcı benim elma yanağıma imrenirse, onu bir çocuk gibi kırmızı mumla aldatırım. Eğer altın güneş, üstten ay gelse, senden başkası bu meyveye nail olamaz.”

Barbüd'ün, Hüsrev'in Dilinden Gazel Söylemesi

Nekisâ bu gazeli sazı ile terennüm edince, Barbüd'ün tam-buru feryada başladı ve nağmeleri “Uşşak” perdesiyle süsledi, şu gazeli “Rast” makamından terennüm etti:

“Ey güzel! Sanki felek, senin tarafına gitmem için bir keçi²¹⁵ ayağı efsunlayıp atmıştır. Halbuki buna hacet yok... Sen, benim başımı bir koyun gibi kesmek istersen, bir köpek gibi kendi ayağımla huzuruna gelirim. Gönلümü götürüyorsan; bu, endişe edilecek bir şey değil, götür! Zira benim için gönülsüz kalmak daha iyidir. Bu gönلün yüküne katlanamayan bir vücut, dilberin fazladan olan gam yüküne hiç tahammül edemez. Mademki

²¹⁵ Bir efsane: Güya kasaplar kırdaki koyun sürüsünden semiz bir hayvan elde etmek için, bir keçi bacağına efsun okurlar ve sürünün geçeceği yolun kenarına oturup da o bacağı geçen hayvanlara gösterirlerse koyunlar bacağın etrafına toplanırlar, bu suretle de besili olan hayvan yakalanırmış.

hasta bir adam hizmete layık değildir, hizmetten uzak olan bir gönül de varsın olmasın! Gönlümü senden ayırmaya çok çalışıyorum, zira senin tarafından bana sevginin ışığı bile gelmiyor. Ne, gönlümü elinden kurtarmak ne de gönülden yükünü kaldırmak... Her ikisi de yüz candan daha değerli olan senin o canına yemin ederim ki, canım sensiz kana boğulmuştur!

Ahu avlayan o siyah gözlere yemin ederim ki gözlerim, senin ahu gözlerinden gözlerim hastadır. Güneşten uzak kalmış bir zerre gibi senden mahrum, yalnız başıma ve ümitsiz kaldım. Denizden ayrı düşmüş bir balık gibi senden ayrı düştüm! Hastayım, yalnızım! Beni bundan daha fazla, bulutta kalmış bir ay gibi tutma. Artık sen bilirsin, işte baş! Ya taç insan et, ya kılıç vur! Mademki şimdi, güzellik mülkünde, yeni bir fikre sahip oldun, lütuf hususunda bir yenilik göster! Bir ömür boyunca sana gözümün bebeğinde yer vermekliğim, ayağını öpmek saadetine ereceğim bir geceye karşılık bile olamaz. Öyle bil ki, eğer beni sevindirir, güldürürsen muhakkak ki, bir ölüyü diriltmiş olacaksın! Haydi, bir busu ile sönmüş bir hayatı parlat, bir nefes ile bir ölmüşü ihya et! Senin yüzünü görmek benim için bir saadet, senin sesini işitmek benim için bir nimettir. Yalnız şu var ki, gözümünden gizlisin, kem gözden gizlenmiş abıhayat gibi... Kâinatı yaratan, tenden cana kadar ben her şeyi vücuda getiren Allah'a yemin ederim ki, senin, gönlümü yakan o cemalinden ümidim vardır ve muhakkak bir gün gecem gündüze çıkacaktır."

Şirin, Barbüd'ün terennümde daha üstün olduğunu, aşkın elinde işinin sarpa sardığını, görünce, daralan yüreğinden bir "Ah!" çekti ve Nekisâ'ya: "Saz ile bunu çal!" diye bir gazel verdi ve sonra sözüne ilave etti: "Padişahı kendinden geçirecek bir makamdan çal ki bu iddialı bahis kısa kesilsin!"

Nekisâ'nın, Şirin'in Dilinden Terennüm Etmesi

Nekisâ, terennümde sihir gösterdi ve ondan, sonra şu gazeli "Rahvey" makamında okudu:

"Ey sevgili! Yürekleri yanık dostlarla anla, zira dün elden gitti, bugün de kalmayacaktır. Kaş çatmayı bırak artır! Bizimle dargınlığın daha ne kadar sürecek? Ömrün hızına bak! Yavaşlık daha ne kadar devam edecek? Aşkdan, padişahlığa kadar bil ki, hiçbir şey payidar değildir. Bu çaresizliklerle beraber birkaç gün için bu kadar zahmet vermek doğru olmaz. Elli yahut altmış senelik bir ömür için canı bu kadar üzme, neden icap etsin? Ne kadar tava vardır ki, kızdırmamak, yüzünden soğumuştur. Ne kadar çorba vardır ki, pişince onu sahibi değil, köpek yemiştir. Layık olan odur ki, bu gece şarap içelim! Acaba izin var mı ki "yarın" a çıkalım?

Mademki "yarın" bize temin edilmemiştir, şu halde bu gece zevkimize bakmak icap eder. Cihan çok hokkabazlıklar göstermiştir, ne fayda ki ey sevgilim, sen cihanı görmedin! Elinde bir baharın var, bugün ondan faydalanmaya bak, zira her mevsim bahar olmayacaktır. Adem oğlunun koklamadığı bir gülü, hazan zamanında rüzgâr götürür. Kendisinden gülsuyu çıkan gül makbuldür. Eğer gül yağcı, bahçede bir gülü koparmaz da bırakırsa, o gül dökülür. Altının, bir çömlek parçası kadar kıymetsiz kaldığı bir huzurda, benim gibi bir değersiz hesaba katılması olmayacak bir şeydir.

Ben, sana nazaran derya yanında bir katre, güneş karşısında bir yıldız böceğiyimdir. Her ne kadar güzellikten yana senin pazarın hararetili ise de benim gibi revaçsız olana da bir değer verir. İmkân elvermişken sürümü olmayan bir kumaşı satın al,

zira ne bilirsin belki bir gün işine yarar. Gerçi sağlam şey işe yarar amma, kırık döküğe de bazen lüzum görülür. Her ne kadar külçe altının değeri fazladır amma, altın kırıntıları da atılmaz. Aşkta beni kulağı halkalı bir köle yaptın, bu ayıbımla beni satın aldın, artık satma! Ömürden ve gençlikten, temennim, senin vuslatındır, hayat, ondan sonra gelir!

Kulağım, senden gelecek bir habere bile razıdır. Eğer bundan fazla bir şey istersem, bu haberden de mahrum kalayım! Senin aşk deryasında kaybolup giden ve yalnızlık köşesinde tek başına şarap içip sarhoş olan, ben'im! Ben, o gölgeyim ki, alttan ve üstten başıma kılıç da gelse ayağının ucundan başımı kaldırmam. Başım kesilmedikçe senden vazgeçmem, kan içinde yuvarlanmadıkça seni bırakmam!

Ne zamana kadar, senin hayalinle konuşacağım? Ne zamana kadar fikrim senin peşinde gidecek? Şimdiye kadar çektiğim zahmetler mutriplerin perdelerindeki nağmeler gibi gizli idi, fakat artık bir şimşek gibi perdeden çıkacak, kendi kan deryamda yuvarlanacağım. Bir kandil, yağı ateşle kaynadıkça karanlıkta gizlidir. İsterim ki, seni uyutayım ve ben halis şarabı içeyim... Çünkü sen, uykuda iken hoş olursun, ben ise sarhoş iken...

Sürme yerine, gözüme ayağının tozunu çekeyim... Bazen bu seni, bazen derdini alayım... Zülfünün ucunu saçıma bağlayayım... Aşkından bazen ağlayayım, bazen güleyim..

Yüzüğünün nakşını gönlüme öyle basayım ki, kolundaki yen bile fark etmesin. Seni kucağımda öyle tutayım ki, gömleğin bile hissetmesin ve gecenin parlak yıldızları kaybolunca da, bir bebek gibi tekrar tüllere bürünüp yerime çekileyim. Eğer bu arzuma muvaffak olabilirsem, her bir dikenimden bir gülistan meydana gelir! Allahım! Beni muzafferiyet yoluna çıkar ve beni

böyle bir mazhariyetle nasiplendir.”

Hüsrev, bu güzel gazeli işitince teessüründen yakasını yırttı ve acı acı feryat etti: “Aman Barbüd! Aman hayatımı kurtar!”

Barbüd’ün, Hüsrev’in Dilinden Terennüm Etmesi

Nekisâ, padişahı coşturunca Barbüd’ün altı telli sazı onu yatıştırdı. Barbüd ustalıkla öyle bir çaldı ki, Nekisâ’nın sazı o muvaffakiyetli çalıştan utandı. Barbüd, padişahı o teessür ve coşkunluğu giderdikten sonra “Zirefken” makamından şu gazeli okudu:

“Ey güzeller güzeli! Özür dileyeni bağışla, zira her bir suç için sana yüz özür getirmiştir. Eğer senin emrinden, bir gün baş çevirdim ise, onun cezası olarak hesapsız nedamet zehri tattım. Farz edeyim ki, benim her yaptığım kabahattir, fakat gözyaşlarım da mı özür dileyici değildir? Sensiz içtiğim her şaraptan pişmanım, sana yaptığım her ersiz muameleden üzüntüdeyim. İşlediğim küstahlıkları affet! İşte uykusuzluğumu sana şefaâtçi olarak getirdim. Bundan sonra başımı ayağının altından kaldırmam ve eşîğinden ayrılmam! Bir gözümü sana vakfeder, bir gözümle de ayağının topağını öperim. Açıkça söylüyorum: Eğer sana ta yürekten: “canımınsın” demezsem, “köpeğim”! Hatta köpekten daha aşağıyım! Hayatta benim senden beklediğim bir selam idi, beni ondan da mahrum ettin. Eğer kulağım selamından mahrum kaldı ise adınla dilime tazelik veririm. Her ne kadar bu ıstırap ateşinde feryat etmiyorsam da beni sormaklığın senin şerefine bir nakisa vermez. Senin, beni soracağını ummak boş bir hayaldir amma, şayet hatırına geldimse, bu da kâfi.

Sende o gönül yok ki, yanıma gelesin, sende o gönül olsa

bile bende o talih yoktur! Sevgilim! Buna kendini, benden ötürü gamlı imişsin gibi gösteriyorsun; sormuyorsun ki, ey güzelim, ben senin uğruna nerelerde sürüdüm! Eğer sen bu gönlün harap oluşuna razı isen, dostların rızasını aramak insanlıktır, ben de senin arzun için buna razıyım.

Sen bana, elinden geldiği kadar naz et ve ben son nefesi-me kadar bu nazını çekeyim. Âşık olan, ben'imdir, gam bana yakışır; sen maşuksun, senin gamla ne işin var? Sen benimle anlaşırsan ne âlâ! Aksi takdirde ben takatim yettiği kadar senin aşkınla anmaya karar verdim. Eğer senin yüzün bana nasip değilse cihana ılık saçmakta sen baki kal! Eğer ben aşk uğrunda can verirsem, sana düşen ağlamaktır; eğer ben gençliğimden faydalanmazsam, sen güzelliğin ile mesut ol. Sen daima var ol ki, sohbet ebedi değildir. Ben var olmuşum, olmamışım bunun bir ehemmiyeti yoktur.

Bana: "Senin ondan bir nasibin yoktur!" diyorlar, ben de onlara: "Onun saadetine sebep olmak saadeti bana yetiştir!" diyorum. Eğer benim hayatım ve hayattan nasibim, hiçe gitti ise, sen gün geçtikçe daha mesut ol!"

Barbūd bu letafette "Huşkrud" makamından terennüm edince, Şirin'in gönlü böyle bir yanış yandı ki, az kalsın divane olacaktı. O fidan boylu öyle bir feryat kopardı ki, o feryattan padişah da feryat etti. Şirin'in sesini duyunca o da bu sese karşılık ses verdi ve kendini Şirin'in havasına kaptırdı.

Artık, Şirin'in terennüm ettirdiği makamı padişah da terennüm ettiriyordu. Tıpkı bir insanın dağa sırrını haykırınca dağın o sesi aksettirmesi gibi... Bu tarafta güzel Şirin terennüm ettiriyor; öte tarafta padişah yaka yırtıyordu. İki âşığın yanmasından ahlal yükselince mutriplerin baş ağrıtmaları ortadan kalktı,

Padişah, sarayda kim varsa, hemen çıkarması için Şapur'a emir verdi ve duyduğu o nağmeler üzerine coşarak, sabırsızlıkla ve perişan bir halde çadır tarafına yürüdü. Fakat o sırada akıllı Şapur karşısına çıkıverdi. Ve padişahın elini tutarak: "Biraz müsaade!" dedi. Padişah her ne kadar kendini kaybetti ise de Şapur'u görünce oturdu ve sonra sordu: "Bu yanık ses ne sestir? Onun sırrını bana bildir!"

Şirin'in, Çadırdan Dışarı Çıkması

Padişah ve Şapur, tam konuşmaya daldıkları sırada birden ortalığı aydınlık içinde gördüler. Peri yüzlü Şirin, çadırdan, bulut arasından doğan bir ay gibi çıkmıştı. O güzel, aşkının şiddetinden bir sarhoş gibi kendini padişahın ayağına atıverdi! Padişah, sevgilisinin bir köle gibi yere kapandığını, baş tacı olan Şirin'i ayağı altında görünce sevincinden ona başının üzerinde yer gösterdi: "Taç Padişah'ın ayağına değil başına yakıştır!" dedi. Padişah, sevgilisinden her ayak öpüşünü on misliyle mükâfatlandırdı; o da, onun ayaklarına kapandı, öpmeye başladı. Ayak öpüşü bittikten sonra iş, ağız öpme temennisine geldi. Hatırdan geçen o ateşli hareketten ötürü Şirin'in kaşları çatıldı. Padişah, o gül renkli yüzün neşeli iken birdenbire üzgün bir hal alivermesi hususunda hayrete düşmüştü, Şapur, padişahın kulağın yavaşça: "Eğer, dedi, ay tutuldu ise mazurdur. Zira gönle ışık veren o güzel, bugüne kadar kendisini hiç lekeletmemiştir. Şimdi, padişahın heyecanlı eli güzel yüzüne bir mahcupluk ben'i konduru diye korkar!"

Padişah, o meyveli ağaca, evlenmeden evvel el uzatılamayacağına anlayınca ona nikâhsız dokunmayacağına dair, pek çok

yemin etti, söz verdi. Cihanın ulularını toplayacak, nikâh kıymakla onun şerefini artıracaktı. Mademki şimdi, bu iş olamayacaktı, hiç olmazsa kadehine şarap dökmeli idi, Şirin'e: "Bu gece beraber oturup zevk edelim, birbirimizin yüzünde cihanı seyredelim!" diye niyazda bulundu.

Şirin, padişahın maksadını anlayınca tebessüm ederek beyaz dişlerini gösterdi. Artık yüzü gülüyor, saçları havada dalgalanıyordu. Altın ziynetlerinin çıkardığı ses, mutripleri kendinden geçirecek, dudaklarındaki kırmızı şarap, sakileri sarhoş edecek kadar sihirli idi. Emsalsiz güzellerin saki ve mutrip olduğu bir yerde, neşe, nasıl olur da tamam olmaz? Gönül, sarhoşluktan şarapla öyle mahmur düşmüştü ki, dünyayı ve dünyadakileri unutmuştu.

Birbirlerinden, aldıkları buseler onları o kadar sarhoş etmişti ki, kendilerine şehveti unutturmuştu. Nefiis bir koku ve sonra güzel bir yüz. Neşeden gönülde nasıl sabır kalır? Suyun ateşe, ateşin suya olan tesiri gibi şehveti tahrik eden şakalaşmalarla ikisi de yorgun düşmüştü. Birbirini çeken o kuvvetler, mıkna-tısın saman çöpünü kapması gibi tabii temayüllerdi. Fakat, bu iffet dairesinde bir sevişmeydi, sadakatlerinden verdikleri sözü bozmadılar. Padişah, sevgilisinin gönlünü elde edince bu mu-zafferiyetle açılmış bir gül gibi dışarı çıktı. Artık sevinç yaşları döküyor, Şirin'in güzel ipek elbisesine inciler işliyordu.

Gözlerini onun güzel yüzüne koymuştu. Şirin'in ateşli yüzüne dökülen saçları, buhurdanda yanan ödağacı gibi tutuşmuş görünüyordu. Bazen gözlerini Şirin'in ipek elbisesine sürüyor, bazen saçlarını onun saçlarına bağlıyordu. Bazen onun nar memelerine el atıyor, bazen cıva dokunmuş gibi titriyordu. Bazen onun saç örgülerini çözüyor, bazen mis kokulu siyah saçları-

nı güzel yüzüne dağıtıyordu. Bazen başının üzerindeki örtüyü açıyor, bazen ona kendi kalpağını giydiriyordu. Bazen onun saçlarını bir kemer gibi beline bağlıyor, bazen lal dudağını bir şeker gibi kendi ağzına alıyordu. Bazen parmaklarıyla onun hakik dudaklarını sıkıyor, bazen çenesini bir elma gibi avucuna alıyordu. Bazen elinden bileziğini kapıyor, bazen onun kolunu kendi koluna geçiriyordu. Bazen onun halhallerini ayağından çıkarıyor, bir gerdanlık gibi kendi boynuna takıyordu. Bazen onu yanmakta olan mumun önüne çekiyor, ona bakıyor, onda kendi halini görüyordu: Bazen: “Tenime can sensin, sen!” diyor, bazen de: “Acaba ben, ben miyim? Sen, sen misin?” diyordu.

Hüsrev’in gönlü o gece o latif dilberin yanında oynamakla kanaat etti. Her ikisinin şehvi arzuyu tatmin hususunda gösterdikleri coşkunluk, sanki hırslı bir aslanın gösterdiği coşkunluktu. Şirin, bütün gayreti ile Hüsrev’e karşı iffet sedefini koruyordu. Şerbetten daha lezzetli olan buselerin sesinden zamane, erganunun nağmelerini unutmuştu. Davulcu sabah davulunu çalıncaya kadar biri yalvardı, biri naz etti.

Böylece bir hafta seviştiler, bazen özür dilediler, bazen naz ettiler. Gündüzleri içerek eğlenirler, neşesiz bir an geçirmezlerdi; geceleri de oynasrlar, öpüşmekle kanaat ederlerdi. -

Yedinci gece ki, iş tahammülü aşmıştı. Fena düşünce çıldırmış, şehvet sarhoş olmuştu. Padişah, o eşsiz güzelin, hemen o gece sarayına gitmesini emretti. Şirin’in maiyetinde gökteki yıldızlar sayısında asker vardı, o kadar ki hesabını Allah bilir! Hüsrev istiyordu ki, Şirin yerinde otursun, onu şahane bir surette ve altın tahtirevan içinde, ayın kendi burcuna gelişi gibi sarayına getirsinler. O gümüş tenli, köşküne gidince cihanın yüreği daraldı. Sabah olunca da padişah, bulunduğu yerden göç ederek

payitahtının yolunu tuttu. Şehre gelince, hemen bir şarap meclisinin tertip olunmasını emretti. Dinlendi fakat şarap içmekten de bir an geri kalmadı.

Bahşişler dağıtarak cihana yeniden hayat verdi. Varlık, insanı cömert yapar. Toprakta cevher ve kudret olmasa nebat bitiremez. Ne, denizin bol veriş olmasın bulut rahmet yağdırabilir ne de rahmetsiz deniz hasıl olur. Ne, yüksüz olandan vergi alınır ne de bir kimse viraneden haraç ister.

Hüsrev, bir gece müneccimlerine kolay ve gücü hesaplamalarını, fikir parlaklığı ile siyah başlı gecenin içinde uğurlu günü aramalarını emretti. Belki o güzellik ayını, o gün güneş burcuna getirmek nasip olurdu. Müneccimler Hüsrev'in müşkülünü hallettiler ve "Saadet"e uğurlu bir tarih koydular.

Hüsrev'in, Şirin'i Köşkten Alıp Medayin'e Getirmesi

Sabah, bahtiyar bir gelin gibi firuze renkli tahtına oturup da karanlıklar parçalanınca, Hüsrev bir gelin alayı tertip etti. Öyle bir alay ki, o ihtişam karşısında güneşin haşmeti sönük kaldı. Genç ve karagözlü bir deve... Hepsi de kırmızı tüylü ve ayakları sarı halkalı... Kulağından kuyruğuna kadar murassa takımlı bin at... Hepsi de altın eğerli ve çelik nallı... Siyah renkli ve parlak gözlü bin katır... Öyle ki, felek onlarla yapacağı yarışta topal kalır...

Binlerce nar memeli dilber... Her birinin yüzünü putperestlerin kıblegâhı... İpekler giymiş binlerce dilber köle... Hepsinin başında kalpak ve kulağında küpe... Sandık ve hazine binlerce denk... Hepsi de şahane incilerle doldurulmuş... Kilimler ki içlerine kumaş ve altın yerleştirilmişti; yüz değil belki beş yüzden fazla idi, hepsi de altın ve Çin kumaşlarıyla, dolu... Öyle

ki, bir eşini şimdi dünyada göremezsin. Tavuslar gibi donatılmış on tane tahtirevan... Her birinde bir bahar kekliği kadar güzel bir cariyeye...

Ayrıca altından yapılmış bir tahtirevan da hususi olarak, o müstesna güzel için hazırlanmıştı. Bistun şehrinin sınırından Takigerra'ya²¹⁶ kadar altın gerdanlıklılı ve sırma haşalı atlar yürüyordu. Mızrakların çokluğundan, yeryüzü daralmış, bayrakların dalgalanışı havayı renklendirmişti.

Konak konak istikbale çıkan şuh dilberler hususi tahtirevanlarda oturmuşlardı. Yol başlarında gelin şekeri serpen güzeller yüzlerini ipek örtü ile örtmüşlerdi. Hepsi de peri kadar güzel, şuh ve gönül çekici... Benleri ve dudakları, sanki misk ile şekerden yoğrulmuş... Her fidan boylu güzel, Iraklı kadınlar gibi saçını topuz yapmıştı. Süratle giden atların eğeri üzerinde saçtan örülmüş, siyah birer kamçı bulunuyordu. Atların yelelerine altın halkalar takılmıştı.

Bu haşmette ve bu parlaklıkta bir alaydı ki, Allah nazardan saklasın! Bütün güzeller, kabile kabile naz ve neşe içinde Şirin'i karşılamaya çıktılar. Gelinin başına fındık büyüklüğünde inciler serpildi. Gül yaprağı ve mis yerine halis altınla işlenmiş inciler saçıldı. Şirin'i, yollara cevherler, altınlar, serperek, bin nazla getirdiler. Şirin'in çeyizi Medayin'e gelince toprağın eteği hazinelerle dolmuştu. Padişah, bir ilkbahara benzeyen Şirin'in her adım attığı yerde, onun ayağına altın ve cevher saçtı. Onun bu kadar çok para serpmesindedir ki hâlâ balıkların sırtında pul biter! Şirin, Hüsrev'in sarayına güneşin Hamel burcuna girişi gibi

²¹⁶ Takigerra: Bistun Dağı'nın yakınında bir yerin adıdır. "Kerra" Dellak, hacamatçı ve köle manasınadır. Belki bir tellak veya bir köle bir tak bina etmiştir de bu isimle meşhur olmuştur.

girdi. Hüsrev, muhitlerin, akıllı ve tecrübe sahibi kişilerin çağırılmasını emretti. Kurulan mecliste, Şirin'den, onun evsafından bahsedilince, herkes Şirin'e can ve gönülden bir alaka gösterdi.

Hüsrev, mecliste bulunanlara şu yolda hitap etti: Şirin, bana hem bir sevgili hem de bir zevce oldu. Onu herhangi bir suretle taltif etsem, layıktır. Bu kadar aşk hayatı yaşamakla beraber benden iffetine zerre kadar halel gelmemiştir. Zira o, böyle afif yaşamasını bilir. Eğer onu kendime nikâhlarsam o, buna layıktır. Onunla iftihar edersem fikrimde yanılmış olmam. Şaraba yakışan, gül ile bir arada bulunmaktır ve her kuş kendi eşi ile rahat eder. Boyundurukta öküzün bir arkadaşı olmasa sapan ile toprağı nasıl sürebilir?"

Bu sözlerden erkan ve eşraf bütün büyükler, memnun kaldılar ve bu hareketi çok münasip gördüklerini söylediler. O zaman Hüsrev, Şirin'in elini tuttu ve Mubit'i yanına çağırarak ona: "Otur!" dedi. Mubit Hüsrev'in merasimine dair söze başladı ve mubitlerin usulünce nikâhı kıydı. Hüsrev, o meclise Şirin'i kendine has kıldıktan sonra harem dairesine gönderdi.

Hüsrev ile Şirin'in Gerdeğe Girmesi

Saadet, gül yüzlü bir sevgiliyi yetiştirmek isterse ona tam güzelliğini verir, ondan sonra güle âşık biri gelir, ona talip olur. Talih evvela bir tacı diker, ondan sonra onu bir padişahın başına koyar. Bir dalgıç denizden inci çıkarır, az sonra o inci taçlar için ayrılır. Şirin'de gül şerbetinden daha hoş bir hale gelince, Hüsrev'e: "Gel, Şirin'in kadehinden iç ve Şirin'den başka zihninde ne varsa, unut!" demek istemiştir. Şimdi de harem dairesinden Hüsrev'e pek nazik bir lisanla şu haberi gönderdi: "Bu

gece şarap içmeyi bırak, bu gece beni hem şarap hem saki yap! Eğer şaraba düşkün isen, Şirin müptelası olma! Zira bir gönül ile iki şeye düşkünlük olmaz. Sarhoşluk, bir kere insanın başına vurunca onun kebabı ister taze olsun, ister bayat, fark edemez. Sarhoşluğun bir fenalığı da şudur: Eğer sarhoş visale ererse: “Sarhoş idim, sarhoş mazurdur” der. Bir sarhoş, yüz bikir de izale etse, kendine gelince ayıklara sataşır; “Bu bekâreti siz izale ettiniz!” der. Ne kadar sarhoşlar görülmüştür ki, sandığın kili-dini kendisi açtığı halde ayılınca, hırsızlardan feryat etmiştir.”

Bu sözler, İran padişahının hoşuna gitti, “Ferman, güzeldir!” dedi. Fakat şarap içilecek bir gündü, gamlı durmak icap etmezdi. Barbüd’ün nağmeleri ve Nekisâ’nın terennümü, Zühre’yi gökten indirmişti. Bazen udun nağmesi sakiye: “Sun kadehi ki, içilecek zamandır!” diyor, bazen de kadehteki şarap Barbüd’e: “Çal ki, bu yılın saadet ile sona ersin!” diyordu.

Padişah, Şirin’in aşkına kadehi şarapla ağzına kadar dolduruyor, durmadan neşe ile içiyor, içiyordu. Bu suretle gecenin bir kısmı geçti. İstirahat ve zevk zamanı yaklaşp da tam gelin tarafına gideceği bir sırada damat, öyle fena sarhoş olmuştu ki... Baygın bir halde, omuzlar üzerinde götürdüler. Şirin, harem da-iresinde padişahın sarhoşluk yüzünden kendisine gelemediğini anlamıştı.

Bir oyunla kendini padişahıtan sakladı ve onun yanına ken-dinden daha güzel bir eş koydu, ona bir latife yaptı. Esasen latife yapmadan sarhoşlarla arkadaşlık edilemez ki... Şirin’in “Anne” dediği, ailesinden kalma bir kocakarı vardı. Nasıl tarif edeyim? Tıpkı bir kurt! Fakat genç bir kurt değil, ihtiyar bir tilki...

İki meme, sanki buruşuk iki deri tulum! Dizde derman kal-mamış... Ten pörsümüş... Vücut, kamburluktan yuvarlak bir

kapana dönmüş... Göğüs ve sırt, sertlikten kuru bir meşin haline gelmiş... İki yanak hindistan cevizi gibi iplik iplik ve her biri şişedeki zehir gibi acı... Ağzı, kesik kesik olan etli ve kalın dudaklarıyla geniş ve korkunç bir mezarı andırıyordu. Kaşlarının sarkan derisi dudaklarının üstüne düşmüş açılıp kapanması için ağza bir işkence aleti olmuştu. Burun, burun değil, yüze kurulmuş bir çadır! Diş, diş değil, bir iki kırık zırnık! Kirpikler dökülmüş... Gözler afal afal bakmada... Yemek için ne elde ne dişte mecal kalmış...

Güzel Şirin, bile bile o kocakarıyı süsledi ve bir gelin gibi padişahın yanına gönderdi. Maksadı, ay ile bulutu ayırabiliyor mu, diye Hüsrev'in sarhoşluğunun derecesini anlamaktı. Kocakarının odadan dışarı çıkışı, çöreklenen bir yılanın ayaklanmasına benzemişti. O kadar ağır canlı idi ki, sen olsan "Camı yok!" dersin. Dişliler cinsinden idi, fakat tek dişi kalmamıştı. Padişah, o anda sarhoşluktan öyle idi ki, şesi beş görüyordu. Fakat ne de olsa, bahar keklığının bundan daha hoş yürüyeceğini anlayacak kadar akli başında idi. Semiz bir ahuya atılmak, hırsı ile keman kaşlarını çattı, fakat av yere düşünce birde ne görsün, saman çöpü kadar değersiz bir şey! O ava benzer yüz kurt bir tilki kadar kıymet tutmaz! Hûma yerine bir karga gördü, balık yerinde bir ejderha yatmıştı. Kendi kendine: "Nedir bu ejderhaya düşkünlük? Rüya mıdır, yoksa bir sarhoşluk dalgası mıdır? Bu kambur sırtlı acı acuze, biraz olsun tatlı değil! Bu nasıl Şirin ki, ekşi suratlılıktan beni öldürdü!"

Fakat sarhoşluk kâbusu, onu şaşırtmıştı. O kocakarıyı, kendi karısı zannetti, sarhoşluk haliyle ona sarılıverdi ve işte o zaman, ikisinin de vuslat şişesi kırıldı. Kocakarı bin zahmet ses verebildi: "Anam öldüm! Çareme yetiş!" Şirin, analığının sesini duyun-

ca feryadına koşmayı oyununa uygun gördü ve bütün haşmet ve cazibesiyle haremden dışarı çıktı. Öyle ki maşallahı vardı. Nasıl tarif edeyim! Şeker gibi desem, şeker nedir ki... Nöbet şekeri desem, o da zaten onun kölesidir! Bir fidan idi, eğer fidanın eteği olsaydı... Bir balıktı, eğer balık ipekler giyseydi... Güzelliğine güneşi bile muhtaç eden bir ay idi. Yüz bahardan daha kıymetli bir güldü. Kendisine tapmak helal olan bir puttü. Güzelliğinin bedeli bir cennetti. Candan yoğrulmuş bir kevserdi. Fakat kimsenin eli o kevserin kadehine değmemişti. Cihanı aydınlatan bir dilberdi, fakat ne dilber...

Harmanlarla gül... Yüklerle şeker... Ağaçlardaki çiçekler kadar taze bir bahar... Mesut talihlilerin kucağına layık bir dilber...

Yürüyüşünden keklığın yüzü kızardığı gibi, yüzünden de Müşteri utanmıştı. Hakik dudaklarına, kimsenin parmağı değmesin diye sert ve berrak dişleri birer bekçi gibi dizilmişti. Saçlarından dağılan nefis koku, can kadar kıymetliydi ve zülfü, bu nefis kokuyu dağıtmak için dalgalanıyordu. Onun arpa büyüklüğündeki benini gören kem göz kendinden geçmiş, uykuya dalmıştı. Çünkü onun güzelliği, gözü takatsiz bırakmıştı. Güzelyüzüne dökülen saçları, o siyah benini bazen örtüyor bazen açıyordu. Dudakları ve dişleri aşktan yaratılmıştı. Onun dudağı bir kimsenin dişine değmediği gibi, kimsenin dişi de onun dudağına değmemişti. Yüz, letafet bahçesinden bir esinti... Ağız, küçük bir hakka. Güzelyüzünün etrafına dökülen kement saçları, o yüzü, üzerklik tohumunun dumanıyla sarılan bir çerağa döndürmüştü. Bir naz ile Türkistan'ı fethetmiş, bir buse ile Huzistan'ın haracını satın almıştı. Gönül çeken taze güller gibi bir yanak ki, gülsuyu onun karşısına mahcubiyetinden ter dökmektedir. Göğüs ve sırt, bir kakım tüyü kadar beyaz ve yumuşak...

On parmak, yine bir kakım kuyruğu kadar düzgün... Sütle şeker yoğrulmuş hissini veren bir ten ki, aslanın karşısına bir gıda olarak çıkmıştı!

Beden, tazelikte sanki bir içim su... Zülûf, dalgalanmaktan âdeta uçacak... Keman gibi kaşları ve zarif bir çene altı vardı. Beyaz gerdanının cazip duruşu kalpten iradeyi alıyor; mahlûm bakışı, insanı çileden çıkartıyordu. Şarap gibi, gönüllerden gamı dağıtıyor, ferah verici bir ilaç gibi iç açıyordu.

Gül ve şeker... Hangi gül, hangi şeker? Kendine yine kendi benzer... İşte o kadar... İlahi kudretin bir harikası!

Padişah, genç sevgilisinin cilvelerini görünce bir çılgına döndü. Zannedersin ki cin çarpmış bir kimse yeni doğan aya bakmıştır. O şaşkınlık ve o sarhoşluk içinde uyudu. Âdeti üzere seher vakti uyanınca gözü olgun bir hurma gibi duran Şirin'e ilişti. Bütün güzelliği üzerinde bir gelin gördü ve ona can attı. İş tavına gelmişti, fırsatı kaçırmadı. Her ne kadar acı şaraptan içtiyse de Şirin, buseleriyle onun mahlûmluğunu dağıtmıştı.

Şirin, Hüsrev'in ağzına şarap kadehini tutmuş, kendi de bir gül bahçesi gibi yanında oturmuştu. İki siyah saç, bir halka gibi onu içine almış. Hüsrev iki nar memeyi kendi elma memeleri üzerine koymuştu. Şirin'in yüzüne dökülen saçları ve hırslı şeker dudakları, sanki Hüsrev'e: "Haydi gel! Zira işleri²¹⁷ geri bırakmada tehlikeler vardır!" diyordu.

Saçlar, o güzel yüzden bir bulut gibi sıyrılınca padişahın sabrı da sona erdi; zaten akıl, güzel yüzlülere karşı sabırsızdır. Güzellerin şarabı Mâni'yi bile aldatır. Hüsrev sarhoş bir halde o şeker vücuda sarıldı ve onun tatlı buselerini toplamaya başladı. Ne

²¹⁷ Meşhur bir söz: "İşleri geriye bırakmada tehlikeler vardır."

bir göz, o sabah şarabı kadar latif ve şirin bir vücut görmüş ne de, o günkü sabahtan daha hoş bir sabah görülmüştür. Hüsrev, işe buseden başladı. Şirin'in yüzü tebessümden gül gibi açılınca aşka büsbütün meydan okudu. Artık Şirin'in olgun meyvelerini hırsıyla topluyordu. Bazen onun çenesini ve yüzünü okşuyor, bazen de nar memeleriyle, gözleriyle oynuyordu. Bazen bir doğan gibi onun sülûn vücuduna oturuyor, bazen de Şirin, zevkin heyecanı ile bir güvercin gibi Hüsrev'in üstüne çıkıyordu. Dişi bir ceylan aslanla uğraşıyordu. Nihayet erkek aslan üstün geldi ve hayret edilecek bir tarzda hemen visale erdi, bekâret mührünü kaldırdı. Onun dertli gönlünden derdi çıkardı, gül vücuduna yeniden hayat verdi. Hüsrev, kapısı kilitli gümüş bir kale görmüştü. Abıhayat gibi ağzı mühürlü idi. Ne, mazlumların ayak sesini işitmiş ne de zalimlerin eli oraya erişmişti. Ok hedefe isabet etmiş, inci delinmişti. Yoksa padişah, Hızır mı idi ki, gece zulûmatında balığı abıhayata atmıştı. Fildişi kadar beyaz ve latif bir vücut, fil kadar heybetli bir vücutla birleşince aşkın hesabı taçtan tahttan kurtulmuştu. Artık can cana ulaşmış, ateşle su barış yapmış ve muratlar hasıl olmuştu. Bütün bir gece ve gündüz uyumadılar, vuslat âleminde zevk sürdüler. Ertesi gün baygın bir halde uyuya kalmışlardı. Hüsrev, Şirin'i kucağına almış, Şirin'in saçları Hüsrev'in göğsüne dökülmüştü. Her ikisi bir yerde, bir çift tavus gibi uyumuşlardı; uyumuş tavus ise, hakikaten hoş olur.

Tatlı uykudan uyanınca Tanrıya ibadete hazırlandılar, yıkandılar ve kulluk edecekleri yere çekidüzen verdiler. Harem mensuplarının elinden bir ay kına rengi çıkmadı. Hemila, Sementürk ve Hümayun her üçü de, ellerini kına ile gül renkli yapmışlardı.

Padişah bir gün hususi odasında oturdu, o, güzelleri de sandalyelere oturttu. Onları süslemek için gereken ihsanı esirgemedi, onları kırmızı cevherlerle ve altında daha cazip bir hale getirdi. Sonunda Hümayunu Şapura bahşetti. Kendi nöbet şekeri yemiş, mükâfat olarak ona bal vermişti. Hemila'nın Nekisâ'ya yâr olmasını münasip gördü, Sementürk'ü de Barbüd'e ihsan eyledi. Hütenhatun'a ise hikmet ve nasihat yüzünden Büzürkümmid'le evlenmesini emretti. Bundan sonra bir ferman ile Mehinbânû'nun bütün mülkünü Şapur'a verdi. Şapur saltanata kavuşunca, ihsan olunan o yurtta çok imar işleri yaptı. Pek mamur olan "Dizi İknâ"²¹⁸ yı bile Şapur'un yaptırdığını söylerler.

Bundan sonra Hüsrev'in hayatı hep saadet içinde geçti, talih murat ile el ele yürüdü. Gençlik, talih ve padişahlık... Bunlar bir araya gelirse, başka ne iyilik istersin? Hüsrev ne gece, ne gündüz çalgısız ve içkisiz bir an durmazdı.

Dünyasını zevkle geçirdi ve gerisini düşünmedi.

Cihanın nimetlerinden faydalanmaya bak ki, hayat, budur. Cihanın gamını yemek ne oluyor?

Hüsrev, neşe içinde dünya kadar ihsanda bulunuyor, geçmiş günlerinin zevkini, şimdi yerine getiriyordu. Bir müddet sonra aklı başına gelince, o yaptığı keyfi hareketlerden utandı. Saçına beyaz bir kıl, haberci gibi düşünce, gençlik heveslerini de gözden uzaklaştırdı. Varlıkla yokluğun arasında bir ümit kılı vardı, yoksa o beyaz kıl, o kıl mıydı?

Siyah saç aklı düşünce, ümitsizlik nişanı da meydana çıkar. Gençliğin siyah saçları, başa beyaz kıl düşünceye kadar parlar. Gecenin siyahlığını, sabah nuru çıkıncaya kadar görmek müm-

²¹⁸ Dizi İknâ: Ermenistanda Şapur'un bina ettiği bir kaledir.

kündür. Bahçenin zevki, yeşilliği kar örtünceye kadar devam eder. Bir defa beyaz kar, çimenler üzerine serpildi mi, artık bahçeye gitmek olmaz. Ahu yakalayan av köpeği, ihtiyarlayınca gözden düşer. Savaş erinin yapı ok atmak bir hale gelince, ihtiyar bir mutribin eski tefine döner. Buğday un olup beyaz rengi aldıktan sonra bir sene durursa acır. Ham bez yıkanıp ağarınca, ister istemez makasın darbesini yer. Çömleğin buharı köpük taşırınca, bütün mutfak kül içinde kalır. Sen gençlikteki siyah saçlara güvenme, zira bir değirmen ile karşılaşacaksın! Eğer senin adın “Amber” de olsa değirmende “Kâfur” yüzlü olur, o siyah renk beyaza döner. Şayet bir kimseye değirmen bir toz kondurursa, o kimse kendini silkeleyince toz düşer. Fakat bir kimsenin üzerine bu felek değirmeninden bir toz düştü mü, onu yüz derya ile yıkamak mümkün olmaz.

Gençlik nedir? Başta bir coşkunluktur ve gayelerde hep bu coşkunluktan elde edilir. İhtiyarlık, vücut şehrine hâkim olunca, o coşkunluğu bir senede baştan dışarı tar. Bir genç, bir ihtiyara sordu:

- İhtiyar olunca, zaten sen kendin yârdan kaçarsın!

Feleğin ağarttığı baş, gümüş bedenli güzelden bir cıva gibi kaçır. Siyah saçlılık, gençten gamı defeder, zira karagözlülerde gam bulunmaz. Gam, siyah saçtan yüz çevirir, siyah saç gamın adını bile bilmez. Siyah bir tozun gözlere sürme olması, halkı siyah olan Hindistan'ın yolunu süpürdüğü içindir.

Ey baş! Uyuma ki ihtiyarlık alameti üzerine kondu ve ihtiyarlık sabahının öncüleri kapıdan içeri girdi. Kulak uçların pamuk saçlarla kefene büründü, fakat sen hâlâ kulağından pamuğu çıkarmıyor, nasihat dinlemiyorsun.

Hüsrev, siyah saçlarında ak görünce, benim gibi o da genç-

liğinde ihtiyarlıktan meyus oldu. Her ne kadar iyilik ve adaleti yerine getirmeyi meslek edinmişse de cihan vefasız olduğundan akıbetimden dolayı düşüncede idi. Bazen altın tahtında oturup tavla oynuyor, bazen Şebdiz'i bahtı gibi koşturuyordu. Bazen Barbüd'ün tatlı nağmelerini dinliyor, bazen Şirin ile kucaklaşıyordu. Taht, Barbüd, Şirin ve Şebdiz... Bu dört şey, Hüsrev'in zevk ve sefasına alet olunca, evvelce gördüğü rüya hatırına geldi ve mamur gönlü harap oluverdi. Çünkü dünyada herhangi bir şeyin mamur olduktan sonra haraba yüz tutacağını biliyordu. Yeni ay, bedir haline gelinceye kadar parlaktır, ondan sonra parlaklığı yavaş yavaş kaybolur. Meyve, ham olduğu müddetçe ağaçta kalır, olgunlaşınca, hemen yere düşer.

Şirin'in, Hüsrev'e Adalet ve İlme Dair Öğüt Vermesi

Bir gün Hüsrev sevgilisi ile bir mesirede zevk ediyordu. O günkü konuşmaları adalet ve ilme dairdi. Bir an geldi, Şirin yer öptü ve:

- Sultanım, dedi, bir müddet de zevki, sefayı bırakıp ilim ile alakadar ol. Murat sürmek hususunda çok çalıştın; bundan sonra da pek çok murat süreceksin. Cihanı saadet içinde bıraktın, şimdi onun zulüm ile harap olmasına gönlün nasıl razı olur? Sağmal bir inek gibi ki, dökmek için süte tekme atar. Şundan kork ki, bir kenara çekilip pusu kuran herhangi bir ibadet ehli sana beddua etmesin! Olur ki bir ihtiyar kadın, ahlı nefesleriyle seher vakti dua okunu hedefe isabet ettiriverir. Bir kere de gökten lanet indi de mülk perişan oldu mu, o zaman bağırıp çağırma sana fayda vermez. Padişahların ellerinde tuttukları ne kadar aynalar mazlumların ahı ile kararmıştır. Talih, muvaffa-

kıyet yolundan yüz döndürünce, padişah işleri yersiz yapmaya başlar. Bahçenin yaprakları sararmaya yüz tutunca, ilk haberi hazan rüzgârı getirir. Sizlerden uzak! Bir kandil söneceği zaman onun gözüne mil çekerler. Bir sel, müthiş bir hücum yapacağı vakit dağın başından gök gürültüleri gelir. Dolu, topraktaki kişnişi kırıp dökünce, kişnişin kokusu göklere yükselir.

Bidayette, topraktan eğri çıkan bir ağacı ateşten başka bir şeyle doğrultmak mümkün değildir. Cihanı yakmak, zulmetmek fenadır. Senin için hayırlı olan, milleti hoş tutmandır. Şundan korkarım ki kendisini kimsenin istemediği o padişahın söylediği şu sözler doğru çıkar: “Bir hükümdar, makamında fazla kalacak olursa, milletini hiç düşünmez olur kendini cihanda eşsiz görür ve cihanı, kendisinin bu hakkı imiş zanneder. Mağrurluğundan, müstağni bir tavır alır, milletin haklarına riayetten vazgeçer. Sonunda da yeni ikballi biri, ansızın ortaya çıkar ve onu saltanat-tan mahrum eder. Yok, eğer halka iyiliği düşünür bir hükümdar olursa halk onu el birliği ile padişah tanır.”

Akıllılık ve padişahlık... Sende ikisi de var, karada ve denizde... İkisinde de hâkimsin. Artık ahret kurtuluşu için çare arayıcı ol. Bu dünyadan gideceğini bil. İşi gücü altın ve gümüş toplamak olan bir kimse, kıyamet için nerede ve nasıl hazırlık yapabilir?

Bak, senden ırak olsun! Ölen padişahlar maldan, mülkten ve saltanattan hiçbir şey götürdüler mi? Malı bıraksan, düşmanlarının, bahşedersen ahret yolunun muhafızı olur. Dârâ'nın ve Cemşid'in tarihlerini oku, bak felek her birine ne oyun oynadı. Bu dokuz perdeli felek ile öyle anlaş ki, onun gizli perdesinin sırrına agâh olsun!

Hüsrev ile Büzürkümmid Arasında Geçen Sual ve Cevap

Hüsrev, kıymetli sevgilisinden kendi hakkında böyle, candan iyilik temennisinde bulunduğunu görünce, Büzürkümmid'i yanına çağırdı, büyük bir ümitle onu karşısına oturttu ve:

- Ey, insanların kendisine büyük bir ümit ile bağlandıkları zat, dedi, beni himmetinle büyük bir ümide kavuştur.

Bundan sonra Hüsrev ile Büzürkümmid arasında şu yolda sual teatisi başladı:

İlk Kımıldanış

- Haber ver ki, ilk yaratılan hangi şeydir? Zira bu bilgiler katında pek kıymetlidir.

- Biz kullar, hakikatleri bilmekten mahrum edilmiş ve esrar perdesinin dışında kalmış âcizlerizdir. Geride kalmış biz fanilerden bu hakikat öğrenilemez ve "Evvel"i, "Evvel"den başkası bilmez!

Feleğin Ne Olduğu

- Şu mesele beni çok düşündürüyor: Evvela akla geliyor ki felek nedir? İçinde canlı var, ya, dışındaki kimdir?

Hikmetle konuşan zat Hüsrev'e cevap verdi:

- Bu kadar derin şeyler düşünme! Bu kümbed'in işleri dışında kalan hesabı, onun nasıl olduğunu Allah'tan başkası bilmez. Toprak âleminde, gelip giden her şeyden bahsedilebilir, fakat aşınası olmadığımız bir şeyden pervasızca konuşmak doğru değildir. Sırları gizli konuşan yüksek fikirliler, feleğe dair bahisleri hep kapalı tutarlar.

Yıldızlar Âlemi

- Yıldızların hangi bineğe bindiklerini bilmem. Yalnız işittim ki, her yıldız bir cihan imiş ve her birinin yeri, göğü varmış.

- Bunu biz de işittik, fakat iddiayı ispat eden bir delil göremedik ve bu hakikatlerin sırrına erişmek istedikse de “felekî ilimler” bunun imkânsız olduğunu bize gösterdi.

Mehde ve Mêad

- Biz buraya nereden geldik, ne için geldik ve nereye gideceğiz?

- Bu sır, perdeden dışarı çıkmayacaktır, bunu böyle kabul et! Zira bulunduğumuz yerden yol, çok uzaktır, yolu görmeden menzili nasıl gösterebiliriz? Bir defa bu tuzaktan kurtulursan, ne olduğunu nereden geldiğini o zaman anlarsın.

Cihandan Geçmek

Ey inci saçan derya! Ey inci gibi saf ve derya gibi hayret verici olan zat! Ebedi uykuya yatan dostlardan dolayı hayretteyim ki, gördükleri rüyayı kimseye söylemediler. Hepsi de: “Bizim gibi toprağa gel!” dediği halde, hiçbiri: “Ben böyle gittim, sen şöyle gel!” demedi.

- O cihanın bedeli, bu cihandır. O âlemin terennümü, bu âlemin sazına sığmaz. Bunun için çıkaracağın her ses ahenksiz düşer. Ateş’e üflersen alevlenir, üzerine su dökersen söner.

Ruh'un Bekası

Uyanık bahtlı Hüsrev, tekrar zor ve zekice hazırlanmış bir sual sordu:

- Eğer Cihan, vücut gibi ruhu da yiyecekse, ne için bizimle beraber rüyada cenkleşiyor? Yok, eğer bedenden ayrılan ruh baki ise, söyle ki bu kadar insanların ruhu nereye gitti?

- Bu, ağır bir sualdir. Fakat cesetsiz ruh görmek imkânsızdır. Ne, cesetsiz ruhtan sual sormak ne de pergel olmadan kalemin hareket etmesi... Bunlar olmayacak şeylerdir. Ruh, ten pergelinden alakasını kesince, feleğin pergeli harekete geçer.

Uykuda Kalıpların Nasıl Görüldüğüne Dair

- Eğer ruhun bakası varsa, vücutların yaratılması manasız değil midir? Uykuda gördüğüm bu nakışlar nedir? Bu nakışları koruyan kimdir?

- Bu kadar şahit ile sabit ki, ölmüş hayallere senin bir alışkanlığın vardır; fikir uykuya yatınca o alışkanlık eseri olan nakışlar, suretler, zahir olur.

Öldükten Sonraki Dirilme Devresini Hatırlamaya Dair

- Öldükten sonra bu cihanın olaylarını hatırlar mıyım?

- Ey, âlemi aydınlatan saltanat güneşi! Sen, o nursun ki, toprak ile arkadaşlık etmeden önce feleklerin üstünde hüküm sürüyordun. Eğer şimdi sana oraya dair sualler sorsalar, o hatıralardan bir şey söyleyemezsin. Bir gün, bu mihnet yerinden göç edince de, korkarım ki, buradan da bir şey hatırlayamayacaksın,

geçen gecenin konuşmasını hatırlayamayan bir kimse, bu geceyi de unutabilir.

Yeryüzünün ve Havanın Nasıl Olduğuna Dair

- Hızlı feleğin dönüşüne, yeryüzüne ve havaya dair tafsilat ver.

- Nasihat istesen daha iyi olur, yeryüzüne ve havaya dair ne kadar soracaksın? Hava, bir rüzgârdır ki, başka bir rüzgârdan dalgalanır. Yeryüzü bir topraktır ki, zerre kadar kıymeti yoktur. Cihanda ilk yaratılan yeryüzüdür, yeryüzünün son yaratılanı da insandır.

İtidal Yoluyla Sıhhati Korumaya Dair

- Ey akıllı kişi! Bana bir tabip gibi birkaç tavsiyede bulun.

- Ey ince görüşlü! Ey canın cihanı ve cihanın canı! Tabiplik, bir hikmet içinde gizlenmiş ve Allah da o hikmeti kullarına bildirmişti: “İstediğin şeyden ye, iç; yalnız ne, zarar verecek kadar az ne de zarar vererek kadar çok olmasın. Gerek az yemekten gerek çok yemekten vazgeç ki, sıhhate muzırdır, itidali muhafaza et, bu sana yeter.

Bir kitapta okumuştum: İki akıllı kişi bir memlekette ve tesadüfen bir çeşme başında buluşmuşlar, Biri “Sıhhate zarar verir!” diye az su içmiş, diğeri ise: “Can besler” düşüncesiyle çok içmiş; itidalin dışına çıktıkları için biri susuzluktan diğeri de fazla içmekten ölmüşler.

Can'ın Vücuttan Nasıl Çıktığına Dair

- Canlar, yuvalarından nasıl uçarlar?

- Görülmemiş bir şeyden bahsedilemez, ancak işitilenden konuşulabilir. Şöyle bir fıkra işittim: Dört akıllı mubit varmış ve dördünün de canı zincir gibi birbirine bağlı imiş. Şu müşkül mesele üzerinde bir müddet durmuşlar: "Acaba, insanın canı vücuttan nasıl çıkar?"

Birinci Mubit'in Misal Getirmesi

Biri demiş ki:

Bu, bir kimsenin rüyada kendini denizin derinliğine atmasına benzer. Kurtulmak için çok çalışır, fakat zorlu çalışması, ona bir fayda vermez. Kan ter içinde uykudan uyanınca, rüyada gördüğü bir korkudan ibaret kalır."

İkinci Mubit'in Misal Getirmesi

İkinci Mubit demiş ki:

"Bu, Allah'ın göklere kadar yükselttiği bir köşke benzer ki, ağır vücutlu biri, o köşkten aşağı düşer ve can korkusuyla elini köşkün saçağına atar, orada öyle kalsa, el ve kol berelenecek, kuvvetten kesilecek, aşağıya düşse, felaket büyük olacak. O ıstıraplı tutuş, her ne kadar onun elini gevşetirse de yine saçağı sıkı sıkı tutar. Fakat sonunda takatsiz kalınca, hem kendi, hem saçak yere düşer."

Üçüncü Mubit'in Misal Getirmesi

Üçüncü Mubit demiş ki:

“Bir çoban, sürüsünü güderken bir kurt gelir, bir koyun kapar, çoban kurt ile savaşılmaya başlar, bir taraftan kurt, gücü yettiği kadar çeker, diğer taraftan da çoban koyunu kurtarmaya çalışır. Kuvvette kurt fazla gelince, çobana feryat etmek, yaka yırtmak düşer.”

Dördüncü Mubit'in Misal Getirmesi

Dördüncü Mubit demiş ki:

“Bu sır, naz haclesinde oturan bir adama benzer. O adamın yanında ay parçası gibi bir gelin vardır. Fakat o geline birden delilik arız olur; şimdi, ne onun güzelliğini hatırdan çıkarmak mümkündür ne de deliliğinden ötürü onunla birleşmek... Ve sonunda delilik artınca adam, ondan bir ahunun aslandan kaçışı gibi kaçar.”

Hüsrev ile Büzürkümmid, böyle hikmete ait meseleler üzerinde bir müddet konuştular, kitaplarda yazılmayan şeylerden bahsettiler. Bir kimse ölünce, insanlar: “Heyhat!” derler, bu dünya oyununda mağlup oldun!” Ölüden herkes bir türlü bahseder, ölmeden evvel kimse ölümün sırrını bilmez, yalnız Peygamberler bilir ki, onlar da emin kişilerdir, gördüklerini mahrem olmayanlara söylemezler.

Hazreti Muhammed'in Peygamberliğine Dair

Söz, peygamberlere intikal edince padişah, Büzürkümmid'e risalet tacından sordu ve:

- Bir şahıs, dedi, Arabistan'da peygamberlik davasında bulunuyormuş, kimdir o? Bizim dinimizle onun dini arasında ne fark vardır?

Büzürkümmid Hüsrev'e şu cevabı verdi:

- O ilahi bahis, bizim mevzuumuzun içine girmez. Bu insanlar, bu kubbenin altındaki hadiselerden bahsedebilirler. Halbuki o zatın sesi bu kubbenin dışındaydı. O, ne yıldızlardan ne de yüksek feleklerden söz açar. Zira bu ikisi surettir, o ise, hakiki musavvirin şakiridir! O, bu dokuz feleğin üstünde uçar, ben o makamlara aşına bir insan değilim ki, bu sırdan bahsedebileyim?

Ey padişah! Arap dini ile oynama! Zira o, hak bir dindir; hak ile oynanmaz.

Bu sözün tesirinden Hüsrev'in vücudu galeyana geldi, ateşler içinde yandı ve mesut bir talihi olmadığı için de Muhammed'in dini, ona nasip olmadı.

Şirin, o ihtiyar hâkimin söz hazinesinin kapısını padişaha açtığını görünce, onu överek:

- Ey, zamanenin bir eşini daha görmediği büyük üstat, dedi, mademki Hüsrev'e hikmet hazinesini açtın, eğer imkân olursa, bu hazineden bana da ihsanda bulun! "Kelile ve Dimne"den birkaç hikmet söyle.

“Kelile²¹⁹ ve Dimne”den Kırk Fıkra ile Kırk Hikmet

Büzürkümmid, bir gül gibi açılınca kırk fıkra ile kırk hikmet söyledi.

Öküz ile Aslan

Nefsinden kendini koru, öküzün o hilekâr aslandan kendini koruduğu gibi...

Maymunun Dülgerliği

Nefse uyma! Zira ondan yararlık gelmez; maymunun elinden dülgerlik gelmediği gibi...

Tilki ile Davul

Riya ile hile ile hayattan, ancak tilkinin o patlak davuldan ettiği istifade kadar bir istifade edebilirsin.

Hırkasını Hırsıza Çaldıran Cimri Zâhit

Hırkasını hırsıza kaptıran Zâhit gibi cimri olma ki, üzüntüler sana el uzatmasın...

²¹⁹ Kelile ve Dimne: Şarkın ölmez eserlerindendir. Dünya dillerine onun kadar tercüme olunan eser azdır. Kitabın aslı Sanskrit diliyle yazılmıştır. Eseri yazan Beydeba isminde Hintli bir hakimdir. Kitabını, hayvanların dillerinden küçük fıkralar halinde tertip etmiştir. Türkçede müteaddit tercümeleri vardır. Son defa muharrir Ömer Rıza Doğrul tarafından dilimize çevrilmiş ve Milli Eğitim Bakanlığı neşriyatından Şark Klasikleri arasında çıkmıştır.

Karga ile Yengeç

Kimsenin evinde dostluk terbiyesini bozma ki, karganın yılanına yaptığı başına gelir.

Balıkçıl ile Yengeç

Hile yaparsan, cezan, balıkçıl'ın yengeçten gördüğü olur...

Tavşan ile Aslan

Faizcilik yapma! Tavşanın, faiz yiyen aslana yaptığından ibret al!

Üç Balık ve Birinin Oltadan Kurtuluşu

Bu toprak zindandan kurtulmak nefsini öldürmekle mümkündür; tıpkı tecrübeli balığın oltaya düşmekten kurtulduğu gibi...

Çakal, Kurt ve Karganın Deveyi Öldürmek İçin Birleşmeleri

Çakal, kurt ve karga ve tecrübeli balığın yaptığını yaptılar ve devenin ölümüne sebep oldular.

Alaca Karabatak ile Deniz Dalgası

Düşmanlardan tedbir ile kurtulmak mümkündür, tıpkı alaca karabatağın deniz dalgasından kurtulduğu gibi...

Kaz ile Kaplumbağa

Ne kadar başlar, dil yüzünden toprağın altına gitti, kaplumbağa ile kazlar kıyası da buna bir misaldir.

Kuş, Maymun ve Yıldız Böceği

Bu dünya zindanından ehliyetsiz insanlardan, daima ahmak kuşun o birkaç maymundan gördüğünü görürsün.

Bilgili Tacir ile Bilgisiz Tacir

Hile ile bir kimsenin malı yenmez, bilgili tacir bilgisiz tacirin malını yiyemediği gibi...

Kurbağa, Yılan ve Gelincik

Eğer bilgili bir adama, hile kapısını açarsan, yılanı öldüren kurbağa gibi sen de başını verirsin...

Demir Yiyen Fare ile Çocuk Kapan Doğan

Hileyi bırak ve hilekâr adamın sözlerini dinleme! Zira fare-nin demir yemesi hile ile olduğu gibi doğanın çocuğu uçurması da hile ileler...

Kadın ile Çadır Yakan Nakkaş

Hile yapacak olursan, o çadır yakan nakkaşa benzersin.

İlaç ile Zehri Karıştıran Hekim

Âlimin elinden vücut sıhhat kazanır, cahilin elinden içilin ilaç ise, zehir olur.

Boynu Halkalı Güvercin ile Güvercinlerin Tuzaktan Kurtuluşları

Hayatın hadiselerinden bilgi sayesinde kurtulmak mümkündür; tıpkı o süslü kuşun o tuzaktan kurtuluşu gibi...

Karga Fare, Ahu ve Kaplumbağanın Muabede Yapması

Havai olma! Tuzaktaki fareden ve ağzını kapayan kargadan vefa dersi al!

Fare ile Zâhit ve Altın Bulma

Zulûm ile kimsenin tarlasından bir arpa tanesi bile alma! Çünkü fare, Zâhit'ten bir parça tanesi aldı yerine altın verdi.

Yayın Kirişini Yediği İçin Can Veren Kurt

Yay tutan kurt gibi mağrur olma! Zira felek ansızın kalbine ok saplar...

Karga ile Baykuş

Hırsı bırak! Zira hırs yükünü taşıyan bir adam -karganın baykuşla uyuşamadığı gibi- akıl ile uyuşamaz.

Tavşanın Filleri Çeşme Başından Kovalaması

Gurur yüzünden düşmanı küçümseme, bak ki tavşan, filleri nasıl iki paralık etti...

Oruç Tutan Kedi ile Turaç ve Tavşan

Hırstan ve riyadan yüz çevirmek lazımdır. Bak! Kedi, oruç yüzünden nasıl bir rızık buldu...

Hırsızın, Köpek Yerine Zâhit'in Koyununu Kapması

Kimin tabiatında hilekârlık olursa, koyununa "köpek" damgası vurulur.

Zevç, Zevce ve Hırsız

Fitneden kaç, vefaya sarıl, kadının, hırsız kokusundan kocasına sarıldığı gibi...

Dev, Hırsız ve Zâhit

Eğer düşmanların birbirlerine düşerlerse, sen kurtulursun; o Zâhit'in devden ve hırsızdan kurtulduğu gibi...

Kadın, Dülger ve Kaynata

Uyanık ol! Karısının fendi ile kalp gözü kör olan dülger gibi olma.

Fare Soyundan Olan Bir Kızın Fareyi Seçmesi

Eğer kötü değilsen, kötü ile arkadaş olma! O insan yiyen fare soyundan gelen kız gibi...

Maymun ile Kaplumbağa

Dünyadan kurtulmak, başını ondan başka yana çevirmekle mümkündür; zira maymun da bu tedbirle o kaplumbağadan kurtuldu.

Tilkinin Eşegi Aldatması ve Onu Aslana Teslim Etmesi

Hayatta eşek gibi gafil olmamak lazımdır! Zira gaflet yüzünden eşegin ciğerini tilki yedi.

Veresiyeyi Düşünen Zâhit ile Yağ ve Bal Küpü

Alınması şüpheli olan alacakları düşünme; o derviş adamın hazır helvayı düşündüğü gibi hazıra bak!

Zâhit'in, Suçsuz Olan Gelinciği Öldürmesi

Riyakâr olan Zâhit'e arka çevir; böylesi, o Zâhit'e benzer ki, masum olan bir gelinciği öldürmüştür.

Erkek Güvercinin Dişi Güvercini Öldürmesi

Bir şeyin esasını anlamadan kimseye fena zanda bulunma; erkek güvercinin dişi güvercini öldürmesi gibi...

Farenin, Kedinin Tuzağını Kemirerek Kesmesi

Bu zindan dünyadan kendini akıl sayesinde kurtar; farenin o kediye işkenceden kurtardığı gibi...

Padişah ve Şehzade ile Turfay Kuşu

Bu kafesten dışarı uç ki, orada kalmayasın! Turfay'ın kafesten uçtuğu gibi uç...

Zâhit Çakal ile Canavarların Aslan Önünde Kovuculuk Etmeleri

Kılıçtan doğruluk sayesinde emniyette kalabilsin, Zâhit çakalın o aslanın hışmından emniyette kaldığı gibi...

Seyyah, Kuyumcu ve Yılan

Sen iyilik yap ve zalim düşmandan korkma! Seyyah, canını o yilandan, yaptığı iyilik sayesinde kurtardı.

Tacirin, Çiftçinin, Şehzadenin ve Zenginin Dört Çocuğu

Herkesin rızkı, küpüne göre konulmuştur; tacirin çocuğundan şehzadenin çocuğuna kadar...

Aslanın Ava Gitmesi ve Yavrularının Av Olması

Kan dökmek için diş bileme; zira o kan dökücü aslanın yavruları bu yüzden telef oldu.

Hesaplı konuşan Büzürkümmid, bu sözleri söyleyince

Hüsrev'in gönlü bu pırlanta hikmetlere mefrun oldu. Haksız yaptığı işlerden ötürü pişmanlık duydu ve adalet sarayını yeniden kurdu.

Hâkim Nizâmi'nin Nasihat ve Hikmet Söylemesi

Ey gönül! Ateşe tapmayı mumdan öğren ve sen de çerağını yak! Ondan sonra da yeri, kendi gönül ateşgedesinde olan bir Mubit'in hikmetleriyle fikrini aydınlat! Zira zamane mihrabında bir hiç olan ben âciz Nizâmi, yüz tane Büzürkümmid'e hikmet dersi veririm! Takdire şayan ne kadar sözlerim vardır, fakat benden istemedikten sonra ne söyleyeyim?!

Bugün cihanda, kâinatın esrarını, hadiselerin içyüzlerini ve değişmelerini bilen, ben'imdir. Bütün felek zayicesini cetvel cetvel hikmet usturlabıyla halletmişimdir. Benden felek sırlarını kim sordu ki, ona bir haber vermedim. Eğer dilersem bu eski âlemi baştan ayağa kadar sana açıklayabilirim! Türlü türlü hat-tan çıkan ve vücut noktasından ilk kımıldanışta zuhur eden, bir "Hat" şeklindeydi. O hatta başka bir hat bağlanınca, o ikisinden "Satih" zahir oldu. Üç hat, merkezin etrafında bir ümit resmedince de "Cisim" meydana geldi; basit bir şekil oldu ve bu suretle önce hat, sonra satih, sonra da üç buuttan hasıl olan cisimler meydana geldi. Bütün bir âlemi bidayetden nihayete kadar bu tertip üzre bilmek mümkündür. Akıl, bu kaideyi kavradıktan sonra baştan sona kadar aynı hızla koşar. Görünürde hudut bilmeyen yalnız Allah'tır, yalnız onun vücudunun evveli ve ahiri yoktur. Allah'ı gören bir kul ol ki, irfan ehlinin önünde kâinat perdesi incedir.

Kendini anla! Zira mana yoluyla kendini bilersen, Allah'ı da

bilirsin. Vücut aynası bu kadar yakınlıkla önünde dururken “Felek nedir?” diye uzaklara gitme. Sen, o, nursun ki, felek senin mumunun şamdanıdır ve iki âlemde görünen sen de cem²²⁰ olmuştur!

Nizâmi! Gizli sırrı daha fazla söyleme ki, hikâyen geri kalmasın...

Şirûye'nin Kim Olduğu ve Hüsrev'in Akıbeti

Hüsrev, hikmet dersini alınca, kendi isteğiyle dünyayı terk etti. Meryem'den doğan tecrübesiz bir çocuğu vardı. Aslanlar gibi ağzı kokardı. Adı “Şirûye²²¹” idi. İşittiğime göre o katil evlat,

²²⁰ Beyit: “Sen kendini küçük bir şey mi sanıyorsun? Halbuki koskoca bir âlem sende gizlenmiştir.”

²²¹ Şirûye: Hüsrev'in oğludur. Anası, Şark İmparatoru Moris'in kızı Meryem'dir. Babasını idam ettirerek yerine geçmiş ve saltanatı kendisine hasretmek için 15 kardeşi ile onların evlatlarının da beyhude kanına girmiş ve irtikâp ettiği şu fezahtan ise kendisini ancak dokuz ay saltanat tahtında tutabilmiştir.

Naklederler ki: Şirûye, babası Hüsrev Perviz'in idamı için bir memur göndermişti. Meseleyi anlayan Hüsrev, memura: “Senin evvelce bana hayli hizmetin geçti, binaenaleyh hain oğluma kalması için falan sandığı almanı tavsiye ederdim” der. Memur vazifesini bitirdikten sonra sandığı alır, götürüp Şirûye'ye teslim eder, Hüsrev'in dediğini de söyler. Sandığı açarlar. İçinden bir hokka ve hokkanın içinden de birkaç hap ile “Her kim bu haplardan bir tanesini yutarsa sıra ile 10 bikir izafesine muktedir olur.” ibaresi yazılı bir de kâğıt çıkar. Şirûye ise zaten şehvet esiri bir adam olduğundan o gece haplardan birini yutar ve derhal canını cehenneme yollar. Bu kıssadan ötürü Hüsrev Perviz'e, “Düşmanından intikam alan ölü” demişlerdir. Bu Şirûye, babasının sevgili ve zevcesi olan Şirin'e bile fena nazarla bakmış bir vicdansızdır. Gayrimüslimlerin

daha dokuz yaşlarında bir çocukken, Şirin'in düğününde "Keşke Şirin benim eşim olsa idi!" demiş. Onda sevgiden, mertlikten, bilgiden, talihten ve dinden... ne söyleyeyim, bunlardan hiçbiri, kendisinde yoktu. Padişahın sarayındakiler, ondan bıkmış usanmışlar, bir an olsun ondan hoşnut kalmamışlardı. Hüsrev, bir gün Büzürkümmid'e:

- Ey akıllı zat, dedi, bu aksi evlattan başım dertte... Bu uğursuzdan korkuyorum! Çünkü talihinin menhus olduğunu biliyorum. Kafasındaki kötü düşüncelerden bir kurt gibi anasına bile emniyet bırakmadı. Bu sevimsizden bir hayır gelmez! Zira ateşin doğurduğu kül olur. Kimseyi memnun edecek bir söz söylemez, hep kendisinin hoşuna gideni söyler. Onda ne bir vakar ne de bir şehzadeye yakışır hal görüyorum; bunlardan fersah fersah kaçıyor! Bir halde benden kaçmada... Benim başım, tacı büyüklerden kapmıştır. Ne fayda ki, yerime geçecek olan, çok soysuz! Ne bana ne de Şirin'e bağlılığı vardır. Kız kardeşlerine de hep acı söyler. Bu hayvan çocuk, o melek Şirin'i, eşeğin, esnaflar içinde semerciyi gördüğü gibi görüyor, ona dik dik bakıyor. Beni bırak, ben zaten onun nazarında bir yılanımdır! Evet, bir yılan ki onun gibi bir mührem var...

Ne her kadın, kadın olur ne de her evlat, evlat... Ne her çiçek meyve verir ne de her kamış şeker... Ne kadar evlatlar, kendilerini vücuda getirenleri öldürmüşlerdir. Ne kadar demir vardır ki, topuz olur ve içinden çıktığı taş parçalar. Bununla beraber yine ne kadar yabancılar vardır ki, vefakâr olduklarından insana akrabasından daha fazla yakınlık gösterirler.

itikadınca, Hazreti İsa'nın salbolunduğu ağaç, bu Şirûye tarafından Rum İmparatoru Heraklis'e verilmişti.

Büzürkümmid, Hüsrev'in bu sözlerine karşı:

- Ey, ileriye gören padişah, dedi, senin temiz gönlün her iyiden ve kötüden haberdardır. Farz edeyim ki bu çocuk, sana baş ağrısıdır, fakat nihayet senin cevherinden bir parça değil midir? Oğul'a düşman olmak, gönlü evlattan ayırmak doğru bir hareket sayılmaz. Nar ağacına kimse tekme vurmaz, çünkü kendi oğlunu başına taç eder. Fakat, dut ağacı meyvelerini daima baş aşağı tuttuğu için hep tekme yer.

Sen iyisindir, senin oğlun da fena olmaz! Tere, kendi tohumuna benzer. Altın işlemeli kumaş biçileceği zaman onun makastan dökülen parçaları da süse yarar. Eğer bu hasarı çocuk azgınlıktı ise, zaman onu uslandırır, sen merak etme! Onu böyle coşturan gençliktir, yaşlandıkça uslanır.

Hüsrev'in, Ateşgedede Oturması

Öyle icap etti ki, Hüsrev bundan sonra ateşgedede oturmaya karar verdi. Artık, arkadaşlarıyla beraber bulunmayacak, mubitler gibi ateşe tapacaktı. Fakat, Hüsrev ateşgedeye gidince, Şiruye sarhoş bir aslan gibi tahta oturuverdi! Zevk içinde kadehe şarap koyarken, uzaktan uzağa da padişahın durumunu takip ediyordu. Bununla da kanaat etmedi, sonunda onu zincire vurdurdu. Dünya nimetlerine karşı onu bir köşede oturmaya razı etti. O acı hayat içinde Hüsrev'i öyle tuttu ki, Şirin'den başkasını yanına bırakmadı. Fakat Hüsrev'in gönlü Şirin'den o kadar mesut oluyordu ki, yüz zincire de vurulsa, yine "Serbestim!" derdi.

Bir gün Hüsrev güzel Şirin'i yanına oturttu, ona:

- Üzülme, dedi, zira hayatta herkesin karşısına böyle günler çıkar. Külahı baştan uçuran bir rüzgârdan ancak ot selamete ka-

labilir, selvi rahatsız olur. Avlardan en semizi ve en gösterişlisi hangisi ise, iki parça olunca, yüksekte olanlar düşmekten peşinde dolaşırlar. Nerede bir ateş, alev salarsa dumanı iyi kimseler tarafına daha hoş gider. Eğer saltanat elden gitti ise, sen varsın ve mademki sen varsın, ben mesudum demektir.

Şeker dudaklı Şirin Hüsrev'i yalnız bırakmıyor, ona hizmet etmekten bir an geri kalmıyordu. Ona daima şu yolda ümit verirdi:

- Padişahlıkta böyle şeyler çok olur. Hayatta bazen sevinç, bazen kader vardır. İşler karışıp kör düğüm olunca, kim fazla üzülmürse dayanamaz, ölür. Bir müddet için neşeli bulunmak icap eder. Zira hem ayağı hem başı, ikisini birden zincire vurmamak doğru değildir. Çekilen çileden ötürü, fazla sıkılmak icap etmez, zira ne kadar hasta vardır ki, mezar'ın kenarından geri dönmüştür. Ne, herkesin vücudu sıtmaya tutulur ne de sıtması olan herkes ölür. Nasıl açılacağı bilinmeyen ne kadar kilit vardır ki, dikkatle bakarsan o kilit, hakikatte sandığın bir anahtarıdır. Arif ol da üzüntüyü gönlünden çıkar, zira -kumun yaşlığı çektiği gibi- gam da gamı çeker. Eğer senin yerine bir düşman geçti ise, Mukannâ²²² da ay yapmasını bilmişti, fakat, Nahşeb kuyusunu su basarsa, cihan onun demirinden nasıl ışık görebilir. Yanlış görüş yüzünden bu memlekette, siyah, beyazdır, kör de keskin gözlü...

Her beğenilmeyen şey ile uyuşuvermek, bazen budalaya da eyvallah etmek icap eder. Dünya yüz­süz, asık suratı utanmak nedir bilmez ondan kaçmaya bak! Zira şefkat denilen şey onda

²²² Mukannâ: Bir adamın ismidir ki oğlu Atâ "İbni Mukannâ" künye-
siyle iştihar ederek "Mahi Nahşep"i ihtira etmiştir.

yoktur. Zaman, iki kimseye şefkat göstermiştir: Biri, ölene... diğeri, henüz doğmayana... Bu dünyada kimse kalmayacaktır, sen de kalmayacağına göre ne üzüleceksin? Eğer cihanda "Devam" denilen şey olsaydı, herkese padişahlık nasıl erişirdi?

Felek, saltanatı devam ettirseydi, Keyhüsrev'den Hüsrev'e kalmazdı. Bu dünyaya gönül bağlayan kimsenin, tıpkı gül gibi gülmesinden daha çok ağlaması olur. Bu dünya sana kalmadı ise gam yeme, sırtından yük düştü farz et. Senden ya mal kalır yahut da iyi nam... İyi namın kalıp da, malının kalmaması daha iyidir. Ut gibi neşeli yaratılan herkes, kulak bükülme derdinden kurtulmayacaktır. Bu dünya kilisesine güneş gibi ateş sal, zira İsa'sız eşeklerden hayır göremezsin.

Ne ylandır bu ki, sana kendi sulbünden Dahhak gibi hunhar bir yılan çıkarır. Belinden döktüğün bir şehvet damlası yüzünden gelen felakete bak ki, hamisiz kaldın. Bu dünyada sırtına yük alma. Karnını doyuracak kadar iste, şana yük olacak kadar değil... Tohumuz erkek ile kısır kadına bak ki, yükten kurtuldular. Zira sırta ve karına bir şey bağlamadılar. Eğer aklın varsa çoluk çocuk edinme, neyin varsa onunla kanaat et. Ne, bekârlık âleminden daha iyi bir âlem vardır ne de rahatlık köşesinden âlâ bir mesire... Bir parça suyun ve ekmeğin var mı, keyfine bak! Zira hür yaşamak gibi nimet yoktur. Bekârlığa sevine sevine razı ol ki, selamette kalasın; yoksa aile gailisi müthiş bir beladır. Mağaranın bir köşesine çekilen o zahit de, bekârlık sayesinde düşmanlarından selamette kaldı. Dağda gizlenen o abid de, yine bu suretle kalabalıktan yakasını sıyrabildi. Cihan, kıvrım kıvrım olmuş bir engerek yılanı gibidir ve senin için en iyisi, o yılanla hiç alakadar olmamaktır. Mademki, dünyaya ait elinden hiçbir

iş gelmiyor, o yılan başkalarının elinde farz et ve ondan kurtulduğun için de memnun ol.

Mademki mahpussun, şununla teselli bul ki, sen bir hazinesin ve hazine de kilit altındadır. Eğer kendi yüksek payeni kuyuda görüyorsan, Yusuf'un kuyudan kurtulup padişahlığa ermesini göz önüne getir. Eğer senin yerin, şerefinden aşağı bir yer oldu ise üstünde bulunanı bayrak farz et. Sen derecenin eksildiğini zannediyorsun. Halbuki sen, iki âlemde de mevkii yüksek olan bir zatsındır. Kâinatın kalbi cihandan aşırmaq mümkün. Öyle bil ki, Allah seni kulları arasından seçmiş, cihanı yalnız senin için yaratmıştır. Bu düşünce ile şad olabilirsen, taç ve taht kaydından kurtulursun. Eğer taca ve taht'a düşkün olursan hayatını mahveder, toprağı taht, güneşi taç yapmış olursun.

Şirin, böyle, teselli edici sözlerle Hüsrev'in teessürünü gideriyor, bu yolda konuşmalarla günleri tatlı tatlı geçiriyordu. Gece olduğu halde o fidan boylu hâlâ konuşuyor, Hüsrev'e ümit ve cesaret veriyordu.

Şiruye'nin Hüsrev'i Öldürmesi

Karanlık bir gece, ayın ışığını götürmüş, bir gulyabani gibi feleğı yoldan kapmış... Zamane, binlerce eliyle beraber takatsiz kalmış... Felek, yüz binlerce gözü ile sanki bir kör! Padişah, altın zincire vurulmuş ayaklarını Şirin'in iki gümüş bacağı üzerine koymuş... kement saçlı dilber de gümüş kadar beyaz elleriyle Hüsrev'in zincirini tutuyor, şefkatinden halkaların kemirdiğı bacakları okşuyor, aşığının ayaklarını öpüyordu. Ona aşka dair hikâyeler anlatıyordu, çünkü hikâye dinlemekle kolayca uyunabilirdi. Şirin, her sözü ballandıra ballandıra söylüyor,

bu arada padişahın cevaplarını da dinlemekten geri kalmıyordu. Hüsrev, uyuyup da konuşmaz olunca, onun uykusu Şirin'e de sirayet etti. Artık, iki nazlı, uykuya dalmıştı. Yalnız hayâsız felek uyumuyordu! Cihan: "Felaket sarhoş bir halde geliyor!" demek istedikçe karanlık onun ağzını kapatıyordu. O sırada pencereden bir şeytan suratlı aşağıya kaydı. Bu, yaratılışında zerre kadar merhamet olmayan biriydi. Bir kasap gibi gazaptan gözleri kanlı, bir neffat gibi bıyıklarından ateş saçıcı idi. Eve giren bir hırsız gibi etrafı yokluyor, padişahın yatağını arıyordu. Elinde hançerle Padişahın yastığına geldi ve o hançeri padişahın ta ciğeline saplayıverdi! Akabinde de mumu söndürdü. Hançerin ucunu, Hüsrev'in ciğerine öyle saplamıştı ki buluttan şimşek çıkar gibi o vücuttan da kan fişkırdı. Hüsrev'in hayatına son verdikten sonra o da bir kara kuş gibi kendini pencereden dışarı attı. Padişah, tatlı uykudan bir tarafı parçalanmış olarak gözünü açınca, kendini ölüm halinde görmüştü. Yattığı yer kan içinde kalmıştı. Yüreği susuzluktan yanıyordu. Kendi kendine şöyle mırıldandı: "Şirin'i tatlı uykusundan uyandırayım, ondan bir su şerbeti isteyeyim." Sonra bu fikirden vazgeçti: "Bu sevgili yârim, dedi, kaç gecedir uykusuzdur. Eğer bana yapılan bu zulmü, bu hakareti görürse artık ağlamaktan, feryad etmekten uyuyamaz. İyisi mi ona seslenmeyeyim. Tek ben öleyim de o uyusun!" dedi.

O vefalı âşık, o acı içinde can verdi, gitti de Şirin'i uykusundan uyandırmadı.

Benzetiş

Bakarsın, bir gül fidanı, bir güneş gibi açılır ve letafeti ile cihana ümit verir; fakat ansızın korkunç ve sarhoş bir bulut elde

kılıç güllerin kanını dökmeye gelir; öyle müthiş bir dolu yağdırır ki, o gül fidanından ne bir dal ne de bir yaprak kalır. Uykuda olan bahçıvan, uyanınca da bahçenin içinde ne gül görür, ne gül fidanı...

Ne dersin; bahçıvan gülün derdinden kanlı yaş dökmez mi? Gülü giderde, gülsuyu gibi yaş nasıl dökmez?

Şirin'in Uyanması

Padişahın vücudundan bir su gibi akan kanın çokluğundan tatlı bir uykuya dalmış olan Şirin'in gözleri açıldı. Talihinin yâr olduğu diğer gecelerde tatlı nağmelerle uyanırdı. Feleğe bak ki, bu defa ne soğuk bir iş yaptı. Onu padişahın sıcakkanı ile uyanırdı!

Şirin, kanadı kırılmış bir kuş gibi bitkin bir haldeydi. Hem, o hançeri, rüyasında görmüştü. Padişahın yatağından örtüyü çekince, bir kan deryası gördü ve "Ah!" diye feryat etti. Karanlık gecede güneş yüzlü Hüsrev'i arıyordu, ne yazık ki gözü, bir haraplıkla karşılaştı.

Taçsız bırakılmış bir taht, yağı yağma edilmiş bir چراغ gördü. Hazine açılmış, içindekiler götürülmüştü; asker gitmiş kumandan vurulmuştu...

Ağlaya ağlaya geceyi mateme boğdu. Uzun uzun ağladıktan sonra gitmek istedi. Gülsuyu ile misk ve amber karıştırdı, o kana bulanmış vücudun üzerine döktü. O vücudu gülsuyu ve kâfurla öyle yıkadı ki, berraklıktan nur gibi parlak bir hale getirdi. Padişahların donattıkları bir meclis bile o vücut gibi donatılamaz. Padişahın vücudun kâfur ve gülsuyu ile yıkadıktan, o vücudu layık olduğu veçhile süsledikten sonra kendisine de

çekidüzen verdi, gönülleri teshir edecek bir şekle girdi.

Şiruye'nin, Şirin'i İstemesi

Şiruye'nin, gönlü Şirin'i istiyor, fakat bunu bir kimseye açamıyordu. Bir gün gizlice Şirin'e birini gönderdi ve şunları söyledi: "Müteessir olma, bir hafta bu acıya katlan; bir hafta sonra seni on dört günlük bir ay, açılmış bir gül gibi, yanıma bahçeme getireceğim. Sana her sınıf halkın üstünde bir mevki verecek, seni Hüsrev'den daha fazla saltanatla yaşatacağım.

Senin bir hazine gibi altınlara gark edecek, hazinelerin anahatarlarını senin eline vereceğim.

Şirin bu sözleri işitince, bir sirke gibi keskinleşti, bir şarap gibi köpürdü. Fakat "beklesin" diye onu aldattı ve o gebertilecek baba katili de Şirin'in bu sözüne aldandı.

Ondan sonra Şirin, Hüsrev'e ait ne varsa, elbisesinin eskisinden, yenisine kadar hepsini onun ruhu için muhtaçlara, yoksullara dağıttı.

Şirin'in, Hüsrev'in Mezarında Can Vermesi

Sabah, tatlı ışıklarını etrafa saçarken Şirin, tatlı canına kıymaya karar vermiş bulunuyordu.

Şirin, Padişahlar âdetine göre, ödağacından şahane bir tabut yapılmasını emretti. Tabutun etrafını altın ile kaplattı, incilerle, cevherle işletti. Evvelki İran padişahlarının usulü üzere Hüsrev'i o tabutun içine koydu. Ortalık aydınlanırken o tabutu saray erkânının omuzları üstünde hazırlanan kabre kadar götürdü. Büyükler hep yaya gelmişler, tabutun dört tarafında

ayakta durmuşlardı. Barbüd elinden mızrabı atmış, bir kalem gibi parmaklarını kesmişti. Büzürküm mid'in ümidi kırılmış, bir söğüt yaprağı gibi titriyor ve bitkin bir sesle feryat ediyordu: "Padişahın ölümü, bizleri mahvetti. Hani, nerede İran padişahlarını koruyanlar? Hani bayrak? Hani kılıçlar ve kumandanlar? Hani, nerede o 'Dünyanın padişahı' dedikleri? Bazen 'Perviz' bazen 'Kisra' diye andıkları? Ölüm fermanı gelince, ne Cemşid ne Kisra ne de Hüsrev... Kimseyi dinlemez!"

Cariyeler ve köleler hep baş açık... Şirin ise, ortada fidan boyu ile salınmada... Cevher dolu küpelerini kulağına takmış, saçlarını halka halka omzuna atmış... Mahmur gözlerine sürme çekmiş... Bir gelin gibi parmaklarına kına yakmıştı... Başında bir güneş gibi duran sarı bir ipekli ve göğsünde Zühre gibi parlayan kırmızı bir atlas vardı. Bu ihtişamla padişahın tabutu arkasından sarhoş bir halde gidiyordu. Öyle ki, o afeti gören kendini kaybediyordu. Vefa meydanında tabutun arkasında yalın ayak rakediyordu. Herkes, Hüsrev'in ölümünden müteessir olmadığına hükmetmişti. Hatta o Şiruye dahi Şirin'in kendisini sevdiği zannına kapılmıştı.

O müstesna güzel, yolda hep raks ede ede ilerliyordu. Padişahın gömüleceği kümbete kadar hep böyle gitti. Köleler, cariyeler, onu ağlayarak takip ediyorlardı.

Padişahın tabutu kümbete konulunca, büyükler karşılıklı iki saf olarak ayakta durdular. Şirin, Mubit'in önünde eteğini beline bağladı, silip süpürmek için kümbetin içine girdi ve kümbetin kapısını cemaate karşı hemen kapadı. Elinde hançerle tabutun yanına gitti. Padişahın göğsünü açtı ve yarasını buldu. Ciğerinin üzerinde açılan o yarayı öptü ve Hüsrev o yarayı neresinden

yedi ise, hançeri kendi ciğerinin o noktasına saplayıverdi! Mezarın içini sıcak kanı ile yıkadı. Padişahın vücuduna kendi kanıyla taze bir renk verdi. Ondan sonra Hüsrev'i kucağına aldı. Dudasını dudığına, omzunu omzuna koydu ve bütün kuvvetiyle bağırdı. O kadar ki, dışarıdakiler bu sesi duydular: "Can canla, ten tenle birleşti! Ten ayrılıktan, can da niyazdan kurtuldu!"

O, cihanın bir güneşi olan Hüsrev'in yanında tatlı uyku Şirin'e mübarek olsun! Allahım! Kissanın burasına gelip de şu duayı okuyan sen lütfunla yarlığa:

"Ya Rabbi! Bu toprağı taze tut ve bu iki sevgiliyi rahmete kavuştur!"

Şirin'e ne mutlu! Onun tatlı ölümü ne mutlu bir ölümdür! Onun can alış ve can verışı ne mutludur. Âşıklara aşk yolunda böyle ölmek yakışır. Canan için işte böyle can verilir.

Her kadın olan namert değildir. Belki kadın, o erkeklerdir ki, vefasız ve hissizdirler. Ne kadar zarif kadınlar vardı ki, ruh itibarıyla bir aslandır ve yine ne kadar aslan gösterişli erkekler vardır ki, hakikatte bir kumaş topundaki aslan tasviri gibi ruhsuzdurlar. Zulüm yolundan bir toz koptu ve Hüsrev ile Şirin'in üzerine gece baskını yaptı. Gam deryasından bir bulut çıktı ve dağdan dağa seller yağdırdı, havayı da toz toprak içinde bıraktı.

Büyükler bu esrarlı halden haberdar olunca hemen hep bir ağızdan bağırdılar: "Aferin ey zaman! Aferin ey zaman! Güveylere işte böyle gelinler ver! Geceler gündüzler devam ettikçe, bundan daha güzel bir evlenme olmayacaktır."

İki taç sahibini yan yana yatırdılar ve üzerlerine kümbetin kapısını sıkıca kapadılar. Gözler yaşlı, gönüller yaralı olarak da oradan döndüler. Mezarın levhasına şu sözleri yazdılar:

“Katı toprakta yatan Şirin’den başka hiçbir kimse, kendisini başkası için öldürmemiştir!”

Cihanı Yerme

Cihana gönül bağlama! Zira bu soğuk ve namert varlık kimseye vefa göstermeyecektir. Bu alçak zaman, kişiye ne verir de sonunda bir bir ondan geri almaz? Başlangıçta, yüz nöbet ile verdiği canı, sonunda bir nöbette geri alır.

Ey insanoğlu! Ayakta durunca anlaşılmaz bir tılsımsın, düşüp de kırıldın mı bir hiçsin!

Bu çember içinde (ki bizi kısıvrak sarmıştır) birini göster ki boynunda kement olmasın? Ne çember ile uçmak mümkündür ne de çemberin bağı kırılmak...

Bu çember içinde biz nasıl rahat edebiliriz? Kimse rahat etmedi, biz edebilir miyiz? Bu tehlikeli toprağın üzerinde en iyisi odur ki, toprağın cevherinden toprağa sığınalım! Bir defacık olsun kendimiz için ağlayalım! Zira bizim üzerimize, bizim gibi az kimse ağlar. İşittim ki, Eflatun, gece gündüz ağlar, durmadan ağlarmış ona: “Bu ağlamaya sebep nedir?” diye sormuşlar. O, şu cevabı vermiş:

“Kimsenin gözü beyhude ağlamaz. Şundan ötürü ağlıyorum ki, cisimle canın, birbiriyle aralarında kurdukları arkadaşlık, pek eskidir. Bir gün bu aşinalıktan uzak düşeceklerdir, işte o ayrılık günü için ağlıyorum!”

Uzun bir yola çıkmak var, azıksız olma! Çünkü yolda bir şey bulamazsın. Can ayağı ile feleklere kadar yükselebilirsin. Bırak artık, bu toprak vücut kalesini toprağa! Feleğin üstüne nasıl çıkılabilir, deme! Eğer, benliğinden kurtulabilirsen, çıkmam mümkündür.

Bu sarayın üstüne nasıl çıkılabileceğini ileriye gören, kemale ermiş bir akıldan sor ve o akıldan alacağın cevap ile de, bu eski sarayın üstüne bayrağını dik! Senin, mürşitlerin mürşidi olan aklın sana yeter; ne soracaksan ondan sor, başkasından değil...". Söz, eğer o ihtiyar mürşidin yani aklın sözü olmazsa, o söz akıllı kişiler katında saçmadır. Akıl, ayaktır; tabiat ta, ayağa vurulan zincir... Nefes ise, bir törpü gibi zinciri yavaş yavaş kemirmedi... Bu altın yaldızlı kalede kârlı çıkan, bu demir bağdan kendini kurtarabilendir. Seni sevgilinden mahrum bırakan bu düşmanlar seni aldatmakla meşguldürler. Bu harmandan bir tane bile buğday yeme, hayatın için ondan kork ve titre...

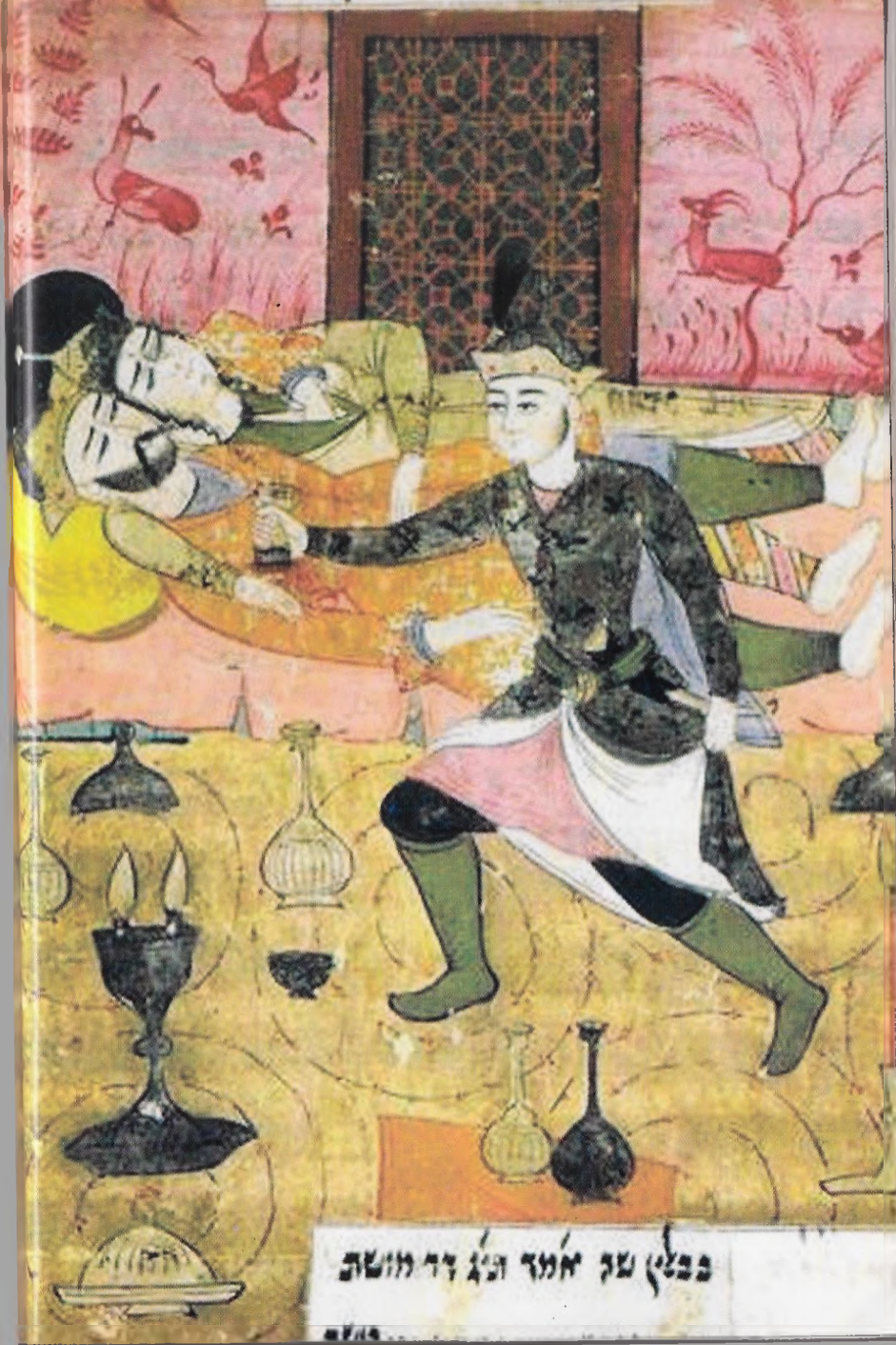
Eşeğini İsa gibi halkın arasından çıkar ve git öküz çobanı olarak yaşa. Şu canavar ve yamyam tabiatlı dünyanın elinden kurtulmak için, senin bir an evvel toplanıp gitmen daha iyidir! Bir Zühre de olsan, bir gün yine bu dünyadan göç edeceksin! Ne kadar susuz vardır ki bir zan, bir serap ile sevinmiş, fakat sonunda çölün hilesi onu helak etmiştir.

Ne kadar hacı vardır ki inci diye kendini deveden aşağıya atmış, fakat boncukla karşılaşmıştır. Felek kalesi zindan bir saraydır ve etrafını da ejderhalar sarmıştır. O kimsenin hayatı nasıl zehir olmaz ki ona ejderha ile nefes nefese bulunmak zarureti vardır. Bir Behmen²²³ gibi bu karanlık dünyadan pılımı pırtını topla, daha ne vakte kadar ejderha ile beraber bulunacaksın. Bu ayrılıktan sana hiçbir fayda olmasa bile ejderhadan da mı kurtulmuş olmayacaksın?

Ölürken, en azılı bir düşmana teslim edeceğin bir şeyi ne için bu kadar seversin? Şerefle git, zira bu sel yatağından İsa şerefle,

²²³ Behmen: Brahmen kelimesinin muhaffefidir ki Reisi ruhani demektir. Daha birçok manalara gelir.

קדוש שמו ר"א ב"ש חמ"א

בבלי שם יחמד ויג' ד' מוש'

eşek tekme ile gider. Selamet istiyorsan kimseyi incitme, zira fenalığın karşılığı muhakkak görülecektir. Nebatî büyüten kuvvet ağaçlara ve kuşlara da hayattır. Ağaç kesen ömürsüz olur, avcılık insanı yoksul eder. Bu daracık dünya zindanından çık! Bu topal feleğe, güler yüz gösterme! Boyunda ve ayakta zincir taşınan bir diyarda yer yapmaya ne lüzum var? Pek çabuk yok olacak bir varlık için, iyi ile de kötü ile de hoş geçinmek icap eder. Maldan, mülkten, oğuldan, kadından ve kuvvetten ne varsa, hepsi nihayet mezara kadar sana arkadaşdır.

Bu yolcular, seninle gamlı olarak giderler, fakat hiçbirisi, seninle beraber toprağa girmezler! Bütün bu arkadaşların sana kalleşlik ederler, her iki bir yol tutar, senden ayrılır. Hayatta ve ölümden, sarhoşlukta ve ayıklıkta hangi halde olursan ol, tek başına kalacaksın. İnsanı yoldan çıkaran bu bir avuç dünya ziynetinden, bu evham ve hayaletten el çek de göklere yüksel. Yalnız bu yükselişte birtakım güçlüklerle karşılaşacaksınız. Nefesi göbekten dudağa kadar dar bir yola malik olduğu için daima göğe doğru yükselir. Eğer akıllı isen, kendini bu kafesten uçur, zira bu kafes senden yüz kat iyi olan yüzlerce insanı öldürdü. Dünya ki bizim kanımızı dökmekten hiç çekinmez, onu hiçe say, zira kıymetsizdir.

Nasihât

Gönül! Oturma ki dostlar kalktılar gittiler! Sen de eşyanı bağla! Zira onlar yüklerini sardılar. Eşyayı denize atmak icap eden bir gemide, daha fazla nasıl durulabilir? Bu hayat deryasında hiçbir zaman gamdan kurtulamayacaksın; onun acı sularını yut ve ses çıkarma! İnsanda ki, bu güzellik ve keramet vardır,

göklere yükselse layıktır. Yeryüzü yıpranır, taşlar parçalanır, bu daracık yerde kimse kalmaz! Bu zindan yerde, ifritlerin arkasından gitme! Melekles ve ayağını buradan çek!

Gönüllü olarak savaşa giren erler, hazarda can vermek azabından kurtulurlar. Bu azaptan, ölmenden evvel ölen kişi kurtulur. Burada kalmak fikrinde olsan da, kalamazsın! Ölmeden evvel öl ki, ebedi bir hayata mazhar olasın. "Demirdendir!" dediğin ne kadar vücutlar şimdi bin zahmetle toprak altında iniyor! Eğer yeryüzünün her tarafını yoklayacak olursan, hepsini sanki evvelce toprak imiş gibi görürsün. Cemşid nerede? Feridun ve Dahhak nerede? Hepsi toprağa gittiler! Ey toprak! Sen ne acayip şeysin! Cığerler gör ki, toprakta kana bulanmıştır. Bilmem ki bu toprak, ne müthiş bir helak deryasıdır! Kimi gördün ki, dünyaya geldi de sonunda buradan gitmedi! Eğer toprak bir vücut, toprağa gitti ise, bu bir zulüm değildir, çünkü her varlığın sonu muhakkak yokluktan başka bir şey değildir. Cihana bak ki, insanı, ne kadar kolay sarhoş ediyor! Feleğe de bak ki, helak etmek için insana, nasıl neşe ile pençe vuruyor!

Nizâmî! Bu bahsi kâfi gör de artık sus! Kulağını pamukla tıkamış bir cihana ne için söyler durursun? Dünyanın şikâyetlerini daha ne kadar söyleyeceksin? Bu ağlayışı, güler yüzlülükte gizle. Zaman, ne verir de, sonunda geri almaz? Zemin neyi kaldırır da, sonunda onu yere vurmaz? Kökünü taze gördüğün bir ağacı bir gün kuruluştan çarmıha gerer. Bir çiçeği gayet parlak bir şekle sokar ve bir gün ansızın onu rüzgâra verir! Verdiğini sonunda geri alır, hiç de utanmaz! Alıp vermeden başka zaten bir işi yoktur. Bu dokuz feleğin cinayetlerini hepsini birden bir şeye koy ve sonra o şişeyi taşa çal! Belki çok kinli olan devranın ayağını bu yeşil şişe parçaları yaralarda onu seyrinden geri bırakır. Kes

artık dünya ile olan alakanı! Zira bu felek seni bir hiç için üzerinde üzer. Vazgeç artık benlikten. Zira bu vücut endişesiyle dünyanın yedi kat demir bukağısından kurtulamazsın. Bu viran menzil çamur ve taştan ibarettir, bizim ellerimiz ve ayaklarımız ise, o çamura batmıştır. İrfan sahibi olan bir insan bu taş ve çamur içinde ne çamur üstüne çamur koyar ne de taş üstüne taş!

Hüsrev ile Şirin Hikâyesinin Sonu

Sen ki, bu hikâyeden aldığın bunca ibretlerle baştan ayağa ibret kesildin, ne zannediyorsun? Yoksa efsane mi okudun zannediyorsun? Bu hikâyeyi okurken gözyaşı dökmek ve Şirin için acı acı ağlamak şarttır. Bu da, az ömürlü olan o zavallının bir gül gibi mahvolup gitmesindendir. Dünyadan çabuk giden o güzel, benim Kıpçaklı²²⁴ dilberim gibi idi. Şüphe hasıl oldu, yoksa o benim “Âfak”ım mıydı? Benim “Âfak”ım mübarek endamlı idi, güzeldi, akıllı idi ve onu bana “Derbent” hükümdarı göndermişti. Onun ipek elbisesi bir iffet zırhı idi, demirden daha muhkem bir zırh!

²²⁴ Kıpçak: Bir Türk kavminin adıdır. Ural dağları ile Volga nehri arasında yaşamış olduklarından buralara yani Rusya'nın doğu güney taraflarına “Deşti Kıpçak”, Kıpçak sahrası namı verilmiştir. Bu kavim siyasi değişiklikler neticesinde diğer kavimler ile karışmış ve etrafa yayılmıştır.

Bugün Sibirya'nın bazı güney taraflarında, Kırgızlar arasında ve Hive ve Buhara, Hakan hanlıklarında bazı kabileleri bulunmaktadır. Cengiz soyunun bir kolundandırılar ve bir hükümet kurmuşlardır. “Tatar kavimlerinin ismidir” diyenler de vardır. Kurdukları hükümet 1500-962 tarihine kadar devam etmiştir. Nice yıllar Rusyalıları vergiye bağlı bulundurmuşlardır. Fakat sonunda aralarına düşen tefrika dolayısıyla o tarihten itibaren mahvolmuşlardır.

Servet ve rütbe ile yükselen büyüklere asla yüz vermemiş, benimle de evlendikten sonra bir yastığa baş koymuştu. Fakat sonunda her güzel gibi o da, bu dünyadan göç etti ve benim bütün varlığımı yağmaya verdi. Eğer sevgilim bu dünyadan gitti ise, Allahım, Türk olan çocuğumu artık sen koru!

Nizâmi'nin Oğlu Mehmed'e Nasihat Etmesi

Bak! Ey, benim yedi yaşındaki gözümün bebeği! Ey, bana "Kaabekavseyn²²⁵" makamında olan yavrum! Seni, ben besledim fakat rızkını Allah verdi. Senin üzerinde benim değil, Allah'ın lütfu vardır. Bu çocukluk devrinde neşe ile gül, zira biz de birkaç gün gülmüştük. Sen yarın büyüüp de ilim ve kemal sahibi olunca, meclislerde hikmet ve irfan ışıkları saçacaksın! Boş ve manasız şeylerden vazgeç. İlahi bir ilim öğrenmeye çalış! Ve öyle bir kemal sahibi ol ki, akıllı kişiler; "Nizâmi'nin çocuğu ne zeki şey!" desinler.

Hüsrev'in, Rüyada Hazreti Peygamberi Görmesi

Gecelerini uyanık geçiren o söz üstadı, şöyle anlatır:

Hüsrev'in akıbetinin bu şekilde tecellisi, şu sebeptendir: Gecelerden mehtap gibi parlak bir gecede Hüsrev, rüyasında Muhammet Mustafa'nın yüzünü görmüştü. Muhammet Mustafa, bir Arap atının üstünde mücessem bir nur gibi duruyordu.

²²⁵ Ayet: "Araları iki yay kadar veya daha az kaldı" Hazreti Muhammed Mustafa'nın Miraçta dergâhı uluhiyete olan kurbiyetinin derecesi beyan buyrulmaktadır, ayet Arap âdeti üzere varit olmuştur. Büyükler harpten sonra barışıp muahede yapınca yaylarını çıkarırlar, birbirlerine yaklaşırlardı.

Saçlarını bir kement gibi örmüştü. Tatlılıkla Hüsrev'e:

- Ey civanmert, dedi, İslam dinine gir ve küfürden vazgeç!

Hüsrev, o mübarek zata şu cevabı verdi:

- Başsız kalmadıkça tuttuğum dinden dönmem!

Gazaba gelen süvari, Hüsrev'e hiddetle bir kamçı vurdu ve atını oradan sürdü.

Hüsrev, tatlı uykusundan uyanınca, beyninden ateş gibi bir duman çıktı. Korkudan üç ay hasta yattı. Üzüntüsünden ne gece ne de gündüz uyudu. Bir sabah, uykusuzluktan çok sinirliydi. Yatak odasında Şirin'e: "Kalk, dedi, gel de seninle hazine odalarındaki insana ferahlık verecek şeylere bakalım. Itırdan, cevherden ve ipekten hazinede ne varsa, gözden geçirelim. Onlardan fakirlere sermayeler bahşedelim ve bu suretle vicdan istirahati duyalım."

Düşünüşleri bir olan iki sevgili hazinelerin olduğu tarafa gittiler ve cevherlerin çokluğundan boş bir yer göremediler. Key-hüsrev zamanından Hüsrev devrine kadar saklanmış ne kadar mücevher ve yadigâr varsa torbalar ve deri sandıklar içinde, açılmaz kilitler altında bulunduruluyordu. Hüsrev'in kırk hazinesi vardı ki, bunlardan onda biri meydanda, diğerleri gizli idi. Her girdikleri hazinede ancak ortada olan şeyi görebildiler, diğer gizli olan hazinelerini işaretlerini, deftere bakarak aramak istediler.

Hazinedarlardan onların kilitlerini istediler. Hazinedar başı kilit ve defteri huzura getirdi. Yeryüzü cevherlerin ağırlığını çekemez olmuştu. Padişah, gizli olan hazineleri ve her hazinenin kilidi üzerinde anahtarı görünce orada gözüne bir güneş kadar parlak halis altından bir kilit ilişti. Hazinedarlardan o hazine kapağının anahtarını istedi, çünkü o kilidin anahtarı üzerinde yok-

tu. Hüsrev'e hazinenin yerini gösterir işaretli bir kâğıt verdiler. Padişah işareti anlayınca yerin kazılmasını emretti. Sert bir taş-tan daha katı olan toprağı kazdıkları zaman ortaya bir oda çıktı.

Odanın içinde mermerden, kapaklı bir sandık ve o ağır sandığın üzerinde de altın bir kilit bulunuyordu. Padişahın emriyle o kapıyı da açtılar ve o kilitli olan şeyi dışarıya çıkardılar. Halis gümüşten bir tılsım ve onun üzerine konulmuş altın bir levha buldular. O altın ve gümüş karışık levhaya yine gümüş ve altın ile bir şekil resmedilmişti. Okuması için bir ihtiyar çağırdılar, çünkü padişah onu okumaktan âciz kalmıştır. İhtiyar, o şekli tetkik edince şunları söyledi:

“Erdişir Babekân²²⁶ adındaki padişah, zekâsı itibarıyla zamanındaki akılların en ileri olanı idi. Feleğin ve yıldızların esrarını biliyor, bu ilimlerde derin bir bilgiye sahip bulunuyordu. Seyyarelerden şu yolda hüküm çıkarmıştı: Şu kadar asır sonra şu şekilde biri çıkacak ve Arap ülkesini hükmü altına alacaktır. Onun konuşması güzeldir. O kahramandır. O işini başaracaktır. Kendisine güvenilir, ahbine bağlıdır, doğru sözlüdür. Mucize ile yıldızları kendine muti kılar. Dini ile peygamberlere sonuncu olur.

Milletlerden padişahlığı alır ve saltanat onun dinine geçer. Onun şeraitini göz önünde tutan kimsenin padişahlığı elinde kalır. Layıktır ki akıllı insan ona hemen teslim olsun! Zira onunla savaşmak ziyan, barışmak kârdır.”

Padişah o şekle bakınca, korku ve heyecan içinde kaldı! Titrek bir sesle: “Bu parlak şekil, dedi, tıpkı gece rüyada gördüğüm süvaridir.”

²²⁶ Erdişir Babekân: İran hükümdarlarının 4. tabakasını tesis eden hükümdardır. Kurduğu sülale dört yüz yirmi altı sene devam etmiş ve bu müddet zarfında yirmi sekiz hükümdar gelip geçmiştir.

Padişah, öyle gazaba gelmişti ki, az kalsın deli olacaktı. Cihanı dolaşan seyyahlara:

- İçinizde böyle bir kimseyi gören var mıdır, diye sordu. Seyyahlar, Hüsrev'e şu cevabı verdiler:

- Bu görünen suret ki, gönle göz, göze nur bahşeder; Mekke toprağını amber kokulu yapan, o pak peygamberden başka kimseye benzemez. Onun adı Muhammet'tir ki, Allah onu kulları arasından seçmiştir, onun dili cihanın kilidine bir anahtardır.

Padişah, o hazineden müteessir olarak dışarı çıktı. O, peygamberlik cevherinden ötürü başına taş düşmüştü. Şirin, padişahı hiddetli ve o güzel suretten dolayı perişan bir hale geldiğini görünce ona:

- Ey, bilgisi ve kahramanlığı ile nam alan! Ey, Keykubad tah-tının ve tacının şerefi olan, dedi, bizden evvel saklanan bu suret için bilirsin ki, boş yere söz söylememişlerdir. Bizden bu kadar yıl önce, bu mesele hakkında göğü ve yıldızları tetkik etmişler ve bu sureti meydana getirmişlerdir. O, hakikaten büyük bir peygamber ki, daha evvel kendinden bahsetmişler. Hususıyla elinde ilahî bir fermanı vardır ki, onun dininin doğruluğuna şahadet eder. Böyle bir din oyun olamaz ve ona karşı büyüklük göstermek yakışık almaz. Eğer padişah, onun dinine rağbet ederse, saltanatı emniyette kalır ve ilerisi tehlikesiz olur, Allahın cezasından kurtulur ve ebedi bir saadete mazhar olur. Adı da dünyada iyilik anılır, padişahlık onun neslinde baki kalır.

Hüsrev, Şirin bu sözlerine şu tarzda cevap verdi:

- Doğru söylüyorsun, hem bu iddiaya ortada bir delil de vardır. Fakat Allah'ın, kâinatı yarattığı andan itibaren, benim ecdadımın bir dini vardır, ecdadımın dinini nasıl bırakayım?

Geçen padişahlardan utanırım! Bunu gönlüm ister, fakat

bahtım müsaade etmez! Talihli o kuldur ki bahtı ona yardım eder.

Talihin, Hüsrev'e ram olup ta, ünü, bütûn afakı tuttuğu, bir zamanda bizim peygamberimiz, Muhammed Mustafa, kahir hüccetlerle peygamberliği cihana ilan ediyordu. Bazen ay'ı iki-ye²²⁷ bölüyor, bazen onu gökten indirip hırkasında²²⁸ saklıyordu. Bazen, o, bir kayaya sır söylüyor, bazen bir taş ona cevap veriyordu.

Kudret ve ulviyeti, dağı yerinden oynatıyor, heybeti toprağı yel gibi uçuruyordu. İhsanı hazineleri değersiz bırakıyor, rüzgârı kalplere hayat veriyordu. Halka, davet şerbetini sunuyor, her ülkeyi hidayet sofrasına çağırıyordu. O yüce peygamber, lütfu ihsandan bir koku tertip olunmasını ve her hükümdarın adına bir mektup yazılmasını emretti. Bir ferman ile Habeş'e taptaze bir hayat ve bir güzellik verdi. Acem'e nokta ile bir siyah ben koydu. Necâşi'nin²²⁹ mektubu tamamlandıktan sonra Hüsrev'in adına da bir mektup yazdırdı...

Peygamber'in Hüsrev'e Mektup Yazdırması

O Allah ki varlığı yaratmıştı, vücudu sonsuzluğa kadar lütfu

²²⁷ Hırkasâzi: "Şakkulkamer: Ay yarılmaması" mucizesinden kinayedir. Ayette buyrulmuştur ki manası "Ay, kıyamette yarılacaktır!" demektir. Mucize olmak üzere filen yarılmıştır.

²²⁸ Hırkabaâzi: yine mucizattan olarak ayın, gökten inip Muhammed Mustafa'nın mübarek hırkalarında gök gizlenmesinden kinayedir.

²²⁹ Necâşi: Habeş hükümdarlarının unvanıdır. İslamiyet'in ilk anlarında Kureyş'in ezasından Habeşistan'a giden ashabı kiramı kabul ederek onlara güzel muamele eden Habeş hükümdarının adı Eshame'dir.

ihşan bahşedicidir. O, bir kadimdir ki, evvelinin iptidası yoktur. O, bir hakimdir ki, sonunun intihası yoktur. İlâhi sıfatlarının tasarrufi ile dudakları diker, akıl eğer ses çıkaracak olsa hemen yanar. Eğer dünyada ki bütün zahitleri cehenneme atarsa hüküm onundur, eğer gamlı bütün günahkârları cennete gönderirse kimden korkusu olabilir? O'nun Tanrılığına 'Bundan ötürü' veya 'Şöyle olacağından' diye bir sebep yoktur. Bunun için alıp vermek de yalnız ona mahsustur; buna asla hayret edilmez! Nemrut gibi koskoca bir taç sahibini, bir sivrisinekle öldürür, Eyüp Peygamber gibi bir zata karınca ile gıda verir.

Anka'nın kuvvet ve azametini yok eder, bir pervaneye kudret ve muzafferiyet bahşeyler. Eğer şükreden bir insan isen, ona şükret, hakikat âşığı isen onu tanı, kâfi!

O'nsuz olan her hatıra gelen şeyden dilini tut! O'nun yolunda olmayan her şeyden vazgeç! Ortaya attığın her davada, hâkim odur! İstedığın her manada, padişah odur! Kendi kudretinden bahsetme, zira kudret, Allah'ındır! Sen, bir ferman kulusun, ferman o padişahlar padişahınındır! Uluhiyet, bu âciz kulların işi değildir, uluhiyet yalnız ona layıktır. Sen ey âciz -ki adın Hüsrev'dir- şayet yüz Câmicihannüması olan bir Keyhüsrev'de olan mademki mahluksun, sonunda ölmeyecek misin?

Ölümün elinden canı nasıl kurtaracaksın? Kim bilir ki, bu dünya zindanındaki bir avuç toprak olan mahlukun, kafasında ne gururlar ve ne hileler vardır. Eğer padişahlık ölümsüz olsa idi, ne kadar davalar Tanrılığa kadar ileri giderdi. Kendini görme, zira kendini gören, hakikatte bir kördür! Allah'ı gören bir insan ol ki, kendini görmek hüner değildir! Kendine kıymet verme! Zira kâinatın azametini dikkat nazarına alırsan o zaman

hiçliğini anlarsın. Yeryüzü kâinattan bir zerredir ve o zerrenin dörtte biri de, mahlukatın barınağıdır. Acem Irak'ı ise, barınaktan bir parça, Medayin de, o parçadan bir şehirdir. O şehrin her evinde bir insan vardır, işte sen de, o insanlardan gaflette olan bir şahıssın! Şimdi, kendi naçiz varlığıyla, kâinat arasındadır irfan nazarıyla bir kıyas yap ta, uluhiyeti tazim için bütün varlığın mahvolup gitmekten başka elinden bir şey gelmediğini gör! Ayaklar altında sürünüp giden âciz bir varlıktan yücelik ve ebedi bir kudret beklemek, ne kadar manasızdır! Ne kadar olmayacak bir şeydir! Kabul et ki, kâinatın bir Allah'ı vardır ve o, ne yeredir ne de bir yere muhtaçtır. O, bir Allah'tır ki, insana ulviyet ve şeref verdi, beni insanlar üzerine peygamber gönderdi. Ateşe tapmaktan vazgeç! Şeriat cennetini gör de, cehennem yolunu bırak! Bu İslam bahçesinde tavuslar gibi salın ve pervane gibi ateş ile dağlanmaktan kurtul.

Mecusi'nin ateşgedesi, duman içindedir ve ateşi yakan kimse Nemrut olur! Ateş içinde kalmışsın, bu ne kadar fena bir şey! Müslüman ol da ateşten selamette kal!"

Mektup yazılıp bitince kâtip onu "Muhammed" adıyla mühürledi ve sûratle giden bir elçinin eliyle de o mektubu Hüsrev'e gönderdi. Elçi o yeni mektubu gösterince, Hüsrev'in kanı gaptan coştı. O fermanında okuduğu sözlerden afyon yutmuş gibi kendini kaybetmişti. Hiddetinden tüyleri diken diken olmuş, asabiyetinden bütün vücudu ateş keşilmişti. Âlemi nur içinde bırakan, o unvana gözü ilişince, kuduz köpek dalamış bir insanın şu görmesi gibi çılgınlaştı! Mektubun başında dehşet verici siyah bir yazı gördü: "Muhammed'den Perviz'e" diye yazılmıştı.

Padişahlık gururu, onu çileden çıkardı: "Ne cesaret, dedi, benim gibi bir padişahla boy ölçüşüyor? Kimin haddidir ki bu

kadar satvetimle beraber kendi adını benim adımın üstüne yazsın!”

Hüsrev'in yüzü hiddetten kendi ateşgedesi gibi kızarmıştı. Hiddetinden fena düşündü ve fena bir iş yaptı: Gururunu kıran o mektubu parçaladı. Mektubu değil belki kendi varlığını parçaladı. Elçi o hiddeti görünce kendi varlığını parçaladı. Elçi o hiddeti görünce döndü, yola düştü. Manasız bir duman veren o hiddet ateşinden, uyanıkların hidayet güneşi olan Hazreti Muhammed'i haberdar etti. O risalet güneşi, duayı bir pervane gibi uçurdu ve o dua yüzünden Acem'in saltanatı temelinden çöktü. Kısra'sının tacı başından düştü. Muhammet Mustafa'nın mucizelerinden biri de: Hüsrev'in o yüce saltanatının mahvolup gitmesidir. Felek, onun tahtını altından çekti ve onu öldürmek için oğlunun eline hançer verdi. Ansızın gökten bir saika geldi ve sarayının bir tarafı yıkıldı. Dicle üzerine kurulmuş demir bir köprü vardı, bir sel geldi, o köprüyü götürdü. Ateş saçan bir samyeli çıktı, ahırda ne Şebdiz kaldı, ne Gülgün... Askeri Zikar²³⁰ savaşında mahvolup gitti, karakuşunu güvercin gagaladı!

²³⁰ Harbi Zikar: Araplar ile İranlılar arasında vuku bulmuş bir muharebedir. Hüsrev Perviz, Hire meliklerini yurtlarından tart edince kendisini Arabistan'da kudret ve kuvvet sahibi olmuş zannediordu. Halbuki Hire hükümdarı Nûman ibni Münzir'in katlinden dolayı Arap kabileleri gücenmiş, İran devletine dış biliyorlardı. Neticede harp oldu, Hüsrev Perviz gazaba gelerek meşhur Arap kabilelerinden "Beni Bekir"i mahvetmek üzere Hire'ye bir ordu sevk etti. Bu orduya bazı Arap kabileleri de katılmıştı. Kûfe civarında "Zikar" denilen yerde gayet kanlı bir muharebe oldu. Ve İran ordusunun perişanlığıyla sona erdi. İranlıların pek çoğu kırıldı, kaçanları da susuzluktan telef oldu.

İranlıların bozulduğu o gün Hazreti Peygamber Efendimiz huzuru

Elinde sopa ile bir adam içeri girdi ve hiddetle o sopayı tuttu kırdı, Hüsrev'e de: Şu acı sözleri söyledi: "Ben, o çelik elliyim ki, senin dinini işte böyle tahkir ederek ortadan kaldırdım!"

Hüsrev'in saltanatında Hazreti Muhammed'in mucizelerinden işte böyle pek çok ibret sahnesi görüldü. Sen, o taş yürekli-
lere bak ki bu mucizeleri gördüler de, İlahi bir dini tasdik etme-
diler. Her ne kadar güneşi görmek için bir mâni yoksa da, göz
kör olunca fayda vermez. Hidayet, mucizeyi işte böyle yürüttü,
fakat kötüler inayetten mahrum kaldılar. Korku ve ümit baka-
mından ne yüce bir peygamberlik ki, Feridun'un ve Cemşid'in
saltanatına son verdi. Ne haşmetli bir şeriat sahibidir ki, tacının
heybetinden her hükümdar boynunda, onun haraç tokasını ta-
şır. Ne eşsiz bir güzeldir ki, yedi iklimin sultanıdır ve balıktan
aya kadar bütün varlık onun kölesidir.

Ne parlak bir hidayet ayıdır ki, toprakta uyuduğu hal-
de yerden göğe kadar onun nuru kaplamıştır. Ne heybetli bir
şehsuvardır ki, kâinat onun tozunu gözüne sürme çeker. Esrar
âleminin ne "beliğ bir kafilesalar"ıdır ki, kıyamete kadar söze
meydan okuyacaktır. Sabahleyin yeryüzünde saltanat davulunu
vurdurur, akşam olunca da tahtını göklere kurdurur.

Peygamber'in Miracı

O mübarek zat, bir gece Ümmü Hani²³¹'nin evinde hal-

saadetlerinde bulunan "Ashab-ı Kiram"ına "Bugün Arap, Acem'den
intikam aldı" buyurdular. O günün tarihi kaydolundu. Zikar
Muharebesi'nin haberi gelince hesap edildi, muharebenin o gün
İranlıların mağlubiyetiyle sona erdiği anlaşıldı.

²³¹ Ümmü Hani: "Fahite Binti Ebu Talip" Hazreti Ali'nin hemşiresi ve
Hübeyre ibni Amir'in zevcesidir. Mekke'nin fethi günü kocası firar

vete çekilerek yüzünü bu fani dünyadan gizledi. Cebrail²³² Beyt-i Mâmur²³³'dan geldi, şimşek hızlı nur Burak²³⁴'ı getirdi. O Burak'ın bir çiçek bahçesini andıran güzel bir yüzü, gemsiz bir başı ve dağsız bir sağrısı vardı. Bulut değildi, fakat nisan bulutundan daha çok inci saçıcı vardı. Rüzgâr değildi, fakat bahçe rüzgârından daha hızlıydı. Egeri, derya kadar cevherle işlenmişti. Ona hiç kimse binmemişti. Kavi sırtlı, ağır nallı, hızlı gidişliydi. Bakışı keskin, yol alışı süratliydi. Cebrail, o Burak ile risalet şahının huzuruna geldi. Fahri Âlem bir kuş gibi Medine'den uçtu, Mescid-i Aksâ²³⁵'nın en son noktasına erişti.

ettiği halde kendisi İslamiyet'e gelmiş ve sahabiyat sırasına girmiştir. Bu mübarek kadından kırk altı Hadis-i Şerif rivayet olunmuştur. Hazreti Ali'nin bu künye ile bir kızı vardır.

²³² Cebrail: Dört büyük melaikeden biridir ki "enbiyayı izam"a vahiy inzaline memurdur.

²³³ Beyt-i Mâmur: Semavatta lahuti bir makamı mukaddes, Kâbe-i Mükerreme'de hacıların çoğalması ile daima mamur olduğundan bu ismi almıştır.

²³⁴ Burak: Miraç gecesinde Fahri Risalet Efendimizin binmelerine tahsis olunan mukaddes binek.

²³⁵ Mescid-i Aksâ: "Beyt-i Mukaddes" Kudüs-i Şerif'te Hazreti Davut ile Hazreti Süleyman'ın inşa ettirdikleri tarihi bir mabedin ismidir. Bu mabedin uzunluğu atmış genişliği yirmi ve yüksekliği otuz ziradır. Mihrabı üzerinde zeytin ağacından iki "Melek-i kerrûbi" timsali, diğer bazı yerlerinde de birtakım melaike ve çiçek resimleri vardı. Kapıları ile direklerine on bin okka gümüş ve bin okka altın kaplamıştı. Bu mabedi evvela Hazreti Davud tesis etmiş. Hazreti Süleyman Aleyhisselam cülusundan sonra yedi senede ikmal etmişti. Milattan dokuz yüz doksan bir sene evvel resmi küşadı icra kılındı. Ve "Tabuti Ahd" büyük ve muhteşem bir alay ile "Sahyun"dan getirtilip mabedin içinde yapılmış olan hususi mahalle konuldu. Ve Cenabı Hakka şükür makamında yirmi iki bin sığır, yüz yirmi

Orada enbiyaya kendi kıblesini gösterdi. Fakat, Emanet sıfatının üstünlüğü sebebiyle enbiya ona iktida etti. Bu mukaddes vazifeyi gördükten sonra, Allah'a giden yolda ilerlemeye başladı. Keskin akıllıların fikri gibi süratle bu yeşil âlemden dışarı çıktı. Bir cennet rüzgârı gibi gemiyi bu girdaptan kutup sahiline getirdi. Feleğin, kalbgâhı olan Akrep burcunu yarıp geçti, Esed burcuna doğru yükseliyordu. Mecerre (Samanyolu) onun Burak'ı önünde saman taşımaktaydı. Cevza burcu ona iştiyaktan parça parça olmuştu. Asuman, nail olduğu mazhariyetten hadise oklarını atmaya unutmuştu. Dört unsurdan geçti, Benatünnaş²³⁶'tan daha yükseklere gitti. Müşteri'ye saadet tacı verdi, cemali ile güneşin nurunu kararttı. Gökyolunu tutan şeytanları kovmak için okluğundan Cevza'ya bir ok verdi. Yusuf gibi Delv burcunda bir şerbet içti. Yunus gibi bir müddet Hût burcunda durdu. Süreyyâ, rikabında hayrette kalmış ve emirberlik için omzuna hamail bağlamıştı.

Altında Nesriâtir kanat açmış ve bundan ötürü Nesrivâki gibi geri kalmıştı. İlahi kurbiyete vasıl olmak iştiyakı ile gözü, gök bahçesinin çeşit renkli çiçeklerine bakmıyordu²³⁷. O yeşil

bin koyun kurban edildi. Beyt-i Mukaddes, milattan beş yüz seksen yedi sene evvel ikinci Buhtunnasır eliyle tahrip olunmuş ve yetmiş sene sonra Keyhüsrev tarafından yeniden inşa edilmiştir. Yine milattan otuz dokuz sene evvel büyük Herold marifetiyle tamir olunmuş ve miladın yüz otuz beş tarihinde Romalılar tarafından tekrar tahrip edilmişti, ondan sonra bir daha inşa olunmadı. Osmanlılar zamanında Yavuz Selim'in emriyle yerine bugün mevcut olan Camii Şerif yapıldı.

²³⁶ Benatünnaş: Kuzey kutbu cihetinde yedi yıldızdır. Perişanlıkta darbimesel olmuştu.

²³⁷ Ayet: "Peygamberin gözü bir tarafa kaymadı, sağa ve sola dönmedi"

meydandan dışarı çıkınca Burak'ı sahra sahra sürdü. O süratli uçuştan Cebrail'in kolu kanadı düşmüştü. Cebrail, onun rika-bından böyle geri kalınca yerine Mikail²³⁸ geçti. İsrail²³⁹ gelince onu da Burak'ın kanadına oturttu ve Refref²⁴⁰'in mahfesine erіştirdi. Refref'ten Tüba'nın en yüksek katına çıktı, oradan da Sidre'nin başına ayakbastı. Bir bir etraftaki ilahi nakışları gözden geçiriyor, Burak'ı sahra sahra sürüyordu. Gökleri konak konak dürüp büktükten sonra "Arş-ı âlâ", onu istikbale geldi, sonra Burak'ı bütün âlemlerin dışına sıçrattı ve Kabakavseyn tahtına bayrağı dikti. Fani olan cihandan baki olan âleme ayakbastı ve kâinatın perdesini yüzünden kaldırdı.

Cihet ve mekânı olan bir âlemden, cihetsiz ve mekânsız bir âleme uçu. Artık Muhammet mekânsız bir mekânda, nişansız bir nişan olarak göründü. İlahi kelamı vasıtasız olarak işitti, kâinatın halikını cihetsiz olarak gördü. Vücudunda her uzvu raksa başladı, gönlü, her bir tüyün altından bir göz açtı. O görüşten -ki kendine hayret gelmişti- gönlü gözünde, gözü gönlünde idi. Bir nida geldi: "Ey, dergâhımın maksudu! Her ne dileğin varsa iste..."

Fazlûinayet sarayında cimrilik yoktu. Hemen rahmet hazi-

ayet, Hazreti Muhammed'in Miraç'ta ne gördü ise hakikat üzere gördüğünü beyan hususunda nazil olmuştur.

²³⁸ Mikail: Dört büyük melaikeden biridir, mahlukatın erzakını tahsile memurdur.

²³⁹ İsrail: Dört büyük melaikeden biridir ki kıyametin kopması için "Sur"u üfürmeye memurdur. Dört büyük melaikeden biri de "Azrail"dir ki ruhların kabzına memurdur. Bu dört büyük melaikeye "Erba-i Müdebbire" denir.

²⁴⁰ Refref: Hazreti Muhammed Mustafa'nın Miraç'ta binip semaya uruç ettikleri mukaddes binek, "Burak".

nesinin anahtarını istedi. Ümmet'in günahkârları için dua etti, Allah'ta onun bütün dileklerini yerine getirdi. İlahi inayetin, kendine has olan hilatini giyince ihlas hazinesiyle geri döndü. Bir gül olarak gitmişti, şeref selvisi olarak geldi; bir hilal olarak gitmişti, bedir olarak geldi. Bütün mahlukata sevinç beratı verdi, cehennemden kurtuluş fermanı getirdi. O risalet şahının pak ruhuna bizden her an salatüselam olsun.

Nasihat ve Kitabın Sonu

Nizâmî! Kendine gel! Öyle istiyorum, öyle ki, ömrün oldukça mütevazı olasın. Deryanın yetiştirdiği inciyi görmüyor musun? Alçalış sayesinde nasıl baş üstüne çıkmıştır. Dane gibi aşağıya düşersen yükselirsin; başak gibi dik başlılık etme ki, yere serilirsin! İdareli hareket et ki, feleğin huyu serttir. Himmetle yürü ki, ömrün ayağı aksaktır. Hava zehirlenmiştir; toza, dumana katlan! Deva kalmamıştır, derdine tahammül et! Zira "Zaman" denen tabip, ilaç yerine afsun satıyor ve bu sebeple riyakârlar gibi on renge bürünüyor! Bazen: "Bu, vücuda nafidir!" diye neşter vurur, bazen de: "Safrayı defeder!" diye ekşi verir. Onun baş ağrısı ilacı, kulağı delmektir. En faydalı tedavi usulü de, kan akıtmaktır. Bu merhemlerle cerahati tutmak, bu ilaçlarla illetten kurtulmak imkânsızdır. Bu dünya beşiğinde bir çocuk gibi kendi parmağını em, sütü ve balı kendi kanından yapmaya bak! Kanaatin nasıl yapılacağını da incirden öğren! Zira o, hem çocuktur, hem memedir hem de süt... Bu yeryüzü ki, bir ziyan satrancıdır, en ehemmiyetsiz oyunu, iki "Ruh" arasında kalıştır. Satrançta "Şah", nasıl iki "Ruh" ile yüz yüze gelince mat olursa, dünya satrancında da sana o zaman yazık olur ki, toprakla yüz yüze

gelir, mat olursun! Ayağında zincir olduğu halde, bu çadırda ne dolaşıyorsun? Çöz boğazından artık şu birkaç ipi! Ayağını, bu dar ayakkabından çıkar; zira, dar ayakkabı, ayağı topal yapar!

Yürü, zira yürürsen maksada erişirsin. Hem farz et ki bu diyarı hiç görmedin. Bu diyarın bir sefası varsa, onun yanında yüz de cefası vardır. Bir gül yaprağı varsa, onun yanında yüz de dikenini vardır. Gençlik elemle, ıstırapla elden gitti, hayat, hastalıkla, üzüntü ile tükendi. Yaşadıkça rahat ve huzur görmeyeceğiz! Zira vahşi kurtlarla bir çuval içindeyizdir. Ölünce de yüz çeşit hasret dağı ile büyük kurtlardan ayrılıp kabirdeki o küçük kurtların yanına gitmek var. "Gürkan"²⁴¹dan Girman"²⁴²a kadar olan mesafe ise az değildir. Fakat bizim ile ölümün arasında kıl kadar mesafe bile yoktur. Bir başımız var, o da mahcup bir baş ki, hasretle dizimizin üstüne düşmüştür. Celladı gören bir başa

²⁴¹ Gürkan/Gürgân: İran'ın kuzeydoğusunda ve Horasan ile Hazar Denizi arasında bir nehir, bir eyalet ve bir şehir ismidir. Bunun Arapçadaki adı "Gürcan"dır ki, Allame Seyyid Şerif'in vatanı olmakla mübahidir. German Şah yakınında bu isimde iki de köy vardır; her ikisinde de büyük pazarlar kurulur.

²⁴² German: İran'da bir kıtadır. Kuzeyinde Huzistan, doğusunda Sicistan vardır. Uçsuz bucaksız çöllere, büyük dağlara ve bu dağlar arasında akan nehirlerle sahiptir. Çok miktarda buğday, üzüm ve hurma yetişir. Koyun, keçi ve deve gibi hayvanları da fazla olduğundan yün ticareti yapar.

Şal ve halı dokuyan tezgâhları vardır. Evvelce silah da imal edilmiş, 1062'den 1187 tarihine kadar Selçukilerin bir şubesi burada hüküm sürmüştür. Merkezi "German"dır.

Vaktiyle gayet mühim ve mamur iken Mehmed Han tarafından on sekizinci asırda zapt edilmiş ve tahrip olunmuştur.

Havası kışın soğuk ve sert, yazın pek sıcak ve kurudur. Evlerinin çoğunda hava almak için kuleler yapılmıştır.

da layık olan, diz üstüne düşmektir.

Bizim için göç yeri olan şehre bak! Bu, şehir değil bir zindandır bir kuyudur. Sıcaktan bir ateş gibi yandığımız zaman buzlu suya koşuyor, hava biraz soğuyunca da kürklere bürünüyoruz. Bu ayakla nereye kadar gidilebilir? Bu kanatla nereye kadar uçmak mümkündür? Bununla beraber halimize bakmaz da zulmeder dururuz; hem âciz, hem zalim... Ne tuhaf mahluklarız! Bir kimse bir karıncaya zulmetti mi, o zulmün cezasını muhakkak bir yılandan görecektir. Bir yol kenarında ben kendim gözümle gördüm ki, küçük bir kuş bir karıncayı öldürmek için hazırlanmıştı. Henüz daha gagasıyla onu yakalamadan başka bir kuş geldi, onun işini tamamlayıverdi. Bir fenalık mı yaptın? “Cezasını görmem!” deme, zira onun karşılığını vermek tabiata bir borç olmuştur. Felek, adalet aynasıdır ve o, buna layıktır; çünkü senden ne görürse onu aynen gösterir. Cihanda her sabah bir ses yükselir: “Kim bir fenalık yaparsa başkasına yapmaz kendine yapar!” Yoksa sen, bu yolun döşeyicisinden “Kim kuyu kazarsa içine kendi düşer” sözünü işitmedin mi? Kâinat sarayı başıboş bırakılmamıştır, yere ve gök sahipsiz değildir.

Denizden ve dağdan hangi taş olursa olsun içinde bir inci ve bir yakut gizlidir. İsa gibi kimin gözünde akıl tutiyası varsa her kökten bir deva çıkarır. Mademki bizim ibret gören bir gözümüz yoktur, nereden bilelim ki, bu, çiçek midir, yoksa ot mudur? Farz edeyim ki, sen bir vücut attırırsın, ödağacı da olsan sonunda yanacaksın! Şayet sen Calinus²⁴³’un ilmini de bilsen,

²⁴³ Calinus: Meşhur Yunan hükema ve etibbasındandır, Bukrat’tan sonra tıbbın en büyük mucididir.

Milattan sonra 131 tarihinde Bergama şehrinde doğmuş 200 tarihinde Aristo’nun kitaplarını okuduktan sonra tıba süluk eyle-

ölüm gelince Calinus'a döneceksin. Mademki sonunda âcizler gibi ölmek vardır, ha Yunanlı Eflatun olmuşsun ha o Kürt! En iyisi odur ki, şu nasihati hatırdâ turalım da ölmeden evvel ölelim. Zira bu sırra mazhar olan kimse ancak minnetten, kurtuldu, tuti de bu tedbirle kafesten halas buldu.

Eğer Felek denilen bu sert derili şey bir ihtiyar kurt ile, yüz yemine üzerine Yusuf gibi dost da olsan, sonunda seni öyle öldürür ki bir gözün güler, bir gözün ağlar. Yoksa, bir kan ve kemikten ibaret olan âciz varlığıyla bu vahşi Felekle beraber kalacağını mı zannediyorsun? Bu vücut şişesine daha ne kadar su dökeceksin? Bu vücut kalburu ile daha ne kadar, şunu bunu eleyeceksin? Bu fani âlemde ebedi olarak kalmak, yoktur! Vakti gelip de hayat sona erince de bütün gizli şeyler perdeden zahir olur. O zaman, gördüğün bu âlemden bir zerre göremezsin, yalnız içinde bulunduğun bu kalıp müstesna... Buradan tedarikli git, zira orada ancak götürdüğün sana fayda verecektir. İnciyi burada ara, zira orada sedeften başka bir şey bulunmaz.

Kitabımdaki bu siyah satırlar arasında gizlenmiş ne kadar mana incileri görürsün ve yine gönül çekici yepyeni bir terennüme şahit olursun ki, onun nağmeleri ruh okşayan başka nağmelerdir. Salahiyetli üstatlar güzel bir söz söylemişlerdir, söz değil

miştir. Malumatını artırmak emeliyle pek çok seyahat yapmıştır. İskenderiye'de teşrihe ait birçok tecrübe ve tahkikattan sonra Bergama'ya dönmüş ve orada uzun seneler tabiplik yapmıştır. 34 yaşında Roma'ya gitmiş, orada da tıptaki maharet ve kemalini ispat eylemiştir, telifatı pek çoktur. Fakat yalnız hayvanların teşrihi ile meşgul idi. İnsanların teşrihine muktedir olamamıştır. Bütün eserleri Arapçaya çevrilmişti, Avrupa lisanlarına da tercüme olundu ve defalarca tabedildi. Hikmet ve felsefenin piri Aristo, tıbbın da piri Calinustur.

inci dizmişler: “Eski sözler, yüzü allanmış pullanmış bir kocakarıya benzer. Şayet içlerinde değerlisi varsa onu Anka farz et!”

Geçen uzun zamanlar onların yüzlerini toza bulamış, onları sararmış birer inciye döndürmüştür. “Eski altın yeni altın kadar kıymetlidir” demem, mademki “Dakyanus²⁴⁴ altını” dedin, “Arpa tanesi kadar kıymeti yoktur” derim. Hicretten bu zamana kadar tam beş yüz altı sene geçti, güzellerin yüzüne kimse böyle bir “ben” konduramadı.

Anladım ki artık her tarafta benim kitabıma dört el ile sarılacaklardır, bunun için varlığımı bu eser uğrunda yıprattım; bu cihet, her beytimden anlaşılabilir. Bunu da, beni görmeyi arzu edenler, bu eserde görsünler diye yaptım. Eğer ben görünmeyen bir ruh isem, ten buradadır! Eğer kaybolan bir Yusuf oldumsa, gömlek budur.

Hazineyi toprak büsbütün örtmez, örtse de yalnız gözden saklayabilir, gönülden değil... Her örtülü olan şey bizim ile zahirdi, “Hızır!²⁴⁵” dersem, Hızır orada hazırır.

²⁴⁴ Dakyanus: Eski Roma hükümdarlarından. Pek haşmetli bir imparator idi. Anadolu’da eski eserlerin bir kısmı ona isnat olunur. Ashabı Kehf’i huzuruna getiren hükümdar da Dakyanus’tur.

²⁴⁵ Hızır: İsmi “İlya” yahut “Belya”dır. Harun Aleyhisselam sıbtındandır. Nübüvvet ve vilayetinde ihtilaf olunmuştur. “Peygamberdir” diyenler Şuayb Aleyhisselamdan sonra Beni İsrail’e gönderildiğini rivayet ederler. Hızır ile konuşan Musa, “Musa ibni İmran”dır. Bazı tarihlere göre Hızır, İbrahim Aleyhisselam zamanında yaşayan “Zülkarneyn-i Ekber”in dayı zadesidir. Zülkarneyn ile olan seferinde “Âbı Hayat” a kadar gitmiş ondan içerek ebedi hayata nail olmuştur. Mutasavvıflar, bu abıhayatı “İlmi Ledünni” manasına almışlar ve “Bastı kalb”den kinayedir” demişlerdir. Hızır’ın Musa Aleyhisselam ile olan ibret dolu kıssası Kur’an-ı Kerim’de mastur-

dur. Bu vakanın cereyanına Hazreti Musa'nın temennisi sebep olmuştur.

Bir gün Hazreti Musa, Cenabı Hakka: "Ya Rabbi kullarının içinde benden âlimi varsa bana göster demiş. Cenabı Hak tarafından "Vardır!" buyrulmuş. Musa tekrar: "O halde onu nerede bulayım?" niyazında bulunmuş. Bu sefer: "Mecmaulbahreyn" de, Sahre'nin yanında "balığı kaybedeceğin yerde..." hitabıyla karşılaşmış.

"Mecmaulbahreyn" için "Septe Boğazı, Afrikiye'de Süveyş Kanalı'nın açıldığı berzah; "Sahra"dan anlaşıldığına göre Kudüs'teki "Sahratullah"tır deniliyor. "Macmaulbahreyn" terkibi hakkında pek çok rivayet vardır. "İki ilim denizi demek olan Musa ile Hızır'ın içtima ettikleri yerdir" diyenler de olmuştur; fakat bu tevil için Ebu Hayyan: "Bu, Batıniye tefsirine benziyor" demiş, Nişaburî tefsirinde de bu söz reddolunmuştur. Muhiddin-i Arabi Hazretleri ve bazı "Sâdat-ı Sofiye", Hızır'ın hayatta olduğunu kaildirler. Ve buna mukabil birçok ulema da bazı hadislerle, akli ve nakli delillerle istidlal ederek Hızır'ın vefat etmiş olduğunu kabul etmişlerdir. Muhiddin-i Arabi Hazretleri ve "Sâdat-ı Sofiye", ayetteki "Rahmet" kelimesinden "Tulihayat" manasını almışlar, diğerleri ise "vahyi müeyyet" manasını çıkarmışlardır. İbni Kayyimi Cevzi ise "Hızır Aleyhisselam hakkındaki hadislerin hepsi yalandır, hayatı hakkında bir hadis bile yoktur!" demiştir. Bu bapta birçok tetkikat yapan müfessir Âlusi de Hızır'ın vefatına kail olmuş ve Muhiddin-i Arabi hakkında hüsnüzan'da bulunmuş, sofiyeye de hiçbir hususta "dah-lû tariz"de bulunulmamasını şiddetle tavsiye eylemiştir. Netice: Dış hayata göre Hızır'ın vefat etmiş olduğunda şüphe yoktur, fakat remz şairleri olan sofiyeye göre, münakaşa etmek icap etmez. Hususiyle Musa ve Hızır kıssası bir zahir ve batın kıssasıdır.

"Hidrellez" kelimesinin Hızır ile İlyas kelimelerinden mürekkep olduğunu söylerler. Hızır, karadaki biçarelerin imdadına yetişir; İlyas Peygamber de "denizdekilerin halâsına" sebep olmuş. Türkçede "Kul bunalmayınca Hızır yetişmez" sözü vardır. Buna dair bir fıkrâ nakledelim: "Bir fakir adamcağız pek bunalmış, bir köşeye oturup Hızır'ı beklemeye başlamış. Vakit saati gelmiş olacak ki Hızır

Bu manzumeyi okuyunca, Nizâmî'yi, onun satırları arasında apaşıkâr görürsün. Görünmek hususu sana nasıl gizli kalabilir ki, o, her beyitte sana bir sır söyler. Eğer yüz sene sonra da olsa, "O nerede?" dersen, her beyitten: "O buradadır!" diye bir ses yükselir. Ben, eserimle bir ipek böceğine benzedim, yapraktan ipek çıkarıp verdim, fakat kendime kıydım! Eğer bir yudum su içerde ona karşılık dimağımdan daha kıymetli bir şey vermezsem, o su bana haram olsun! Bir fikir hazinesi meydana getirmeden evvel uyuduğum, bir gece yoktur. Kapısı kilitsiz olan hazine, ben'im!

Meşakkat benim tabiatımın âdeta gıdasıdır. Zira bir fikir tanesinden irfan harmanları meydana getiririm. Başlangıçta bir avuç dane yersem, hasat zamanında, bir harman iade ederim. Binlerce "Aferin!" o toprağa ki, bir avuç arpa yer, fakat karşılık olarak bir hazine verir.

Nizâmî'ye haset eden kimsenin nefesi tutulsun! Gözleri kör olsun!

Nizâmî! Sen haset eden kimseye: "Gel de nasıl çalıştığımı, nasıl can tükettiğimi gör!" de.

Zira söylediğim her bir söz incisi için, ne emekler sarf ederim. Geceleri sonsuz bir şevk ve heyecanla, karihamı harekete geçirir ve pırlanta sözler elde ederim.

karşısına çıkmış: "Hızır benim ne istiyorsan söyle?!" demiş, adam, inanmamış ve muradını söylememiş. Hızır birkaç defa aynı teklifi yapmış ise de fayda vermemiş. Adam nihayet, "Peki, ben senin Hızır olduğunu nereden bileyim?" deyince, Hızır, "Yürüyünce böyle arkasından yeşil çimenler biter" demiş ve yürümüş gitmiş. Adam bir de baksın, yürüdüğü yerlerde hep çimen bitmiş! Demek nasip olmayınca Hızır da bir şey yapamıyor.

Bunca zahmetlerden sonra eserimi padişaha takdim ettim. Bakalım, mukarribler özürler dileyerek verecekleri cüzi bir şeyle beni nasıl baştan savacaklar.

Allahım! Kusur bulucular pusudadır, bana bir kale ihsan et ki yazılarımı görmesinler! Söz kusursuz olmaz; herkes güzel söylemek ister, fakat bu imkânsızdır. Sanattan nasibi olanlar bilirler ki, bu eser, başka bir çığırdadır, ayrı bir üslup ve ayrı bir çeşni ile, yani garip bir tarzda yazılmıştır. Eğer sen aslan isen, gariplere saldırma; zira gariplere köpekler düşman olur! Kıymetini inkâr eden ne kadar bedbahtlar, elde kılıç olarak üzerime geldiler; bana kılıç vurdular, fakat kendi hayatlarını mahvettiler!

Ve yine ne kadar söz üstatları, benim karşımda sükuta mecbur oldular, dil uzatmayı bırakıp sözüme kulak kesildiler. İsa nefeslilik, iddiasında bulunmuşlular, fakat iktidarımı görünce çamura batmış eşeğe döndüler. İnsanların hançerle saldırmalarından hiç de korkmam! Çünkü güneş kadar parlak, altın bir zırhım vardır.

Benim gibi bir yıldızdan biraz ışık aldılarsa da, güneş gibi korumak ve kayırmak hasletimden kimse hisse almadı. Zira ben, yolumun üzerinde gördüğüm bir zerreye, dört el ile sarılır, onu göklere yükseltirim! Eğer bir taş benim kâseme dokunursa hemen cevher olur, çünkü benim elmasıma dokunmuştur. Sabır ve tahammüle bak ki, kendi siyah köleme itibar eder, bir seyis gibi onun atını çekerim. Bazen bir utanmaza eyvallah eder, bazen bir serçeye: "Ne hoş avcı doğansın!" derim. Herhangi bir kargaya baksam, onun yalnız güzel olan gözlerini ararım, herhangi bir çirkine rastlasam, ona: "Güzelsin!"den başka bir şey söylemem.

Bir kulağımla acı sözler işitir, diğer kulağıma, o söyleyen için kölelik halkası takarım. Ve işte böyle bin bir müdara ile bu hayat

tufanında kandilimi sönmekten korurum! Başka memleketlerde bir istidat parladı mı, onu elbirliği ile yaşatmaya çalışırlar. Fakat burada, amber kokulu bir mum nur saçsa, onu üfleye üfleye söndürürler! Evet! Burada şeker ile beraber zehir tatmak, her zarif nükte mukabilinde acı bir söz işitmek icap ediyor! Ben, bir derya gibi etek etek inci dökmüş adamımdır! Böyle iken tariz taşlarından kurtulamadım! Fakat onların taşları, deryaya atılan bir kerpice döndü! Bununla beraber onlara asla mukabelede bulunmadım, karşımda eriyip gittiler! Halkın ağzı benim dilimden tatlıdır, halbuki kendi ağzımda öldürücü zehir kadar bir acılık var! Ben, değirmendeki o öküze benzerim ki, düşe kalka, her tarafa dane döktüğü hal de, kendi yiyecek arar. Ve yine o gülümseyişi hoş olan o şimşeğe benzerim ki, suya gark olduğu hal de kendi ateşte yanar! Ey gönül! Sen bir hazine değil misin? Yılanlardan ne üzülyyorsun? Zira hazine, yılanlardan hali kalmaz. Cennet tavusu ortaya çıkınca yılan, halka gibi cennet kapısının bekçiliğini yapar! Yılanlar, bu tavusa taş atarlar, çünkü yılanlarla tavuslar aynı kapının mensuplarıdır.

Bu yaldızlı dünya melez bir güzeldir: Babası bir Hintli, anası ise fattan bir dilber... Yaldızın altındaki örtülü şey bakırdır, yanlış söyledim: Bir hazine ve bir yilandır.

Bu eser, denizin dibine bırakılmış bir inciye, putun üstüne konmuş bir pırlantaya benzer. Sen inciye çıkar, denizi bırak; pırlantayı al, putu at! Eserimi, ateşgedeye davet ediyor sanma! Onun ne zahmetlerle meydana geldiğini anlamaya çalış.

Tacı, tahtlı şu bakir geline bak ki, başı tevhitte, sonu da, miraç ile bağlanmıştır!

Tuğrul Şahın Hakim Nizâmi'yi Çağırması

Bütün vaktimi uğruna sarf ettiğim bu kitap, sona erip de idrak ve irfan sahipleri tarafından bana tebrik mektupları gelince, “Akıl²⁴⁶ için yol birdir” sözünü hatırladım. İçinde güneş kadar parlak fikirlerin gizlendiği bu kitabı benden bin bir rica ve minnetle satın aldılar, onun şerefini göklere yükselttiler. O eserin bedeli olarak da bana o kadar mal, mülk verdiler ki inanamaz oldum. Top top nefis kumaşlar ki, miskten başka bir koku görmemiş. Şahane yürüyüşlü soy bir at ki, altın gemli elmas gerdanlıklılı... Beni taltif hususunda hazinelerden bahsolunuyor, on köle, beş cariye verilmesi söyleniyordu. Fakat bu vaatler, bak, nasıl geri kaldı? Bineğin nasıl sakatlandı da yüküm ortada kalakaldı. Bu kitabın caizesini verecek olan Cihan pehlivan, bu cihandan nasıl göçtü ise, söz ekinliğini de biçilmeden öylece bıraktı. Bu bahtsızlıktan ötürü daima üzülüyor, bir mum gibi eriyip gidiyordum. Bu sırada ansızın, elinde mektup bulunan bir postacı yanıma geldi ve telaşla selam verip, oturduktan sonra şunları söyledi: “Otuz gün için hemen yola çık! Zira Padişahın otağı buraya otuz fersah yaklaştı. Seni birkaç gün için görmek istiyor, Sakın bu fırsatı kaçıрма!” Sonra, “Bu, padişahın fermanıdır, sana hem yol ruhsatıdır, hem yol muhafızıdır” diye bana bir zarf verdi. Padişahın fermanını başıma koydum, üç defa öptükten sonra zarfı açtım ve fermanı dikkatle okudum. Artık işim yoluna girmişti. Padişaha ubudiyetimi arz etmek fikri ile hemen yerimden fırladım, atın sırtına atladım. Hayvanımı sahra tarafına öyle hızla sürüyordum ki, bir kuş gibi uçuyordum. Yol almaya doyamıyordum. Altındaki hayvan ise, benden daha coş-

²⁴⁶ Meşhur bir söz: “Akıl için yol birdir.”

kundu. Atın üstünde eğile kalka yolun başına doğru ilerliyordum. Yolda, her konak yerinde padişah için edilen duaları işitiyordum. Taze su içtiğim her çeşme başında, padişaha şükranımı tazeliyor, memleketin rüzgârı dağlardan ve ırmaklardan estikçe padişahın saadetine dua ediyordum. Adım adım yaklaştıkça, o yüksek huzurun misk kokusunu daha fazla alıyor, altımdaki toprağın bir amber kesildiğini hissediyordum. Yol zahmeti bilip de padişahın otağına yaklaşıncı huzura çıkıp yer öpmek istedim. Perdeci başı içeri girdi ve padişaha bu dileğimi söyledi. Sonra müsaade almış olacak ki, beni otağın içine aldılar, bu kulu o yüksek makamla şereflendirdiler. Padişah, parlak bir güneş gibi oturmuştu. Başında Keykübâd'ın tacı, altında Cemşid'in tahtı vardı. Felek, o huzurda yer öpmeye susamış, ay, bekçilerin mızraklarından bu şerefe nail olamamıştı. Tacının heybeti, cihangirin ziyasıyla kâinatı nur içinde bırakmıştı. "Saksin"²⁴⁷den "Semerkand"a kadar bütün hudut muhafızları otağının nöbet yerlerinde kemer bağlamışlardı. Otağın kapısı, ülkelerden gelen haraç yüklerine açılmış, yükler, boşaltılmak için develer üzerinde sıraya konulmuştu. O devletli, öyle bir deryadır ki, bazen keremle dalgalanır, bazen de gazapla...

Padişahın meclisinde "Kızılşah" da hazır bulunuyordu ki, başına tacı, o yüksek varlığın sayesinde giymişti. Meclis, cennet bahçelerinden bir bahçe idi. Ağzlarına kadar şarapla dolu duran büyük kaplar, âdeta birer küçük havuzu andırıyordu.

Onun cömert eli, bir kimseye ihsanda bulundu mu, bazen bir şehir, bazen bir şehrin haracını verirdi. Kapısındaki bekçilerin kılıçları bir kale meydana getirmişti ki, "Kadirhan"a bile o

²⁴⁷ Saksin: Türkistan şehirlerindendir.

kapıda izin yoktu. Sazın ve Erganunun coşkunu, nağmeleri “Zühre”nin çarkına erişmişti. Sazende, perdelere yol vermiş, ipekler giyen sakiler neşeden yakalarını yırtmışlardır. Çalınan makamlar ayrı ayrı ise de, ruha gıda vermede hepsi müttetikti. Güzeller, Nizâmi’nin gazellerini saz ile beraber yanık yanık terennüm ediyorlar, sakiler, ellerinde şarap, durmadan sunuyorlardı. Padişah şarap içmiş fakat düşmanı sarhoş olmuştu. “Nizâmi geldi!” diye haber verilince padişahın neşesi büsbütün arttı. Benim zühti takvama hürmet gösterdi. Fakat bunu, hakiki bir zahit olduğumu bildiği için yaptı, başındaki yün külahtan ötürü değil! Hemen şarabın ortadan kaldırılmasını ve bana saygı gösterilmesini ferman buyurdu. Sakilerin hizmetine son verdi, mutripleri dağıttı: “Bugün, dedi, sazı ve şarabı bırakıp akşama kadar Nizâmi ile berber bulunacağız! Onun şiirinin nağmeleri, saz nağmelerinden daha hoştur, onun sözleri baştan başa bir terennümdür. Mademki Hızır geldi, şaraptan vazgeçelim de abıhayatı Hızır’la bulalım.”

Ondan sonra perdecı başı geldi ve bana şu sözleri söyledi: “Ey, her ilim ile çift ve benzerlikte tek olan, içeri gel!”

Titreyen bir söğüt yaprağı gibi içeriye girdim. Başım önüme düşmüştü, mahcup ve bitkin bir halde idim. Yeryüzü gibi onun ayağını öpecektim. Bir de baktım, bir asuman kadar heybetli olan o zat, yerinden kalktı; iltifat ederek beni yanına oturttu. Bana Süleyman Peygamber’in karıncaya gösterdiği muameleyi gösterdi. Ben, onun vakar ve heybeti karşısında heyecana düşmüştüm. Zira iki âlemi kucaklamış gibi olmuştum. Ona saygımdan ayakta durdum. Fakat o, teveccüh gösterip “Otur!” deyince oturdum. Padişah müsaade verdikçe konuşuyor, onun beğene-

ceği sözleri söylüyordum. Öyle latif sözler ki, “Rıdvan²⁴⁸” işitse beğenir, “Malik²⁴⁹”ın kulağına gitse gülerdi. Öyle nasihatler ki, padişahlara yakışır, öyle tavsiyeler ki, onlarla müşkül kapılardan açılır. Öyle neşe verici sözler söylüyordum ki, meclistekiler katılırcasına gülüyorlardı. Onları bazen bir bulut gibi ağlattım, bazen bir gül gibi neşe ile güldürdüm. Öyle konuşuyordum ki, padişah sık sık “Aferin!” diyordu. Orada bulunanları hikmet ışıkları ile aydınlattım. Sözlerim sakileri hayret içinde bırakmış, hanendelere şarkılarını unutturmuştu.

O sırada içeriye “Râvi²⁵⁰”, geldi. Öyle methûsena incileri saçtı ki, meclis bir hazineye döndü. Padişah, şiirlerimi dinledikçe hoşlanıyor, zevk içinde kalıyordu. Hikâyeye en tatlı bir yere “Hüsrev ile Şirin” bahsine gelince padişah elini omzuma koydu, bana o kadar iltifat etti ki, mahcubiyetimden eridim, bittim! Tebesüm ederek -mahza bir lütuf olarak- hikâyem hakkında konuştu ve bana şu sözleri söyledi:

- İnci dizisi gibi bir eser meydana getirmişsin. Sanat hususunda sözün hakkını vermişsin. Pek çok tetkikat yapmış, eser ile tarihimizi yenilemişsin. Bu kadar şirin bir süvari olan ve güzel bir duvağa bürünen bir gelini mademki bize takdim ediyorsun, sana ne mükâfat verelim? Sana bir geçim vasıtası vermek hem bana hem kardeşime anamızın ak sütü gibi helal oldu! Bu, bizim üzerimize artık bir farzdır! Kardeşim ki, o cihanın en kudretli bir padişahı idi ve cihanda hem padişah hem pehlivandı! Sene-

²⁴⁸ Rıdvan: Cennetin muhafızı ve kapıcısı olan meleğin ismidir.

²⁴⁹ Malik: Cehennemın muhafızı ve kapıcısı olan meleğin ismidir.

²⁵⁰ Ravi: Nakil ve rivayet eden manasınadır. Hadis, şiir ve tarihi kısasa nakleden kimse: eskiden padişah huzurunda şairlerin şiirlerini okuyan zat.

lerce emek sarf ettiğin bu kitap için mükâfat olarak altın ve mücevherden sana ne vermişti? İşittim ki, seni taltif için, kendi has mülkünden sana iki köy temlik etmiş! Söyle bakayım, o köyleri sana verdiler mi, yoksa vermediler mi? Köylerin fermanlarını gönderdiler mi, yoksa göndermediler mi?

Anladım ki, kerem deryası ihsanda bulunacak ve kulunun işini yoluna koyacak, bu harap olmuşu mamur edecek, bu düşkünün elinden tutacaktır. Bahtı gibi parlak bir methüsenada bulundum ve tahtın etrafını söz cevherleriyle süsledim. Saltanatı için de dua ettikten sonra onu feleğin oyunlarından haberdar ettim ve dedim ki:

- Ben, bu sanat mahsulü esere başlarken, “Sonunda bir mükâfata nail olurum...” diye düşünmemiştim! Bu tatlı hikâyeyi yazmaktan biricik maksadım, padişaha bir dua vesilesi bulmaktır. Mademki padişahın hayır duası ile dilim murada ermişti, artık “Şeker ve Şirin” kıssasını ağza ne alayım? Evet, buyurduğunuz şeylerin, kendi mülkünden verilmesini, daha evvel saadetli padişah emir buyurmuştu. Lakin onun, bu âlemden intikali, yalnız bana değil, bütün dünyaya zarar oldu! Fakat mademki onun yerinde senin gibi bir padişah ve memleketin ziyneti olan şehzadeler vardır, o kıymetli bahşişlerle ben yine memnun edilebilirim.

İçten gelen bir hulusla ettiğim bu dua ve senalar, padişahın hoşuna gitti, hulus ve samimiyetimi anlayınca da “Hamduniyan” köyünü bana ihsan eyledi. O köyün benim mülküm olduğuna ve soyumdan geleceklerin de mülkü olacağına dair bana bir ferman verdi ve Kızılşah’ın mührünü basarak onu benim adıma şu sözlerle tescil ettirdi: “Bu köy, tamamıyla Nizâmi’ye ve onun torunlarına bağışlanmıştır. Bu mülk, bir karşılık mukabili olma-

dan kayıtsız-şartsız kıyamete kadar onun mülküdür. Eğer bir kimse bu hakiki temlike inanmazsa, onun davacısı ben, hâkim de Allah olsun! Eğer bir soysuz ona dokunacak olursa, korkudan kurtulmasın! Dünya durdukça da ona ve soyundan geleceklerle lanet olsun!”

Bu garibin işi yoluna girince hazinenin kapısını açtı, içimi ilahi bir kuvvetle dışımı da şahane hilatlerle süsledi. Beni ihsanının fermanı ile şereflendirdikten sonra da evime dönmeye müsaade etti. Padişahın yanına mesut bir bahtla gitmiştim. Sultan Mahmud’un tahtı ile döndüm. Hacıların Kâbe’ye gidişleri gibi gitmiştim, Hazreti Muhammed’in Miraç’tan dönüşü gibi döndüm. Haset edenlerden biri -ki sen o gibileri tanırırsın, gizlice kese aşırısan hırsıza benzerler- Yusuf suretinde bir kurt yaradılışlı idi. Helva içinde zehir verir gibi bana şu sözleri söyledi:

- Ey, dünyanın hakkını vermediği zat! Ne için bu kadar teşekkürler? Ayağını asumanın öptüğü bir gelinin yüz görümlülüğü viran bir köy mü olurmuş? Bir köy hem de daracık, bir mezar kadar dar bir köy... Zira uzunluğu ve genişliği yarım fersaktır ve hiçbir geliri yoktur. Masrafı ise keseyi temizler, mahsulünün yarısı da, hırsız olan Ebhazlılarındır!

Beni çekemeyen o adama şöyle cevap verdim:

- Bu nimete nail olan, zannetme ki nankörlük yapacaktır. Ey, başkalarının malında gözü kalan! Sen, benim ettiğim hamda bak, Hamduniyan nedir ki? Zira böyle bir hamt, öyle yirmi köyden makbuldür. Eğer o köyde, ekim biçim görürsen, benim eserimde de cennet bahçeleri görürsün. Eğer o köy, tanelerle dolu başak verirse, ben de dizi dizi inci ortaya koyarım. Eğer o köyün feyiz bulunduğundan bereket yağmurları yağarsa, benim

de dudağımın feyzinde Abıhayat vardır. Eğer o köyün sık bir ormanlığı varsa, benimde tabiatımın yüz tané korusu vardır. Senim methüsenada bulunuşum, bir ihsana kavuştuğum için değil belki bunun helal bir rızık oluşundan ötürüdür.

Eğer orası, haraplığa yüz tutarsa, onu mamur etmeye padişahın kudreti fazlasıyla kâfidir. Bir yük sedeften bir tek inci daha makbuldür ve bir avuç tatlı su, bir tufana tercih olunur! Ulu padişahımız, bana yalnız bu köyü değil belki hizmetime mukabil on köy verecekti. Fakat benim kanaat ettiğimi, bundan fazla bir şey istemediğimi görünce, yalnız onu bağışladı. Alan razı, veren razı olduktan sonra ey boşboğaz! Senin gevezeliğine ne lüzum var?

Şemsüddin Mehmed Cihanpehlivan'ın Ölümüne Acınma

Ne söylüyordum, söz nerelere kadar uzandı! Ben nereye gidiyordum, atım nerede kaldı! Padişah saltanat kuşunu vurdurunca fitne tozu dünyadan sürüldü. Satvetinin, günde beş defa vurdurduğu davullar, göklere ses verir, nüfuzu, yedi ülkeyi titretirdi. Davulunun sedası, dersin ki, iki mil uzaklardadır. Fakat kimbilirdi ki o, göç davulu idi. Kuşunun feryadı, dersin ki iki aylık mesafeye uzar, fakat kimin kalbine gelir ki, o padişah ölüm yolunun yolcusudur. Onun saltanatı pek az sürdü. Doğup ölmesi şimşek çakması gibi bir anda oldubitti. Gençlik bahçesinden bir meyve yemeden, Zülkarneyn²⁵¹ gibi abıhayattan bir yudum

²⁵¹ Zülkarneyn: Bu isim hakkında tarihçilerin ve ilim adamlarının fikirleri ihtilaflıdır. Bir fikir verelim: Şemsüddin Sami Bey merhum "Kamus-ül Âlam"da şu izahatı veriyorlar: "Zülkarneyn, İskender'in

içmeden bir zalimin hançeri ile şehit oldu. Allah o zalime, öteki dünyada, bu dünyada yaptığı fenalığın cezasını fazlasıyla çektirsin!

Şarklılar indinde maruf lakabıdır. Bir rivayete göre doğuya ve batıya hüküm sürdüğü için, bir rivayete göre de tacının iki ucunda boynuza benzer iki çıkıntı bulunduğu için bu lakabı almıştır. Zülkarneyn ismi Kur'an-ı Kerim'de mezkûrdur. Bu ismi alan zatın mülk ve saltanat sahibi olduğu, cihangirlikle birçok yer fetbettikten sonra Çin'e de girip 'Yecüc ve Mecüc'e karşı büyük bir set yaptırdığı, Zulûmat'a girip abıhayat çeşmesini aradığı ve bu çeşmeyi bulamadığı, çeşmeyi askerinin öncü kısmında bulunan Hızır'ın bulduğu, İslam tarihlerinde yazılıdır. İbni Esir gibi bazı büyük müverrihler, Kur'an-ı Kerim'de adı geçen Zülkarneyn'in İskender-i Rumi olduğunu iltizam ederek 'Seddi Yecüc'ü bunun bina ettirdiğini, Zulûmat'a bunun girdiğini kabul ederler. Bazı müverrihler ise İskenderi Rumi'nin başka, nübüvvet ve vilayeti ihtilaflı olan Zülkarneyn'in başka kimseler olduğunu iddia ederler ve Zülkarneyn'in Hazreti İbrahim'den evvel yaşadığını beyan eylerler. Yemen'den böyle bir cihangirin zuhuru bilinmiyor. Bununla beraber Seddi Yecüc addolunan Çin'deki meşhur seddin de Çin hükümdarları tarafından tesis olunduğu malûm olması, İskender-i Rumi'nin Maveraünnehir ve Hint'in kuzeybatı köşesine kadar gidip daha ileriye fûtuhatını genişletememesi ve Zulûmat'a girecek kadar kuzey kutbuna yaklaşmadığı kendi zamanında yazılmış tarihlerle sabittir. Bunun için bu Zülkarneyn denilen zatın kim olduğu ve ne vakit, nereden zuhur ettiği hakkında doğru bir fikir hasıl etmek mümkün değildir. Hele Zülkarneyn'i Yemen mülükünden addetmek ve Yunanca bir isim verip 'Aleksandr' kelimesinin muharrefi olan 'İskender' ismini ona ilave etmek büsbütün abestir."

Bazı tetkik erbabı da bu mütalaanın tamamı ile zıddına hüküm yürütüyorlar. Merhum İzmirli İsmail Hakkı Bey gibi muhakkik bir zat, *Maâni Kur'an* adlı eserinde bakınız ne diyor ve nasıl kati bir hüküm veriyor: "Zülkarneyn, Âli Himyer'dendir; ismi Saab'dır, doğrusu budur, diğer rivayetler vahidir, İskender bu değildir."

Artık o, saltanat otağını göklere kurdurmuş, bu âleme veda etmiştir. Eğer o derya kayboldu ise, bu inciler yerindedir. Ve bunlar bize ondan daha çok, saadet kapıları açacaklardır. Eğer o, ruh âlemine gitti ise onun soyundan gelenler var olsun! Eğer ona ilahi rahmetin feyzi saki olduysa cihan, varislerine baki kalsın! Eğer onun tahtı topraktan oldu ise, Allah, şehzadelerine keder vermesin. Eğer o, taçsız kaldı ise Allahın rızası ona taç olsun ve bu, taç sahiplerinin başı zeval bulmasın.

Hususıyla o, padişahların ömürlerine vasi olan, iyilik isteyenlerin dualarına mazhar bulunan Müeyyet²⁵² Nusratüddin ki, kâinat, onun sayesinde irfan nuruna ermiştir. O, padişahların ilticagâhı Etâbek-i Âzam'dır, Feridun gibi âleme mübarek olsun!

Ebubekir Muhammed -ki adaleti sayesinde Muhammet ile Ebubekir'in ruhlarını şad edecektir- saltanatı ile padişahlara taç bağışlayandır, talihi ile geçmiş büyük padişahların yadigârıdır. Onun siyasetiyle yedi ülkenin yüzü güler, dokuz felek onun büyüklüğüne hizmet kemeri bağlar. Onun yüksek tahtı göklerin üstündedir, atının tırnağı feleğe busegâhı olmuştur. Tahtı, ülkeler fethetmek için ona ilahi bir kuvvet olsun! Ebediyete kadar cihanın padişahı olarak kalsın ve gönlünün her muradına ersin! Murat sürmekte saadet ona yâr olsun ve hayatı da bu saadete beraber devam etsin!

²⁵² Ebubekir İbni Pehlivan: "Nûsratüddin Etâbek" Azerbaycan Etâbetlerinin dördüncüsüdür. Amcası Kızılarslan 587-1191 senesinde tahta oturmuştur. Şaraba ve sefahate fazla düşkün olduğundan, Gürcüler memleketin bazı taraflarını ele geçirerek yağma etmişlerdi. Gürcistan hâkiminin kızı ile evlendi ve bu suretle Gürcülerin şerrinden kurtuldu. 27 sene saltanattan sonra 607-1210 tarihinde vefat etti.

Sözü “Saadet” kelimesi ile sona erdirdim ve buraya eriřtirince de bahsi kapadım.

Allahım! Yanılarak her ne kusur işledimse, sen beni kereminle bağışla! Zira sen, bağışlayıcısındır! Her kim: “Allah, Nizâmi’ye rahmet etsin!” derse, onun da kalbi şad olsun! “Allah, Nizâmi’ye rahmet etsin!”

İzmir Tilkilik Erkek Ortaokulu, Türkçe
İmam-Hatip Okulu, Arapça Öğretmeni
Sabri Sevsevil

SON

Nizâmi

Nizâmî'nin romantik destanı *Hüsrev ile Şirin*, beş mesnevinin bir araya getirilmesinden oluşmuş bir hamse'dir. Hamse, beşli mesnevilere verilen bir isimdir. *Hüsrev ile Şirin*, divan türünde yazılmış ilk hamse örneğidir. Dünya edebiyatının temel eserlerinden sayılır ve dünyanın birçok diline çevrilmiştir.

Hüsrev İran'ın, Şirin ise Ermenistan'ın aristokrat ailelerine mensuptur; yaşam, birbirinden çok uzakta olan bu iki genci, aşkın sihirli şerbeti ile bağlamıştır. Bu aşk, derin bir özleme ve kavuşma arzusuna dönüşür. Birbirlerini görmek için sabırsızlanırlar. Şirin, İran'a gidebilmek için uğraşırken Hüsrev de Ermenistan'a gidebilmek, sevgilisini görebilmek için yanıp tutuşmaktadır. Sonunda ikisi de bulundukları ülkeyi terk edip birbirlerine doğru yola çıkarlar...

Dönemin minyatür ve tezhip sanatçıları bu kitap için en güzel süslemelerini yaptılar. O dönemin süsleme sanatının bir gereği olarak sular gümüş boyalarla tasvir edildiklerinden bu minyatürlerdeki su resimleri, günümüze ne yazık ki kararak gelebilmiştir. Masmavi dereler, pınarlar, cennete benzeyen bahçeler ve *Hüsrev ile Şirin*'in bir pınarda karşılaşmasının o büyülu anını anlatan onlarca resim, kitap sayfalarını ve okurların düş dünyalarını süslemektedir...

www.kabalci.com.tr

TL

ayyinevi.com